

פסק בורות

בורות ישיבת פוניבז'

בפני כב' הבורר
דוד חשין

כ"ז חשוון תשפ"ו
(18.11.2025)

- בעניין שבין
1. ישיבת פוניבז' בע"מ (חל"צ)
 2. ישיבת פוניבז' (ע"ר)
 3. הרב אליעזר כהנמן

- לבין
1. מסורת התורה בני ברק (ע"ר)
 2. הרב שמואל מרקוביץ'
 3. הרבנית ציפורה מרקוביץ'

פסק בוררות

בוררות ישיבת פוניבז'

בפני כב' הבורר דוד חשין

כ"ז חשוון תשפ"ו
(18.11.2025)

בעניין:

1. ישיבת פוניבז' בע"מ (חל"צ)
2. ישיבת פוניבז' (ע"ר)
3. הרב אליעזר כהנמן

הנתבעים

ע"י ב"כ עוה"ד אהוד ארצי, רן פלדמן, רבקה אריאל
ממשרד ש. הורוביץ ושות'

- נ ג ד -

הנתבעים

1. מסורת התורה בני ברק (ע"ר)
2. הרב שמואל מרקוביץ

ע"י ב"כ עוה"ד מרדכי בייץ, בעז פייל ודוד שמואלביץ
ממשרד עו"ד ארנון ושות'

ובעניין:

1. הרב שמואל מרקוביץ'
2. עמותת מסורת התורה בני ברק (ע"ר)
3. הרבנית ציפורה מרקוביץ

הנתבעים

ע"י ב"כ עוה"ד מרדכי בייץ, בעז פייל ודוד שמואלביץ
ממשרד עו"ד יגאל ארנון ושות'

- נ ג ד -

הנתבע

1. הרב אליעזר כהנמן
2. ישיבת פוניבז' בע"מ
3. ישיבת פוניבז' (ע"ר)

הנתבעות

ע"י ב"כ עוה"ד אהוד ארצי, רן פלדמן, רבקה אריאל
ממשרד ש. הורוביץ ושות'

הפורמליות

תוכן עניינים כללי

א.....	תוכן עניינים כללי
ב.....	תוכן עניינים מפורט
1.....	אקדמות מילין
2.....	פרק 1. מבוא
14.....	פרק 2. תביעת הרש"מ: תביעת המניות
37.....	פרק 3. פסק 2000 ופרשנותו
52.....	פרק 4. רקע עובדתי – השתלשלות האירועים לאחר פסק 2000
72.....	פרק 5. המעמד המשפטי של המסגרות בגבעת הישיבה
103.....	פרק 6. תביעת צד הרש"מ: סעדים הצהרתיים וקביעת הסדרים בגבעת הישיבה
105.....	פרק 7. תביעת צד הראל"כ: סילוק יד ופינוי
110.....	פרק 8. התביעות הכספיות ההדדיות
119.....	פרק 9. תביעת צד הראל"כ: הקניין הרוחני
129.....	פרק 10. תביעת צד הראל"כ: תביעת הנאמנות
147.....	פרק 11. תביעת הרבנית
152.....	פרק 12. פשרה הקרובה לדין
160.....	פרק 13. שכר טרחה והוצאות משפט
162.....	סוף דבר
163.....	תפילת שים שלום

תוכן עניינים מפורט

א	תוכן עניינים כללי	1
ב	תוכן עניינים מפורט	1
1	אקדמות מילין	1
2	פרק 1. מבוא	2
3	א.1. אבני דרך בסכסוך	3
7	ב.1. הליך הבוררות המתנהל לפניי	7
8	ג.1. מבט-על: התביעות והסעדים	8
8	תביעות מטעם צד הראל"כ	8
9	תביעות מטעם הרש"מ	9
12	ד.1. מפת דרכים: מהלך הדיון בפסק הבוררות	12
14	פרק 2. תביעת הרש"מ: תביעת המניות	14
14	א.2. רקע עובדתי	14
16	ב.2. תמצית המחלוקת והסוגיות העומדות להכרעה	16
17	ג.2. טענת הראל"כ למעשה בית דין בפס"ד שבח ובפסק 2000	17
18	ד.2. סוגיית מניית יסוד 1978	18
18	טענות הצדדים	18
19	התיישנות: מסגרת נורמטיבית	19
20	מתי נולדה עילת התביעה	20
20	מתי הרש"מ ידע או היה צריך לדעת	20
25	ה.2. גורל מניות הרב אברהם	25
26	הטענה בדבר ירושת המניות מכוח פסק 2000	26
26	חל"צ - המסגרת הנורמטיבית	26
27	טענות הצדדים	27
29	דיון והכרעה	29
33	סיכום	33
33	ו.2. תוקף החלטת אסיפה כללית (16.07.09) בעניין מינוי חברי הדירקטוריון	33
34	ז.2. טענת הראל"כ כי מניות הרש"מ הפכו לרדומות בעקבות פסק 2000	34
34	ח.2. על הממשל התאגידי בחברת פוניבז' ועמותת פוניבז'	34
37	פרק 3. פסק 2000 ופרשנותו	37
38	א.3. סקירת הקביעות בפסק 2000	38
41	ב.3. תמצית טענות הצדדים	41
44	ג.3. דיון והכרעה – מעמד הצדדים לאחר פסק 2000	44
44	מעמד הראל"כ	44
45	מעמד הרש"מ	45
49	הוספות גדולי הדור	49
50	הבהרות הבוררים	50
51	סיכום ומסקנה – היחס בין מעמד הראל"כ למעמד הרש"מ	51

פרק 4. רקע עובדתי – השתלשלות האירועים לאחר פסק 2000..... 52

52 4.א. השנים הראשונות שלאחר פסק 2000 (2000 - 2003)

54 4.ב. שנות המפנה (2004 - 2005)

59 4.ג. השנים 2006 - 2014

60 ההליכים המשפטיים עד לחידוש הבוררות

62 אירועים נוספים בשנים 2006 - 2014

63 4.ד. בוררות 2014, פס"ד שבח והמשך הבוררות עד התפטרות הרב צימבליסט

68 4.ה. המשך מעשי האלימות והמצב הנוכחי בישיבה

פרק 5. המעמד המשפטי של המסגרות בגבעת הישיבה 72

72 5.א. מהי ישיבה ומה משמעות השתייכות אליה

74 הדין הישראלי

75 דין-תורה

77 5.ב. המעמד של התלמידים והצוות במסגרות השונות

78 תמצית טענות הצדדים

80 רקע נורמטיבי

82 האם זכויותיו של הרש"מ לפי פסק 2000 פקעו

83 השתלטות על אמירת שיעור א'

84 פעילות הרש"מ באמצעות העמותות בשליטתו ופתיחת כולל "הליכות חיים"

87 אסיפות קבלת התלמידים

89 אירועי פנימיית אגף צפון

91 טענות שטען הרש"מ להצדקת פעולותיו

91 (1) שמחת תורה תשס"ה

92 (2) מינוי הרב ברמן

95 (3) גילוי דעת ראשי הישיבה

96 (4) טענות הרש"מ בעניין ניסיונותיו לאכוף את זכויותיו בדרכים כשרות

97 סיכום ומסקנה

101 מעמד התלמידים ואנשי הצוות במסגרת הרש"מ

101 מעמד התלמידים ואנשי הצוות במסגרת הראל"כ

פרק 6. תביעת צד הרש"מ: סעדים הצהרתיים וקביעת הסדרים בגבעת הישיבה103

פרק 7. תביעת צד הראל"כ: סילוק יד ופינוי 105

105 7.א. סמכות הראל"כ להגיש תביעות בשם חברת פוניבז' ועמותת פוניבז'

107 7.ב. טענת ההשתק

108 7.ג. תביעת הפינוי – לגופם של דברים

פרק 8. התביעות הכספיות ההדדיות 110

110 8.א. התביעות הכספיות של צד הראל"כ

110 (1) סעדים כספיים עבור שימוש מסגרת הרש"מ במקרקעין

111 תשלום דמי שימוש ראויים

113 (2) החזר הוצאות כספיות שהוציאה עמותת פוניבז' עבור תלמידי הרש"מ

114 הוצאות ההזנה

116 הוצאות תחזוקת מבנים בשימוש משותף

117 (3) פיצוי בגין נזקי רכוש

118 8.ב. התביעות הכספיות של צד הרש"מ

פרק 9. תביעת צד הראל"כ: הקניין הרוחני	119
9.א. זו תורה וזו סחורה: על המושג "סימן מסחר" בתביעה	119
9.ב. רקע ותמצית טענות הצדדים	120
9.ג. טענת השיהוי	121
9.ד. טענת מעשה בית דין	122
9.ה. התביעה לפי פקודת סימני המסחר	123
9.ו. תביעה כספית מכוח עילות תביעה חלופיות	127
סיכומי של דבר	128
פרק 10. תביעת צד הראל"כ: תביעת הנאמנות	129
10.א. מבוא	129
10.ב. דיון והכרעה	129
(1) מיהו התובע בתביעת הנאמנות?	130
(2) האם כספי חברת פוניבז' הוחזקו בידי הרש"מ?	131
(3) האם הרש"מ היה נאמן?	133
(4) האם חלה ההתיישנות על תביעת הנאמנות?	136
טענות הצדדים	136
טענת ההתיישנות: המסגרת הנורמטיבית	137
דיון והכרעה	138
הלוואה לרכישת דירה	146
פרק 11. תביעת הרבנית	147
11.א. רקע עובדתי	147
11.ב. טענות הצדדים	148
11.ג. דיון והכרעה	150
פרק 12. פשרה הקרובה לדין	152
12.א. מועד פינוי צד הרש"מ מגבעת הישיבה	152
12.ב. החיוב הכספי של צד הרש"מ	153
(1) התנהלות הראל"כ	153
(2) אופי הנזק שנגרם לצד הראל"כ משימוש צד הרש"מ במקרקעי חברת פוניבז'	155
(3) תקופת השימוש שעשה הרש"מ במקרקעין מאז שהוגשו הסיכומים	156
(4) שיקולים נוספים	157
(5) ריבית והצמדה	158
סיכום	159
פרק 13. שכר טרחה והוצאות משפט	160
סוף דבר	162
תפילת שים שלום	163

אקדמות מילין

1. שנים אוחזין בישיבה. זה אומר כולה שלי וזה אומר כולה שלי. זה וזה חתמו על שטר בוררות "בין לדין ובין לפשר". זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד, ובוררין להם אב בית דין. פסק בוררות ניתן בשנת תש"ס. בחלק מהתפקידים והסמכויות נפסק "יחלקו", דהיינו כל אחד יתמקד בתחומו "ולא קרב זה אל זה". זה יהיה "בעל בית" ו"נשיא" וזה יהיה "ראש ישיבה". ובחלק מהתפקידים נפסק "יחלקו", דהיינו יפעלו לסירוגין, או במשותף ובהסכמה. אבל, לא אסתייע מילתא. תחת חלוקה, התגברה המחלוקת. במקום דין "יחלקו" נהגו זה בזה דין "כל דאליים גבר". "ולא נשא אתם הארץ לשבת יחדו... ולא יכלו לשבת יחדו. ויהי ריב...".
2. והיריבות האישית התרחבה לסכסוך משפחתי, והישיבה התפצלה לפלגים ומחנות הנאבקים זה בזה. ותחת דברי חז"ל "תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם", נהגו למרבה הצער בדרך של מרבים מלחמה באולם (בהיכל, בכיתות, בחדר האוכל, במשרדים, בספריה, בפנימיות).
3. יצא שמעך של ישיבת פוניבז' בעולם, והיתה לאות ולמופת, לשם לתפארת ולתהילה, וזכתה לכותרים ותארים כ"ספינת הדגל" של עולם התורה החרדי והליטאי. אך איכה היתה קריית הישיבה לקריה של מכות נאמנות, למשל ולשנינה ל: אלימות, ביזוי תלמידי חכמים, ביזוי בית המדרש, עוון בל תשחית, ריב ומדון. ואין זו "מלחמתה של תורה" כי אם מלחמת אחים. ולא רק אחים במשמעות של "כל ישראל אחים" כי אם אחים ממש. אח, אחות, גיס. ואחריהם צאצאיהם. ותלמידיהם ותלמידי תלמידיהם.
4. בימים כתקנם, נחזית הישיבה ברוב ימות השנה כמקום של הצטיינות בלמדנות מעמיקה, עמל ושקידה בתורה, בעבודת ה' ועבודת המידות. מאות ואלפי תלמידים – בחורים ואברכים – חובשים את ספסלי בית המדרש ועוסקים בתורה ובמצוות. אבל, למעשה ניתן לדמות את המקום להר געש. מדי פעם מתפרצת אש המחלוקת והשנאה, ואוכלת ומכילה כל חלקה טובה.
5. אוי לעיניים שכך רואות. אוי לאזניים שכך שומעות!!
6. המחלוקת נמשכת שנים רבות. שנות דור. רבים וטובים, ובהם גדולי תורה וגדולי הדור, היו ועודם מעורבים בסכסוך. מהם המנסים להשכין שלום ופשרה. מהם הלוקחים צד ותומכים בצד זה, או מוחים כלפי צד אחר.
7. רציתי בכל מאודי, ופעלתי כמיטב יכולתי, להביא את הצדדים לפשרה בהסכמה. לטובת הצדדים, לטובת המשפחה, לטובת הישיבה ולטובת הציבור והקהילה. לדאבון הלב, לא זכינו, ולא עלה הדבר בידי.
8. לפיכך, אין מנוס מהכרעה. הכרעה המשלבת מידת הדין (יקוב הדין את גבעת הישיבה) עם כוחה של פשרה הקרובה לדין.

פרק 1. מבוא

9. לפני תביעות הדדיות שעניינן בסכסוך ארוך שנים בישיבת פוניבז' (להלן – הישיבה). בלב הסכסוך ניצבים שניים: הרב אליעזר כהנמן (להלן – הראל"כ), נכדו של מייסד הישיבה, מצד אחד, והרב שמואל מרקוביץ' (להלן – הרש"מ), גיסו של הראל"כ, מהצד השני. ראשית הסכסוך במחלוקת שהתגלעה בין השניים בשנות ה-90 של המאה ה-20 בנוגע לתפקידיהם, סמכויותיהם וזכויותיהם בישיבה. מני אז ועד היום, מנהלים הצדדים מאבק חריף בשלוש זירות שונות: הליכי בוררות; הליכים משפטיים בבתי משפט בערכאות שונות; ופעולות מעשיות, בעיקר בתחום גבעת הישיבה, אך גם מחוצה לה. ברבות השנים מאבק זה נשא אופי מכוער ואלים, אשר אינו מוסיף כבוד למי מהצדדים ואף מבזה את מטרותם ותכליתם המוצהרת של הצדדים לפעול לחינוך, הגדלת תורה והאדרתה. בתי המשפט שונים שדנו לאורך השנים בהיבטים מסוימים של הסכסוך, כבר הביעו פליאה וזעזוע מעוצמת הסכסוך וכלפי פעולות שנעשו במהלכו.

10. בשנת 1999 חתמו הראל"כ והרש"מ על שטר בוררות, מכוחו נמשך הליך הבוררות עד עתה. מבלי להאריך בהשתלשלות האירועים בשלב זה, אציין כי אף שבעבר פעלו השניים יחד במסגרת אחת, כיום פועלות במקרקעי הישיבה שתי מסגרות לימודיות נפרדות הנושאות כלפי חוץ את השם "ישיבת פוניבז'".¹ מסגרת אחת בהנהגת הראל"כ מופעלת באמצעות חברת ישיבת פוניבז' בע"מ (להלן – חברת פוניבז') ועמותת ישיבת פוניבז' (להלן – עמותת פוניבז'), תאגידים אשר שימשו להפעלת הישיבה עוד בטרם פרוץ הסכסוך והפיצול לשתי המסגרות. המסגרת השנייה, בהנהגת הרש"מ, מופעלת באמצעות עמותת "מסורת התורה בני ברק" (להלן – מסורת התורה). אף על-פי ששטר הבוררות נחתם במקור על-ידי הראל"כ והרש"מ, במשך השנים התרחב ההליך. כיום, ניצבים בבוררות זו מצד אחד הראל"כ, חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' (להלן ביחד – צד הראל"כ), ומצד שני הרש"מ, הרבנית ציפורה מרקוביץ' (אשתו של הרש"מ, ואחותו של הראל"כ) ועמותת מסורת התורה (להלן ביחד – צד הרש"מ).²

11. השלב בו הבוררות עברה להתנהל לפני החל בשנת 2021, והוא כאמור גלגולו האחרון של סכסוך ארוך שנים ורב זירות. בטרם אציג את התביעות העומדות להכרעה, אתאר בקצרה את אבני הדרך העיקריות בסכסוך, על מנת לספק רקע הכרחי לדיון. מטבע הדברים לא אאריך בתיאור בשלב זה. בהמשך, בפרקים הבאים, יפורטו הדברים במידה הנדרשת לצורך הכרעה בתביעות השונות.

¹ בין הצדדים שנויה מחלוקת האם מדובר ב"שתי ישיבות" או ב"שתי מסגרות". בחרתי להשתמש במונח "שתי מסגרות" שהוא ניטרלי יותר ואינו מניח כי אחת המסגרות אינה חלק מ"ישיבת פוניבז'" – מונח שמשמעותו המשפטית אינה מוגדרת היטב, כפי שיובהר בהרחבה בהמשך פסק בוררות זה.

² בכתב התביעה המתכלל שהגיש הרש"מ, הוא הגדיר את חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' כ"נתבעות פורמליות", וכפי שיובהר בהמשך הוא כופר בסמכות הראל"כ להכווין את פעילותן ולתבוע אותן ואת עמותת מסורת התורה במסגרת בוררות זו. מובן כי ההגדרה כאן של "צד הראל"כ" ככולל גם את החברה והעמותה, היא מטעמים פרקטיים ואין בה כשלעצמה כדי להכריע בטענה זו של הרש"מ.

1.א. אבני דרך בסכסוך

12. ישיבת פוניבז' נוסדה בעיר פוניבז' בליטא לפני כ-100 שנים על-ידי הרב יוסף שלמה כהנמן זצ"ל (אשר נודע בכינויו הרב מפוניבז'). במהלך מאורעות השואה נחרבה הישיבה, ורבים מתלמידיה נספו. מייסד הישיבה, הרב מפוניבז', הקים את הישיבה מחדש בארץ ישראל לפני כ-80 שנה (1943), ושימש כנשיא הישיבה ממועד ייסודה ועד פטירתו בשנת 1969. ממועד זה, שימש בנו, הרב אברהם כהנמן זצ"ל (להלן – הרב אברהם) כנשיא הישיבה. לרב אברהם כהנמן נולדו בן – אליעזר, ובת – ציפורה, ייבדלו שניהם לחיים ארוכים. בשנות ה-70 נישאה ציפורה לרש"מ.

13. לאחר נישואיו סייע הרש"מ לרב אברהם בניהול הישיבה, בענייני כספים ובעניינים רוחניים. בשנת 1988 מונה הרש"מ לר"מ שיעור א' בישיבה. כמה שנים אחרי התחלת פעילותו של הרש"מ, הכניס הרב אברהם גם את בנו הראל"כ להיות לו לעזר.

14. בשנות ה-90, התדרדרה בריאותו של הרב אברהם, ובמקביל התגלע הסכסוך בין הראל"כ לבין הרש"מ בנוגע לתפקידיהם ומעמדם בישיבה, ונוצרו בישיבה שני מחנות. מחנה הרש"מ סבר שיש להעניק לו סמכויות נרחבות בישיבה ושהוא יהיה בעתיד ראש הישיבה; ומאידך גיסא מחנה הראל"כ סבר שיש ליטול מהרש"מ את כל הסמכויות ולהשאיר לו רק את הגדת שיעור א'.

15. היבט אחד מני רבים של הסכסוך היה רישום תלמידים לישיבה. בתוך כך, בנסיבות שאינן מענייננו כעת, ייסד הרש"מ בשנת 1998 את עמותת "צור מרביצי התורה", ורשם בה תלמידים שלמדו בישיבה. בהמשך, התרחבה פעילות העמותה מחוץ לישיבה. בשנת 2005 שינתה העמותה את שמה ל"מסורת התורה".

16. ביום 9.6.1999 חתמו הראל"כ והרש"מ על שטר בוררות במתכונת זבל"א. באותה העת, הראל"כ שלט בפועל בניהול ענייניה הגשמיים והרוחניים של הישיבה. הרש"מ, אשר נדחק כמעט מכל התפקידים שהיו לו בישיבה (למעט הגדת שיעור א'), ביקש את השבתם. הראל"כ בחר כבורר את הרב פנחס שרייבר זצ"ל, הרש"מ בחר את הרב מאיר הייזלר יבדל"א, ולראש ההרכב מונה הרב חיים גדליה צימבליסט זצ"ל. כפי שנפרט להלן, הרכב בוררים זה (בשינויים פרסונליים של נציג הראל"כ) פעל משנת 1999 ועד לפיזורו בשנת 2021.

17. ביום כ"ג אדר תש"ס (29.2.2000) ניתן על-ידי ההרכב פסק בוררות, אשר נועד להסדיר את תפקידיהם, סמכויותיהם וזכויותיהם של הצדדים בישיבה ולסיים את הסכסוך ביניהם (להלן – פסק תש"ס או פסק 2000). הפסק כולל שני חלקים: חלק ראשון עיוני, וחלק שני שבו הוראות מעשיות (אופרטיביות). בחלק הראשון נקבע כי הראל"כ ירש את מקומו של הרב אברהם כ"בעל הבית", ולצד זאת כי יש מספר מקורות בדין שמכוחם מגיעות לרש"מ זכויות וסמכויות בישיבה. בחלק המעשי נקבע הסדר מפורט להמשך הפעילות בישיבה, על

בסיס הניתוח העיוני שבחלק הראשון. פרשנות הדברים ומשמעותם שנויה במחלוקת בין הצדדים ועומדת בלב הליך זה, ולפיכך נביאם בשלב זה כלשונם:

"הסמכויות בישיבה יופרדו כדלקמן:

כל העניינים הגשמיים של הישיבה על כל מוסדותיה יהיו בסמכותו ובניהולו הבלעדיים של רא"כ [צ"ל הראל"כ]. דהיינו הנהלת משרד הישיבה, ענייני הכספים והרכוש של הישיבה. רא"כ [צ"ל הראל"כ] ייקרא "נשיא הישיבה".

"אשר לעניינים הרוחניים, הם יוסדרו כדלקמן:

החל מר"ח אייר תש"ס יחלו ראשי הישיבה הגאון אג"א והגאון רבד"פ שליטא בהגדת שיעור ג' ובהגדת שיעורים כלליים (כל אחד פעם בשבוע). והם ימלאו כל התפקידים שמילאו קודמיהם, הגרא"מ שך שליט"א והגר"ד פוברסקי זצ"ל.

הרה"ג רש"מ יחל אף הוא בר"ח אייר תש"ס להגיד את שיעור ג', במקביל לראשי הישיבה הנ"ל.

בר"ח חשון תשס"ב יחל רש"מ להגיד שיעור כללי (לע"ע פעם בשבועיים). ומאז יהיה מעמדו כאחד מראשי הישיבה בכל ענייני הכבוד. לדוגמא: שיעורים ב"ירחי כלה", וכל כיוצא בזה.

החל מר"ח אייר תש"ס יחל רש"מ לקבל משכורת כאחד מראשי הישיבה.

קבלת תלמידים תהיה, כפי שהיה נהוג בעבר, לאחר אסיפת כל הרמ"ם והמשגיחים ובהחלטת כולם או רובם, אולם המזמן את האספה והאחראי לכל העניין, בזה יתחלפו רא"כ [צ"ל הראל"כ] ורש"מ באופן שנתי. דהיינו שנה ראשונה, מר"ח אייר תש"ס עד ר"ח אייר תשס"א, יהיה רא"כ [צ"ל ראל"כ] הממונה על כך. ומר"ח אייר תשס"א עד ר"ח אייר תשס"ב, יהיה רש"מ הממונה על כך. וחוזר חלילה בשנים הבאות..."

18. בנוסף, נקבעו מספר הסדרים נוספים, ובכלל זה הוראות בנוגע לתלמידים שפגעו בכבוד התורה, קבלת רמ"ם, משגיחים ומינויים רוחניים, הוראה כי "עמותת 'צור התורה' תבוטל", וקריאה לביטול המחנאות בישיבה.

19. למרבה הצער פסק 2000 לא הביא לתום המחלוקת. הצדדים טוענים כל אחד כי השני הפר את הפסק, והסכסוך המשיך והחרף.

20. דומה כי קו השבר הגיע בשנת הלימודים תשס"ה. הראל"כ טוען כי בשנה זו הרש"מ נקט פעולות חריגות, שמעידות למעשה על כך שהרש"מ פרש מישיבת פוניבז' והקים לעצמו ישיבה עצמאית, בתוך גבעת הישיבה, תוך הפרה של פסק 2000. מנגד, הרש"מ טוען כלפי הראל"כ, כי בשנה זו נקט הראל"כ פעולות חריגות, שמהוות הפרה של פסק 2000, ובשיאן פרסום "גילוי דעת", שהרש"מ רואה בו "הצהרה פומבית" (כלשונו) על ביטול פסק 2000 וכפיית פיצול מעשי של הישיבה.

21. מאז ואילך, הלכה והתגבשה המציאות לפיה בגבעת הישיבה מתקיימות שתי מסגרות לימודיות נפרדות הנושאות כלפי חוץ את השם "ישיבת פוניבז'". השנים שלאחר מכן אופיינו בהמשך החרפת והרחבת הסכסוך בין הצדדים, ובניסיונות ליישב היבטים שונים

שלו באמצעות מערכת המשפט. כך למשל בשנת 2006 הוגשה בקשה מטעם הרש"מ למתן צו מניעה שיאסור על הראל"כ לנהל את ענייניה הגשמיים של הישיבה, ובשנת 2008 הוגשה מטעמו בקשה לקבלת מידע הנוגע לניהול הכספים של חברת פוניבז'. מנגד, משנת 2007 והלאה הגיש צד הראל"כ תביעות שונות: תביעה הנוגעת לכספים שטען שהרש"מ מחזיק בנאמנות; תביעה לסילוק יד של הרש"מ ושל עמותת מסורת התורה ממקרקעי הישיבה; ותביעה כספית לתשלום בגין הוצאות שהוציאה עמותת פוניבז' עבור הזנת תלמידי הרש"מ הרשומים בעמותת מסורת התורה וסועדים בחדר האוכל שמפעילה עמותת פוניבז'. ההליכים בתביעות אלו יתוארו ביתר פירוט בהמשך הדברים. בשלב זה די בכך שנציין כי בסופו של דבר, אף אחת מהתובענות לא התקבלה, ובהליכים שונים נקבע כי שטר הבוררות עודנו בתוקף וכי על הצדדים להתדיין בבוררות.

22. מוקד מחלוקת נוסף באותן שנים היה השליטה בחברת פוניבז'. בשנת 2009 נפטר הרב אברהם, אשר החזיק ב-10 מניות יסוד ובכמות גדולה של מניות רגילות, אשר הקנו לו שליטה בחברה. הראל"כ טען כי המניות שבהן החזיק הרב אברהם עברו בירושה לאימו (הרבנית רבקה כהנמן), וממנה לידיה. הרש"מ טען כי חברת פוניבז' היא חברה לתועלת הציבור (להלן – חל"צ), וכי על-פי החוק, מניות בחל"צ לא יכולות לעבור בירושה, והן הופכות להיות "מניות רדומות". בקשה שהגיש הרש"מ לבית משפט לקבלת צו מניעה שיאסור על כינוס אסיפת בעלי המניות לאחר מותו של הרב אברהם – נדחתה. בהובלת הראל"כ מונו לחברה דירקטורים חדשים, תוך שהראל"כ מצביע, בין היתר, מכוח המניות שהועברו אליו מהרב אברהם דרך אמו. עם זאת, הליכים שיזם הרש"מ באותה תקופה הובילו לכך שרשם ההקדשות הכריז על חברת פוניבז' כחל"צ, והחלטה זו הפכה לחלוטה לאחר שערעורי צד הראל"כ נדחו בבית המשפט המחוזי ובבית המשפט העליון. כפי שיפורט בהמשך, הצדדים חלוקים ביחס להשלכותיה של הכרזה זו.

23. בשנת 2014 הגיש צד הרש"מ להרכב הבוררים שלוש תביעות: (1) קביעת זכותו הבלעדית בניהול הישיבה, בעניינים רוחניים וגשמיים; (2) חיוב ישיבת פוניבז' לממן את תלמידי מסורת התורה; (3) חיוב ישיבת פוניבז' לתת לרש"מ דוחות על נכסיה והכנסותיה. הבוררים קבעו בהחלטת ביניים, בדעת רוב, כי יש להם סמכות לדון בתביעות וכן לשנות את פסק 2000. עו"ד שיוביץ', הבורר שבאותה עת מונה מטעם הראל"כ, סבר בדעת מיעוט כי פסק 2000 הוא סופי. לאחר החלטה זו התפטר עו"ד שיוביץ', ותחתיו מינה הראל"כ כבורר את הרב משה פרקוביץ'. לאחר שבית המשפט דחה את בקשתו של הראל"כ לבטל את הבוררות, הגיש הראל"כ לבוררות תביעות מצדו.

24. ביום 29.12.2014 ניתן פסק בוררות (להלן – פסק 2014) על-פי דעתם של האב"ד הרב צימבליסט והבורר הרב הייזלר. כפי שיפורט בהמשך, פסק בוררות זה ניתן לאחר דיונים שבהם לא השתתף הרב פרקוביץ', שגם לא חתם על הפסק (לאחר מעשה, הוסיף הרב פרקוביץ' חוות דעת מיעוט, שלא הועברה לבוררים האחרים טרם פרסומה). בפסק 2014 נקבע כי הראל"כ הפר את פסק 2000 סמוך לאחר שניתן, וכי החל בשנת תשס"ה הפר אותו באופן יסודי. לעומת זאת קבעו הבוררים, כי הרש"מ הוכיח שקיים את כל הוראות פסק

2000. הבוררים פסקו כי הרש"מ וקבוצתו הם ממשיכי ישיבת פוניבז' המקורית, ואילו הראל"כ ואנשיו הקימו ישיבה נפרדת. למרות זאת, הבוררים קבעו כי לא ישללו מהראל"כ והנוהים אחריו את השם "ישיבת פוניבז'", אולם ישיבתו של הרש"מ בוודאי שתיקרא בשם פוניבז', והיא זכאית ליהנות ממשאבי הישיבה לא פחות מישיבתו של הראל"כ.

25. הרש"מ פנה לבית המשפט המחוזי בבקשה לאישור פסק 2014, והראל"כ הגיש בקשה לביטולו. ביום 30.8.2015 נתנה השופטת שבח פסק-דין בתובענות אלו, ובמספר תובענות נוספות של הצדדים (להלן – פס"ד שבח).³ בפסק-הדין נקבע כי פסק 2014 בטל, וכי לפסק 2000 מעמד של פסק בוררות מאושר וחלוט, והבוררים אינם מוסמכים לשנותו או לדון בנושאים שהוכרעו בו. עוד נקבע כי הבוררים מוסמכים לדון בתביעת הרש"מ בנוגע למימון תלמידיו (שאינה נוגדת את פסק 2000), וכן בתביעה שהגישה הרבנית מרקוביץ'.

26. לאחר שניתן פס"ד שבח, חזר הדיון למותב הבוררות, אולם ללא התקדמות משמעותית. הראל"כ שסבר כי הרכב הבוררים מוטה נגדו הגיש בקשות רבות לפסילת הבוררים והערים קשיים על קיום הדיונים. מועדי דיון רבים בוטלו, וגם באלה שהתקיימו לא נעשתה התקדמות ממשיית להכרעה. בחודש יולי 2021, לאחר תקופה ארוכה שבה לא התקיימו דיונים בבוררות כלל, התפטר האב"ד הרב צימבליסט מתפקידו, ומסר הודעה לבית המשפט כי לא יוכל להמשיך לדון בבוררות, בעיקר עקב התנהלות צד הראל"כ וגם לאור מצבו הבריאותי (בעת הודעתו היה הוא בן 91).

27. בהמשך לכך, התקיים דיון בבית המשפט והצדדים הסכימו כי ימונה בורר חליף. בהחלטה מיום 19.9.2021 ציינה השופטת שבח כי "הושגה הסכמה כוללת למנות... בורר חליף דן יחיד שיהא שופט בדימוס ולו, כבקשת מרקוביץ, זיקה כלשהי לדיון תורה".⁴ מתוקף הסכמה זו, מינתה אותי השופטת שבח כבורר דן יחיד.

28. באותה החלטה, דנה השופטת שבח גם בבקשות צד הראל"כ בנוגע לשימוש בהיכל הישיבה בו מתקיימים לימודים ותפילות, בהמשך להחלטות ביניים של השופטת ערקובי לחלוקת ההיכל לשני חלקים בין הצדדים. השופטת שבח דנה בבקשות נוספות של הראל"כ, לסעד זמני למניעת פלישה לבניין "אהל קדושים". גם במהלך הבוררות בפני, הצדדים צירפו החלטות הנוגעות למאבקים בין הצדדים, והחלטות בדבר בזיון בית משפט בנוגע לשימוש במבנים שבקריית הישיבה. ללמדך, שלמרבה הצער, המחלוקת בין הצדדים דומה לאש תמיד הבוערת בקריית הישיבה.

³ הפ"ב 4661-06-14 כהנמן נ' מרקוביץ' (30.8.2015).

⁴ ת"א (מחוזי ת"א) 4704-05-21 ישיבת פוניבז' בע"מ (חל"צ) נ' מסורת התורה בני ברק (ע"ר) (19.9.2021).

1.ב. הליך הבוררות המתנהל לפניי

29. כאמור, ביום 19.9.2021 מונית על-ידי השופטת שבח לשמש כבורר דן יחיד בסכסוך. הרי פרטים על מהלך הבוררות שהתנהלה בפניי.
30. ביום 29.11.2021 התקיים דיון מקדמי. כתבי תביעה מתכללים (המרכזים במסמך אחד את כל התביעות שיש לכל צד כלפי הצד שכנגד, ואת הסעדים המבוקשים) הוגשו ביום 27.1.2022. כתבי הגנה הוגשו ביום 28.3.2022, וכתבי תשובה הוגשו ביום 9.5.2022.
31. תצהירי עדות ראשית הוגשו ביום 28.8.2022. מצד הראל"כ הוגשו 6 תצהירי עדות ראשית מאת העדים הבאים: הראל"כ; הרב אריה כהנמן; הרב דוד מילר; הרב חיים פרץ ברמן; הרב אהרן הוניגסברג; מר נפתלי אורלנצ'יק. כמו כן הוגשה חו"ד של שמאי מקרקעין יואל היילברון. מצד הרש"מ הוגשו 11 תצהירי עדות ראשית מאת העדים הבאים: הרש"מ; הרבנית מרקוביץ'; הרב אשר הכהן דויטש זצ"ל; הרב יונה זלושינסקי; הרב אליהו אליעזר דסלר; הרב אלי בוסקילה, הרב דוד פרידמן, הרב אהרן דוד מלאכי; הרב יצחק ברנד; הרב דוד גמליאל; הרב ברוך וייספיש.
32. בין התאריכים 3.11.22 – 7.2.23 התקיימו 15 דיוני הוכחות.
33. סיכומים ראשיים הוגשו ביום 20.12.2023, בהיקף של עד 170 עמ' לכל צד. סיכומי תשובה הוגשו ביום 1.4.2024 בהיקף של עד 85 עמ' לכל צד. אציין כי בסיכומי התשובה טען כל צד כלפי הצד שכנגד כי סיכומיו ערוכים בצורה מטעה ומניפולטיבית וכי יש לקרוא אותם בזהירות ובחשדנות (לדוגמה: פס' 11 לסיכומי התשובה של צד הרש"מ, פס' 3 לסיכומי התשובה של צד הראל"כ). מטבע הדברים, ככל שהצדדים העלו השגות לגבי טענות ספציפיות של הצד שכנגד אבחנו זאת בעת דיון באותן טענות.
34. לאחר הגשת הסיכומים, התקיימו שתי ישיבות להשלמת טיעונים בעל-פה, ולנסיון להביא את הצדדים לפשרה, נסיון שלמרבה הצער לא צלח.
35. ביום 16.12.24 התקיים דיון בדרך של היוועדות חזותית (זום), ב"בקשה בהולה" שהגיש הרש"מ בעניין קבורתו של הרב אשר דויטש זצ"ל. לאחר הדיון נתתי, בהסכמת הצדדים, החלטה הנוגעת לעניין הקבורה. לצערי גם החלטה זו לא הביאה לסיום המחלוקת בסוגיה, והצדדים המשיכו לפנות בטענות שונות. היות שמדובר במחלוקת שאינה קשורה ישירות לתביעות שלפניי, ההתייחסות לדברים ניתנה בהחלטתי הנפרדת, שתשלח גם היא לצדדים היום.

1.ג. מבט-על: התביעות והסעדים

36. כאמור, בבוררות זו עומדות בפניי תביעות הדדיות: 6 תביעות מצד הראל"כ כלפי צד הרש"מ ו- 3 תביעות מצד הרש"מ כלפי צד הראל"כ. אציג כעת את הדברים בתמצית.

תביעות מטעם צד הראל"כ

37. **תביעת הראל"כ #1 – תביעה לפינוי וסילוק יד של הרש"מ ועמותת מסורת התורה ומי מטעם (לרבות תלמידיהם ועובדיהם), מהמקרקעין שבבעלות חברת פוניבז'. בנוסף התבקש צו שימנע פלישה חוזרת שלהם למקרקעין.**

38. **תביעת הראל"כ #2 – תביעות כספיות בגין שימוש במבני חברת פוניבז'.**
תביעה לסעד כספי בגין השתלטות צד הרש"מ על מבנים בבעלות חברת פוניבז' ושימוש בהם בשנים 2015 – 2021. תביעה זו מחולקת לשני רכיבים. רכיב ראשון – תביעת תשלום דמי שימוש ראויים בסך כולל של 42,800,000 ₪ (בתוספת מע"מ). רכיב שני – תביעת החזר הוצאות שהוציאה ישיבת פוניבז' לשכירת מבנים חלופיים והכשרתם לשימוש, במקום המבנים עליהם השתלט צד הרש"מ, בסך 10,444,464 ₪. שני הרכיבים נתבעו באופן חופף, ואין דרישה לתשלומם במצטבר (סעי' 124 לכתב התביעה המתכלל מטעם הראל"כ).

39. **תביעת הראל"כ #3 – תביעות כספיות בגין הוצאות שהוציאה עמותת פוניבז' עבור תלמידי הרש"מ.**

צד הראל"כ תובע תשלום עבור שני סוגי הוצאות שונים. הסוג הראשון הוא הוצאות שבהן נשאה עמותת פוניבז' עבור הזנת תלמידים שהיו רשומים בעמותת מסורת התורה וסעדו על חשבון עמותת פוניבז' בשנים 2005 – 2011. תביעה זו הועמדה על סך של 12,884,953 ₪ (בתוספת מע"מ, הצמדה וריבית). הסוג השני הוא הוצאות שהוציאה עמותת פוניבז' בשנים 2015 – 2022 עבור החזקת בניינים שנמצאים בשימוש משותף של הצדדים. תביעה זו הועמדה על סך כולל של 3,307,402 ₪ (בתוספת מע"מ, הצמדה וריבית).

40. **תביעת הראל"כ #4 – נזקי רכוש.**

תביעה לפיצוי בגין נזקים שגרמו אנשי מסורת התורה לנכסי ישיבת פוניבז' לרבות הרס וגניבת מתקנים וציוד. צד הראל"כ מציין כי "בהערכה שמרנית" עלות הנזקים בשנים 2015-2021 – עומדת על סך של 5 מלש"ח (בתוספת מע"מ, הצמדה וריבית).

41. **תביעת הראל"כ #5 – תביעת הקניין הרוחני.**

תביעה בגין הפרת זכויות קניין רוחני כתוצאה מהשימוש שעושה צד הרש"מ בשם "פוניבז'" ובסמל הישיבה. בתביעה זו תובע צד הראל"כ שלושה סעדים:

א. **צו מניעה** שיאסור על צד הרש"מ את השימוש בסימן המסחר פוניבז', ובכלל זה יאסור על הרש"מ להציג את עצמו כ"ראש הישיבה" בכל הקשור לפוניבז' או לסימן המסחר פוניבז'.

ב. **צו המורה למסורת התורה ליתן דין וחשבון ערוך ומאושר כדין על-ידי רואה חשבון** שימונה על-ידי הבורר, ביחס "לרווחים הכספיים העצומים שהפיקו כתוצאה מהשימוש המפר" (פס' 836 לסיכומי הראל"כ).

ג. **פיצוי כספי** בגין נזקים כתוצאה מהשימוש המפר, והשבת רווחים מהשימוש המפר. הראל"כ נוקב סכום עבור **פיצויים ללא הוכחת נזק** בגין כל עוולה, בסך של לא פחות מ- **30 מליון ₪** (בתוספת מע"מ, הצמדה וריבית).

42. **תביעת הראל"כ #6 – תביעת הנאמנות.**

הראל"כ טוען שהרש"מ שימש כנאמן שהחזיק בידיו בנאמנות כספים השייכים לחברת פוניבז'. בנוגע לתביעת הנאמנות, תבע הראל"כ שלושה סעדים:

א. **תביעה כספית** – הרש"מ ישיב לחברת פוניבז' את הסכום שהראל"כ טוען כי הרש"מ בעצמו הודה שנותר בידו, בסך של **1,184,307 ₪**, בתוספת ריביות שנצברו.

ב. **תביעה להורות לרש"מ להגיש דין וחשבון מפורט ומאומת כדין**, ובכלל כך בין היתר פירוט לגבי: הפעולות בחשבון הרש"מ ששימש כנאמן; ההשקעות שנעשו בכספי הנאמנות והפירות שהצטברו; היתרה בחשבון הנאמן ובכל חשבון שאליו הועברו כספי הנאמנות; ואסמכתאות לכל הנ"ל.

ג. **תביעה כי לאחר הגשת דין וחשבון**, ייערך חישוב מתאים להשלים את חלוקת הסכומים בחשבון הנאמן בין הנהנים השונים. הרש"מ יידרש להשיב לחברת פוניבז' את מלוא חלקה מעבר לסכום שגם הוא מודה שנותר בידו, **עד** לסך של **כ-16,116,963 ₪** (שוויים העכשווי של כספי הנאמנות שלטענת הראל"כ שייכים לחברת פוניבז').

תביעות מטעם הרש"מ

43. **תביעת הרש"מ #1 - "הקץ לאפליה".**

תביעה לתת למסגרת הלימודית המזוהה עם הרש"מ, זכויות הנגזרות מהיותה "הראויה להיקרא בשם 'פוניבז' ולהיחשב ממשיכת דרכה של הישיבה הקדושה" (פס' 688 לסיכומי הרש"מ). תביעה זו כוללת מגוון סעדים, כמפורט להלן.

א. **סעדים הצהרתיים הקובעים כי:**

- המסגרת הלימודית של הרש"מ היא ישיבת פוניבז' ותלמידי מסגרת זו זכאים ליהנות מפירות נכסי ישיבת פוניבז'. בנוגע לסעד זה אציין כי ניתן למצוא בתביעה של הרש"מ שתי גרסאות שונות. גרסה **אחת** היא **שוק** המסגרת הלימודית המזוהה עם הרש"מ היא ממשיכת דרכה האמיתית של ישיבת פוניבז', ולכן התלמידים, הר"מים והמסגרת הלימודית המזוהה עם הרש"מ, רק הם זכאים ליהנות מפירות נכסיה של הישיבה (פס' 740, 748, 751 לסיכומי הרש"מ). גרסה **חלופית** היא "למצער" שהתלמידים והר"מים זכאים ליהנות מנכסי פוניבז' (לרבות נכסי נדל"ן ונכסים אחרים, ולרבות כלכלה ישירה

ואפשרויות פיתוח וגדילה) "בשוויון מלא... ללא אפליה" כמו כל התלמידים הנוהים אחר הראל"כ (פסי' 741, 752).

- לרש"מ זכות לקבל לא פחות ממחצית מתלמידי הישיבה, ומחצית מהצוות החינוכי.
- ר"מים שהראל"כ קיבל לישיבה שלא על-פי פסק 2000 הם לא חלק מישיבת פוניבז', והר"מים שהרש"מ קיבל לפי הפסק, הם חלק מהישיבה.
- על הראל"כ מוטלת חובה לשאת בכל ההוצאות בהן נשא, נושא ויישא הרש"מ עבור ניהול הישיבה והפעלתה.
- על הראל"כ מוטלת החובה לזון ולפרנס מתוך נכסי הישיבה את כל תלמידי פוניבז' שהתקבלו ויתקבלו על-ידי הרש"מ.
- התלמידים והר"מים של המסגרת שחוסה תחת הרש"מ זכאים ועדיפים לעשות שימוש בכל נכסי המקרקעין שבמתחם ישיבת פוניבז' ללימוד ותפילה, ולכל צרכי תכנית הלימודים בישיבה.

ב. סעדים כספיים :

(1) **תשלום צופה פני עתיד – סכומים הנדרשים לשם החזקת "תלמידי ישיבת פוניבז' הלגיטימיים"** (דהיינו, תלמידי המסגרת המזוהה עם הרש"מ).

הרש"מ תובע תשלום **שנתי** בסך 6,407,974 ₪ שעל הראל"כ וישיבת פוניבז' לשלם לכיסוי העלויות השנתיות של הפעלת מסגרת הרש"מ על-ידי עמותת מסורת התורה (בניכוי תרומות שיגויסו בשנה מסוימת, ככל שיהיו כאלה).

(2) **תשלום חובות** : תשלום חובות שונים שנצטברו בשל הוצאות שצד הרש"מ נשא בהן עבור ניהול הישיבה והפעלתה (קייטרינג, חברת כוח אדם, קבלן שיפוצים, חוב לאברכים, וחובות נוספים), בסך כולל של 12,402,996 ₪ (כולל חובות שנתגבשו בשנת 2022).

ג. מינוי נאמן.

מינוי נאמן, כונס נכסים או בעל תפקיד אחר, שיהיה בעל סמכות שתאפשר לו לבצע את כל הפעולות הנדרשות כך שפירות נכסי הישיבה יגיעו לתלמידים המזוהים עם הרש"מ, כפי שנתבקש בסעיפים הקודמים. בעל התפקיד יהיה חשוף לכל המידע הכספי בנוגע לישיבת פוניבז', יודא ניהול נכון של נכסי הישיבה, יכולות ההכנסה שלה והשימוש בכספי הישיבה. הוא יהיה מוסמך לקבוע מדי שנה מהו הסכום שיש להעביר לעמותת מסורת התורה לשם החזקת תלמידי הישיבה והר"מים. בנוסף, הנאמן יהא מוסמך לקבוע כיצד ומתוך אילו כספים ונכסים ייעשה שימוש לפרוע חובות עבר של הראל"כ כלפי הרש"מ והמזוהים עימו. בעל התפקיד, יעסוק בשאלת התפתחותה וגדילתה של הישיבה. כמו כן, יקבע דרכים לשימוש בבית העלמין "נציבי ישיבת פוניבז'".

ד. קביעת הסדרים כמפורט להלן:

- לתת תוקף לסטטוס-קוו הנוכחי בישיבה בכל הנוגע לשימוש במבנים בישיבה, כמפורט בהרחבה בסיכומים.
- לתת לרש"מ את היכולת לפתח ולשכלל את המבנים, דהיינו, לחבר חיבור חשמל תיקני, להרחיב ולשפץ את הבניינים ולהעניק הרשאה בלתי חוזרת לרש"מ לפנות לרשויות התכנון על מנת לבנות ולהוסיף שטחי בניה באותם הבניינים למען המשך התפתחותה התקינה והסבירה של הישיבה.

44. בנוסף, טוען הרש"מ (פס' 862-867 לסיכומי הרש"מ) כי כל הסעדים שפורטו עד כה, הם רק עיסוק "בפרנסה המיידית של ישיבת פוניבז' ובסעדים המבוקשים לשם כך". אולם, "כדי לאכוף את 'פסק 2000' באופן מקסימלי, יש לפרוט את שם המוסדות והנכסים ושוים הכלכלי בהתאם לשטר הבוררות". הרש"מ מציין את קביעתי והחלטתי (פרוטוקול מיום 22.1.2023 עמ' 1614-1620) לפיהן בנוגע למידע ופירוט לגבי נכסים של ישיבת פוניבז' והוצאות כספיות של פוניבז', שמורות לצדדים טענותיהם, ודיון בעניינים אלה יתקיים, ככל שיידרש, לאחר שינתן פסק בורר בשאלות עקרוניות בעניין החבויות בין הצדדים. לפיכך, מבקש הרש"מ כי "בשלב הבא של הבוררות, לאחר שיוכרע כי אכן הרש"מ ותלמידיו הם הראויים להיקרא בשם ישיבת פוניבז' יידרש כב' הבורר לכלל נכסיה של ישיבת פוניבז' - היקף הנכסים ושוים הכלכלי, היקף המוסדות, בנייני הפנימיות, בתי המדרש, בתי הקברות, הכוללים וכדומה, והזכויות בהם".

45. תביעת הרש"מ #2 – מניות חברת פוניבז'.

תביעה נוספת של הרש"מ עוסקת במצב הבעלות במניות חברת פוניבז' ובשליטה בחברה. בתביעה זו מבקש הרש"מ שאקבע כי הוא והראל"כ מחזיקים כל אחד ב-21 מניות רגילות בלבד בחברה, וכי לא קיימים בעלי מניות נוספים. בתוך כך מבקש הרש"מ כי אקבע שהראל"כ אינו מחזיק במניות יסוד בחברה, וכי המניות שבהן החזיק הרב אברהם לפני פטירתו הפכו לרדומות. עוד מבקש הרש"מ במסגרת תביעה זו להורות לצד הראל"כ לפנות לרשות התאגידים בבקשה לעדכן את מרשם בעלי המניות בהתאם.

בנוסף, בכתב התביעה המתכלל ביקש הרש"מ לקבוע כי ההחלטה על מינוי נושאי משרה, שהתקבלה באסיפה הכללית של בעלי המניות בחברת פוניבז' ביום 14.7.2009, התקבלה שלא כדין, ודינה בטלות. בהמשך לכך, טען הרש"מ כי החלטות שונות של נושאי המשרה שמונו שלא כדין אינן תקפות, ובפרט מדגיש הרש"מ את ההחלטה לתבוע אותו במסגרת ההליך שלפניי. יצוין כי בסיכומיו לא חזר הרש"מ במפורש על הבקשה לקבוע כי החלטת האסיפה הכללית בעניין מינוי נושאי המשרה התקבלה שלא כדין ואינה תקפה. עם זאת, הוא חזר על הטענה כי החלטת החברה לתבוע אותו אינה תקפה, ואף טען כי יש לדחות על הסף את מרבית התביעות שהגיש נגדו צד הראל"כ מסיבה זו בלבד.

46. תביעת הרש"מ #3 - תביעת הרבנית מרקוביץ'.

תביעה שלישית של הרש"מ עוסקת בסמכויות וזכויות שלטענת צד הרש"מ היו לרבנית מרקוביץ' בישיבה ונלקחו ממנה שלא כדין. בכתב התביעה המתכלל ביקש צד הרש"מ להשיב לרבנית מרקוביץ' את סמכויותיה וזכויותיה (פס' 215). כסעד חלופי, התבקש כי יינתן כל סעד אחר שיימצא לנכון ויישפה את הרבנית מרקוביץ' על סמכויותיה שנגזלו ממנה באלימות" (פס' 216). בסיכומים לא נזכרה בקשה זו, ובמקומה התבקשו, בנוסף על השבת הסמכויות והזכויות, סעד כספי של תשלום משכורת הרבנית שנשללה ממנה משנת 2005 ועד היום, בשיעור זהה למשכורת הראל"כ, וקביעה כי יש להמשיך לשלם לה משכורת זו מדי חודש.

1.ד. מפת דרכים: מהלך הדיון בפסק הבוררות

47. התביעות העיקריות של כל אחד מהצדדים מהוות תמונת ראי של תביעות הצד שכנגד. **צד הראל"כ** תובע את סילוק הרש"מ ומסורת התורה ממקרקעי הישיבה וכן סעדים כספיים בגין השימוש שעשו צד הרש"מ ותלמידיו בנכסי הישיבה (דמי שימוש במקרקעי חברת הישיבה, ותשלום עבור הוצאות שבהן נשאה עמותת פוניבז' עבורם). מנגד, **צד הרש"מ** תובע את צד הראל"כ בתביעה שיסודה בכך שעל חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' מוטלת חובה להשתמש בנכסיהן לטובת הרש"מ ותלמידיו (למצער באופן שווה לתלמידי הראל"כ). מתוקף זה, תובע הרש"מ סעדים הצהרתיים, ובהם: זכות השימוש במקרקעין ובנכסים נוספים; המסגרת שלו היא "ישיבת פוניבז'"; יש לו זכות לקבל חצי מהתלמידים והר"מים בישיבה. בנוסף, תובע הרש"מ סעדים כספיים לתשלום עבור הוצאות שבהן נשאה עמותת מסורת התורה עבור תלמידיה, הוצאות שאותן היא צפויה לשאת בעתיד, וצווים שונים כמפורט לעיל.

48. טענות הצדדים בעניינים אלו מתבססות, במידה רבה, על מחלוקת יסודית לגבי פרשנותו הנכונה של פסק 2000 ולגבי השאלה מי הפר אותו.

49. טענתו המרכזית של הראל"כ היא שהרש"מ, בהפרות בוטות של פסק 2000 "פרש" מהישיבה ואיבד את הזכויות שהוקנו לו בפסק. לפיכך סבור הראל"כ כי המסגרת שמפעיל צד הרש"מ כיום היא מסגרת נפרדת, וכי הראל"כ, חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' אינם מחויבים כלפיה בחיובים.

50. מנגד, לשיטת הרש"מ, הראל"כ הוא זה שהפר באופן יסודי את פסק 2000, בעוד שהרש"מ נאחז בו בכל כוחו. הרש"מ סבור כי בפסק 2000 נקבע שהוא "ראש הישיבה" במלוא מובן הביטוי" (פס' 160 לסיכומי הרש"מ. ההדגשה במקור); "ראש ישיבת פוניבז' במובן הרחב ביותר של התפקיד, הכולל את ההנהגה הרוחנית של הישיבה" (פס' 127 לסיכומי התשובה); "ראש ישיבה במובן הרחב, דהיינו ראש ישיבה שהוא גם בעל הבית בישיבה" (פס' 225 לסיכומי התשובה). לטענתו, מכיוון שבמשך השנים הוא הקפיד למלא את הוראות פסק 2000, ובפרט דבק במנגנון קבלת התלמידים שנקבע בפסק, הרי שהתלמידים שלומדים במסגרתו הם תלמידי ישיבת פוניבז' ה"לגיטימיים". משכך, סבור הרש"מ כי התלמידים במסגרתו זכאים לעשות

שימוש בנכסים שמוחזקים על-ידי חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' (והן מחויבות לאפשר זאת), והוא תובע את הסעדים שפורטו לעיל.

51. התביעה של צד הראל"כ לסעדים בגין הפרת זכויות קניין רוחני בשימוש שעשה צד הרש"מ בשם "פוניבז'" ובסמל הישיבה מבוססת גם היא על אותה מחלוקת ואותה מסגרת עובדתית.

52. לעומת זאת, תביעת הנאמנות, תביעת הרבנית ותביעת המניות הן תביעות נפרדות ו"סגורות" – כל אחת נסמכת על מסגרת עובדתית נפרדת, והן אינן נסמכות בעיקרן על פרשנות זו או אחרת של פסק 2000. לפיכך, אדון בהן בנפרד.

53. מהלך הפסק יהיה כדלקמן. תחילה בפרק 2 אדון בתביעת המניות, שכן כפי שצינתי לעיל, הרש"מ גורס כי קבלתה מובילה למסקנה שדינה של החלטת חברת פוניבז' לתבוע אותו ואת עמותת מסורת התורה בהליך זה – להתבטל.

54. לאחר מכן, אפנה לדון בתביעות העיקריות. בפרק 3 אדון לעומק בפסק 2000 ובטענות הצדדים לגבי פרשנותו הראויה. פרק 4 עוסק בתיאור של השתלשלות האירועים בשנים שלאחר פסק 2000, ונועד לשמש כרקע עובדתי להכרעה בתביעות. פרק 5 דן במחלוקת המרכזית בין הצדדים לגבי מעמדן המשפטי של שתי המסגרות וזיקתן לנכסים שמוחזקים על-ידי חברת פוניבז' ועמותת פוניבז'.

55. לאחר שתוכרע המחלוקת בעניין זה, ניתן יהיה לגשת להכרעה פרטנית בתביעות הצדדים לסעדים: פרק 6 דן בתביעת צד הרש"מ לסעדים הצהרתיים; פרק 7 עוסק בתביעת צד הראל"כ לסילוק יד ופרק 8 מכריע במרוכז בתביעות ההדדיות לסעדים כספיים. פרק 9 עוסק בתביעת הקניין הרוחני של צד הראל"כ, שהיא כאמור פן נוסף של התביעות העיקריות, ועם הכרעתה יבוא הדיון בתביעות העיקריות לסיומו.

56. בשלב זה אפנה לדון בשתי התביעות שנותרו – תביעת הנאמנות של צד הראל"כ בפרק 10, ותביעת הרבנית מרקוביץ' בפרק 11.

57. בכך יסתיים בירור הדין והכרעת התביעות על-פיו. עם זאת, שטר הבוררות עליו חתמו הצדדים מסמיכני להכריע "הן לדין והן לפשר". לפיכך, בתום הדיון (פרק 12) אעשה שימוש בסמכותי לפסוק פשרה הקרובה לדין, ואקבע הוראות לביצוע הפסק.

58. אקדים אחרית לראשית ואציין כי לאחר ששקלתי את טענות הצדדים המפורטות, מזה ומזה, באתי לכלל מסקנה כי מינויו של הרש"מ כראש ישיבה בישיבת פוניבז', מינוי שנעשה בפסק 2000, פקע לאור הפרה קיצונית ובוטה של תנאים יסודיים במינוי לתפקיד זה. משכך, התביעות העיקריות של צד הרש"מ נדחו. תביעת צד הראל"כ לסילוק ידם של הרש"מ ושל עמותת מסורת התורה מהמקרקעין שבבעלות חברת פוניבז' התקבלה, כמו גם תביעתם לצו מניעה שיאסור על צד הרש"מ לעשות שימוש בשם "פוניבז'" ובתואר "ראש ישיבת פוניבז'". אשר לסעדים הכספיים שתבע צד הראל"כ במסגרת התביעה העיקרית, הם התקבלו בחלקם, בכפוף להפחתה של הסכום מתוקף סמכותי לפסוק פשרה הקרובה לדין. יתר התביעות של שני הצדדים (תביעת המניות, תביעת הנאמנות ותביעת הרבנית) נדחו.

פרק 2. תביעת הרש"מ: תביעת המניות

59. בפרק זה אדון בתביעת הרש"מ בעניין מצב הבעלות במניות חברת פוניבז'. בכתב התביעה המתכלל, ביקש הרש"מ שני סעדים. **הסעד ראשון** שהתבקש הוא קביעת זהות בעלי המניות בחברה. סעד זה כולל שני רכיבים. הרכיב האחד הצהרתי – קביעה לפיה שני בעלי המניות היחידים בחברה כיום הם הראל"כ והרש"מ, אשר כל אחד מהם מחזיק ב-21 מניות רגילות **בלבד**, וכי יתר המניות שהונפקו, ובכלל זה אלו שבהן החזיק הרב אברהם, הפכו לרדומות עם פטירת בעליהן. הרכיב השני אופרטיבי – להורות לראל"כ ולחברת פוניבז' לפנות לרשות התאגידים בבקשה לעדכן את מרשם המניות בהתאם לקביעה ההצהרתית. **הסעד השני** שנתבע הוא לקבוע כי מינויים של נושאי המשרה שמונו בהחלטת האסיפה הכללית מיום 14.7.09 בטל, שכן לא היה רוב מתוך בעלי המניות שתמך במינויים. כפועל יוצא מכך, מבקש הרש"מ לקבוע כי החלטת החברה להגיש את התביעות בבוררות זו בטלה, שכן ההחלטה התקבלה על-ידי נושאי משרה שמונו שלא כדין (אם בכלל נדונה בפורום של החברה).

60. כפי שכתבתי לעיל, נוכח ההשלכות המשמעותיות שמייחס הרש"מ לתביעת המניות על התביעות העיקריות של הראל"כ, מצאתי לנכון להקדים את הדיון בתביעה זו. אתחיל מתיאור תמציתי של המסגרת העובדתית הרלוונטית לתביעת המניות ושל המחלוקות העיקריות בין הצדדים. כפי שיובהר, קיימות למעשה שתי מחלוקות מרכזיות נפרדות ביחס למניות החברה. **האחת** נוגעת למניית יסוד שהראל"כ טוען שהוקצתה לו בשנת 1978 (להלן – "מניית יסוד 1978"). **השנייה** נוגעת לגורלן של מניות יסוד ומניות רגילות בהן החזיק אביו של הראל"כ, הרב אברהם, ערב מותו (להלן – "מניות הרב אברהם").

2.א. רקע עובדתי

61. כאמור בפרק 1, חברת פוניבז' הוקמה בשנת 1940 על-ידי הרב יוסף כהנמן. על-פי תזכיר ההתאגדות של החברה (נספח 12 לכתב ההגנה של הראל"כ), עם הקמתה הונפקו 190 מניות רגילות ו-10 מניות יסוד. לרב יוסף הוקצו 9 מניות יסוד ו-187 מניות רגילות. לרב אברהם, בנו של הרב יוסף, הוקצתה מניית יסוד אחת. 3 מניות רגילות נוספות הוקצו לשלושה בעלי מניות אחרים. מניות היסוד שהוקצו מעניקות למחזיקים בהן כוח הצבעה עודף משמעותי. על-פי התיקון לתזכיר ההתאגדות שהתקבל בהחלטת החברה בדצמבר 1965, מניות היסוד מקנות למחזיקים בהן המשתתפים באסיפה כללית מסוימת (בינם לבין עצמם באופן יחסי למספר מניות היסוד המוחזק על ידם) כוח הצבעה שווה ערך לפי שלושה ממספר הקולות הכולל המוקנה למחזיקים בכל המניות האחרות של החברה (נספח 13 לכתב ההגנה של הראל"כ).

62. במשך השנים השתנתה האחזקה במניות החברה בנסיבות שונות. לענייננו חשוב כי בשנת 1952 הוקצתה מנייה רגילה נוספת לרב משה פורטמן, וכי בשנת 1969 נפטר הרב יוסף כהנמן, והרב אברהם ירש את מניותיו בחברה. כמו כן, בשנת 1974 קיבלו הראל"כ והרש"מ מניה רגילה אחת כל אחד (הראל"כ בהעברה, הרש"מ בהקצאה).

63. ביום 25.1.1978 התכנסו האסיפה הכללית של בעלי מניות חברת פוניבז' והדירקטוריון של החברה. הדירקטוריון החליט להקצות 20 מניות רגילות נוספות לראל"כ ולרש"מ (כל אחד) וכן מניה אחת לרב קרול (המסמך אינו נוקב בשמו הפרטי) ואחת למר צ'רלס בנדהיים. בנוסף, האסיפה הכללית החליטה להגדיל את הון המניות של החברה וליצור מניית יסוד אחת נוספת. החברה דיווחה על החלטות אלו לרשם החברות בשתי הודעות נפרדות מאותו יום. כפי שיובהר בהמשך, הראל"כ טוען כי נוסף על שתי החלטות אלו, החליטה החברה באותו יום גם להקצות לו את מניית היסוד החדשה שהונפקה. הרש"מ כופר בטענה זו.

64. בשנת 2009 הלך הרב אברהם אל בית עולמו. בצוואתו הוריש הרב אברהם את כל נכסיו לאשתו, הרבנית רבקה כהנמן (להלן – "הרבנית רבקה"). בכלל זה, הוריש לה הרב אברהם את כל מניותיו בחברה – 187 מניות רגילות ו-10 מניות יסוד. לאחר מכן העבירה הרבנית רבקה לראל"כ את כל מניות היסוד וכן 186 מתוך 187 המניות הרגילות. העברות אלו דווחו לרשם החברות ביום 14.6.2009.

65. ב-6.7.2009 הודיעה חברת פוניבז' על כינוס אסיפה כללית ביום 14.7.2009 לצורך בחירת חברי דירקטוריון חדשים. ב-12.7.2009 פנה הרש"מ באמצעות בא כוחו אל החברה במכתב, בו ציין כי הואיל והחברה היא חברה לתועלת הציבור (חל"צ), לא ניתן להעביר בה מניות בירושה. נוכח האמור, הביע בא כוחו של הרש"מ את התנגדותו לקיום האסיפה, וזאת עד שיובהרו זהות בעלי המניות בחברה וכוח הצבעתם. למחרת השיב ב"כ הראל"כ כי הוא מסרב לדחיית האסיפה. הרש"מ פנה לבית המשפט המחוזי בבקשה דחופה לצו מניעה זמני (במעמד צד אחד) שיאסור על קיום האסיפה. הבקשה נדחתה על-ידי השופט זפט בזו הלשון: "עיינתי בבקשה ולא שוכנעתי ליתן צו במעמד צד אחד. האסיפה זומנה ב- 6/7/09 והמבקש המתין עד 13/7/09 באופן שלא נותר זמן למתן תשובה ולקיים דיון. המבקש גם לא מציג עילה ראויה למנוע כינוס האסיפה. נראה שככל שהמבקש יראה לנכון, יהיה עליו לתקוף את ההחלטות שתתקבלנה באסיפה".⁵

66. באסיפה הודיע הראל"כ כי בידיו 11 מניות יסוד ועוד 207 מניות רגילות, וכי הוא מחזיק בייפויי כוח מהרב פורטמן ומהרבנית רבקה לגבי הצבעה מכוח מניותיהם. הרש"מ, שהגיע לאסיפה מלווה בבא-כוחו, חזר על התנגדותו לעניין העברת המניות של הרב אברהם בירושה, וטען כי בידיו של הראל"כ יש 21 מניות רגילות בלבד (וכי הרבנית רבקה אינה מחזיקה במניות כלל). בנוסף, טען הרש"מ כי ייפוי הכוח מטעם הרב פורטמן נחתם בשל הטעיה, וכי הרב פורטמן לא היה חותם עליו אילו היה יודע שהדבר מנוגד לדעתו של הרש"מ. תחת מחאה זו של הרש"מ המשיכה האסיפה להתנהל ונערכה הצבעה על מינוי הדירקטורים. בסופה, מונו שבעה דירקטורים שבהם תמך הראל"כ (לרבות הראל"כ עצמו), שהצביע מכוח מניותיו ומכוח ייפויי הכוח שבידיו.

67. ביום 16.7.2009 התכנס דירקטוריון החברה. בפרוטוקול הישיבה נכתב כי חברי הדירקטוריון סבורים שמניות החברה ניתנות להורשה, בין היתר בהתאם להוראות

⁵ בש"א (מחוזי ת"א) 14225/09 מרקוביץ נ' כהנמן (13.7.2009).

התקנון. עם זאת צוין כי אם בניגוד לסברת חברי הדירקטוריון, המניות שבהן החזיק הרב אברהם לא עברו בירושה וחזרו ל"אוצר החברה", הרי שהם מחליטים **להקצות** לרבנית רבקה מניה רגילה אחת ולראל"כ 10 מניות יסוד ו-186 מניות רגילות. למען שלמות התמונה יצוין כי בחודש דצמבר 2009 חתם הראל"כ על "שטרי העברת מניות" שבמסגרתם ביקש להעביר מניית יסוד אחת לבנו יוסף כהנמן ומנייה רגילה אחת לרב זאב כהן.

68. ביום 3.6.2013, החליט רשם ההקדשות לרשום את חברת פוניבז' כחל"צ ברישום כפוי, וזאת לאחר הליך שהחל בעקבות פניית הרש"מ. החברה עתרה לבית המשפט המחוזי נגד ההחלטה, ועתירתה נדחתה.⁶ ערעורה של החברה לבית המשפט העליון נדחה אף הוא, תוך שהובהר כי: "בסעיף 5 להחלטת רשם ההקדשות נאמר כי החברה נרשמה ביום 3.6.2013 כחברה לתועלת הציבור. מעבר לכך לא היתה התייחסות – בהחלטה כמו גם בפסק הדין קמא – למימד הזמן. ככל שיש לצדדים טענות בנושא זה, הן שמורות להם".⁷

2.ב. תמצית המחלוקת והסוגיות העומדות להכרעה

69. כפי שעולה מן הדברים, תביעת המניות כוללת למעשה שתי סוגיות נפרדות. הראשונה היא השאלה האם מניית היסוד שיצרה החברה בשנת 1978 הוקצתה לראל"כ, והשנייה היא גורל המניות שהוחזקו על-ידי הרב אברהם לפני פטירתו. הרש"מ טוען כי מניית יסוד 1978 אמנם נוצרה, אך לא הוקצתה לראל"כ או לאף אחד אחר, וכי מניות הרב אברהם הפכו לרדומות עם פטירתו ולפיכך הן לא יכלו לעבור בירושה לאלמנתו, וממנה בהעברה לראל"כ. הראל"כ טוען כי יש לדחות על הסף את תביעת המניות, הן מחמת התיישנות, הן בשל מעשה בי"ד היות שהיא סותרת את פסק-הדין של השופטט שבח משנת 2015 בו קבעה שלבוררים אין סמכות לדון בתביעת המניות של הרש"מ. לגופם של דברים, טוען הראל"כ כי מניית יסוד 1978 הוקצתה לו באותו יום שבו נוצרה וכי מניות הרב אברהם עברו אליו דרך אמו שירשה אותן והעבירה לו אותן. לחלופין טוען הראל"כ, כי גם אם מניות הרב אברהם הפכו לרדומות עם פטירתו, הן עברו אליו מכוח החלטת דירקטוריון החברה להקצות לו אותן. טענה חלופית אחרת שהעלה הראל"כ היא שמניות הרב אברהם עברו אליו עוד בחייו, מכוח פסק 2000. בנוסף, בכתב הגנתו טען הראל"כ כי המניות של הרש"מ הן שהפכו רדומות, וזאת מכוח קביעות בפסק 2000.

70. סדר הדיון יהיה כדלקמן: תחילה אדון בטענת הראל"כ שיש לדחות על הסף את תביעת המניות נוכח הקביעה בפס"ד שבח, שכן טענה זו מתייחסת לשתי הסוגיות (מניית יסוד 1978 וירושת מניות הרב אברהם). לאחר מכן, אדון בכל אחת מהסוגיות בנפרד, תחילה בטענות לגבי מניית יסוד 1978 ולאחר מכן בגורל מניות הרב אברהם. לבסוף, אדון בטענות הרש"מ בעניין תוקף ההחלטה של אספת בעלי המניות על מינוי חברי הדירקטוריון ובטענת הראל"כ כי המניות של הרש"מ הפכו לרדומות נוכח הקביעות בפסק 2000.

⁶ עת"מ (מינהליים י-ם) 20811-10-13 ישיבת פוניבז' בע"מ נ' רשם ההקדשות (8.12.2015). השופט נועם).

⁷ עע"מ 2213/16 ישיבת פוניבז' בע"מ נ' רשם ההקדשות רשות התאגידים (13.9.2017).

2.ג. טענת הראל"כ למעשה בית דין בפס"ד שבח ובפסק 2000

71. כאמור בפרק 1, ההליך שבו ניתן פס"ד שבח החל לאחר שהתחדשו הליכי הבוררות לפני הרכב הבוררים הקודם, נוכח תביעה לסעדים שונים שהגיש הרש"מ. אחד הסעדים שביקש הרש"מ באותה תביעה היה כי: "הבוררים יורו כי תחת הנהגתו של הרש"מ כראש הישיבה ירוכזו כלל הסמכויות הנוגעות הן לרוחניות והן לגשמיות בישיבה, לרבות זכות החלטת בלעדית בכל הנוגע לניהול נכסי הישיבה והשימושים שייעשו בהם" (פס' 6 לכתב התביעה בבוררות 2014). סעד נוסף שהתבקש, היה כי הבוררים יוציאו צו "המופנה לחברה, לראל"כ ולכל הרשומים כבעלי מניות בחברה, להעביר את מניותיהם ללא תמורה לידי רש"מ [...] ולרשום את הרש"מ כבעל המניות היחיד בחברה" (פס' 80 לכתב התביעה בבוררות 2014). הרכב הבוררים הוציא "פסק ביניים" שבו נקבעו קביעות שונות שאינן נדרשות לענייננו כעת (פסק 2014). פסק-הדין של השופטת שבח עסק בכמה תובענות שונות: בקשת הראל"כ לביטול פסק 2014; בקשת הרש"מ לאישור פסק 2014; ובקשות שונות של הראל"כ ובהן התביעה לפסק-דין הצהרתי, לפיו לבוררים אין סמכות לדון בתביעת הרש"מ מכיוון שהיא עוסקת בעניינים שהוכרעו בפסק 2000 ומנוגדת להכרעות שבו.

72. מבלי להאריך בדברים למעלה מן הצורך בשלב זה, אציין כי תביעת הראל"כ לפסק-דין הצהרתי התקבלה בחלקה. בפסק-הדין נקבע כי "הבוררים אינם מוסמכים להפוך את הקערה על פיה, ולהעביר את השליטה הגשמית על רכוש הישיבה, שבפסק 2000 נמסרה לרב כהנמן, לידי של הרב מרקוביץ" (פס"ד שבח, פס' 14). הראל"כ מבקש כעת להסתמך על קביעה זו, שהריהי מעשה בית דין, וטוען כי המסקנה המתבקשת ממנה היא שבבוררות הנוכחית כבר אין סמכות לדון בתביעת המניות.

73. אינני מקבל טענה זו. כפי שעולה מן האמור לעיל, פס"ד שבח עסק בתביעה שונה מתביעת המניות שמונחת לפניי. בתביעה שהגיש הרש"מ לבוררים בשנת 2014, הוא ביקש מהם לשנות את ההסדרים שנקבעו בפסק 2000, להעביר לידי את הניהול הגשמי של הישיבה, ובתוך כך להורות לראל"כ להעביר לידי את כל מניותיו בחברה. התביעה שלפניי שונה היא. עניינה בזכויות הקנייניות במניות החברה. עניין זה לא נדון ובוודאי שלא הוכרע בפסק 2000. אמנם, בפסק 2000 התקבלה הכרעה עקרונית, לפיה הראל"כ בלבד יופקד על ענייניה הגשמיים של הישיבה. דא עקא, אין בכך הכרעה בסוגיית זכויות הקניין במניות החברה, אלא לכל היותר הכרעה שיוצרת חלוקת תפקידים, זכויות וסמכויות בישיבת פוניבז' בין הראל"כ והרש"מ, ואף חיובים אובליגטוריים ביניהם (חיובים אישיים של הראל"כ כלפי הרש"מ ושל הרש"מ כלפי הראל"כ).

74. שטר הבוררות שנחתם בין הצדדים הסמיך את הבוררים להכריע בעניין "סמכויותיהם וזכויותיהם של הצדדים בישיבת פוניבז', מוסדותיה ונכסיה בכל העניינים השייכים לכך, כולל בעניינים הרוחניים". המחלוקת בין הצדדים על הבעלות במניות חברת פוניבז' ללא ספק באה בגדר הגדרה זו. אך, כאמור, מחלוקת זו לא נדונה בפסק 2000 (וממילא כפי שעולה מתיאור הרקע העובדתי לעיל, חלקה המשמעותי התגלע שנים לאחר מתן פסק 2000). משכך, אני דוחה את הטענה שקיים מעשה בית דין בתביעה זו ואפנה כעת להכריע במחלוקות עצמן.

ד.2. סוגיית מניית יסוד 1978

טענות הצדדים

75. התביעה של הרש"מ בפרק זה, היא תביעה לסעד הצהרתי שבצדו סעד מעשי. בכתב התביעה המתכלל, ביקש הרש"מ **שאקבע** כי הרש"מ והראל"כ מחזיקים כל אחד מהם ב-21 מניות רגילות בלבד (ושניהם הם בעלי המניות היחידים בחברה), וכי המניות שהוחזקו בידי הרב אברהם והרב פורטמן הפכו לרדומות. בהתאם לכך מבקש הרש"מ כי **אורה** לראל"כ ולחברת פוניבז' לפנות לרשם החברות בבקשה לעדכן את מרשם המניות לפי קביעה זו. הרש"מ ציין כי "הון המניות המונפק של החברה עומד על 235 מניות רגילות, ו-10 מניות יסוד, בלבד" (סע' 166 לכתב התביעה). כראיה לכך, צירף הרש"מ מסמך מיום 28.11.1989, אותו תיאר כ"העתק דו"ח רשם החברות ביחס להון מניות החברה" (נספח 9). בנוסף, פירט הרש"מ טענות נגד אפשרות של הראל"כ לקבל בירושה את מניות הרב אברהם המנוח. לפיכך, לטענת הרש"מ לראל"כ יש אך ורק 21 מניות רגילות, ואת זאת מבקש הרש"מ לקבוע במרשם.
76. בכתב ההגנה, טען הראל"כ כי בנוסף לעשר מניות יסוד שהיו בידי הרב אברהם, יש בידיו מניית יסוד שהוקצתה לו בשנת 1978. כאסמכתא לכך, הציג הראל"כ מסמך הנחזה כפרוטוקול משיבת הנהלת החברה מיום 25.1.1978, ובו מתועדת החלטת הדירקטוריון להקצות לראל"כ מניית יסוד אחת. העתק מסמך זה צורף כנספח 14 לכתב ההגנה שהגיש הראל"כ. במסגרת הליך ההוכחות צורף מסמך זה כראיה, וסומן כנספח 55 לתצהיר הראל"כ. כמו כן בדיוני ההוכחות הציג הראל"כ (ביום 26.1.23) מסמך בכמה עותקים שנטען כי הוא המקור של אותם ההעתיקים שצורפו לכתב ההגנה ולתצהיר.
77. בכתב התשובה, הרש"מ טען שהענקת מניית היסוד לראל"כ בשנת 1978 "מוכחשת נמרצות". הרש"מ, כופר באותנטיות של המסמך באומרו כי מדובר ב"מסמך מזויף" (סע' 16 לסיכומי הרש"מ), וטוען בנוסף כי ממילא המסמך גם אינו קביל כראיה.
78. בסיכומים, טען הראל"כ כי לא ניתן להסתפק בנוסח הכוללני של הסעד המבוקש על-ידי הרש"מ בכתב התביעה (לקבוע שכל אחד מהצדדים מחזיק ב-21 מניות). לטענת הראל"כ, הימנעות הרש"מ בכתב התביעה מתקיפת תוקף ההחזקה של הראל"כ במניית יסוד 1978 היא מכוונת, ויסודו של הניסוח העמום והכוללני הוא בכך שהרש"מ ניסה לעקוף את טענת ההתיישנות שידע שעומדת לחובתו. לשיטת הראל"כ, הרש"מ היה צריך כבר בכתב התביעה "להעלות ולבסס טענה פוזיטיבית מדוע ישונה מרשם בעלי החברות [כך במקור. צ"ל בעלי המניות. ד"ח] ותילקח מהרב כהנמן מניית היסוד שבבעלותו כיום" (פס' 657 לסיכומי הראל"כ).
79. למען שלמות התמונה יצוין, כי אין מחלוקת בין הצדדים על כך שביום 25.1.1978 החליטה האסיפה הכללית של בעלי המניות של חברת פוניבז' על **יצירת** מניית יסוד חדשה. בדומה, אין מחלוקת על כך שבאותו יום החליט דירקטוריון החברה על **הקצאת** 20 מניות רגילות לראל"כ ולרש"מ (כל אחד) ושתי מניות רגילות נוספות לאנשים אחרים. שתי החלטות אלה

דווחו לרשם החברות במכתבים מאותו היום. בנוסף, הראל"כ אינו חולק על כך שבניגוד לדיווח לרשם החברות על שתי החלטות, לא הועבר דיווח לרשם החברות על ההחלטה להקצאת מניית יסוד לראל"כ.

80. בנוסף, טוען הראל"כ כי התביעה בעניין הקצאת מניית היסוד משנת 1978 התיישנה ויש לדחותה על הסף. אדון בטענה זו תחילה. זאת, כיוון שכפי שנראה להלן, יש ממש בטענה, ולפיכך הדיון בטענות הצדדים לגופו של עניין – מתייטר.

81. אציין, כי בעניין מניית יסוד זו, כתבי הטענות של הצדדים מציגים שלל טענות הדדיות על מסמכים מזויפים, שקרים והצגת ראיות שאינן קבילות, בנוגע למגוון שאלות רלוונטיות, ובהן: האם מסמך ההקצאה אמיתי או מזויף? האם ניתן להציגו שלא באמצעות מי שהיה שותף בהכנתו, או למצער במציאתו? האם ומתי הרש"מ ידע על ההקצאה? האם ניתן להגיש מסמכים ותרשומות בתיקי משרד עוה"ד מירון, שלא באמצעות מי שהכין אותם או מכיר אותם? האם מסמכים ותרשומות אלה יכולים לשמש ראיה לאותנטיות של המסמך, ולכך שהרש"מ ראה את המסמך?

התיישנות: מסגרת נורמטיבית⁸

82. תקופת ההתיישנות מתחילה ביום שבו נולדה עילת התובענה (סעי' 6 לחוק ההתיישנות, התשי"ח-1958). לצד זאת, בסעי' 8 לחוק ההתיישנות, נקבע כדלקמן: "נעלמו מן התובע העובדות המהוות את עילת התובענה, מסיבות שלא היו תלויות בו ושלא בזהירות סבירה לא יכול היה למנוע אותן, תתחיל תקופת ההתיישנות ביום שבו נודעו לתובע עובדות אלה". פרופ' גלעד בספרו המקיף והמעמיק בנושא ההתיישנות במשפט האזרחי,⁹ מכנה את ההסדר שבסעיף זה "כלל ההשעיה בשל גילוי מאוחר". מרוץ תקופת ההתיישנות מושעה עד למועד שבו התובע ידע, או היה צריך לדעת על העובדות המהוות את עילת התובענה.

83. יוער כי בפסיקה נקבע זה מכבר כי תביעות למתן סעד הצהרתי, אף שהסעד המבוקש בהן הוא לכאורה הצהרה על מצב קיים, הן נתונות להתיישנות בהתאם להוראות החוק.¹⁰

84. אם כן, על מנת להכריע האם חלה התיישנות על עילת התביעה של הרש"מ, עלינו לבחון שתי שאלות: (1) מתי נולדה עילת התביעה? (2) מתי הרש"מ ידע, או היה עליו לדעת, את העובדות המהוות את עילת התובענה?

⁸ להלן בפרק 10, בדיון בתביעת הנאמנות, נרחיב את הדיון בסוגיית ההתיישנות לרבות גם בהיבט הייחודי של התיישנות תביעת נאמנות. לצורך הדיון כאן, די בתיאור קצר המופיע כאן.

⁹ ישראל גלעד, **התיישנות בדין האזרחי**, עמ' 237 ואילך (2022).

¹⁰ ע"א 8376/10 **חברת מוניות הטייסים בע"מ נ' סילקו** (21.5.2013) (להלן: **עניין סילקו**); טל חבקין, **התיישנות 82** (מהדורה שנייה, 2021) וההפניות שם.

מתי נולדה עילת התביעה

85. הסעד אותו מבקש הרש"מ, הוא קביעה שלראל"כ יש 21 מניות רגילות בלבד. כיוון שאין מחלוקת על כך שלראל"כ יש 21 מניות רגילות, הרי שמהות התביעה היא המילה "בלבד". רוצה לומר, תביעה להצהיר שלראל"כ אין מניות נוספות כלשהן, ולעדכן את מרשם בעלי המניות, כך שלא תהיינה רשומות על שם הראל"כ מניות כלשהן נוספות על 21 המניות הרגילות שיש לו.
86. הראל"כ טוען שיש בידיו (בין היתר) מניית יסוד שהוקצתה לו בשנת 1978. לפיכך, נראה כי המועד בו נולדה עילת התביעה נגד תוקף הקצאת המניה, הינו ביום ההקצאה הנטענת.
87. אבקש להדגיש, כי הרש"מ לא הבהיר מהו המצב הרישומי של בעלי המניות שאותו הוא מבקש לתקוף ולשנות, או מהן המניות אותן הוא מבקש למחוק. במסגרת ההליך, לא הוגש (מטעם אף אחד מבעלי הדין) מרשם המנוהל על-ידי חברת פוניבז' ובו פירוט של בעלי המניות בחברה. למעשה, לא ניתן לדעת האם חברת פוניבז' מנהלת מרשם בעלי מניות כפי שהיא מחויבת לעשות על-פי חוק (סעי' 127 לחוק החברות, תשנ"ט-1999). בשל כך, לא ניתן לדעת מה תוכנו של מרשם כזה (אם ישנו), מיהם בעלי המניות הרשומים, ומהן המניות שבבעלותם¹¹. מכל מקום, בלא שהוצג מרשם בעלי מניות שמנוהל על-ידי חברת פוניבז', ובו מרשם שגוי או חסר, לא התגבשה לרש"מ עילת תביעה מכוח סעי' 134 לחוק החברות, המאפשר הגשת תביעה ל"תיקון רישום" במצב בו "רשום אדם במרשם בעלי המניות בלא שהוא זכאי לכך".
88. המורס מן האמור הוא, שלזכות הרש"מ לא נולדה עילת תביעה המיוסדת על מרשם בעלי המניות. לעומת זאת, כפי שציינתי לעיל, אני סבור שעילת התביעה של הרש"מ נולדה בשנת 1978. במועד שבו על-פי טענת הראל"כ הוקצתה לו מניית היסוד (25.1.1978), נולדה לרש"מ עילת תביעה נגד עצם קיומה של ההקצאה הנטענת ונגד תוקפה.

מתי הרש"מ ידע או היה צריך לדעת

89. מכאן לשאלה האם ומתי הרש"מ ידע (או שהיה עליו לדעת) על ההקצאה הנטענת.
90. צד הראל"כ מציין שני מועדים בשנת 2009, בהם לכל המאוחר הרש"מ ידע, או שהיה עליו לדעת, על הקצאת מניית יסוד 1978 לכל המאוחר בשנת 2009.
91. המועד הראשון הוא 14.6.2009. כפי שתואר לעיל, ביום זה העבירה חברת פוניבז' לרשם החברות דיווח על שינויים במניותיה לטענת צד הראל"כ בסיכומו של המכתב "פורטו כלל מניות הרב כהנמן (11 במספר), לרבות מניית יסוד שהוקצתה לו בשנת 1978. מרגע שהדבר נרשם גם

¹¹ כפי שנראה בדיון בסמוך להלן, הראל"כ מציג מכתב פניה מיום 17.6.2009 לרשם החברות, ובו נכתב על דבר "המצב הרישומי של בעלי המניות המוזכרים במכתב זה". בכל אחד מארבעת בטופסי ההודעה על העברת מניות, נכתב "אני מצהיר כי העברת המניות נרשמה במרשם בעלי המניות המתנהל בחברה לפי סעיף 130 לחוק...". אולם נוסח הצהרה זו הינו כפי הנראה נוסח הטופס של ההודעה. ומכל מקום, הצהרה זו אינה תחליף להצגה של מרשם בעלי המניות עצמו.

ברשם החברות¹² היה על הרב מרקוביץ לדעת על קיום מניית היסוד הנוספת בידי הרב כהנמן (פס' 599 לסיכומי הראל"כ).

92. איני מקבל טענה זו. המכתב הינו מכתב פניה לרשם החברות, שמציין כי מצורפים לו דיווחים בדבר העברת מניות. הדיווחים המצורפים הם טופסי דיווח שעל-פי דין חובה על חברה להגיש לרשם החברות בנוגע להעברת מניות. הדיווחים עסקו בהעברת המניות של הרב אברהם המנוח בירושה לאשתו רבקה (שאלת תוקף הירושה תידון להלן בהמשך הפרק), וממנה לראל"כ. ב"סיכום" המכתב המלווה, מפרטת חברת פוניבז' את "המצב הרישומי של בעלי המניות המוזכרים במכתב זה", ובכלל זה מציינת: "הרב אליעזר כהנמן – בעל 207 מניות רגילות [...] ו-11 מניות יסוד (10 מניות היסוד המועברות, בצירוף מניית יסוד שהועברה בהתאם להחלטת החברה מיום 25/1/78)". בטופסי העברת מניות היסוד של הרב אברהם, מציינת החברה "זאת בנוסף למניית יסוד אחת שבבעלות מקבל המניות, על פי פרוטוקול החברה מיום 25/1/1978".

93. לא השתכנעתי שהרש"מ ידע על דיווח זה, ואף לא שהרש"מ היה צריך לדעת על דיווח זה. ראשית, וכי עליו לעקוב מדי יום אחר עדכונים בנוגע לדיווחים לתיק החברה ברשם החברות? שנית, גם אילו ראה הרש"מ את הדיווחים במועד בו נמסרו, אין הצדקה לקבוע כי ידע, ואף לא שהיה עליו לדעת, את הרשום בהערות הנרשמות אגב מסמכי דיווח המחויבים על פי חוק בנוגע להעברת מניות. לא הערת האגב בסיכום מכתב הלוואי, ולא הערת האגב שנוספה להודעת הדיווח על העברת המניות (בלא שיש חובה חוקית לציין תוספת זו).

94. אם כן, איני מקבל את טענת הראל"כ לפיה הרש"מ ידע על הקצאת מניית יסוד 1978, במועד הדיווח לרשם החברות, ביום 14.6.1978. אולם, כפי שנראה מיד בסמוך, הרש"מ ידע או היה צריך לדעת על ההקצאה במועד סמוך לאחר מכן.

95. המועד השני שמציין צד הראל"כ בנוגע לידיעתו של הרש"מ את דבר הקצאת מניית היסוד 1978, הוא מועד האסיפה הכללית של בעלי המניות. כפי שתואר, לאחר פטירתו של הרב אברהם ביקשה החברה לכנס אסיפה כללית של בעלי המניות. נוכח טענת הרש"מ כי חברת פוניבז' היא חל"צ ועל-כן לא ניתן לרשת בה מניות, פנה הרש"מ לחברה בבקשה שלא לקיים את האסיפה אלא לאחר שתובהר זהותם של בעלי המניות בחברה וכוח הצבעתם. במכתב התשובה שנשלח לרש"מ מטעם בא-כוחו של הראל"כ, הוא דחה את הטענות בדבר היות חברת פוניבז' חל"צ, ובדבר העדר אפשרות ירושה של המניות. במכתב גם צוין "כדי למנוע לזות שפתיים אציין כי מרשי אווז כיום, בין היתר, ב-11 מניות יסוד".

¹² דומני כי הניסוח לפיו "הדבר [הקצאת מניית יסוד] נרשם גם ברשם החברות" אינו מדויק כל צורכו, וכוונת הדברים היתה לומר שהדיווח על מניית היסוד נמסר לרשם החברות ונשמר בתיק הרישום של רשם החברות בנוגע לחברת פוניבז'. כאמור לעיל, הראל"כ לא הציג מרשם בעלי מניות המנוהל על-ידי רשם החברות, ובו רשומה בעלותו במניית יסוד 1978. ומכל מקום, ראוי לציין כי המרשם המנוהל על-ידי רשם החברות הוא דקלרטיבי ולא קונסטיטוטיובי. ראו: ע"א 2140/01 נחמיאס נ' נכסי בני משפחת מושקוביץ בע"מ, פ"ד נו(6) 481, 487 (2002).

96. בעקבות תשובה זו של הראל"כ, הגיש הרש"מ לבית משפט בקשה לצו מניעה שיאסור על קיום האסיפה. לאחר שבקשה זו נדחתה (ע"י השופט זפט) התכנסה האסיפה ביום 14.7.09. בפתח הפרוטוקול הרשמי של האסיפה נכתב כדלקמן :

"הרב מרקוביץ: אני שואל את הרב כהנמן כמה מניות יש לכם?

הרב כהנמן: יש לי 11 מניות יסוד ועוד 207 מניות רגילות.

[...]

הרב מרקוביץ הודיע שהוא מתנגד לכל קבלת מניות מכוח ירושת הרב אברהם כהנמן זצ"ל.

[הרב מרקוביץ: הרב אליעזר כהנמן יש רק 21 מניות רגילות לפי המסמכים שבידי (הדברים נאמרו רק בהמשך האסיפה ולבקשת הרב מרקוביץ נכתבים כאן)].

97. כפי שצוין לעיל, בסוף האסיפה נערכה הצבעה על מינוי חברי דירקטוריון. בהצבעה טען הראל"כ שהוא מצביע מכוח אותן מניות שהוזכרו בפרוטוקול, וכן מכוח ייפויי כוח שקיבל מהרב פורטמן והרבנית רבקה (שכל אחד מהם החזיק, לטענתו, במנייה רגילה אחת). על-פי תוצאת ההצבעה של בעלי המניות, מונו חברי הדירקטוריון שבהם תמך הראל"כ.

98. לצד הפרוטוקול הרשמי, צירף הראל"כ גם תמלול של הקלטת הישיבה (נספח 124 לתצהיר הראל"כ). כך מתוארים הדברים בתמליל :

הרב כהנמן: מכח מה אני מצביע? טוב, אז יש לי 11 מניות יסוד.

הרב מרקוביץ: מנין?

הרב כהנמן: אחד יש... יש לי! וחוק מזה עוד מניות רגילות.

הרב מרקוביץ: מאיפה יש לך את ה 11 מניות יסוד?

הרב כהנמן: יש לי.

עו"ד שורק (ב"כ הרב מרקוביץ): המקור הוא חשוב לנו כי הטענה שלנו היא כלפי המקור.

הרב כהנמן: טוב זה לא פה בית משפט, יש לי 11 מניות יסוד.

הרב מרקוביץ: טוב, הוא מצהיר שיש לו 11 מניות יסוד.

ובהמשך כשנספרו הקולות :

הרב בולק כותב: "הרב כהנמן בעד, הרב פורטמן בעד,

עו"ד שורק משלים: ע"י ייפוי כוח.

הרב כהנמן ממשיך להכתיב: הרבנית כהנמן בעד ע"י הייפוי כוח.

הרב מרקוביץ: יש לה עוד מניה? אז איך יש לך 11?

הרב כהנמן: יש.

99. על סמך הדברים, נדמה כי ניתן לקבוע כמה מסקנות עובדתיות. ראשית, במכתב שלפני האסיפה ובמהלך האסיפה עצמה, הצהיר הראל"כ שהוא מצביע מכוח 11 מניות יסוד. הרש"מ ידע כי לרב אברהם היו רק 10 מניות יסוד, ולכן הבין כי הראל"כ טוען שהוא מחזיק במניית יסוד נוספת, שמקורה אינו בירושת הרב אברהם. נראה שהרש"מ הופתע מהטענה על דבר קיומה של המנייה הזו, והוא הביע את תמיהתו וביקש הסברים

מהראל"כ. הראל"כ סירב לספק הסברים קונקרטיים, וודאי שלא הציג בפני הרש"מ כל טענה על כך שהמנייה הוקצתה לו עוד בשנת 1978 ולא את המסמך המעיד על כך.

100. אם כן, במועד זה שבשנת 2009, הרש"מ יודע על טענה של הראל"כ בדבר החזקת מניית יסוד, שהוא (הרש"מ) אינו יודע את מקורה. עם היוודע עובדה זו לרש"מ, קמה לו עילת תביעה כלפי הראל"כ, לבקש צו המורה לו לגלות לרש"מ מה מקור ההחזקה הנטענת במניית יסוד נוספת, ומהן הראיות לזכותו של הראל"כ במניית יסוד זו. אם הראל"כ היה משיב לתביעה, מציין את מקור בעלותו במניית היסוד בהקצאה שנעשתה בשנת 1978, ומציג את האסמכתה שבידיו לכך, היה הרש"מ יכול לבחון את הטענה ואת הראיה. ואם הרש"מ היה סבור שהן אינן בתוקף, הוא היה רשאי ויכול להגיש את התביעה לסעד הצהרתי ולעדכון המרשם. לרש"מ היה פרק זמן של 7 שנים להגיש התביעה לקבלת מידע וראיה בנוגע למניית היסוד הנטענת. אך הרש"מ לא עשה זאת. ולפיכך, התיישנה תביעתו המתיחסת לטענת הראל"כ על בעלותו במניית יסוד 1978.

101. אזכיר, כי בפסק-הדין בתביעתו של הרש"מ למנוע את קיומה של אספת בעלי המניות, כתב השופט זפט: "נראה שככל שהמבקש יראה לנכון, יהיה עליו לתקוף את ההחלטות שתתקבלנה באסיפה". דברים אלה נכונים לא רק כלפי תוקף האסיפה וההחלטות בה, אלא גם כלפי סוגיית בעלות במניית יסוד נוספת שעלתה באותה אסיפה.

102. הרש"מ מציג טענת דחיה נגד טענת ההתיישנות. לדבריו, עד שהראל"כ הגיש את כתב ההגנה מטעמו (27.3.2022), וצירף לו את מסמך ההקצאה, הוא (הרש"מ) לא ידע מה מקור המנייה הנטענת של הראל"כ. ועל כן, מרוץ תקופת ההתיישנות לא התחיל. לשיטתו: "הגע בעצמך וכי הרש"מ היה צריך להגיש תביעה לקבוע שלראל"כ לא הקצתה מניית יסוד על בסיס אותה אמירה שתומה כאשר לא הובהר ולא הוסבר באלו מניות יסוד מדובר ומה מקורן?" (פס' 426 לסיכומי התשובה מטעם הרש"מ). יוער, כי ה"אמירה הסתומה" אליה מתייחס הרש"מ היא האמירה במכתב התשובה ששלח ב"כ הראל"כ לב"כ הרש"מ לפני אספת בעלי המניות.

103. אינני מקבל את טענת הרש"מ. בסיכומים מטעם הרש"מ אין התייחסות לאמירות של הראל"כ בפרוטוקול אספת בעלי המניות או לדברים המובאים בשמו בתמלול ההקלטה של אותה אסיפה. באספת בעלי המניות הראל"כ ציין שהוא מחזיק ב-11 מניות יסוד, ואף עשה שימוש בכוח ההצבעה של המנייה הזו במופגן, בנוכחותו של הרש"מ. לא למותר לציין, כי לאותה אסיפה כללית הגיע הרש"מ מלווה בעורך דין, שליווה את צעדיו לצורך שמירה על זכויותיו (כפי שניכר גם מהתמלול). זאת ועוד, ניכר שהעובדה שמדובר במניית יסוד נוספת ונפרדת מ-10 מניות היסוד שהראל"כ (לטענתו) ירש מאביו, לא חמקה מעיניו של הרש"מ. הרש"מ ידע איפוא על כך שהראל"כ משתמש בכוח ההצבעה של מניית היסוד בחברה. גם אם הרש"מ לא ידע בדיוק מה מקור הזכות של הראל"כ להחזיק במניה זו ומה המצב הרישומי המדויק במרשם בעלי המניות שאמור להתנהל בתיק חברת פוניבז' (שהיה בשליטת הראל"כ), הרי שבהינתן ידיעתו על עצם טענת הראל"כ ועל השימוש של הראל"כ בפועל בזכות זו בהצבעה באסיפה – היה עליו לנקוט בפעולות נוספות על מנת לברר זאת.

אף על-פי כן, למעט עצם הצגת שאלה באסיפה הכללית, הרש"מ לא הציג פעולה כלשהי שעשה על מנת לברר את המצב הרישומי של המניות בחברה או את מקור ההחזקה הנוטענת על-ידי הראל"כ במניית היסוד. לפיכך, סבורני כי גם אם הרש"מ לא ידע בפועל על קיומו של המסמך המסוים בעניין החלטת ההקצאה (והצדדים חלוקים בשאלה זו), הרי בנסיבות העניין הוא לא נקט ב"זהירות סבירה" כלשון סעי' 8 לחוק ההתיישנות, שהיה עליו לנקוט כדי שלא יימצא במצב בו "נעלמו מן התובע העובדות המהוות את עילת התובענה". בנסיבות שתוארו, אני קובע כי לרש"מ היתה ידיעה על טענת הראל"כ על דבר בעלותו במניית יסוד נוספת, והיתה לו יכולת לנקוט פעולה של זהירות סבירה לברר את מקור הבעלות הנוטענת וראיות לה, ובהעדר תשובות מאת הראל"כ, גם יכולת להגיש תביעה כבר לאחר האסיפה הכללית בשנת 2009.

104. טענת הגנה נוספת מועלית על-ידי הרש"מ כלפי טענת ההתיישנות. הוא טוען כי גם בנסיבות בהן מרוץ ההתיישנות החל בשנת 2009, התביעה לא התיישנה, שכן כבר בשנת 2014 הגיש הרש"מ לבוררים את התביעה שבה תבע להעביר לידיו את כל מניות הראל"כ בחברה. לשיטת הרש"מ, "בכלל מאתיים – מנה" (פס' 466 לסיכומי התשובה). היינו, התביעה להעביר לידיו את כל מניות הראל"כ כוללת מיניה וביה את שלילת מניות הראל"כ.

105. דין טענה זו להידחות אף היא. כפי שהוסבר לעיל כאשר עסקנו בפס"ד שבח – מדובר בתביעות שונות, המבוססות על עילות תביעה שונות ומסגרות עובדתיות שונות. אף תוצאות קבלתן והענקת הסעד הנתבע שונות. בפני הבוררים בשנת 2014 עמדה תביעה להורות לראל"כ להעביר לרש"מ את כל מניותיו בחברה כחלק מסעד רחב של העברת השליטה הגשמית בישיבה לרש"מ. התביעה הסתמכה בעיקרה על טענות של הרש"מ בדבר הפרות של פסק 2000 מצד הראל"כ ועל אי עמידתו בחיוביו. כפי שצינתי לעיל, לא הייתה זו תביעה שעסקה בתוקף זכות הבעלות במניות. משכך, אין באותה תביעה כדי להשפיע על תקופת ההתיישנות ביחס לתביעה שבה עסקינן בחלק זה. יתר על כן, בשנת 2014 תבע הרש"מ כי מניות **שישנן** אצל הראל"כ יועברו לרש"מ. תביעה זו, מעצם מהותה, יכולה להתייחס רק למניות **שהוחזקו** על-ידי הראל"כ. לעומת זאת, הסעד המבוקש על-ידי הרש"מ כעת הינו לקבוע כי לראל"כ **אין ולא היתה** מניית יסוד שהוקצתה לו משנת 1978. תביעה מעין זו, לא כלולה בתביעה שהוגשה על-ידי הרש"מ בשנת 2014.

106. לסיכום, מרוץ הזמן של תקופת ההתיישנות החל לכל המאוחר בשנת 2009. משך תקופת ההתיישנות הוא שבע שנים, ובהתאם עילת התביעה התיישנה בשנת 2016. משכך, באתי לכלל מסקנה כי **דין התביעה להצהיר כי הראל"כ אינו מחזיק במניית יסוד 1978 ולהורות על תיקון מרשם בעלי המניות בהתאם – להידחות מחמת התיישנותה.**

107. לאור מסקנה זו, איני נדרש לדון או להכריע בשלל טענות הצדדים וראיותיהם, במגוון שאלות שבמחלוקת ביניהם, ובהן: האם הרש"מ ידע או היה צריך לדעת על הקצאת מניית היסוד 1978 בסמוך למועד ההקצאה או במועד שלפני אסיפת בעלי המניות? האם הרש"מ

ראה את מסמך ההקצאה לאחר אספת בעלי המניות, ולפני צירופה לכתב ההגנה מטעם הראל"כ? האם מסמך ההקצאה קביל כראיה, וכן מסמכים נוספים שהוצגו כראיות?

108. נותרה פתוחה גם השאלה האם ההקצאה היתה או לא היתה? מצד אחד – המסמך נחזה להיות מקורי ודומה למסמכים אחרים מאותו יום, ויש סברה בטענה שיצירתו נועדה להקצאתו (אף כי אין בכך הוכחה בדבר הנמנע להקצאה). מצד שני – העדר הדיווח על ההקצאה בזמן אמת; התנהלות הראל"כ ודבריו במשך שנים (לרבות בהליך הבוררות בשנת 2000) בהם התעלם לחלוטין מאזכור מניית יסוד זו; נסיבות הגילוי בשנת 2009 של המסמך הנחזה כהחלטת הקצאה משנת 1978; העדר תיעוד של הקצאת מניית יסוד לראל"כ ברשימות לא פורמליות, שהוכנו ותויקו במשרד עו"ד מירון, של בעלי המניות בחברה.
109. דא עקא, אין בתמיהות אלה כדי לשנות את הכרעתי. משידע הרש"מ על השימוש שעשה הראל"כ בכוח ההצבעה של המנייה כבר בשנת 2009 ולא נקט כל פעולה בנדון, אין מנוס מקבלתה של טענת ההתיישנות ודחיית התביעה על הסף עקב כך.

2. גורל מניות הרב אברהם

110. כאמור, בין הצדדים ישנה מחלוקת גם לגבי גורלן של 187 מניות רגילות ו-10 מניות יסוד שבהן החזיק הרב אברהם לפני פטירתו. כזכור, בצוואתו ציווה הרב אברהם להעביר את כל רכושו לאשתו, הרבנית רבקה. אולם הרש"מ טוען כי במועד פטירתו של הרב אברהם חברת פוניבז' הייתה חברה לתועלת הציבור, ובשל כך על-פי הוראות חוק החברות, לא ניתן היה להוריש את המניות והן הפכו ל"רדומות" (כלשון החוק).
111. הראל"כ טוען מנגד, כי בראש ובראשונה יש לדחות תביעה זו על הסף בשל התיישנות. לגופם של דברים, טוען הראל"כ שבמועד פטירת הרב אברהם חברת פוניבז' לא הייתה חל"צ, ובהתאם לכך המניות עברו בירושה לרבנית רבקה (אשר העבירה את כולן, למעט מניה רגילה אחת, לראל"כ עצמו). לחלופין טוען הראל"כ, כי גם אילו המניות הפכו לרדומות בעת פטירת הרב אברהם, הן ממילא הוקצו לו מחדש בהחלטת דירקטוריון החברה מיום 16.07.2009. בנוסף, בכתב ההגנה טען הראל"כ טענה נוספת, לפיה ירש את המניות עוד בחייו של הרב אברהם, מכוח פסק 2000. טענה זו לא נזכרה בסיכומים, אך הראל"כ חזר עליה במסגרת השלמת טיעון מאוחרת של הצדדים שהוגשה בהוראתי.
112. במענה לטענת ההתיישנות, הרש"מ סבור כי תביעתו בעניין מניות הרב אברהם לא התיישנה, היות שכל עוד לא הייתה החלטה חלוטה של רשם ההקדשות שקבעה כי חברת פוניבז' היא חל"צ, חלה "מניעות פסיקתית" ששללה ממנו את כוח התביעה ביחס לסעד המבוקש וממילא השהתה את מרוץ זמן ההתיישנות. הראל"כ מתנגד לטענה זו.
113. מטעמי היגיון כרונולוגי, אתחיל בבחינת טענת הראל"כ לגבי ירושת המניות מכוח פסק 2000. לאחר שאדחה טענה זו, אעבור לדון בשאלה האם עם פטירתו של הרב אברהם עברו המניות בירושה לרבנית רבקה ולאחר מכן לראל"כ. כפי שאסביר להלן, מצאתי כי לא הוכח שחברת פוניבז' הייתה חל"צ עובר למועד שבו הכריז עליה רשם ההקדשות ככזו. לפיכך, דין

התביעה של הרש"מ בעניין גורל מניות הרב אברהם להידחות לגופה, ואיני נדרש למחלוקת בין הצדדים בעניין התיישנות התביעה, או בעניין תוקף החלטת הדירקטוריון להקצות את המניות לראל"כ.

הטענה בדבר ירושת המניות מכוח פסק 2000

114. כאמור, טענה אחת שטען הראל"כ היא כי הוא ירש את מניות הרב אברהם עוד בחייו, וזאת מכוח קביעות בפסק 2000. אין לקבל טענה זו. אמנם, בפסק 2000 הכירו במעמדו של הראל"כ כ"בעל בית" ואף ציינו שהוא יורש מעמד זה מאביו הרב אברהם. בפסק צוין כי מדובר בירושת שררה, ולכן הבוררים הדגישו כי ירושה מעין זו "ישנה גם בחיי האב, כשהאב מסתלק מן המינוי". עם זאת בפסק 2000 לא הייתה התייחסות כלשהי למניות שבהן החזיק הרב אברהם. יתר על כן, הרב אברהם לא היה חלק מהליך הבוררות. הראל"כ גם לא הציג כל אסמכתא מכוח איזו סמכות ניתן היה, במסגרת פסק בוררות, להעביר זכויות קנייניות של מי שלא היה צד להליך. אם כן, דין הטענה להידחות.

חל"צ - המסגרת הנורמטיבית

115. בשנת 2007 נערך תיקון בחוק החברות ונוסף בו פרק המסדיר את פעולתן של חברות לתועלת הציבור. בסעי' 345א(א) לחוק נקבעה הגדרה של חברה לתועלת הציבור כדלקמן: "חברה לתועלת הציבור היא חברה שבתקנונה נקבעו מטרות ציבוריות בלבד וכן איסור על חלוקת רווחים או חלוקה אחרת לבעלי מניותיה". עניינו הרואות כי ההגדרה בנויה משני תנאים מצטברים התלויים בתוכן תקנון החברה בלבד: (1) בתקנון נקבעו מטרות ציבוריות בלבד. (2) בתקנון נקבע איסור על חלוקת רווחים (או חלוקה אחרת).

116. סעי' 345ב לחוק עוסק ברישום חברה כחל"צ בהליך שאמור להתחיל ביוזמתה. בסעי' 345ב(ז) מובהר: "לא הצהירה החברה בפני הרשם כאמור בסעיף זה, אין בכך כדי לגרוע מהיותה חברה לתועלת הציבור והיא חייבת להגיש בקשה לרשם ההקדשות לרישום בפנקס". כלומר, על חברה שעומדת בתנאים המפורטים בהגדרה שבסעי' 345א חלה חובה לפעול באופן יזום להירשם כחל"צ, וממילא היעדר הרישום אינה גורע מהיותה חל"צ.

117. סעי' 345ג עוסק בסמכויות רשם ההקדשות לרשום חברות בפנקס החברות לתועלת הציבור. סעי' 345ג(ד)(1) מפרט הסדרים המתארים מסלול חלופי של רישום חברה כחל"צ, ונקבע בו: "בלי לגרוע מחובת חברה לתועלת הציבור להגיש בקשה לרישומה לפי הוראות סעיף 345ב, נודע לרשם ההקדשות בדרך אחרת על קיומה של חברה הפועלת למען מטרות ציבוריות בלבד ואוסרת על חלוקת רווחים, ירשום אותה בפנקס". ניתן לראות שבניגוד להגדרת סעי' 345א(א) המתמקדת בתקנון החברה ובפרט במטרות שהוגדרו בו, לשונו של סעיף זה מתמקדת בחברה "הפועלת" למטרות ציבוריות בלבד (מבלי להתייחס לתקנונה). בפסיקה כונה הליך זה "רישום כפוי". סעי' 345ג(ד)(3) משלים את ההתייחסות לרישום הכפוי, ונקבע בו: "עם קבלת הודעת רשם ההקדשות יתקן הרשם [הכוונה לרשם החברות. ד"ח] את תעודת ההתאגדות של החברה [...] ויראו את החברה כחברה לתועלת הציבור".

118. הסעיפים הבאים עוסקים במגבלות והוראות שונות בעניין התנהלותה של חברה לתועלת הציבור. תכליתן העיקרית של המגבלות היא להבטיח פיקוח נאות ופעילות תקינה של החברה, בין היתר נוכח התמריץ הפחות של בעלי המניות לפקח על הנעשה בה (שכן למנייתם אין ערך כלכלי) ועקב הצורך להבטיח את האינטרסים של הציבור שלמענו צריכה החברה לתועלת הציבור לפעול.¹³ במוקד ענייננו עומדת ההוראה בסעי' 345טו(ב): "[...] מניה בחברה לתועלת הציבור אינה ניתנת להורשה, לעיקול או לשעבוד. [...] במות בעל מניה או בפירוקו, יהיה דינה כדין מניה רדומה, כהגדרתה בסעיף 308".

119. כאמור, התיקון לחוק החברות נכנס לתוקף בשנת 2007. הרב אברהם נפטר בשנת 2009. רשם ההקדשות הכריז על החברה כחל"צ ורשם אותה ככזו בשנת 2013, לאחר הליך של רישום כפוי. השאלה שלפנינו היא האם בנסיבות אלו, הוראת הסעיף הנ"ל השולל ירושת מניה בחל"צ חלה על חברת פוניבז' כבר במועד פטירתו של הרב אברהם ואשר על כן המניות שבהן החזיק הפכו לרדומות.

טענות הצדדים

120. הרש"מ טוען כי מלשון החוק מתחייבת המסקנה שהכרזתו של רשם ההקדשות על החברה כחל"צ היא הצהרתית (דקלרטיבית) בלבד. מסקנה זו עולה בבירור לשיטתו גם מדברי ההסבר לחוק. לטענת הרש"מ מן ההכרזה על חברת פוניבז' כחל"צ, אנחנו למדים שהחברה עמדה בשנת 2013 בהגדרות החוק והייתה חברה לתועלת הציבור. הרש"מ טוען כי בשנים שקדמו להכרזה, לא היו שינויים במאפייני החברה ובסוג פעילותה. על כן, ההכרזה על חברת פוניבז' כחל"צ בשנת 2013, היא אינדיקציה לכך שגם בשנת 2009 הייתה החברה חל"צ וחלו עליה הוראות החוק. הרש"מ מדגיש שככל שהראל"כ טוען שבשנת 2009 היו מאפייני החברה שונים מהמאפיינים שהיו לה בשנת 2013, ולכן בשנת 2009 היא לא הייתה חל"צ – הנטל להביא לכך ראיות מוטל עליו.

121. בנוסף טוען הרש"מ כי על הראל"כ חל "השתק שיפוטי" והוא מנוע מלטעון שההכרזה על החברה כחל"צ אינה שוללת את הורשת המניות. זאת, שכן במסגרת ההליכים שניהל הראל"כ נגד החלטת רשם ההקדשות, טען הראל"כ טענה הפוכה, לפיה ההכרזה על החברה כחל"צ תפגע בזכויות הקנייניות של בני משפחת כהנמן כתוצאה מביטול צפוי של אפשרות הורשת המניות. לגיבוי טענת ההשתק, הגיש הרש"מ בקשה להוספת ראייה שבה ביקש לצרף לתיק הבוררות את כתב העתירה המנהלית שהגיש הראל"כ נגד החלטת רשם ההקדשות, את כתבי בית הדין בערעור שהגיש הראל"כ לבית המשפט העליון על פסק-הדין בעתירה, ואת הפרוטוקולים של הדיונים שהתקיימו בעתירה ובערעור. בקשה זו הוגשה לאחר הגשת הסיכומים ולאחר שהוריתי ביום 10.12.24 על הגשת השלמת טיעון בעניין מספר סוגיות הנוגעות להשלכות של היותה של החברה חל"צ. הבקשה הוגשה יחד עם תשובת הרש"מ להשלמת הטיעון מטעם הראל"כ.

¹³ להרחבה ראו: דברי ההסבר להצעת חוק החברות (תיקון מס' 4) (חברה לתועלת הציבור), התשס"ה-2005, ה"ח 195.

122. הראל"כ טוען כי היות שהחברה נרשמה כחל"צ **ברישום כפוי**, ולא ביוזמתה, הרי שהיא הופכת לחל"צ רק עם החלטת רשם ההקדשות, והוראות החוק הנגזרות מכך חלות עליה רק ממועד זה. הראל"כ מדגיש כי מטרות חברת פוניבז' כפי שנקבעו בתקנון לא היו מטרות ציבוריות בלבד (אלא גם עסקיות), וכי רשם ההקדשות ובית המשפט שדן בעתירה, קבעו שלמרות זאת יש לרשום את החברה כחל"צ נוכח העובדה **שבפועל** היא פועלת למען מטרות ציבוריות בלבד. בנסיבות אלו, סבור הראל"כ כאמור כי החברה הופכת לחל"צ מיום ההכרזה בלבד.

123. כמו כן, לשיטת הראל"כ רשם ההקדשות נסמך בעניין זה על תשתית עובדתית לקויה, בין היתר נוכח העובדה שחברת פוניבז' חשדה שמסמכים שמגיעים לידי רשם ההקדשות מודלפים לרש"מ, ועל כן החברה לא שיתפה פעולה באופן מלא עם הבירור העובדתי. לטענת הראל"כ, אף שהוא אינו כופר בכך שנכון להיום החברה היא חל"צ והחלטת הרשם חלוטה, הנטל להראות כי החברה הייתה חל"צ גם בשנת 2009 מוטל על הרש"מ. הראל"כ סבור כי הרש"מ לא עמד בנטל זה. כמו כן, לטענתו, הוכח שלחברה הייתה פעילות עסקית והיא לא יכולה הייתה להיות חל"צ.

124. הראל"כ מדגיש כי רישום כפוי הוא מעשה מנהלי הנתון לשיקול הדעת של רשם ההקדשות. אין מדובר במנגנון אוטומטי או בפעולה טכנית גרידא. טבע הדברים הוא שפעולה מנהלית כזו היא מכוונת (קונסטיטוטיובית), תחולתה היא מהמועד שבו התקבלה ואילך, ואין בה כדי לפגוע בתוקף פעולות שהתבצעו או ארעו לפני שהחלטה המנהלית נעשתה. לעמדת הראל"כ, קביעה שלפעולות מנהליות או לדבר חקיקה יש תוקף למפרע היא חריגה, והיא אינה מוצדקת בענייננו.

125. עוד מוסיף הראל"כ כי אין חולק שכל עוד היה הרב אברהם בחיים, מותר היה לו להעביר את המניות כרצונו. סיכול האפשרות לממש את כוונתו להוריש את המניות לבנו, בהסתמך על הוראת חוק שנכנסה לתוקף בעת שהרב אברהם כבר היה במצב בריאותי ירוד שלא איפשר לו לפעול להגן על זכויותיו, תפגע באופן קיצוני בזכות הקניין שלו. לפיכך, יש להעדיף פרשנות שלא תמנע את הורשת המניות.

126. אשר לטענת ההשתק השיפוטי, הראל"כ טען שיש לדחות אותה, שכן טענת השתק יש להעלות בהזדמנות הראשונה ובענייננו היא הועלתה רק בסוף-סופו של ההליך (כאמור, רק בתשובת הרש"מ להשלמת הטיעון של הראל"כ). הראל"כ מדגיש שהמחלוקת בעניין מעמד חברת פוניבז' כחל"צ ואפשרות ירושת המניות עמדה על הפרק לאורך כל ההליך, ולרש"מ היו הזדמנויות רבות להעלות את טענת ההשתק. מסיבות דומות מתנגד הראל"כ לבקשת הרש"מ להוספת ראייה, שכן גם היא הוגשה ברגע האחרון, למרות שלרש"מ הייתה גישה למסמכים זמן רב לפני כן. בנוסף, הראל"כ סבור שיש לדחות את טענת ההשתק גם לגופה, שכן במסגרת הערעור שהגיש הראל"כ על דחיית עתירתו נגד החלטת רשם ההקדשות, נקבע במפורש שטענות הצדדים בעניין תחולת ההכרזה על החברה כחל"צ במימד הזמן שמורות להם.

דיון והכרעה

127. לאחר ששקלתי את טענות הצדדים, לא שוכנעתי כי במועד פטירתו של הרב אברהם חלו על חברת פוניבז' הדינים החלים על חל"צ. לפיכך, באתי לכלל מסקנה, כי יש לדחות את טענת הרש"מ לפיה המניות שבהן החזיק הרב אברהם הפכו לרדומות עם פטירתו.

128. כפי שטוען הראל"כ, יש טעם להבחין בין חברה שנרשמה כחל"צ בהליך של רישום כפוי הנסמך על פעילותה בפועל (לפי סעי' 345ג(ד) לחוק החברות) לבין חברה שתקנונה כולל מטרות ציבוריות בלבד ואיסור על חלוקת רווחים, והיא חל"צ לפי ההגדרה שבסעי' 345א(א). בענייננו, חברת פוניבז' הוכרזה ונרשמה כחל"צ לפי סעי' 345ג(ד) ופעילותה בפועל, ולא לפי סעיף 345א(א). בנסיבות אלו, דומה שיש לקבוע שרישום החברה כחל"צ הוא מכונן (קונסטיטוטבי) ובעל תחולה ממועד ההכרזה ואילך, ואין בו כדי להעיד על היותה חל"צ במועד מוקדם לכך.

129. לאבחנה בין חברה שנרשמה ברישום כפוי על סמך פעילותה לבין חברה שנרשמה על סמך העובדה שתקנונה כולל מטרות ציבוריות בלבד ואיסור על חלוקת רווחים ולכן היא עומדת בהגדרת סעי' 345א(א), יש תימוכין בלשון החוק ובספרות המשפטית. ראשית, לשון החוק. הוראת החוק שאליה מפנה הרש"מ, לפיה "לא הצהירה החברה בפני הרשם כאמור בסעיף זה, אין בכך כדי לגרוע מהיותה חברה לתועלת הציבור" (סעי' 345ב(ז)) מגבילה את עצמה, על-פי לשונה, לחברות שרישומן נעשה על-פי אותו סעיף. בפתח הסעיף מובהר כי הוא עוסק ברישום "חברה שבתקנונה נקבעו מטרות ציבוריות בלבד וכן איסור על חלוקת רווחים" (סעי' 345ב(1)). לעומת זאת, מלשונו של סעי' 345ג(ד)(3) שעוסק ברישום הכפוי של חברה על סמך פעילותה למטרות ציבוריות בלבד (מבלי להתייחס לתקנונה), משתמעת מסקנה אחרת. בסעיף נקבע, כי "יראו את החברה כחברה לתועלת הציבור" עם קבלת ההודעה של רשם ההקדשות. היינו, החלטת הרשם היא שהופכת את החברה לחל"צ.

130. בספרות המשפטית הובעה עמדה כי יסוד ההבחנה בין שני סוגי הליכי הרישום, הוא בכך שהסדר הרישום הכפוי נועד להרחיב את תחולת החוק גם לחברות שאינן עומדות בהגדרת "חברה לתועלת הציבור" לפי סעי' 345א(א), אך למרות זאת בפועל הן פועלות למטרות ציבוריות בלבד ואוסרות על חלוקת רווחים. כך לדוגמה במקרה של חברה הפועלת למען מטרות ציבוריות בלבד, אך תקנונה כולל תמהיל של מטרות, שחלקן אינן ציבוריות. במצב כזה, נטען כי החוק הקנה לרשם ההקדשות את הסמכות להכריז על החברה כחל"צ, אך ההכרזה היא מכוננת, והדינים בעניין חל"צ יחולו עליה רק ממועד ההכרזה והלאה. כך למשל נכתב: "בהתאם לסעיף 345ג(ד) לחוק, רשם ההקדשות ירשום בפנקס חברה הפועלת למטרות ציבוריות שבתקנונה נקבע איסור חלוקת רווחים [...] גם אם החברה אינה עונה להגדרה "חברה לתועלת הציבור", אזי לאחר הרישום [ההדגשה הוספה ד"ח] יראו את החברה כחברה לתועלת הציבור והוראות החוק יחולו עליה".¹⁴

¹⁴ דוידה לחמן-מסר וגלי גרוס "חברה לתועלת הציבור - פרק חדש בדיני חברות" תאגידים ד(3) 4, 7 (2007). מחברות המאמר היו מעורבות לעומק מטעם משרד המשפטים בהליכי תיקון החקיקה שהסדיר את נושא החל"צ, והמחברת הראשית אף כיהנה במועד חקיקת התיקון בתפקיד המשנה ליועמ"ש (משפט כלכלי-פיסקלי).

131. יודגש, כי בענייננו אמנם רשם ההקדשות טען תחילה, כי לצד עמדתו לפיה חברת פוניבז' היא "חברה הפועלת למטרות ציבוריות בלבד" ויש לרשמה בהתאם לסמכות רשם ההקדשות לפי סעי' 345ג(ד), הוא סבור שחברת פוניבז' עומדת גם בהגדרת חל"צ בסעי' 345א(1) ובדרישה שהתקנון יכול לטול מטרות ציבוריות בלבד (ראו: סעי' 3(ד) למכתב רשם ההקדשות מיום 3.6.2013, שנשלח בתשובה לפניית ב"כ חברת פוניבז' בעניין רישום החברה כחל"צ, נספח 133 לסיכומי הראל"כ). עם זאת, מעיון בפסק-הדין בעתירה המנהלית שהגישה חברת פוניבז' נגד החלטת רשם ההקדשות ניכר כי הרישום של החברה כחל"צ, נעשה כרישום כפוי לפי סעי' 345ג(ד).¹⁵ יתר על כן, בית המשפט אף קבע במפורש כי תקנון החברה "אמנם מונה מטרות שאינן ציבוריות" אולם מטרות אלו "נזנחו" והן "בבחינת אות מתה" (פס' 15 לפסק-הדין). כאמור, בנסיבות אלו, כיוון שההכרזה על חברת פוניבז' כחל"צ נעשתה על יסוד ההסדר של רישום כפוי, יש לומר פעולת הרשם היא מכוננת, ולא הצהרתית.

132. היות מעשה הרישום במקרה שלנו מעשה מכונן, מתיישב היטב עם ההלכה המשפטית שנקבעה בפסיקה הישראלית, לפיה הרישום הכפוי הוא מעשה מנהלי הכרוך בהפעלת שיקול דעת (עניין **לשכת רואי החשבון**)¹⁶. היינו, אין מדובר בפעולה טכנית גרידא לבדיקת התקיימות רשימת תנאים בחוק. למעשה, בהליך שנדון בעניין "**הבורסה**",¹⁷ אף הביע רשם ההקדשות את עמדתו שאפילו כשמדובר על חברה העומדת בתנאים הקבועים בחוק להגדרת חל"צ, לא מוטלת עליו החובה לרשום את החברה כחל"צ, והעניין נתון לשיקול דעתו. בהליך נוסף, בעניין "**תקווה**", איפשר רשם ההקדשות לחברה שלעמדתו במועד התיקון לחוק הייתה על-פי תקנונה לכאורה במעמד של חל"צ, להתפצל לפי מתווה מוסכם, כך שתוקם חל"צ חדשה אך המסגרת התאגידית המקורית של החברה כחברה בע"מ תישמר.¹⁸ סיכומם של דברים הוא, כי העובדה שרשם ההקדשות מפעיל שיקול דעת מהותי בעת ההחלטה על רישום חברה כחל"צ, בפרט בהליך רישום כפוי כמו בענייננו, תומכת בעמדת הראל"כ לפיה המעשה הוא מכונן וחל ממועד ההחלטה ואילך. זאת, שכן אם פעולת רשם ההקדשות הייתה רק שיקוף של המצב הקיים והצהרה עליו, לא נראה שהיה מקום להפעלת שיקול הדעת כפי שבא לידי ביטוי בעניינים אלו. יוער, כי הרש"מ טען כי מעניין **תקווה** לא ניתן להקיש לענייננו נוכח נסיבותיו השונות, ובפרט העובדה שבהחלטת רשם ההקדשות לא לרשום את החברה שנדונה שם כחל"צ הובאה בחשבון העובדה שרשות התאגידים הציגה לחברה מצג שלפיו הותר לה לשנות את התקנון (בסתירה להיותה חל"צ לכאורה). אולם אין בכך לשנות מהעובדה שעצם הכרעה זו של רשם ההקדשות מעידה על שיקול דעת רחב וגמיש, שתומך בכך שהכרזתו היא מכוננת ולא הצהרתית בלבד.

¹⁵ עת"מ (מינהליים י-ם) 20811-10-13 **ישיבת פוניבז' בע"מ נ' רשם ההקדשות** (8.12.2015) (להלן: פסק-הדין בעתירה המנהלית), ראו למשל בפס' 1; 7-8; 13.

¹⁶ פס' 12 לפסק-הדין בעתירה המנהלית; עת"מ (מינהליים י-ם) 81888-12-24 **לשכת רואי חשבון בישראל נ' רשות התאגידים**, פס' 41 (10.3.2025) (להלן: עניין **לשכת רואי החשבון**).

¹⁷ עת"מ (מינהליים י-ם) 22604-04-16 **ועד העובדים של חברת "הבורסה לניירות ערך בתל-אביב בע"מ" נ' רשם ההקדשות**, פס' 12 (3.8.2016) (להלן: עניין **הבורסה**).

¹⁸ עת"מ (מינהליים י-ם) 50520-03-19 **עמותת תקווה שירותי בריאות ורווחה בע"מ נ' משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים** (23.7.2019) (להלן: עניין **תקווה**).

133. בפסיקה הישראלית, ככל הידוע, טרם נדונה במפורש השאלה האם ניתן להטיל על חברות חובות מתוקף הוראות החוק בעניין חל"צ, במועד מוקדם מהמועד שבו הן הוכרזו ככאלו על-ידי רשם ההקדשות, ובאלו תנאים יש לעשות זאת. עם זאת, במספר עניינים נראה שבית המשפט היה נכון לאפשר לחברות שסברו שהן אינן חל"צ וניהלו הליכים נגד החלטת הרשם, מעין "תקופת הסתגלות" שבה לא יחולו עליהן הוראות החוק החלות על חל"צ. כך למשל בעניין לשכת רואי החשבון קבע בית המשפט כי החברה שנדונה היא חל"צ לפי תקנונה, ואף על-פי כן "מוצא אני להורות על מתן שהות מסוימת, כך שהחלטת רשמת ההקדשות תיכנס לתקפה ביום 1.7.25" (פס' 116). עם זאת, כפי שטוען הרש"מ, באותו עניין גם קבע בית המשפט שעל החברה מוטלת חובה לפתוח בהליך של רישום יזום והוראות החוק חלות עליה גם אם לא מילאה חובה זו (פס' 27, 32. יובהר כי הדברים הללו נאמרו ביחס למסלול הרישום היזום ותוך אבחנה מפורשת בינו לבין מסלול הרישום הכפוי שבו עסקין כאן). בעניין "אשכולות"¹⁹ נדון עניינה של חברה שנרשמה במסלול הרישום הכפוי ונקבע כי "מובן כי תחולת ההחלטה מושא העתירה מכאן ואילך" (פס' 31. אך נראה שהדברים לא נדונו בהתייחס למחלוקת קונקרטית בעניין התחולה במימד הזמן). בדומה לעניין לשכת רואי החשבון גם בעניין אשכולות נקבע כי: "נוכח ההשלכות הבלתי מבוטלות שיש להחלטה על העותרת, תכנס ההחלטה לתוקף שישה חודשים לאחר מתן פסק הדין" (פס' 36).²⁰

134. כאמור, הרש"מ טען שהחלטת רשם ההקדשות משנת 2013, לפיה חברת פוניבז' היא חל"צ – החלטה שהפכה לחלוטה בהחלטות בית המשפט – מעידה שהחברה הייתה חל"צ גם בשנת 2009 (מועד פטירת הרב אברהם). בשל כך סבור הרש"מ כי ככל שהראלי"כ טוען שהחברה לא הייתה חל"צ במועד זה מכיוון שהייתה לה פעילות עסקית, הנטל להוכיח זאת מוטל עליו. ייתכן שכך היה הדבר אילו היו קביעות בית המשפט ורשם ההקדשות מתייחסות למטרות החברה כפי שהן רשומות בתקנונה (וממילא מטרות אלו לא השתנו). אולם כפי שהוסבר לעיל, משהתבצע ההליך במסלול של רישום כפוי, שנשמך על פעילות החברה בפועל ולא על תקנונה, הרי שקביעת רשם ההקדשות היא זו שמכוננת את מעמד החברה כחל"צ ולא עצם הפעילות למטרות ציבוריות בלבד. לפיכך, גם אם הייתי משתכנע כי בשנת 2009 לא הייתה לחברת פוניבז' פעילות למטרות שאינן ציבוריות, אין בכך כדי להוביל למסקנה שהיא הייתה חל"צ כבר אז.

135. אמנם, הרש"מ טען, "למעלה מן הצורך" לשיטתו, כי מעיון בתקנון החברה "מאפייני החברה ברורים ומדובר בחל"צ לכל דבר ועניין" (פס' 34 להשלמת הטיעון של הרש"מ). טענה זו נסמכה על כמה הוראות בתקנון: איסור חלוקת רווחים; ההוראה כי רווחי החברה ישמשו רק לקידום מטרות החברה; וההוראה כי במקרה של פירוק, נכסי החברה יועברו לגוף שמטרותיו דומות למטרת החברה. אולם לא השתכנעתי שבכך עמד הרש"מ בנטל להוכיח שתקנון החברה כולל "מטרות ציבוריות בלבד" כלשון סעי' 345א(א) ולכן החברה היא חל"צ על-פי ההגדרה באותו סעיף. מדובר בטענה סתמית וכללית, שלא מתייחסת למטרות

¹⁹ עת"מ (מינהלים י-ם) 56880-09-22 אשכולות, החברה לזכויות מבצעים של אמני ישראל בע"מ נ' רשם ההקדשות (5.9.2023).

²⁰ תקופה זו הוארכה בהסכמת רשם ההקדשות במסגרת בקשה לעיכוב ביצוע שהגישה אשכולות לצד ערעורה על פסק-הדין: עע"מ 92/24 אשכולות, החברה לזכויות מבצעים של אמני ישראל נ' רשם ההקדשות (12.2.2024).

החברה כפי שנקבעו בתקנון. כאמור לעיל, בפסק-הדין בעתירה המנהלית כבר נקבע במפורש כי התקנון מונה מטרות שאינן ציבוריות. אף אם קביעה זו לא סותמת בהכרח את הגולל על טענת הרש"מ, שלא היה צד לאותו הליך, ברור שהנטל הוא עליו לסתור זאת (וממילא הנטל עליו בתור טוען הטענה, שכן כפי שהוסבר לעיל הכרזת רשם ההקדשות שהפכה לחלוטה בעקבות ההליכים המשפטיים הסתמכה על **פעילות** החברה בפועל ולא על תקנונה).

136. לא למותר להעיר שכבר נקבע בפסיקה כי "ההבחנה בין חברות המקדמות מטרות ציבוריות לבין אלו המקדמות מטרות פרטיות, אינה הבחנה פשוטה, שכן לא פעם אותן חברות מקדמות את שתי המטרות גם יחד" (עניין הבורסה, פס' 18). גם בעניין **תקווה** התעורר הקושי בסיווג חברות שתקנון כולל מטרות משולבות, קושי שעמד עליו אף רשם ההקדשות עצמו באותו עניין: "התקנון המקורי של תפארת משנת 2003, קבע מטרות ציבוריות ואף איסור על חלוקת רווחים, אולם לצד זאת נכללה בתקנון המקורי מטרה נוספת, והיא: "לעסוק בכל עיסוק חוקי" [...] זאת ועוד; התקנון המקורי של תפארת קבע כי היא מוגבלת לסכומי המניות שיוקצו לחבריה. על-בסיס אלה, נרשמה תפארת בשנת 2003 כחברה פרטית ברשם החברות. לשיטת רשות התאגידים, מאחר שהתקנון המקורי של תפארת כלל מטרה כללית (שעשויה להיות עסקית) לצד מטרות ציבוריות, הרי שאלת סיווגה התאגידי של תפארת לפי תקנונה המקורי בעת ייסודה, איננה חד-משמעית, במיוחד כאשר הדברים נבחנים בחלוקף שנים ארוכות ובמבט לאחור" (פס' 32). כאמור לעיל, מורכבות זו התעוררה גם בעניין חברת פוניבז', אולם בסופו של דבר הוחלט לרשמה כחל"צ חרף ההוראות בתקנונה, וזאת על סמך **פעילותה בפועל**. בנסיבות אלו לא ראיתי לקבל את טענת הרש"מ שמדובר בחברה שעל סמך תקנונה בלבד עומדת (ועמדה בשנת 2009) בהגדרת חל"צ לפי סעי' 345א(א).

137. לבסוף, לא מצאתי לנכון לקבל את טענת ההשתק השיפוטי שטען הרש"מ. ראשית, יש ממש בטענת הראל"כ שעל הרש"מ היה להעלות טענה זו בשלבים מוקדמים יותר. סוגיית מועד התחולה של ההוראות בעניין חל"צ הייתה במוקד המחלוקת בין הצדדים לכל אורך ההליך. אמנם, הצדדים התבקשו, בהתאם להחלטתי, להשלים את הטיעון בעניין השלכות סיווג חברת פוניבז' כחל"צ, אולם לא היה מקום להעלות טענות סף כגון השתק בשלב מאוחר זה.

138. בנוסף, לא השתכנעתי שיש יסוד לקבל את הטענה לגופה. אמנם, במסגרת ההליכים שהתנהלו בעתירה המנהלית ובבית המשפט העליון בעניין החברה, הראל"כ הביע חשש שההכרזה על חברת פוניבז' כחל"צ תפגע בתוקף הורשת המניות. עם זאת, בפסק-הדין של בית המשפט העליון נקבע במפורש כי "בסעיף 5 להחלטת רשם ההקדשות נאמר כי החברה נרשמה ביום 3.6.2013 כחברה לתועלת הציבור. מעבר לכך לא היתה התייחסות – בהחלטה כמו גם בפסק הדין קמא – למימד הזמן. ככל שיש לצדדים טענות בנושא זה, הן שמורות להם".²¹ מעיון בפרוטוקול הדיון ניכר כי קביעה זו נקבעה על רקע העובדה שב"כ חברת פוניבז' התנגד לעמדה שהביע ב"כ רשם ההקדשות לפיה ההחלטה על סיווג החברה חלה למפרע. אכן, ניתן למצוא התייחסויות של ב"כ חברת פוניבז' לכך שההחלטה פוגעת בזכות הקניין של משפחת כהנמן, אולם יש לקרוא אותן על רקע עמדת רשם ההקדשות לגבי התחולה למפרע

²¹ עע"מ 2213/16 ישיבת פוניבז' בע"מ נ' רשם ההקדשות (13.9.2017). ההדגשה הוספה.

(רטרואקטיביות) של ההחלטה.²² על כל פנים, התקשיתי לראות כיצד ניתן לקבוע שקיים השתק שיפוטי מקום שבו קיים פסק-דין מפורש הקובע כי טענות הצדדים בנושא שבו נטען ההשתק שמורות להם.

139. מובן כי בנסיבות אלו מתייחר הצורך להידרש לבקשת הרש"מ להוספת ראיה.

סיכום

140. רשם ההקדשות הכריז על חברת פוניבז' כחל"צ בשנת 2013 בהתאם לסמכותו לפי סעי' 345ג(ד) לחוק החברות, וזאת נוכח העובדה שהחברה פועלת למטרות ציבוריות בלבד ואוסרת על חלוקת רווחים. הכרזה כזו הריהי מכוננת, ותוקפה מהיום שבו ניתנה.

141. לא הוכח כי החברה עמדה בהגדרת "חברה לתועלת הציבור" לפי סעי' 345א(א) לחוק – לא בשנת 2013 ולא במועד מוקדם יותר. ייתכן שזו הייתה עמדת רשם ההקדשות, אולם הוא לא עמד עליה בהליכים שהתנהלו בעתירה המינהלית, שבהם ממילא נקבע במפורש שתקנון החברה כולל גם מטרות שאינן ציבוריות (קביעה שמוציאה את החברה מהגדרת חל"צ לפי סעיף זה). לפיכך, איני נדרש לקבוע מה היו ההשלכות, בכל הנוגע לירושת מניות הרב אברהם, אילו הייתה החברה עומדת בהגדרת חל"צ לפי סעיף זה.

142. משכך, באתי לכלל מסקנה כי במועד פטירתו של הרב אברהם בשנת 2009, חברת פוניבז' לא הייתה חל"צ, וסעי' 345טו לחוק לא חל עליה באופן שמנע את הורשת מניותיו לאלמנתו. **תביעת הרש"מ בעניין גורלן של מניות הרב אברהם נדחית אפוא בזאת.**

143. למעלה מן הצורך אבהיר כי גם אילו הייתי מגיע למסקנה שהחברה הייתה חל"צ במועד פטירת הרב אברהם, עדיין הייתה ניצבת תביעתו של הרש"מ בפני משוכות משמעותיות. זאת לאור הטענות כבדות המשקל של הראל"כ, הן בעניין התיישנות התביעה והן בעניין החלטת הדירקטוריון מיום 16.7.2009 לפיה אם המניות הפכו לרדומות וחזרו ל"אוצר החברה", הדירקטוריון מקצה אותן לראל"כ. על כל פנים, משבאתי לכלל מסקנה שיש לדחות לגופה את טענתו העיקרית של הרש"מ, איני נדרש לטענות אלו.

1.2. תוקף החלטת אסיפה כללית (16.07.09) בעניין מינוי חברי הדירקטוריון

144. כאמור בפתח פרק זה, אחד הסעדים שביקש הרש"מ היה לקבוע כי החלטת האסיפה הכללית מיום 16.07.09 בדבר מינוי חברי דירקטוריון בטלה. זאת, שכן לטענת הרש"מ החלטה זו התקבלה באופן לא תקין תוך שהראל"כ מצביע מכוח מניות שלא היו בבעלותו. בהמשך לכך, ביקש הרש"מ לשלול את תוקפן של החלטות שונות שקיבל דירקטוריון החברה שמונה באותו מועד (לרבות ההחלטה להגיש תביעות נגדו ונגד עמותת מסורת התורה).

²² יובהר כי פרוטוקול הדיון בבית המשפט, הוגש כנספח 134 לסיכומי הראל"כ. לפיכך, ביחס לפרוטוקול זה, אין צורך להידרש לטענות הצדדים בבקשה להוספת ראיה בעניין זה.

145. משנחתה תביעתו של הרש"מ בעניין ההחזקה במניות החברה לגופה, אין יסוד לתביעתו זו. על כל פנים יודגש כי החלטת האסיפה הכללית מיום 16.07.09 התקבלה ממילא גם על סמך הצבעה של הראל"כ לפי יפוי הכוח מאת הרב פורטמן. למעט טענות כוללניות על הטעייה וזיוף כנגד תוקף יפוי הכוח, הרש"מ לא הראה מדוע אין תוקף להצבעה זו. כמו כן, הרש"מ גם לא סיפק תשובה לטענת הראל"כ לפיה ממילא באותה אספת בעלי מניות, היה לו (לראל"כ) לפי תקנון חברת פוניבז', קול קובע נוסף בתור יו"ר האסיפה.

ז. טענת הראל"כ כי מניות הרש"מ הפכו לרדומות בעקבות פסק 2000

146. בשולי הדברים אציין כי לטענת הראל"כ, 21 המניות הרגילות שבהן החזיק הרש"מ הפכו לרדומות עם מתן פסק 2000. טענה זו מבוססת על כך שבפסק 2000 נקבע שהניהול הגשמי של הישיבה יהיה בידיו של הראל"כ בלבד. הראל"כ גורס כי היות שהמניות אינן מקנות זכות לדיבידנד ושלשיתת הרש"מ הן מקנות תפקיד בישיבה בלבד (ולא בעלות), הרי שמשנשלל מהרש"מ כל תפקיד בניהול הגשמי בפסק 2000 – הפכו המניות שבידיו לרדומות.

147. טענה זו של הראל"כ הועלתה במסגרת כתב ההגנה שהגיש בחלק העוסק בתביעת המניות (פס' 109) והוא חזר עליה בתשובה להשלמת הטיעון של הרש"מ בעניין השלכות היותה של החברה חל"צ (פס' 23 ; 66).

148. יובהר כי בכתב התביעה המתכלל מטעם הראל"כ לא נכללה בקשה לסעד הצהרתי בעניין זה, ולפיכך נראה שלא עומדת בפני תביעה בעניין. למעלה מן הצורך, אבהיר כי כפי שקבעתי לעיל **פסק 2000 לא עסק בזכויות הקנייניות של הצדדים במניות**. כאמור, הפסק יצר חיובים אובליגטוריים בין הצדדים. מבלי לקבוע מסמרות בעניין, ייתכן שבמסגרת חיובים אלו יחויב הרש"מ להימנע מפעולות מסוימות כבעל מניות בעתיד. אולם אין יסוד לטענה שפסק 2000 שלל ממנו לחלוטין את מניותיו והפכו לרדומות.

149. משהוכרעה תביעת המניות, אפנה לדון בתביעות העיקריות של הצדדים. הפרק הבא יעסוק במחלוקת בין הצדדים לגבי פרשנות פסק 2000. לאחר מכן, בפרק 4, אסקור את השתלשלות האירועים שלאחר הפסק. פרק 5 יכריע במחלוקת העקרונית הנוגעת למעמדן המשפטי של המסגרות שמנהלים הצדדים ולזיקתן למה שכונה "נכסי הישיבה". על יסוד ההכרעה בעניין זה, בפרקים 6 – 9 אכריע בתביעות העיקריות של הצדדים לגופן.

ח. על הממשל התאגידי בחברת פוניבז' ועמותת פוניבז'

150. איני יכול לסיים פרק זה, מבלי להתייחס לממצאים שהתגלו במסגרת הדיון בענייניו, ולשאלות שנתרו ללא מענה.

151. משנת 2009 ואילך, ניהל הרש"מ מאבק לסיווג חברת פוניבז' כחל"צ. לרש"מ היו מניעים משלו, וסעדים שביקש על יסוד סיווג חברת פוניבז' כחל"צ. הרש"מ יזם פניה לרשם ההקדשות לרישום חברת פוניבז' כחל"צ, פניה שעוררה תהליך שבסופו חברת פוניבז'

הוכרזה כחל"צ, והכרזה זו אושרה על-ידי בית משפט והפכה לקביעה חלוטה. גם הראל"כ (למעט הערה רפה ולא משכנעת נגד תוקף הכרזת רשם ההקדשות, למרות שאושרה בבתי המשפט) מודה למעשה ומכיר בסיווגה של חברת פוניבז' כחל"צ.

152. לאחר שקראתי את סיכומי הצדדים, ועיינתי בסוגיית מעמד חברת פוניבז' כחל"צ, הוריתי לצדדים להגיש טיעונים משלימים ובהם להתייחס לכמה שאלות הקשורות לסוגיית חל"צ, בשל חשיבותה בכלל והשלכותיה בפרט על תביעת המניות ועל טענות הצדדים. מהטיעונים המשלימים השתקפה תמונת מצב מעוררת תהייה ודאגה. הדברים הצטרפו להיבטים נוספים בהתנהלותהמצב של חברת פוניבז' ושל עמותת פוניבז'.

153. הרב יוסף שלמה כהנמן זצ"ל, יזם והקים עולה של תורה. ישיבת פוניבז' היא מפעל תורני מפואר ואדיר. במו ידיו, במסירות ונחישות ייסד ופיתח את הישיבה, כמוסד תורני ורוחני המפורסם במצוינותו ובאיכותו. גם בהיבט הפיזי והפיננסי, "ישיבת פוניבז'" כוללת תשלובת של מוסדות חינוכיים. חברת פוניבז' מחזיקה ברכוש רב, כולל את הנכסים המאכלסים את הישיבה ותלמידיה, וכן נכסים רבים נוספים, המשרתים את הישיבה. הרב יוסף כהנמן ייסד את הישיבה באמצעות חברת פוניבז' שהוקמה כחברה פרטית. בנו הרב אברהם ונכדו הראל"כ ממשיכים את המורשת והשושלת, ופועלים במרץ ובמחויבות לקיומה של הישיבה, שגשוגה ופיתוחה. הישיבה כוללת מאות רבות של תלמידים, ואלפי ורבבות בוגרים.

154. כאמור, חברת פוניבז' הוכרזה באופן רשמי כחל"צ בשנת 2013. גם כחברה פרטית חלו עליה חובות על-פי דין. גם כישיבה שהיא מוסד למטרות תורניות לימודיות ורוחניות, ורכוש הציבור (כפי שנקבע בין היתר בפסק 2000) חלו על חברת פוניבז' ומנהליה חובות לפעול לטובת מטרות החברה שהן להפעיל ישיבה.

155. במסגרת הבוררות, כאשר נדונו שאלות בנוגע לבעלות במניות, לא הוצג מרשם בעלי מניות שאמור על-פי דין להיות מנוהל על-ידי חברת פוניבז'. תיק החברה לא היה נגיש לראל"כ (לטענתו) במשך שנים בהן כיהן כמנהל ו"בעל בית" (עת היה אביו חולה).

156. הרש"מ טען כי בחברת פוניבז' אין ועדת ביקורת. הרש"מ לא תמך טענה עובדתית זו, בראיה כלשהי או בתצהיר. הראל"כ הכחיש טענה זו, וטען כי לחברת פוניבז' יש ועדת ביקורת, ואף ציין כי חבריה אישרו את ההחלטה על ההקצאה של מניות הרב אברהם לראל"כ. אולם, הראל"כ לא הגיש מסמכים כלשהם המעידים על קיומה של ועדת ביקורת, הרכב חבריה, ואף לא על פעולותיה (ישיבות, דוחות, החלטות וכו').

157. הרש"מ טוען כי במשך כל השנים לא התקיימו אסיפות בעלי מניות. מנגד, הראל"כ טוען כי התקיימו אסיפות כאלה. גם כאן, הראל"כ לא הציג ראיה כלשהי לקיומן של אסיפות במהלך השנים. תשובת הראל"כ לפיה היו ישיבות, אבל הרש"מ לא הוזמן להן כי הוא כבר לא בעל מניות, בוודאי אינה משכנעת. שכן לרש"מ נותרו המניות שהיו לו, והוא היה אמור להיות מוזמן לכל אסיפה של בעלי מניות.

158. הראל"כ, שכזכור משמש מזה עשרות שנים כ"בעל הבית" ויו"ר הדירקטוריון (תחילה כממלא מקום ואח"כ במינוי קבוע), מודה בתצהירו (סע' 312-317. וכן בפס' 212 לסיכומי התשובה מטעם הראל"כ) כי מסיבה שאינה ברורה משנת 1970 (במשך 55 שנים!) חברת פוניבז' לא הגישה דוחות שנתיים לרשם החברות, לא הגישה דיווחים על "שינויים דרמטיים במבנה התאגיד" ואף לא דוחות על שינויים בהחזקת מניות (למעט בשני מקרים, שתוארו לעיל, האחד – בשנת 1978 והשני – בשנת 2009). מדברי הצדדים לא ניתן לדעת נתונים עדכניים בדבר מספר בעלי המניות וזהותם, והאם יש בהם בעלי מניות שאינם בני המשפחה, וחברי דירקטוריון שניתן לראותם כדירקטורים חיצוניים שאינם קשורים באופן כלכלי או מהותי לבעלי השליטה בחברת פוניבז', שייתכן והיה ראוי שיהיו בחברה לתועלת הציבור רבת פעלים ועתירת נכסים. לא הוברר הרכב הדירקטוריון, מיהם חברי ההנהלה, והאם המינוי שלהם או חידוש המינוי שלהם, נעשה בהתאם להוראות תקנון החברה.

159. אין ספק שאנשי משפחת כהנמן לדורותיה, השקיעו את כשרונם ומרצם. לטענת הראל"כ, הם השקיעו גם סכומי כסף מסוימים לתוך קופת חברת פוניבז'. אך גם מבלי לדעת את היקף הסכומים, ניתן להניח שחלק משמעותי משווי ההון של החברה, כולל גם תרומות מאת נדיבים גבירים לצד תרומות מהציבור הרחב. חברת פוניבז', ולצידה עמותת פוניבז', מנהלים גם תקציב שוטף גדול מאוד, גם הוא מתרומות, תשלומי שכר לימוד, תמיכות ממשלתיות ועוד. הם מחזיקים ומנהלים רכוש רב ביותר (בנדל"ן ובכסף) שנועד לשמש לתועלת הציבור (כמובן במסגרת מטרות המוסד).

160. הרש"מ ביקש להצהיר על היותו בעל מניות במעמד שווה לראל"כ בחברת פוניבז'. תביעתו זו נדחתה. אך בביקורת שלו, ובתביעות שלו, הוא חשף מצב הדורש ביקורת, בקרה, שקיפות ופיקוח ציבורי. בנוסף, הרש"מ כבעל מניות, בוודאי זכאי לדעת מה קורה במוסד בו הוא בעל מניות.

161. לא למותר להפנות להחלטה של השופטת שבח²³ בה היא קראה לגורמים האמונים על פיקוח על חברות לתועלת הציבור ועל עמותות, "להרים את הכפפה" ולבחון את הנעשה בחברת פוניבז' ובעמותת פוניבז'. דבריה נאמרו אמנם בהקשר של "סור מרע" בהתייחס להתנהגויות ומהומות אלימות ו"מעוררי חלחלה". אך לקריאתה יש תוקף גם ל"עשה טוב" של מינהל תקין ופיקוח על מימוש מיטבי של המטרות לתועלת הציבור של העמותה והחברה.

162. כעת, משהוכרעה תביעת המניות, אפנה לדון בתביעות העיקריות של הצדדים. הפרק הבא יעסוק במחלוקת בין הצדדים לגבי פרשנות פסק 2000. לאחר מכן, בפרק 4, אסקור את השתלשלות האירועים שלאחר הפסק. פרק 5 יכריע במחלוקת העקרונית הנוגעת למעמדן המשפטי של המסגרות שמנהלים הצדדים ולזיקתן למה שכונה "נכסי הישיבה". על יסוד ההכרעה בעניין זה, בפרקים 6 – 9 אכריע בתביעות העיקריות של הצדדים לגופן.

²³ ת"א (מחוזי ת"א) 4704-05-21 ישיבת פוניבז' בע"מ (חל"צ) נ' מסורת התורה בני ברק (ע"ר) (19.9.2021).

פרק 3. פסק 2000 ופרשנותו

163. כפי שפורט בפרק 1, הסכסוך בין הצדדים התגלע בשנות ה-90. באותה תקופה החלו להתפתח בישיבה שני המחנות, ולאחר מספר שנים פנו הצדדים לראשונה לבוררות. ראשית, השתתפו הצדדים בהליך בוררות בפני הרב נסים קרליץ זצ"ל, אך לאחר זמן קצר הופסק ההליך ולא הגיע להכרעה. בשנת 1999 חתמו הצדדים על שטר הבוררות (במתכונת זב"א), שבמסגרתו התמנה הרכב הבוררים בראשות הרב צימבליסט, וחבריו היו גם הרב הייזלר והרב שרייבר. שטר הבוררות נפתח בהתחייבות הגורפת של הצדדים "לקיים ככל שיפסקו הרבנים הגאונים... בעניין סמכויותיהם וחכיותיהם של הצדדים [...] בישיבת פוניבז', מוסדותיה ונכסיה בכל העניינים השייכים לכך, כולל בעניינים הרוחניים". הבוררים הוסמכו להכריע "לפי ראות עיניהם, הן הנראה להם מצד הדין והן הנראה להם מצד פשרה". שטר הבוררות הקנה להם סמכויות רחבות, לרבות "להוסיף ולשנות ולפרש את פסקי הדין שייתנו". עוד הוסכם בשטר, כי תוקפו יהיה "ללא הגבלת זמן, אולם הדיינים ישתדלו לסיים הדבר בזמן המוקדם ביותר".

164. אור ליום כ"ג אדר א' תש"ס (29.2.2000) ניתן פסק 2000. הפסק נמסר לצדדים כאשר מצורף לו מסמך הנושא את התאריך כ"ה אדר א' תש"ס, ועליו חתומים הרבנים יוסף שלום אלישיב זצ"ל ואהרן יהודה ליב שטינמן זצ"ל. לפי האמור באותו מסמך, הרבנים עברו על הפסק ומצאו לנכון "למען השלום ולמען טובת הישיבה" להוסיף מספר נקודות. בסוף המסמך, סמוך לחתימתם, הוסיפו הרבנים "על הצדדים והנוגעים בדבר לציית דינא ולקיים את פסה"ד על כל הנאמר בו בצירוף ההוספות הנ"ל. וה' שהשל' שלו יערה רוח ממרום על הבית הגדול – ישיבת פוניבז' – שתמשיך להיות תל תלפיות לתורה וליראת שמים כשאיפת מוסד הישיבה הגאון מפוניבז' זצ"ל". אחרי חתימת שני הרבנים, הוסיפו שלושה רבנים נוספים – נסים קרליץ זצ"ל; מיכל יהודה ליפקוביץ זצ"ל; חיים קניבסקי זצ"ל – את חתימתם, לאחר שכתבו "למען השלום דאוי לקבל הדברים" (בהמשך הפסק אתייחס למסמך זה בתור "הוספות גדולי הדור"). תוקפן של הוספות גדולי הדור, שנוי במחלוקת בין הצדדים.

165. בנוסף, במועדים שונים ניתנו על-ידי הבוררים "הבהרות" לפסק הבוררות, לעתים על-ידי אב"ד הרב צימבליסט בלבד ולעתים יחד עם הבורר הרב הייזלר. הבהרה אחת ניתנה ביום 19.6.2000 על-ידי ההרכב כולו, וכללה דעת מיעוט של הבורר הרב שרייבר.²⁴ תוקפן של ההבהרות שנוי גם הוא במחלוקת בין הצדדים.

166. פסק 2000 נחתם בקביעה לפיה: "מכאן ואילך יש לבטל את ה"מחנאות" בישיבה ועל כל צד לעשות הכל שלא יהיו "מחנות" נפרדים, דבר שהרס ועלול להרוס ח"ו את הישיבה, אלא כולם יתלכדו כמחנה אחד סביב ראשי הישיבה, הר"מים והמשגיחים כדי לעלות בתורה ויר"ש".

167. למרבה הצער, במקום שיהיה מוצא לתיקון, כפי שהורו הבוררים, הפך פסק 2000 למוקד מחלוקת מרכזי. הקביעות בפסק, משמעותן ופרשנותן, נתונות במחלוקת עד היום ומחלוקת זו היא חלק עיקרי בהליך שלפניי. המחלוקות העיקריות הן בנוגע לשאלות מה המעמד שניתן לראלי"כ, מה המעמד שניתן לרש"מ ומה היחס ביניהם. בעניינים אלה נעסוק בפרק זה.

²⁴ הבהרה נוספת, מיום 8.5.2000 נושאת גם היא שלוש חתימות, אולם לא ברור לחלוטין של מי החתימה שנוספה מתחת לחתימתם של הרבנים צימבליסט והייזלר. על כל פנים, הבהרה זו אינה רלוונטית לענייננו.

168. בחלק הראשון של הפרק, אתאר בקצרה את הקביעות בפסק 2000. לאחר מכן אסקור את טענות הצדדים לגבי הפרשנות הראויה של קביעות אלו. לאחר הכרעה בטענות הצדדים, אקבע את מסקנתי בעניין המשמעות של הקביעות שנקבעו ופרשנותן. בשלב זה לא אדרש לכל אחת מהמחלוקות לגבי פרשנות הפסק, אלא רק לאלו הנוגעות לסוגיית זכויות הצדדים ומעמדם, סוגיה שעומדת בלב הסכסוך וההכרעה בה תשליך על מרבית המחלוקות בין הצדדים. מחלוקות נוספות לגבי סוגיות נקודתיות יידונו בהמשך ככל שיהיה בכך צורך לשם הכרעה באילו מן התביעות. בסוף הפרק אדון בתוקף הוספות גדולי הדור שנמסרו עם הפסק. אשר להבהרות המאוחרות לפסק, היות שהן עוסקות בנושאים שונים והרקע לכל הבהרה שונה גם הוא, לא אדון בכולן בפרק זה. אדרש להן בהמשך פסק הבוררות ככל שיהיו רלוונטיות להכרעה בתביעות השונות.

3.א. סקירת הקביעות בפסק 2000

169. בפתח פסק 2000 מוצגות בקצרה העובדות והרקע למחלוקת בין הצדדים. על-פי תיאור הדברים, בעת מתן הפסק, המציאות ששררה בישיבה הייתה שהראלי"כ היה מנהל את העניינים הגשמיים, וגם בעניינים הרוחניים הייתה דעתו קובעת, שכן ראשי הישיבה הוותיקים עמדו לצדו. על רקע זה, עמדה בפני הבוררים התביעה של הרש"מ, אשר "כמעט ונדחק מכל תפקיד בישיבה", להחזיר לו סמכויות שהעניק לו בעבר חתנו, הרב אברהם כהנמן, על מנת שיסייע לו בניהול ענייני הישיבה. המשך הפסק מורכב משני חלקים. החלק הראשון הוא עיוני, ונועד כדברי הבוררים "לברר לאן הדין נוטה". בחלק השני השתמשו הבוררים בסמכותם הרחבה בשטר הבוררות, וקבעו הסדר אופרטיבי המבוסס על "תורת פשרה הקרובה לדין".

170. עיקרו של החלק הראשון בהבהרת מקור מעמדם של הצדדים בישיבה. רוב החלק עוסק במעמדו של הרש"מ, ונמנים בו מספר נימוקים שמכוחם יש לרש"מ זכויות וסמכויות בישיבה. הנימוק הראשון הוא **חזקת מצוות** שבה מחזיק הרש"מ כמי שניהל זמן מסוים חלק חשוב מענייני הישיבה. הנימוק השני הוא **חזקת שררה**, שכפי שמובהר בפסק היא חזקה שיש לה תוקף יתר על חזקת מצוות. בפסק נקבע כי מכיוון שעל-פי רוב סמך הרב אברהם על הרש"מ בעניינים גשמיים מסוימים ובעניינים רוחניים מסוימים, הרי זה "כאילו הוא בעל השררה". לפיכך נקבע שאת אותה דרגה של שררה שהייתה לרש"מ יש להמשיך ולתת לו. נימוק שלישי שעל יסודו נקבע כי "אין לדחוק את רגליו של רש"מ ושראו למסור לו זכויות בישיבה" הוא העובדה שעל-פי קביעת הבוררים כל השידוך שנשדך הרש"מ עם בתו של הרב אברהם (הרבנית ציפורה) היה על מנת שהרש"מ יהא ראש ישיבה. נימוק רביעי לזכויותיו של הרש"מ, היה כי על ישיבה חל "שם מוסד ציבורי" ו"דין מוסד ציבורי". בשל כך, על המייסד או המנהל של ישיבה "להתחשב בדעת הציבור שאותו הוא אמור לשרת". בענייננו נקבע כי חלק גדול מציבור זה, היינו בני הישיבה ובוגריה, תומך ברש"מ וסבור שהוא ראוי להיות ראש ישיבה. ואף שקיימת דעה במקורות לפיה במוסדות שנוסדו על-ידי יחידים (כגון ישיבת פוניבז') אין זכות לציבור להתערב "מצד הדין", אולם מצד "ועשית את הישר והטוב, דהיינו לפני משורת הדין, ודאי יש להתחשב בדעת ציבור גדול כזה".

171. לצד העיסוק ביסוד סמכויותיו של הרש"מ, הבהירו הבוררים כי גם כשהוענקו לו סמכויות אלו, ליבת הסמכות בישיבה הייתה נתונה לרב אברהם, שהיה "בעל הבית". נקבע כי גם בכל העניינים שבהם הוענקה לרש"מ שררה, הייתה "המילה האחרונה" נתונה לרב אברהם. עוד נקבע בפסק במפורש כי כל סמכויות הרש"מ היו ביחס לרב אברהם "סמכויות משניות", שכן הרב אברהם היה "בעל הדעה הראשי בישיבה", והוא היה קובע בכל מקרה של חילוקי דעות.

172. אשר לראל"כ, נקבע כי הוא יורש את מקומו של אביו הרב אברהם ("בעל הבית היה רא"כ. ואת זה הוא מוריש לבנו"). הובהר כי היות שמעמדו של הראל"כ מבוסס על ירושת שררה, יש לה תוקף אף על-פי שהרב אברהם עוד היה בין החיים בעת מתן הפסק. שכן בענייני שררה הירושה עוברת מבעל השררה לבנו, כאשר בעל השררה "מסתלק מן המינוי", ובעת מתן פסק הבוררות, הרב אברהם "אינו מתפקד" נוכח מצבו הבריאותי. עוד נקבע כי מסתבר שהרב אברהם מינה את ראל"כ כ"ממלא מקומו", וזאת על סמך העובדה שהרב אברהם נתן לראל"כ בעמותה את התואר "ממלא מקום", בעוד את הרש"מ השאיר בתואר "סגן". כמו כן, בהערת שוליים ציינו הבוררים כי הרב אברהם אמנם הביע תחילה את דעתו שהראל"כ והרש"מ מוכרחים להסתגל לחיות יחד ולעבוד בשיתוף פעולה, אולם "כשראה שזה לא מסתדר העדיף את בנו על פני חתנו וביקש ליטול ממנו כל סמכות".

173. נוכח האמור לעיל, קבעו הבוררים כי **מצד הדין**: "נמצא אפוא דעיקר השררה - זו שהייתה לרא"כ - היא עוברת לראל"כ, אך אותם תחומים שהיו בהם סמכויות לרש"מ הם נשארים בחזקתו". עם זאת, מצאו הבוררים כי **מבחינה מעשית** החזרת סמכויות אלו לרש"מ תוביל להתחככויות רבות בין הצדדים עד כדי כך שענייני הישיבה לא יוכלו להתנהל כלל. לפיכך באו הבוררים לכלל מסקנה כי "אין שום מקום שהבן והחתן יהיו אחראים על אותם התחומים. ויש אפוא להפריד בין התחומים באופן שכל אחד יהיה "מלך בעירו" ואין מלכות נוגעת בחברתה". הובהר, כי יש להעניק לרש"מ חלק בהנהגת הישיבה, וכי **על-פי דין** היה מקום לתת לו סמכויות הן בענייני הישיבה הגשמיים והן בעניינים הרוחניים. עם זאת, מכיוון שאין אפשרות מעשית לשלבו בהנהגה הגשמית נוכח היחסים העכורים בינו לבין הראל"כ, הרי שיש לתת לו "פיצוי" במסגרת העניינים הרוחניים.

174. בהתאם למסגרת זו, קבעו הבוררים בחלק השני של הפסק הסדרים אופרטיביים שהתבססו כאמור על סמכותם לפסוק על דרך "פשרה הקרובה לדין". נקבע כי "כל העניינים הגשמיים של הישיבה על כל מוסדותיה יהיו בסמכותו ובניהולו הבלעדיים של רא"כ [צ"ל הראל"כ]. דהיינו הנהלת משרד הישיבה, ענייני הכספים והרכוש של הישיבה. רא"כ [צ"ל הראל"כ] ייקרא 'נשיא הישיבה'". לצד זאת, בנוגע לעניינים הרוחניים נקבעה חלוקת סמכויות פרטנית, הכוללת הן את הרש"מ, הן את הראל"כ והן את ראשי הישיבה הרב גרשון אדלשטיין וצ"ל והרב ברוך דב פוברסקי יבדל"א וגורמים נוספים.

175. ראשית, בעניין **הגדת שיעורים**, נקבע כי החל מאייר תש"ס יחלו הרבנים אדלשטיין, פוברסקי והרש"מ להגיד שיעור ג'. לצד זאת, נקבע כי מאותו מועד הרבנים אדלשטיין ופוברסקי יגידו גם שיעורים כלליים וימלאו את כל התפקידים שמילאו קודמיהם, הרב שך

והרב דוד פוברסקי (הרב פוברסקי האב). אשר לרש"מ, נקבע כי הוא יחל להגיד שיעור כללי רק מחודש חשוון תשס"ב, וכי מאותו מועד יהיה מעמדו "כאחד מראשי הישיבה בכל ענייני הכבוד". עם זאת, הרש"מ יקבל **משכורת** כאחד מראשי הישיבה כבר מחודש אייר תש"ס. עוד נקבע, כי אין לחדש ולהוסיף שיעורים או שיחות מוסר אלא בהסכמה משותפת של הראל"כ והרש"מ.

176. שנית, בעניין **קבלת תלמידים** לישיבה נקבע כי זו תתבצע "כפי שהיה נהוג בעבר, לאחר אסיפת כל הרמ"ם והמשגיחים ובהחלטת כולם או רובם, אולם המזמן את האספה והאחראי לכל הענין, בזה יתחלפו רא"כ [צ"ל ראל"כ] ורש"מ באופן שנתי", כאשר הראל"כ ממונה בשנה הראשונה. אשר **למינויים חדשים לצוות הרוחני** של הישיבה, נקבע כי אלו יהיו בהחלטה משותפת של הראל"כ והרש"מ. במקרה של מחלוקת נקבע כי יכריע בדבר אחד מגדולי ישראל לפי הסדר הבא: (1) הרב אלישיב; (2) הרב שטיינמן; (3) הרב לפקוביץ.

177. עוד נקבע בפסק: הרב אדלשטיין, שהיה זקן ראשי הישיבה, יהיה המוסמך לחתום על פטור מגיוס לתלמידים; תלמידים שהרב דוד פוברסקי הורה לשלח מהישיבה לאחר שפגעו בכבוד התורה ובכבוד הרבנים יוכלו להישאר בישיבה לאחר התנצלות בכתב ובעל-פה; הוצאת תלמידים תהיה רק בהחלטת שלושת המשגיחים ותתבצע "ע"י הנהלת הישיבה"; העליות לתורה ינוהלו על-ידי המשגיחים; עמותת "צור התורה" תבוטל; החדר של "צור התורה" בבית הרב יוחזר לישיבה, והנהלת הישיבה תספק לרש"מ חדר אחר בבית הרב (וכן חדרים לראשי הישיבה האחרים).

178. אציין כי הבוררים הרב שרייבר והרב הייזלר חיברו כל אחד דעת מיעוט קצרה שבה הביעו דעתם לגבי הסדרים שסברו שיש לשנות. הרב הייזלר ציין שלדעתו יש לקבוע כי הרש"מ יכהן כ-"ראש הישיבה בסמכות הכוללת קבלת תלמידים ולמנות רמ"ם לאחר התייעצות עם גיסו הר"א כהנמן ועם הצוות הרוחני של הישיבה". הרב שרייבר כתב כי לדעתו יש לקבוע שבעניין קבלת רמ"ם חדשים תכריע דעת הראל"כ. עוד סבר הרב שרייבר כי רק אם ישתרר שקט מצד הרש"מ ואנשיו הוא "יעבור להגיד שיעור בשיעור ב"י ולאחר שנה של שקט "יעלה הלאה בדרגה לפי הנוהג בישיבה ולפי מצב הרמ"ם".

179. לא למותר לציין, כי כל אחד מהבוררים שכתבו חוות-דעת מיעוט הביע ספקות לגבי ישימות ההסדר שנקבע בפסק הבוררות. הרב הייזלר כתב במפורש כי "נראה לי ולמי שבקי במערכת ישיבת פוניבז' והישיבות בכלל כי הפשרה אינה בת קיום וכקדירה דבי שותפי ובסופו של דבר איש הישר בעיניו יעשה". הרב שרייבר סבר, כי אם לא יוכל הראל"כ לקבל החלטות בעניין תלמידים וצוות לבדו, יהיו הדברים "חמור גמל ויהיה תוהו ובהו" וכי הדבר יפגע בטובת הישיבה.

180. כפי שנראה בהמשך, לדאבון הלב תחזיות אלו אכן התממשו. אך בפרק זה אין ענייננו במה שקרה לאחר מתן פסק 2000 ובהפרות הנטענות, אלא בפרשנות הפסק עצמו. נפנה כעת לבחון את טענות הצדדים בעניין זה.

3.ב. תמצית טענות הצדדים

181. כל אחד מהצדדים רואה בפסק 2000 עיגון לתביעתו העיקרית. פסק הבוררות קצר ותכליתי. אולם כפי שניווכח, הדברים אינם פשוטים ופרשנות הפסק שנויה במחלוקת חריפה בין הצדדים כמעט מן היום שבו ניתן. כאמור לעיל, בפרק זה לא נתמקד בניתוח מדוקדק של כל אחת ואחת מהקביעות האופרטיביות שבפסק. ענייננו כאן במחלוקת המרכזית בין הצדדים, והיא קביעות הפסק ביחס למעמד, סמכויותיהם וזכויותיהם בישיבה.

182. הרש"מ גורס כי בעקבות פסק 2000 הפך מעמדו למעמד של "בעל בית" בישיבה (פס' 133 לסיכומי הרש"מ) ושל "ראש ישיבת פוניבז'" (שם, פס' 190). לטענת הרש"מ, את מעמדו כראש הישיבה יש לראות במובחן ממעמדו של ראשי הישיבה הרב אדלשטיין והרב פוברסקי, שעל אף גדולתם בתורה לא קיבלו סמכויות זהות לשלו בעניין קבלת תלמידים ומינוי אנשי צוות. אבחנה זו אף מייחדת את הרש"מ, לשיטתו, מכל יתר ראשי הישיבה שקדמו לו, שכן הוא היחיד שהייתה לו "בעלות על הישיבה" (פס' 139 לסיכומי הרש"מ). בתצהיר העדות הראשית הוסיף הרש"מ וטען כי במובחן מראשי הישיבה האחרים הוא "ראש הישיבה" (פס' 12, ההדגשה במקור) וכי בניגוד לרבנים אדלשטיין ופוברסקי הוא מונה כ-"ראש הישיבה במובן הרחב" (פס' 10). הרש"מ טוען כי בהתאם לנימוקים שפורטו בחלק העיוני של הפסק, הרי שהגיע לו למעשה לקבל חלק הן בהנהגה הגשמית, הן בהנהגה הרוחנית של הישיבה. אולם על מנת למנוע חיכוכים קבעו הבוררים חלוקה שווה בין הצדדים, כך שהרש"מ אחראי לצד הרוחני-חינוכי והראל"כ אחראי לצד הגשמי-כלכלי. כך, לשיטת הרש"מ הוא לבדו קיבל את "הכתר הרוחני" בישיבה, על מנת שההפרדה תהיה יעילה ו"כל אחד יהיה מלך בעידו" כלשון פסק 2000 (פס' 120 לסיכומי הרש"מ).

183. עוד טוען הרש"מ בסיכומיו, כי על מעמדו הנ"ל וזכויותיו בישיבה ניתן ללמוד מהסמכויות שקיבל בפסק. ראשית הוא מדגיש כי על-פי נוסח שטר הבוררות הבוררים הוסמכו להכריע "בזכויותיהם ובסמכויותיהם" של הצדדים בישיבה. אמנם החלק האופרטיבי של הפסק עסק בסמכויות, אך לשיטתו מן הסמכויות יש ללמוד על הזכויות בישיבה ובנכסיה, שכן מי שמחזיק בסמכויות צריך לקבל עמן את הזכויות להתוות את השימוש בנכסי הישיבה כדי לממש את סמכויותיו. הרש"מ סבור כי היקף ההשתרעות הרחב של סמכויותיו – מסירת שיעור כללי ושיעור ג', קבלת תלמידים ור"מים וחינוך שיעורים ושיחות – אינו מותר מקום לספק כי לאחר הפסק הוא הוכתר כסמכות הרוחנית העליונה בישיבה. לתמיכה במסקנה זו מפנה הרש"מ לפס"ד שבח, שבו נקבע כי בפסק 2000 "כתר הנהגת הישיבה פוצל לשניים: ההנהגה הרוחנית הופקדה בידי הרב מרקוביץ', והנהגה הגשמית הופקדה בידי הרב כהנמן" (פס' 2 לפס"ד שבח).

184. אשר למעמד הראל"כ, הרש"מ טוען כי הוא אמנם מונה כאחראי הבלעדי על הניהול הגשמי, אולם מעמדו הוא כשל נאמן אשר עליו לפעול במטרה לשרת את צרכיה הרוחניים של הישיבה. לעמדת הרש"מ תוצאת הפסק היא הדרה מוחלטת של הראל"כ מהתוויית הקו החינוכי-פדגוגי בישיבה והתערבות בו. הרש"מ מדגיש כי משמעות פסק 2000 היא שמעמדו

וסמכויותיו של הראל"כ מצומצמים לעומת אלו שבהם החזיקו אביו וסבו. זאת, שכן לשיטת הרש"מ הפסק למעשה פיצל את הסמכויות שבהן החזיק הרב אברהם בין הרש"מ לבין הראל"כ, כך שכעת כל אחד מחזיק במחציתן.

185. הראל"כ מנגד סבור שיש להבין את פסק 2000 על הרקע שבו ניתן, הן מבחינה מהותית והן מבחינה דיונית. מבחינה **מהותית** מדגיש הראל"כ את היותה של ישיבת פוניבז' ישיבה ב"משטר נשיאותי" (פרק ב(3) לסיכומי הראל"כ). נשיא הישיבה הוא הסמכות העליונה ועל-פיו יישק כל דבר בניהול הישיבה, הן בפן הגשמי, הן בפן הרוחני. וכך מתאר זאת הראל"כ: "...נשיא ישיבת פוניבז' הוא בעל 'מעמד על' בישיבה, וסמכויותיו הן בבחינת סמכויות על, שיוריות, המכילות וחופפות את כלל הסמכויות של אנשי הצוות השונים בישיבה בתחומים השונים (ניהול רוחני וגשמי, סדרי לימוד, סדרי שיעורים, חדרים, מדיניות, נכסים, מטבח וכיו"ב)" (שם, פס' 29). כמו כן, בניגוד לעמדת הרש"מ, טוען הראל"כ כי בישיבה מעולם לא היה קיים תפקיד של ראש ישיבה אחד שמחזיק בסמכות רוחנית עליונה, אלא היו מספר ראשי ישיבה שכפופים לנשיא הישיבה. מבחינה **דיונית**, מדגיש הראל"כ כי בבוררות שהובילה לפסק 2000 הרש"מ היה התובע, ובתביעתו ביקש לשנות את המצב הקיים שתואר. הראל"כ, שהחזיק בסמכות-העל המתוארת, היה הנתבע. משמעות הדבר לשיטת הראל"כ היא כי כל סמכות שלא נלקחה ממנו במפורש בפסק 2000 נותרה בידי בתור נשיא הישיבה ובעל הבית בה.

186. הראל"כ טוען כי פסק 2000 לא העניק לרש"מ את הסמכות הרוחנית העליונה בישיבה, ולמעשה אף הציב אותו בדרגה נמוכה מראשי הישיבה הוותיקים הרבנים אדלשטיין ופוברסקי. לעמדת הראל"כ, המעמד שקיבל הרש"מ הוא של "עובד בכיר בישיבה" ו-"מעין חצי ראש ישיבה" (פס' 107 לסיכומי הראל"כ). לטענת הראל"כ, מעמד זה נלמד הן מלשון הפסק שקובעת כי מעמדו של הרש"מ יהיה של "כאחד מראשי הישיבה בכל ענייני הכבוד" (ולא נקבע במפורש שיהיה ראש ישיבה), הן מהעובדה שהשיעור הכללי שניתן לרש"מ להעביר היה רק פעם בשבועיים, בניגוד לראשי הישיבה הוותיקים שהעבירו שיעור כללי פעם בשבוע. יתר על כן, שתי ההוראות הללו (מעמד כראש ישיבה וזכות או סמכות להעביר שיעור כללי) לא נכנסו לתוקף מייד עם מתן הפסק, אלא רק ממועד מאוחר, למעלה משנה וחצי לאחר שניתן הפסק. הראל"כ סבור כי מסקנה זו בדבר מעמדו המשני של הרש"מ כראש ישיבה לעומת ראשי הישיבה הוותיקים מובנת מאליה, נוכח "הפער העצום" (פס' 198 לסיכומי הראל"כ) שקיים ביניהם. פער זה מתבטא, לטענת הראל"כ, בניסיונם וגילם של הרבנים אדלשטיין ופוברסקי לעומת הרש"מ (כחיס של רב ותלמיד) אך בעיקר בגדלותם בתורה. לטענת הראל"כ מהחקירה הנגדית של הרש"מ על תצהירו, עולה שאף הוא מכיר בפער זה.

187. הראל"כ מוסיף כי הרש"מ עצמו החזיק בחוות-דעת משפטית מטעם בא-כוחו עו"ד שחל, שבה נכתב כי משמעות הקביעות בפסק 2000 היא שמעמדו של הרש"מ הוא של מורה שאפשר לפטר. הרש"מ מסר את אותה חוות-דעת לרב הייזלר (הבורר שברר הרש"מ), בכדי שיציגה בפני הרכב הבוררים על מנת שישנו את הפסק. הראל"כ מפנה לפרוטוקול ישיבת הבוררים מיום 19.6.2000 (זמן מועט לאחר מתן הפסק) שהתקיימה ללא נוכחות הצדדים,

ובה הציג הרב הייזלר את חוות-הדעת. על-פי הפרוטוקול אמר הרב הייזלר: "יש חשש רציני שזה נכנס לבית משפט חילוני וא"א לפרש את פסה"ד. אם השופט החילוני יחליט כדעת הגרפ"ש [הגאון רבי פנחס שרייבר. ד"ח] יכול שופט להגיד שהוא כמו מורה, אין מושג של ראש ישיבה ויכול (ראל"כ) לפטר אותו. יש לי חו"ד מעו"ד שחל. מגיש לביה"ד" (נספח 22 לתצהיר הראל"כ). בבוררות זו מפנה הראל"כ לכך שהרש"מ הודה תחילה בעדותו שהייתה בידיו חוות-דעת כתובה, אך לאחר מכן חזר בו מכך ואמר שלא ראה חוות-דעת בכתב. בהליך גילוי המסמכים הגיש הרש"מ חוות-דעת אחרת של עו"ד שחל שקדמה למתן פסק 2000, וטען שחוות-הדעת שהוצגה בדיון הבוררים הנ"ל אינה מוכרת לו. לטענת הראל"כ הוכח שחוות-הדעת קיימת, ולכן הימנעות הרש"מ מלהביא אותה מובילה למסקנה שאילו הייתה מוגשת היא הייתה פועלת לרעתו. בנוסף ממילא עיון בדברים שאמר הבורר הייזלר בישיבת הבוררים, מלמד כי למעשה משמעותה של חוות-הדעת היא שהובהר לרש"מ כבר לאחר מתן הפסק כי מה שניתן לו הוא תפקיד של מורה שכיר, ולא בעל זכויות בישיבה.

188. עוד מדגיש הראל"כ כי בבוררות 2000 עמדה על כף המאזניים תביעה מפורשת של הרש"מ להיות ראש ישיבת פוניבז' במעמד הייחודי שאותו הוא תובע גם היום, ותביעה זו נדחתה. הראל"כ מפנה לדברי ב"כ הרש"מ בישיבת סיכומים שלפני מתן פסק 2000 (19.1.2000): "אנחנו תובעים שר' שמואל זכאי לכהן כראש ישיבת פוניבז' על כל המשתמע מכך. ולא ראש ישיבה בישיבת פוניבז'". לטענת הראל"כ לא זו בלבד שתביעה זו נדחתה בפסק 2000, שלא קבע קביעה כזו ביחס לרש"מ, אלא שכאמור לעיל נקבע שמעמדו אף נמוך מזה של ראשי הישיבה האחרים.

189. הראל"כ טוען כי בעל הבית היחיד בישיבת פוניבז', לפני פסק 2000 ואחריו, היה הראל"כ עצמו. הקביעות שנקבעו ביחס לסמכויות הרש"מ לא כוונו לשנות, ולא שינו, מציאות זו. בעניין זה מפנה הראל"כ בפרט לקביעות המפורשות בפסק על כך שסמכויות הרש"מ היו משניות לאלו של הרב אברהם, שאת מקומו כ"בעל בית" ירש הראל"כ. הראל"כ מבהיר כי הסמכויות שניתנו לרש"מ בפסק הן סמכויות שעל-פי נימוקי הבוררים היו לו גם תחת הרב אברהם, ושהן היו בכפיפות לרב אברהם. לפיכך, לא ייתכן שפסק 2000 שידרג את מעמדו של הרש"מ למעמד של בעל בית או למעמד של בעל הסמכות הרוחנית העליונה בישיבה, באופן שאינו כפוף לראל"כ. ודאי שהבוררים לא התכוונו לעשות זאת במסגרת "פיצוי" על אבדן חלק מהסמכויות שהיו לרש"מ בתחום הניהול הגשמי.

190. במישור הדיוני טוען הראל"כ שהתיזה שהציג הרש"מ, לפיה הזכויות נגזרות מהסמכויות, הופיעה לראשונה בסיכומים מטעם הרש"מ, ויש בה הרחבת חזית אסורה. לטענת הראל"כ, במקור טען הרש"מ שהוא מחזיק בזכויות הבעלות בישיבה מכוח היותו "ראש הישיבה", ולאחר שגרסה זו קרסה בשלב העדויות הוא שינה את נימוקיו, והחל לטעון לפיצול הסמכויות של הרב אברהם בצורה שוויונית ולגזירת מעמדו מהסמכויות שהוענקו לו. אשר לטענת הרש"מ כי היותו בעל ה"כתר הרוחני" בישיבה הוכרעה בפס"ד שבח והפכה לחלוטה, טוען הראל"כ כי הייתה זו אמרת אגב בעניין שלא עמד להכרעה מפורשת באותו פסק-דין, ואין לייחס לה משמעות.

3.ג. דיון והכרעה – מעמד הצדדים לאחר פסק 2000

191. כפי שניתן לראות, שני הצדדים הציגו עמדות קוטביות ביחס למשמעות פסק 2000. הרש"מ סבור כי הפסק הפך אותו לסמכות הרוחנית העליונה ול"בעל בית" בישיבה, וצמצם את מעמדו ותפקידו של ראל"כ לעומת אביו וסבו. מנגד, הראל"כ סבור שהרש"מ אינו אלא "עובד בכיר" בישיבה ושהוא עצמו נותר בעל הבית היחיד ובעל הסמכות העליונה בישיבת פוניבז'. כפי שאסביר להלן, לאחר עיון בלשונו של פסק 2000 ובנימוקיו אני סבור כי הפסק הותיר על כנו את מעמד-העל של הראל"כ בישיבה והותיר את הראל"כ כיושב הבלעדי של אביו. עם זאת, בעקבות פסק 2000 שודרג מעמדו של הרש"מ למעמד של ראש ישיבה. בנוסף, אף שבתפקיד זה כפוף הרש"מ לראל"כ מבחינה עקרונית, העניק הפסק לרש"מ מידה מסוימת של הגנה מפני שלילת הסמכויות שקיבל בפסק 2000 או התערבות בהן.

מעמד הראל"כ

192. בפסק 2000 נקבע במפורש כי "בעל הבית היה דא"כ. ואת זה הוא מוריש לבנו". לעמדת הרש"מ, לפיה הזכויות בהן החזיק הרב אברהם התחלקו בינו לבין הראל"כ בצורה שווה ובאופן שהופך גם אותו ל"בעל בית", אין אחיזה בלשון הפסק. להיפך, נקבע במפורש כי החלוקה לא הייתה שוויונית, אלא כי "עיקר השררה - זו שהייתה לדא"כ - היא עוברת לראל"כ". הפסק אמנם קבע עיגון מסוים לזכויות הרש"מ והגנה עליהן מפני התערבות הראל"כ, ועל כך אפרט להלן, אולם אין בכך בכדי לכרסם במעמד-העל של הראל"כ.

193. אמנם, המונח "בעל בית" אינו מונח מוגדר משפטית, והוא גם לא הוגדר בפסק 2000. אולם ניכר שהכוונה היא שמעמד הראל"כ זהה למעמד שהיה לרב אברהם. הדבר ברור הן מלשון הפסק כפי שצוטטה לעיל, והן מכך שסיווג הזכות של הראל"כ (בניגוד לזכות של הרש"מ) הוא בירושה הישירה מהרב אברהם. לפיכך על מנת להגדיר את היקף זכויותיו וסמכויותיו של הראל"כ יש לברר מה היו הסמכויות והזכויות של הרב אברהם.

194. בבוררות זו הוכח כי מעמדו של הרב אברהם היה מעמד-על. למעשה גם הרש"מ עצמו אינו כופר בכך (ראו למשל: עדות הרש"מ, עמ' 242-246 לפרוטוקול; פס' 197 לסיכומי התשובה מטעם הרש"מ). הדברים עולים בבירור גם מפסק 2000. כך נקבע בפסק כי "גם אם נחזיר לרש"מ את כל הסמכויות שהיו לו בעבר, מ"מ ביחס לדא"כ לא היו אלה סמכויות משניות, שהרי בעל הדעה הראשי היה דא"כ. ולמשל: אילו היו מתגלעים חילוקי דעות בין דא"כ לבין רש"מ בפרט מסויים בענייני הישיבה, הרי ברור שדא"כ הוא הקובע ולא רש"מ". הדברים נאמרו אמנם ביחס לרש"מ, אולם ברור שכך גם לגבי כל גורם אחר בישיבה – אילו היו חילוקי דעות, הייתה דעתו של הרב אברהם הקובעת, ועל-פיו יישק דבר.

195. הרש"מ טוען שממילא הראל"כ אינו אלא נאמן וחייב לפעול בתפקידו לטובת הישיבה ושגשוגה. אני מקבל טענה זו. דומה שהראל"כ עצמו אינו כופר בה (פס' 160-165 לסיכומי התשובה מטעם הראל"כ). הדברים אף עולים מפסק 2000, בו נכתב: "הרב מפוניבז' זצ"ל ראה לנכון להדגיש שגם אם עפ"י הדין או חוקי המדינה המניות הן שלו, מ"מ הוא מצוה לבנו שינהג בהם

רק כנאמן. ולפי מה שנתבאר נראה שאכן גם לפי הדין כך הוא, שאין כאן בעלות פרטית אלא נאמנות" (ההדגשה הוספה – ד"ח)). הראל"כ חב חובת אמון ומחויב לפעול לטובת הישיבה ותלמידיה.²⁵ חובה זו אכן מגבילה באופן מסוים את סוג הפעולות שהראל"כ יכול לבצע בישיבה, אולם אין בכך כדי לגרוע מהיותו של הראל"כ בעל הדעה הקובע בכל הנוגע לענייני הישיבה. בפרט אין בכך כדי למנוע מהראל"כ לקבוע בענייני הניהול הרוחני של הישיבה. הדברים עולים בבירור מפסק 2000 – שכן אין מחלוקת שגם הרב אברהם חב את אותה חובת אמון, ויחד עם זאת בפסק נקבע שגם בעניינים הרוחניים הייתה דעתו של הרב אברהם קובעת.

196. סיכומו של דבר, בפסק 2000 נקבע שהראל"כ יורש את הזכויות, הסמכויות והמעמד שהיו לאביו הרב אברהם בישיבה. מדובר במעין "מעמד על", שכונה בפסק "בעל הבית" ומשמעותו היא הזכות והסמכות להכריע לגבי כל עניין בישיבה, הן בפן הגשמי, הן בפן הרוחני. מטבע הדברים, חובת האמון שבה היה חייב הרב אברהם, חלה גם על הראל"כ. נפנה כעת לבחון את מעמד הרש"מ לפי הפסק.

מעמד הרש"מ

197. ראשית אציין כי אינני מקבל את טענת הראל"כ, לפיה בעמדת הרש"מ כפי שהוצגה בסיכומים מטעמו, יש משום "שינוי חזית קיצוני" (סיכומי תשובה מטעם הראל"כ, כותרת ו(3); פס' 204). גם אם הנימוק לפיו זכויותיו של הרש"מ נגזרות כמסקנה מהסמכויות שהוענקו לו לא הופיע בכתב התביעה, ליבתה של עמדת הרש"מ הייתה ונותרה זהה. עמדה זו היא כי פסק 2000 הפך אותו ל"בעל בית" בישיבה, ויצר לו תפקיד ומעמד חדש וייחודי של ראש הישיבה, במובחן מראשי ישיבה אחרים, וכי הוא מחזיק בסמכות העליונה בכל העניינים הרוחניים.

198. לגופו של עניין, בנוגע למעמדו של הרש"מ, סבורני כי יש לדחות את טענות הרש"מ בעניין זה בכל גירסותיהן ("ראש ה-ישיבה"; "ראש הישיבה במובן הרחב"; "בעל הבית"; נושא "כתר ההנהגה הרוחנית" וכיו"ב). מנגד, יש לדחות גם את טענת הראל"כ כי הרש"מ קיבל מעמד של "מעין חצי ראש ישיבה" (פס' 107 לסיכומי הראל"כ). מסקנתי היא כי מעמד הרש"מ הוא כשל ראש ישיבה בישיבת פוניבז', וסמכויותיו הן אלו שהוגדרו בפסק. לא פחות, אך לא יותר.

199. כפי שהובהר, המונח "בעל בית" אינו מונח מוגדר מבחינה משפטית. אולם כאמור לעיל, בפסק 2000 שימש המונח הזה כדי לתאר את מעמדו וסמכויותיו של הרב אברהם. הפסק משתמש במונח הזה ביחס לרב אברהם ומבהיר כי את המעמד הזה יורש בנו. בניגוד לקביעה מפורשת זו ביחס לראל"כ, אין בלשון הפסק התייחסות כלשהי, אף לא מרומזת, אל הרש"מ כבעל בית או בכל מונח דומה.

²⁵ אני משתמש במונח הרחב "חובת אמון", מבלי להבחין בין מקורותיה השונים של חובה זו ומבלי לפרט את ההיבטים הנגזרים ממנה בענייננו. מובן שהראל"כ שמשמש כנושא משרה בחברת ובעמותת פוניבז' חב חובת אמון בהתאם לדיני התאגידים, וכי בהתאם לאמור בפסק 2000 הוא חב חובת נאמנות על-פי דין תורה.

200. לעומת זאת, הפסק אכן נוקט בלשון "ראש ישיבה" בהקשר של הרש"מ במספר נקודות. אמנם, בחלק האופרטיבי הדבר נעשה בלשון מסויגת, ולא נכתב במפורש כי הרש"מ יתמנה לכהן כראש ישיבה. כך למשל, נקבע כי כבר מראש חודש אייר תש"ס (זמן קצר לאחר מתן הפסק) יחל הרש"מ לקבל משכורת "כאחד מדאשי הישיבה". כמו כן נקבע כי מראש חודש חשוון תשס"ב (כשנה וחצי לאחר מתן הפסק) "יהיה מעמדו [של הרש"מ] כאחד מדאשי הישיבה בכל ענייני הכבוד".

201. אולם על אף שבחלק האופרטיבי הלשון אינה חד-משמעית ומפורשת, מהחלק העיוני של הפסק ניכר שהכוונה אכן הייתה למנות את הרש"מ כראש ישיבה. כבר בפתח הפסק מצוין כי "אומדנא דמוכח" שהרב אברהם לקח את הרש"מ כחתן לבתו על מנת שיהיה ראש הישיבה בעתיד, והדבר שימש כאחד הנימוקים לקביעות בחלק האופרטיבי בפסק. נימוק נוסף שעליו התבססו הבוררים היה כי בנסיבות העניין יש להתחשב בדעת הציבור, בני הישיבה ויוצאי הישיבה, אשר חלק גדול ממנו תומך ברש"מ וסבור כי "הוא הראוי לאותה איצטלא של ראש ישיבה".

202. יתר על כן, הסמכויות שהוענקו לרש"מ בפסק הן סמכויות של ראש ישיבה. כך בפרט, נקבע כי החל מראש חודש חשוון תשס"ב הוא יחל להגיד שיעור כללי, סמכות מובהקת של ראשי הישיבה. אכן בפסק נקבע כי תדירות השיעור תהיה "לע"פ פעם בשבועיים", וזאת בניגוד לראשי הישיבה הוותיקים שאומרים שיעור כללי פעם בשבוע. הראל"כ ביקש להיתלות בכך על מנת להראות כי הרש"מ לא מונה כראש ישיבה של ממש, אולם יש לדחות טענה זאת. סיוג הדברים "לעת עתה" מבהיר שהכוונה הייתה כי בסופו של דבר סמכותו של הרש"מ בעניין זה תשווה לאחר זמן מה לזו של יתר ראשי הישיבה. הדברים מתיישבים עם יתר הקביעות בחלק האופרטיבי של הפסק וגם עם הקביעות בחלק העיוני שצוטטו לעיל, לפיהן הרש"מ היה על המסלול להיות ראש ישיבה בעתיד.

203. אשר לטענות הראל"כ בעניין חוות-הדעת של עו"ד שחל – לא מצאתי כי יש בהן כדי לשנות ממסקנה זו. אני מוכן להניח, כפי שטוען הראל"כ, שקיימת חוות-דעת כזו, שהרש"מ נמנע מלהביאה, ושתוכנה תואם את הדברים שאמר הרב הייזלר בישיבת הבוררים מיום 19.6.2000. עם זאת, מדובר לכל היותר במסמך ייעוץ משפטי שבוודאי אינו יוצר פרשנות מחייבת. נימוקיו של המסמך אינם ידועים. יתר על כן גם דבריו של הרב הייזלר לפיה יכול שופט לקבוע שהרש"מ הוא כמו מורה ושאין מושג של ראש ישיבה, סויגו במילים: "אם השופט החילוני יחליט כדעת הגרפ"ש [הרב פנחס שרייבר. ד"ח]". אולם כאמור לעיל, הרב שרייבר נותר בדעת מיעוט, כך שלא ברור מדוע יוחלט על-פי דעתו.

204. עם זאת, אינני מקבל את טענת הרש"מ כי הוא קיבל את הסמכות הרוחנית העליונה בישיבה, או כי מעמדו עדיף על זה של שני ראשי הישיבה הוותיקים הרב אדלשטיין זצ"ל והרב פוברסקי יבדל"א. ראשית כל, לגבי הרבנים אדלשטיין ופוברסקי נקבע במפורש כי הם ימלאו את כל התפקידים שמילאו קודמיהם – הרב שך זצ"ל והרב פוברסקי (האב) זצ"ל. קביעה כזו לא נקבעה ביחס לרש"מ. יתר על כן, כפי שהובהר, מלכתחילה הושם הרש"מ רק

במעין "מסלול קידום" להפוך לראש ישיבה, קביעה המשתמע ממנה כי מעמדו בוודאי אינו עולה על מעמדם של אלה שהיו במובהק ראשי הישיבה לכל דבר ועניין.²⁶ יתר על כן, כפי שטען הראל"כ, בסיכומים שהגישו הצדדים לפני מתן פסק 2000, הבהיר הרש"מ שתביעתו היא להיות ראש ישיבה במעמד מיוחד מעל לראשי הישיבה האחרים. בנסיבות אלו, היעדר ההכרה המפורשת במעמד זה של הרש"מ בפסק 2000 כמוה כדחיית תביעה זו.

205. עם זאת, אין חולק כי הרש"מ קיבל סמכויות פרטניות שלא היו לראשי הישיבה הוותיקים. הדבר בא לידי ביטוי בפרט בשני מוקדי סמכות עיקריים: מינויים לצוות הישיבה (ר"מים ומשגיחים) וקבלת תלמידים. בכל הנוגע למינוי אנשי צוות, נקבע כי המינויים ייעשו בהסכמת ראל"כ ורש"מ, וככל שלא תהיה הסכמה הם יתבצעו לאחר פנייה לגדולי ישראל לפי הסדר שנקבע בפסק. בכל הנוגע לקבלת תלמידים, נקבע כי: "קבלת תלמידים תהיה, כפי שהיה נהוג בעבר, לאחר אסיפת כל הרמ"ם והמשגיחים ובהחלטת כולם או רובם, אולם המזמן את האספה והאחראי לכל העניין, בזה יתחלפו רא"כ [צ"ל ראל"כ – ד.ח.] ורש"מ באופן שנתי". בין הצדדים יש מחלוקת האם הסמכות שהוקנתה לרש"מ ולראל"כ בחלק זה היא בירוקרטית בעיקרה או מהותית. נדון במחלוקת זו בהמשך, בפרק 5. אולם בשלב זה ההכרעה אינה נחוצה, שכן גם אם נקבל את עמדת הרש"מ לפיה מדובר בסמכות מהותית וחשובה, אין בכך כדי להוביל למסקנה שהוא מבקש להסיק, לפיה הוקנתה לו "בעלות בית" או סמכות רוחנית עליונה.

206. יסוד הסמכות שניתנה לרש"מ בעניינים אלו מצוי בחלק העיוני של פסק 2000, בו מובהר כי מקורה ברב אברהם. בפסק נקבע כי הרב אברהם הוא שמינה את הרש"מ והעניק לו סמכויות רחבות בניהול הרוחני והגשמי של הישיבה, וכי הרש"מ מילא סמכויות אלו לשביעות רצונו. כך למשל, נקבע במפורש כי לרש"מ הייתה "זכות להחליט את מי מבני הישיבות הקטנות לקבל ואת מי לא לקבל". אולם כפי שצוין לעיל, בפסק 2000 נקבע שסמכויות אלו היו בכפיפות לרב אברהם, ואילו הייתה מחלוקת – הייתה דעתו של הרב אברהם קובעת. כלומר, ברור שהסמכויות שהעניק הרב אברהם לרש"מ לא הפכו אותו ל"בעל בית".

207. אם כן, בחלק העיוני של הפסק נקבע שהסמכויות שקיבל הרש"מ מהרב אברהם היו הן בצד הגשמי והן בצד הרוחני, וכי הן היו משניות וכפופות לסמכויות הרב אברהם. כמו כן, נפסק גם כי הראל"כ ירש את מקומו של הרב אברהם. אילו היה מסתיים הדיון כאן, הייתה מתבקשת המסקנה כי סמכויותיו של הרש"מ כפופות לחלוטין לראל"כ. אולם הבוררים צפו כי הסדר זה לא יהיה ישים בעולם המעשה, והחליטו לקבוע הסדר חלופי, במסגרת סמכותם לפסוק פשרה הקרובה לדין. מחד גיסא, נלקחה מהרש"מ כל סמכות בצד הניהול הגשמי של הישיבה. מאידך גיסא, הוענק לו "פיצוי" בצד הניהול הרוחני של הישיבה. פיצוי זה היה הענקת סמכויות מסוימות שאינן כפופות לראל"כ. ויובהר – הרש"מ אמנם רכש סמכויות בצד הרוחני בדין, והחזיק בהן בהתאם לנימוקים שפורטו בפסק. אולם על-פי הדין היו הסמכויות האלו כפופות לרב אברהם (ומכאן לראל"כ לאחר שירש אותו). הפיצוי

²⁶ יוער כי הרש"מ טען בנקודות שונות כי ראשי הישיבה אדלשטיין ופוברסקי מונו לתפקיד יחד עמו בעקבות פסק 2000 (ראו למשל בפס' 132 לסיכומי הרש"מ). אולם מעבר לכך שהם כמו כן לא היו צד לבוררות, פסק 2000 עצמו מתייחס אליהם כבר בפסקה הראשונה בתור "ראשי הישיבה הוותיקים".

שהוענק לרש"מ בפסק כחלק מהפשרה הקרובה לדין היה הרחבת סמכויות אלו וההגנה שהוענקה לו לגביהן מפני שררת הראל"כ, שהיא כאמור השררה שקיבל מהרב אברהם בירושא. אולם לא ייתכן שבמסגרת פיצוי זה התהפכו היוצרות כך שהרש"מ הפך לבעל בית בישיבה.

208. הרש"מ טוען כי היקף הסמכויות שניתן לו בצד הרוחני מלמד שהכוונה בפסק 2000 הייתה לרומם את מעמדו כך שיחזיק בסמכות הרוחנית העליונה בישיבה. הרש"מ מבקש ללמוד זאת בפרט מן העובדה שקיבל מעמד של ראש ישיבה (ובכלל זה סמכויות שאינן מסורות לראל"כ, כגון להגיד שיעור כללי ושיעור ג') לצד סמכות בעניין קבלת תלמידים וצוות (סמכות שאינה מסורה לראשי הישיבה האחרים). אולם לא מצאתי יסוד למסקנתו כי צירוף הסמכויות הנ"ל מקנה לו מעמד-על, או מלמד על זכויות או סמכויות נוספות מעבר למה שניתן לו בפסק. הרש"מ לא סיפק נימוק משכנע מדוע צירוף סמכויות פרטניות, משמעותיות ככל שיהיו, מוליד זכויות או סמכויות נוספות.

209. טענה נוספת של הרש"מ היא שהבוררים התכוונו ליצור הפרדה מוחלטת וחלוקה בין התחום הרוחני-חינוכי לבין התחום הגשמי-כלכלי. תחת פיצול זה סבור הרש"מ שבפסק 2000 הוענק לו "הכתר הרוחני" בהנהגת הישיבה. טענה זו נסמכת הן על הקביעה בפסק 2000 לפיה כל אחד מהצדדים יהיה "מלך בעירו" וכן על פסק-הדין של השופטת שבח שבו נקבע כי ניתן לתמצת את פסק 2000 בקביעה לפיה "כתר הנהגת הישיבה פוצל לשניים: ההנהגה הרוחנית הופקדה בידי הרב מרקוביץ, וההנהגה הגשמית הופקדה בידי הרב כהנמן" (פס"ד שבח, פס' 2).

210. עיון בפסק 2000 אינו מגלה עיגון לטענת הרש"מ. להיפך, בעוד שבתחום הגשמי נקבע במפורש כי בעל הסמכות הבלעדית הוא הראל"כ, החלק העוסק בצד הרוחני של הפסק נפתח במילים "אשר לעניינים הרוחניים הם יוסדרו כדלקמן" וממשיך בפירוט רשימה של הסדרים וחלוקת סמכויות בין גורמים שונים, ובהם: ראשי הישיבה הוותיקים, הרש"מ, הראל"כ ואף הר"מים והמשגיחים. ניכר אפוא שכאשר רצו הבוררים להעניק סמכות בלעדית וכוללנית עשו זאת במפורש, ואילו בכל הנוגע לעניינים הרוחניים החליטו הבוררים לעשות בדיוק ההיפך – לקבוע חלוקה פרטנית ומדוקדקת של הסמכויות. הקביעה כי כל אחד יהיה "מלך בעירו" אינה מלמדת אחרת, אלא רק כי באותן הסמכויות שהוענקו במפורש לרש"מ תהא לו הגנה וחסינות מפני שלילתן או התעלמות מהן על-ידי הראל"כ (בניגוד למצב שהיה לפני פסק 2000, אז היו כל סמכויותיו של הרש"מ משניות וכפופות לרב אברהם).

211. אין לכחד כי קביעה זו אינה מתיישבת עם הציטוט מפס"ד שבח, כפי שהובא לעיל (ואמירות נוספות באותו פסק-דין בניסוח דומה). עם זאת, שאלת חלוקת הסמכויות בתחום הרוחני לא הייתה על הפרק באותו עניין. כמפורט בפס"ד שבח, על כף המאזניים עמדו להכרעה מספר תובענות, ובהן: בקשה (מטעם הרש"מ) **לאישור** פסק 2014; בקשה (מטעם הראל"כ) **לביטול** פסק 2014; ותביעות (מטעם הראל"כ) להעביר מתפקידו את הרב צימבליסט; להוציא צו שיאסור על כינוס הבוררות; וליתן פס"ד הצהרתי לפיו לבוררים אין סמכות לדון

בתביעות שהגיש הרש"מ בבוררות 2014 שכן הן סותרות את פסק 2000. בפסק-הדין נקבע כי לראל"כ הוענקה סמכות בלעדית בעניינים הגשמיים, ועל יסוד זה נקבע כי אין לבוררים סמכות לדון בחלק מתביעות הרש"מ בבוררות 2014 שנגדו את הקביעות שבפסק 2000. עם זאת, הקביעה שהוזכרה לעיל לפיה הרש"מ החזיק ב"כתר ההנהגה הרוחנית" לא נצרכה לצורך הכרעה זו ולצורך הכרעות אחרות באותו פסק-דין. על כן, בכל הכבוד הראוי, אינני סבור כי יש בה כדי לבסס פרשנות מחייבת של פסק 2000.

212. סיכומם של דברים – בפסק 2000 קיבל הרש"מ מעמד של ראש ישיבה. נוסף על כך, הוא קיבל בפסק שורה של סמכויות מוגדרות שפורטו לעיל. כמו כן, הפסק העניק לרש"מ עצמאות במימוש סמכויותיו והגנה מפני התערבות של הראל"כ. עם זאת, הפסק לא הקנה לו מעמד של בעל בית ולא קבע כי הוא הסמכות הרוחנית העליונה בישיבה. יתר על כן, בכל העניינים שלא פורטו במפורש בחלק האופרטיבי של הפסק, לא ניתנה לרש"מ סמכות כלשהי ולפיכך דעתו של הראל"כ שירש את אביו היא המכריעה.

הוספות גדולי הדור

213. כאמור לעיל, פסק 2000 נמסר לצדדים בתוספת מסמך שעליו חתומים רבנים שהיו מגדולי הדור באותה עת. הם כתבו כי "למען השלום ולמען טובת הישיבה" מצאו להוסיף מספר נקודות לגבי דרך ההתנהלות הראויה בישיבה לאחר מתן הפסק. במסמך נאמר כי: ראשי הישיבה הוותיקים הם שיחליטו לבדם על צורת חלוקת ואמירת שיעורים ב' ו-ג'; אם יהיו מחלוקות בין הראל"כ לרש"מ בנוגע למינויים רוחניים יפנו תחילה אל ראשי הישיבה הוותיקים כדי שינסו לגשר ביניהם, ורק אם לא יצליחו בכך יכריע אחד משלושת גדולי ישראל ששמותיהם צוינו בפסק 2000; כאשר הרש"מ יתחיל לומר שיעור כללי, ידון ביה"ד של הבוררים בנוגע לשיחות ושיעורי פתיחת הזמן; סילוק תלמידים מהישיבה טעון אישור ראשי הישיבה הוותיקים.

214. בין הצדדים שרויה מחלוקת לגבי תוקפו של מסמך זה. הראל"כ סבור כי מדובר בחלק מחייב מפסק הבוררות, והרש"מ טוען כי מדובר במסמך חסר תוקף. נימוקו המרכזי של הראל"כ הוא שבזמן אמת הרש"מ הכיר בתוקף ההבהרות. כדוגמה הוא מפנה לתצהירו של הרש"מ, שבו טען הרש"מ כי במחלוקת שהתעוררה בנושא מינויים רוחניים, "פניתי אל הרבנים אדלשטיין ופוברסקי על מנת שיפשרו בינינו בהתאם לאמור בפסה"ד" (פס' 119 לסיכומי הראל"כ וההפנייה שם).

215. אין כל פקפוק במעמד הרם של גדולי הדור במישור הציבורי והרוחני. אולם, אין יסוד לטענה כי להוספות שהם הוסיפו לפסק 2000 תוקף מחייב כחלק מפסק הבוררות. לא ברור היסוד המשפטי עליו מבסס הראל"כ את טענתו לפיה מסמך שנחתם על-ידי גורם אחר מאשר זה שהוסמך כבורר יכול להיחשב כחלק מחייב מפסק בוררות. גם אם הרש"מ הכיר בחשיבות הוספות גדולי הדור, וייתכן שאף פעל על פיהן במקרה זה או אחר בנסיון ליישב ויכוח מסוים, אין בכך כדי לשנות ממסקנה זו. אין גם לראות בנכונותו לפנות מיוזמתו לרבנים אדלשטיין ופוברסקי במקרה מסוים בנסיון להגיע להסדר פשרה מוסכם כהכרה בתוקף הוספות גדולי הדור כחלק מחייב מהפסק.

הבהרות הבוררים

216. כזכור, במשך השנים הוציאו הבוררים (בהרכבים משתנים) הבהרות לפסק 2000 בעניינים שונים, לכאורה בהתאם לסמכות שהוענקה להם בשטר הבוררות. רוב ההבהרות עוסקות בסוגיות נקודתיות, ואיני נדרש להתייחס לתוקפן בשלב זה. ההבהרה היחידה שמתקשרת לעניין שנדון בפרק זה (היחס בין זכויות הראל"כ והרש"מ) היא ההבהרה מיום ט"ז סיון תש"ס (19.6.00).

217. הבהרה זו ניתנה בהרכב מלא של שלושת הבוררים. בנוגע לחלק מההסדרים שנקבעו בה, כתב הבורר הרב שרייבר דעת מיעוט. ההבהרה עסקה בנושאים שונים, ולענייננו רלוונטי רק סעיף ה' שזו לשונו: "חלקו הראשון של פסה"ד קבע באופן עקרוני כי רא"כ [הכוונה לראל"כ. ד"ח] ורש"מ הינם בעלי זכויות בישיבה. חלקו השני של פסה"ד רק בא לקבוע סדרי עבודה פנימיים בהנהגת הישיבה, כשבסיס החלוקה הוא חינוכי-רוחני-כלכלי-גשמי, וזאת מתוך רצון למנוע חיכוכים. ביה"ד הותיר בידו את הסמכות לבחון את החלוקה הנ"ל מבחינה מעשית ולהעמידה במבחן המציאות". בדעת המיעוט ציין הרב שרייבר כי: "כבר כתבתי בחלק הראשון של פסה"ד כי לדעתי בעל הזכויות הגשמיים בכל הישיבה ומוסדותיה ללא עוררין הוא רא"כ כהנמן וכל הפשרות הן במובן הרוחני והגדת שיעור". כמו כן, הרב שרייבר התפטר מתפקידו ביום שלאחר מתן ההבהרה, תוך מחאה על התנהלותו של אב בית הדין הרב צימבליסט.

218. בסיכומי התשובה (פס' 226-227) ביקש הרש"מ להסתמך על הבהרה זו כדי לסתור את עמדת הראל"כ לגבי היקפו המצומצם של תפקיד הרש"מ בישיבה. הראל"כ מצדו כופר ממילא בתוקף כל ההבהרות שניתנו, מנימוקים שונים.

219. לאחר שעיינתי בתוכן ההבהרה באתי לכלל מסקנה כי אין בה כדי לשנות מהפרשנות שנקבעה לעיל ביחס לפסק 2000. אכן, בנוסח סעיף ה' להבהרה, דעת הרוב של הבוררים נקטה בתיאור לפיו הראל"כ והרש"מ "הינם בעלי זכויות בישיבה". זכויות אלו הן הזכויות שרכש הרש"מ בישיבה מכוח הנימוקים שניתנו בפסק 2000. גם בפסק עצמו מוזכרות "זכויות" של הרש"מ (למשל בעמ' 4: "נעמוד על נקודה נוספת שבגללה אין לדחוק את רגליו של רש"מ ושראוי למסור לו זכויות בישיבה"). אולם, אין בניסוח זה שבהבהרה קביעה שונה לגבי היקף זכויות אלו, ובוודאי שלא קביעה כי לרש"מ יש זכויות שוות לאלו של הראל"כ. מובן כי אין להסיק ממנה שלרש"מ יש זכויות של "בעל בית" או של ראש ישיבה במעמד עדיף על ראשי הישיבה האחרים. יתר על כן, בהבהרה צוין כי "חלקו השני של פסה"ד רק בא לקבוע סדרי עבודה פנימיים בהנהגת הישיבה, כשבסיס החלוקה הוא חינוכי-רוחני-כלכלי-גשמי, וזאת מתוך רצון למנוע חיכוכים". התכלית של יצירת הפרדה ומניעת חיכוכים מתיישבת כמובן עם פרשנות הפסק כפי שקבעתי לעיל וממילא עולה גם מהפסק עצמו. לפיכך איני רואה צורך לקבוע מסמרות ביחס לתוקף ההבהרה בשלב זה.

220. בשולי הדברים אוסיף כי בסיכומי התשובה (פס' 26) הפנה הרש"מ גם לפסק 2014 כמקור פרשני ממנו ניתן לטענתו ללמוד שפסק 2000 פיצל את סמכויות הרב אברהם בין הרש"מ והראל"כ. לא מצאתי ממש בטענה זו. ראשית, והוא הנימוק העיקרי, מכיוון שכפי שצוין בפרק 1, פסק 2014 בוטל בפס"ד שבח. שנית, משום שהטענה ממילא נטענה בעלמא ללא הפניה לקביעה רלוונטית בפסק 2014 שממנה יש להסיק את הדברים.

סיכום ומסקנה – היחס בין מעמד הראל"כ למעמד הרש"מ

221. מהמסקנות שקבענו לעיל בעניין פרשנות פסק 2000 ניתן לקבוע כי קיים הבדל מהותי בין מעמד הראל"כ ומעמד הרש"מ. כפי שטען הראל"כ, בפסק נקבע כי הוא "בעל הבית" היחיד בישיבה. אמנם אין הכוונה לבעלות קניינית בנכסים, וכפי שפורט לעיל, הראל"כ ודאי חב חובת אמון מתוקף תפקידיו. עם זאת, הראל"כ הוא בעל הסמכות העליונה לגבי כל עניין שלא נקבעה לגביו בפסק קביעת מפורשת אחרת. על-פי פסק 2000, הראל"כ הוא הגורם המוסמך להתוות את הדרך בישיבה ולקבל החלטות מהותיות לגבי עתידה ועל פיו יישק דבר.

222. אשר לרש"מ, פסק 2000 קבע כי הוא אחד מראשי הישיבה בישיבת פוניבז'. מדובר במשרה חשובה ומשמעותית, אולם אין לבלבל בין נשיאה במשרה לבין "בעלות הבית" במשמעות שפורטה לעיל. פסק 2000 לא העניק לרש"מ סמכות מעבר למה שפורט במפורש בחלקו האופרטיבי. הפסק שלל מהרש"מ חלק מהסמכויות שהיו לו במישור הגשמי וכנגד זאת הבטיח לו חופש מסוים משררת הראל"כ במילוי תפקידו ובמימוש הסמכויות שהוקנו לו במישור הרוחני במידה שלא הייתה לו לפני כן.

223. זאת ועוד, ובכך עיקר. נשיאה במשרה אינה זכות נצחית, מוגנת, חופשית מתנאים ומשוחררת ממגבלות. **ככל נושא משרה – כחלק מתנאי מינויו, מחויב הרש"מ לשמור על גבולות סמכויותיו ולפעול במסגרת המערכת ההיררכית שבה הוא מונה.** הרש"מ לא קיבל בפסק 2000 היתר לנהוג מנהג בעלים בישיבה. יתר על כן, ההגנה המסוימת שהוענקה לרש"מ במימוש סמכויותיו אינה משנה מהעובדה שכל מינויו כראש ישיבה יונק את כוחו מסמכות בעל הבית בישיבה. הדבר הובהר לגבי ראשי הישיבה הוותיקים ונכון כמובן גם לגבי הרש"מ. כך למשל העיד הרב מילר, ר"מ ותיק בישיבה: "[...] רב אברום כהנמן כיבד מאוד את ראשי הישיבה. הרבה דברים שבאו, אז הוא מסר את זה להכרעתם, אבל היה ברור שזה הכל צריך לעבור מכוח סמכותו [...] נשיא הישיבה בזמני היה לו סמכות בקשר לכל דבר [...] הוא לא ניצל את זה הרבה משום שבאופן טבעי הוא כיבד את הרב שך ורב דוד [...] אז בדרך כלל הדברים האלה כשהגיעו לפתחו השאלות הללו אז הוא שלח אותם, אמר, תפנו אליהם. אבל היה ברור שהם לא יכולים לעשות שום דבר נגד דעתו אם הוא לא מסכים. זה היה ברור." (עמ' 1242-1243 לפרוטוקול).

224. ברי כי הרש"מ אינו רשאי להשתמש בסמכויותיו על מנת לנסות לסדרי עולם בישיבה ולחתור תחת מבניה, להעמיד עצמו מעל הראל"כ, או לשנות את אופיה של הישיבה. הדברים ברורים ויש לראות בהם מעין תנאי מכללא במינויו של הרש"מ. **הפרת תנאי זה עשויה למעשה להפקיע את מינויו של הרש"מ, על כל המשתמע מכך.**

פרק 4. רקע עובדתי – השתלשלות האירועים לאחר פסק 2000

225. כאמור, פסק 2000 נחתם בהוראה כי "מכאן ואילך יש לבטל את ה"מחנאות" בישיבה ועל כל צד לעשות הכל שלא יהיו "מחנות" נפרדים, דבר שהרס ועלול להרוס ח"ו את הישיבה". אולם הוראה זו לא קוימה, והמחנאות והפילוג בישיבה החריפו והחמירו לאורך השנים. בפרק זה אסקור בקצרה את האירועים המרכזיים שהתרחשו בישיבה מאז פסק 2000. רבים מן האירועים שאליהם אתייחס שנויים במחלוקת חריפה בין הצדדים, הן מבחינת משמעותם, הן מבחינת הנסיבות שהובילו אליהם. פרק זה מיועד לתיאור האירועים, ועל כן ככלל לא אתייחס בגדרו למשמעות או לפרשנות שמבקשים הצדדים לייחס לעובדות. לכך יוקדשו הפרקים הבאים. כמו כן, אני רואה לנכון לציין כבר בשלב זה שהצדדים העלו בטענותיהם מחלוקות רבות, מבלי לקשרן לתביעה ספציפית ומבלי להסביר כיצד יש בהן כדי להשפיע על הסעדים המבוקשים. מטבע הדברים, איני רואה צורך להכריע בכל אחת מהמחלוקות שהועלו. בהמשך פסק הבוררות, אתייחס למחלוקות המשמעותיות שיש בהן כדי להשפיע על התוצאה.

א. השנים הראשונות שלאחר פסק 2000 (2000-2003)

226. השנים הראשונות שלאחר מתן פסק 2000 אופיינו בטענות הדדיות של הצדדים בנוגע להפרות נקודתיות של הפסק ולכפירה כללית בו. נדמה כי בשנים אלו אמנם לא הייתה "שבירת כלים" דרמטית, אך לא נעשה ניסיון כן ללכת בדרך משותפת ולפעול בהתאם להוראות הפסק. כמו כן, באותן שנים ניתנו הבהרות שונות לפסק על-ידי הבוררים, בהרכבים משתנים, כפי שיפורט להלן. ההליך שקדם למתן הבהרות אלו לא התברר עד תום. אסקור תחילה את ההליכים המשפטיים שהתקיימו (במותב הבוררות ובבתי המשפט), ולאחר מכן את האירועים המרכזיים שאליהם מתייחסים הצדדים כהפרות הדדיות.

227. פסק 2000 ניתן בתאריך כ"ג אדר א' תש"ס (29.2.2000). ביום 2.5.2000 פורסמה "הבהרה" בחתימת הרב צימבליסט, שבה צוין כי זכויותיה של הרבנית מרקוביץ' לא נדונו בפסק. מספר ימים לאחר מכן, ב-8.5.2000 פורסמה "החלטה" שבתחתיתה 3 חתימות (אב"ד צימבליסט, הרב הייזלר, וחתימה נוספת בלתי מפוענחת) הנוגעת להחזרתם לישיבה (בהתאם לקביעה בפסק 2000) של תלמידים שסולקו ממנה בעקבות התנהגותם כלפי ראשי הישיבה הרבנים אדלשטיין ופוברסקי, וכלפי נשיא הישיבה הראל"כ, לאחר ש"ביקשו סליחה ומחילה והביעו חרטה בעל פה ובכתב והתחייבו שבעתיד ינהגו בכבוד הראוי כלפי ראשי הישיבה ונשיא הישיבה שליט"א".

228. ביום 19.6.2000 הגיש הראל"כ לבית המשפט המחוזי בקשה **לאישור** פסק הבוררות. הרש"מ הגיש מצדו בקשה **לביטול** פסק הבוררות. נדמה שאין מחלוקת בין הצדדים כי היסוד לכך הייתה הנחה משפטית של הרש"מ שאישור הפסק עשוי להפוך את הפסק לסופי ולהפקיע מהבוררים את הסמכות להמשיך לתת הבהרות (ראו, למשל, פס' 220 לכתב ההגנה של הרש"מ; פס' 226 לסיכומי הראל"כ). על כל פנים, מהמסמכים שהגיש הראל"כ נראה כי

ההליכים בבקשות האישור והביטול הופסקו בהסכמת הצדדים (נספח 21 לתצהיר הראל"כ).

229. באותו יום, ט"ז סיון תש"ס (19.6.2000), חתמו הבוררים על מסמך הנושא את הכותרת "הבהרות לפסק דינו מיום כ"ג אדר א' תש"ס". לפרסום מסמך זה קדם דיון בין הבוררים שלא בנוכחות הצדדים. מפרוטוקול הדיון עולה שנדונו מספר נושאים ובהם: דינם של בחורים שסולקו ושל בחורים שנרשמו בעמותת "צור התורה"; עניינים הקשורים למשכורת הרש"מ ולחדרו ב"דירת הרב"; ועניינים הקשורים להפרות של הפסק. בין היתר, במסגרת הדיון אמר הרב הייזלר: "יש חשש רציני שזה נכנס לבית משפט חילוני וא"א לפרש את פסה"ד. אם השופט החילוני יחליט כדעת [הרב שרייבר] יכול שופט להגיד שהוא כמו מורה, אין מושג של ראש ישיבה ויכול (ראל"כ) לפטר אותו. יש לי חו"ד מעו"ד שחל. מגיש לביה"ד". כמפורט בפרק הקודם, הראל"כ טען כי מדובר בחוות דעת שהומצאה לרב הייזלר על-ידי הרש"מ. הראל"כ ביקש במסגרת גילוי המסמכים בהליך זה את חוות הדעת, אך היא לא הוגשה (ראו לעיל פס' 187, 201).

230. כאמור, לאחר הדיון פורסם מסמך ה"הבהרות" שהוזכר לעיל. אף על-פי שמדובר לכאורה בהבהרות, המסמך חולק לדעת רוב ודעת מיעוט. בדעת הרוב קבעו הרבנים צימבליסט והייזלר, בין היתר, כי "כשכתבנו בפסק דין הנ"ל שעמותת "צור התורה" תבוטל, מובן מאליה שהכוונה היתה כי שלא תהיינה שתי עמותות בתוככי ישיבת פוניב"ד" (סעי' ב' בהבהרות). הבוררים קבעו שהתלמידים שנרשמו בעמותה הם תלמידי הישיבה לכל דבר. עוד נקבע (סעי' ה' בהבהרות) כי בית הדין הותיר בידי את הסמכות לבחון את חלוקת התפקידים בין הראל"כ לבין הרש"מ שנקבעה בחלקו השני של פסק 2000, "ולהעמידה במבחן המציאות". הרב שרייבר צירף דעת מיעוט, בה קבע כי התלמידים שנרשמו בעמותת "צור התורה" והתלמידים שסולקו מהישיבה צריכים לעבור הליך קבלה מחודש. כן ציין כי דעתו היא ש"בעל הזכויות הגשמיות בכל הישיבה ומוסדותיה ללא עוררין הוא ר"א כהנמן וכל הפשרות הן במובן הרוחני והגדת שיעור". לאחר פרסום המסמך הגיש הרב שרייבר לראל"כ מכתב התפטרות מתפקידו כבורר, ובו מחה נחרצות על התנהלות האב"ד הרב צימבליסט וכתב כי אינו "דואה טעם להמשיך לשבת בצורה כזאת בבי"ד".

231. חרף התפטרותו של הרב שרייבר, התקיימה ישיבת בוררות נוספת ביום 17.7.2000, בפני האב"ד הרב צימבליסט והרב הייזלר. בישיבה נכחו הרש"מ ובא כוחו, והראל"כ לא התייצב. בסוף הישיבה פורסם מסמך הנושא את הכותרת "הבהרות נוספות לפסק דינו מיום כ"ג אדר א' תש"ס". בהבהרות אלו קבעו שני הבוררים קביעות לגבי זכויות ספציפיות של הרש"מ (משכורתו, חדרו בדירת הרב והחדר שבו יגיד שיעור ג'). כמו כן, צוינה הסכמת הצדדים שסכסוכים יום-יומיים יועברו להכרעה של הרב שטיינמן, על יסוד פסק 2000 וההבהרות. אך הבוררים הדגישו, כי אין בכך כדי להפקיע את סמכות ההרכב על-פי שטר הבוררין, ובכל הנוגע להבהרות של פסק 2000, יש לחזור להרכב של הבוררים למתן הבהרות.

232. כאמור לעיל, כל אחד מהצדדים טוען כי הצד השני הפר את פסק 2000 באותן שנים (2000-2003). הרש"מ טוען כי הראל"כ ניצל את שליטתו בעמותת פוניבז' כדי לרשום תלמידים בישיבה אף-על-פי שהם לא התקבלו בהתאם למנגנון בפסק. כמו כן, הרש"מ טוען שהראל"כ לא שילם לו את שכרו, וכי הוא הפר חובות נוספות כלפי הרש"מ בעניין החדר בדירת הרב ובעניין החדר שהוקצה לרש"מ למסירת שיעור ג'. בנוסף, טוען הרש"מ כי בניגוד לקביעה בפסק 2000 לפיה הרב אדלשטיין יהיה זה שחותם על דיחויים לתלמידי הישיבה, הראל"כ הוא אשר עשה זאת, והוא ניצל את סמכותו כדי להתנכל לתלמידים המזוהים עם הרש"מ בכך שסירב לחתום להם. עוד טוען הרש"מ כי הראל"כ לא ציית להוראה בפסק 2000 לפיה העליות לתורה ינהלו על-ידי המשגיחים, השתלט באמצעות אנשיו על הגבאות ומנע מהמתפללים הוותיקים המזוהים עם הרש"מ להגיע לפני העמוד.

233. מנגד, הראל"כ טוען כי באותן שנים ניסה הרש"מ להשתלט באמצעים שונים על ישיבת פוניבז', בניגוד לפסק 2000 ותוך הפרתו. בין היתר טוען הראל"כ להתערבות הרש"מ בצד הניהולי של הישיבה – תשלום משכורות ועניינים כספיים, שימוש במבנים, ענייני מטבח וכיו"ב, תוך שימוש באלימות על מנת לכפות את רצונו. בפרט טוען הראל"כ כי הרש"מ ותלמידיו פעלו בדרכים שונות, לרבות בהתנכלות ובאלימות, על מנת לפגוע במעמדם ובתפקודם של ראשי הישיבה הוותיקים.

234. לטענת הראל"כ, נקודת שיא של אלימות באותן שנים הייתה בשמחת תורה תשס"ד (2003). הדברים פורטו בהרחבה בתצהיר הרב אריה כהנמן (פס' 227-240 ; נספח 89). בתמצית, על-פי הנטען, הרקע לאלימות הייתה התנגדותו של הרש"מ לבעל הקורא בתפילת החג המזוהה עם הראל"כ, ואיום מצד הרש"מ שאם בעל הקורא לא יסולק תהיה מהומה. בחג עצמו, על-פי הנטען, הגיעו לישיבה אנשים המזוהים עם הרש"מ (ובהם אנשים שמעולם לא היו תלמידים, ואנשים שכבר שנים לא היו בישיבה) ופרעו פרעות באנשים המזוהים עם הראל"כ. האלימות החלה לפני תפילת ליל חג, ונמשכה במהלך ההקפות לרבות חטיפת ספרי תורה, הפרעה לקיום ההקפות ומכות. לטענת הרב אריה כהנמן, הפרעות המשיכו והחריפו אף על-פי שבמהלך התפילה, בהצעת הרב אדלשטיין, הוחלף בעל הקריאה בעלייתו לתורה של הרש"מ. על-פי הנטען, הרש"מ המתין עד שיסולקו מאזור הבימה כל מי שאינם מזוהים עמו, ורק אז המשיך בעלייתו לתורה. גם בבוקר החג במהלך כל ההקפות, הרש"מ ואנשיו השתוללו והפריעו לראשי הישיבה הוותיקים ולמזוהים עם הראל"כ לחגוג ולרקוד. שיא האלימות היה בתפילת ערבית של מוצאי חג, שבה המזוהים עם הרש"מ "עברו להכות ולחבוט בכל הנקרה בדרכם" (פס' 239 לתצהיר הרב אריה כהנמן).

4.ב. שנות המפנה (2004-2005)

235. נראה כי שני הצדדים מסכימים שמפנה של ממש התרחש החל משנת 2004 ובפרט החל מתחילת שנת הלימודים תשס"ה. הראל"כ טוען כי בשנים אלו "פרש" הרש"מ מיישיבת פוניבז' והקים מסגרת נפרדת. לעומת זאת הרש"מ טוען כי בשנים אלו הראל"כ קעקע את פסק 2000 ו"כפה על הישיבה קרע ופיצול" (פס' 41ג) לסיכומי הרש"מ). להלן אתאר את עיקר

האירועים שהתרחשו בשנים אלו, בדגש על האירועים שהצדדים התייחסו אליהם בסיכומים כאירועים מרכזיים במיוחד. היות שיש חשיבות לסדר האירועים, אשתדל להביא את הדברים בסדר כרונולוגי ככל הניתן.

236. בשנת 2004 החל הרש"מ להשתמש בתואר "ראש הישיבה" וכן החל למסור שיחות מוסר לתלמידים בישיבה. בעקבות זאת, בחודש יולי 2004 נשלח לרש"מ מכתב שעליו חתומים הרבנים ליפקוביץ', קרליץ וקנייבסקי, שבו נכתב כי "דעת ראשי הישיבה שליט"א וכן דעתנו, כי דברים אלו מפריעים להשכנת השלום בישיבה, ולכן אנו מבקשים מהדר"ג שדברים אלו לא יישנו עוד". כשבוע לאחר מכן, ביום 18.7.2004 פורסם מסמך ללא כותרת בחתימתו של אב בית הדין בהליך הבוררות, הרב צימבליסט, שבו נכתב: "הנני להודיע בזה כי בהתאם לפס"ד הבוררות בענין ישיבת פוניבז' שניתן בכ"ג אדר א' תש"ס, אין למנוע מהג"ר שמואל מרקוביץ שליט"א אמירת שיחות" בישיבה, ואין למנוע מלכתוב עליו "ראש הישיבה"."

237. מעט לאחר מכן, עם פתיחת זמן אלול תשס"ד ושנת הלימודים, החל הרש"מ להגיד שיעור א' לתלמידים החדשים שהגיעו לישיבה, וזאת במקום הרב מילר. הראל"כ טוען כי החלפת הרב מילר נעשתה בניגוד לפסק 2000 ותוך "הילוך אימים" על הרב מילר. לדברי הראל"כ, פעולה זו הייתה צעד ראשון במהלך של הרש"מ להשתלט על הישיבה. מנגד, טוען הרש"מ שמסירת השיעור אינה סותרת את פסק 2000 ואין בה משום הפרה שלו. בחודש חשון תשס"ה (אוקטובר 2004) נערכה אסיפה של הרבנים ביוזמת הרב אדלשטיין, שעסקה בשיעור א' והוצע בה לחלק את השיעור לשלוש קבוצות, במקום שתיים, כך שהרש"מ ילמד לצד הרבנים זלושינסקי ומילר. לטענת הראל"כ מדובר היה בניסיון פשרה. אולם הדברים לא יצאו לפועל עקב התנגדות הרבנים המזוהים עם הרש"מ ואת שיעור א' באותו זמן לימדו רק הרש"מ והרב זלושינסקי.²⁷

238. אירוע נוסף שהרש"מ מייחס לו משמעות רבה ונסיבותיו שנויות במחלוקת בין הצדדים, הוא חגיגות שמחת תורה בחודש תשרי תשס"ה. באותה שנה, בהוראת הרב אדלשטיין, עברו התלמידים המזוהים עם הראל"כ לקיים את ההקפות במבנה "אוהל קדושים" ולא בהיכל הישיבה עם תלמידי הרש"מ כפי שהיה בעבר. הרש"מ טוען בסיכומיו כי מדובר ב"פרישה" וב"פיצול הישיבה" (פס' 248 והלאה בסיכומי הרש"מ). לעומת זאת, הראל"כ טוען כי היה זה ניסיון למנוע מהומות ותגובה טבעית לפרעות שביצעו אנשי הרש"מ שנה קודם לכן, בשמחת תורה תשס"ד (פס' 417 בסיכומי הראל"כ).

239. אירוע משמעותי נוסף באותם חודשים היה פתיחת כולל "הליכות חיים" באמצעות עמותת "צור מרביצי תורה" (ששמה שונה בהמשך לעמותת "מסורת התורה"). הצדדים חלוקים על הרקע לפתיחת הכולל, האריכו והעמיקו בדיון בעניין זה (בתצהירי עדים, בחקירות נגדיות, בראיות, ובטיעונים מפורטים בסיכומים). בתמצית, הרש"מ טוען כי מדובר היה בניסיון

²⁷ בסיכומי התשובה טוען הרש"מ כי הראל"כ לא הוכיח שהאסיפה שכינס הרב אדלשטיין בעניין חלוקת שיעור א' ל-3 קבוצות התקיימה בשנת תשס"ה, וכי הראל"כ עיוות בסיכומיו את דברי הרב דויטש בעדותו (סעיף 131 לסיכומי התשובה מטעם הרש"מ). אולם בתצהיר הרב דויטש נכתב במפורש שהאסיפה התקיימה בחודש חשוון תשס"ה (סעיף 32 לתצהיר) ואיני רואה סיבה לפקפק בכך.

לתת מענה לאברכים המזוהים עמו שהראל"כ סילק מן הישיבה בסביבות חודש אלול תשס"ד (פס' 143 לכתב ההגנה של הרש"מ). לעומתו, הראל"כ דוחה את טענות הרש"מ, וטוען כי היה זה צעד נוסף בתוכנית הרש"מ להקים ישיבה חדשה ועצמאית. על כל פנים, כחלק מהקמת הכולל, ביום כ"ה תשרי תשס"ה הודיעה עמותת צור מרביצי תורה למשרד הדתות שסניף 03 של העמותה עבר לכתובת חדשה ושוכן מעתה ב"בית מדרש "הליכות חיים" קרית הישיבה בר"ח ראב"ד 20 בני ברק". מדובר בכתובת המצויה מחוץ לגבעת הישיבה, סמוך לה. הצדדים חלוקים בשאלה אם באותה העת אכן למדו האברכים בכתובת זו (כטענת הרש"מ), או שמא היה זה רישום פיקטיבי והם למדו בפועל בהיכל הישיבה (כטענת הראל"כ).

240. מהומה נוספת פרצה בחודש טבת תשס"ה (דצמבר 2004) לאחר מינויו לר"מ של הרב חיים פרץ ברמן, גיסו של הראל"כ. הרב ברמן מונה לאחר פטירת אביו, הרב שלמה ברמן זצ"ל שהיה אחד מראשי הישיבה (אך עקב מצבו הרפואי לא שימש בתפקיד בפועל שנים ארוכות לפני מותו). על המינוי הכריז הרב נסים קרליץ בהיכל הישיבה עם תום השבעה שישב הרב ברמן על אביו. הרש"מ, שהתנגד למינוי, ראה בכך הפרה חמורה של ההסדר שנקבע בפסק 2000 בדבר מינויים חדשים לצוות הרוחני. לעומתו, הראל"כ טוען כי הרב ברמן מונה על-ידי הרב אברהם הרבה לפני פסק 2000, אולם לבקשתו של הרב ברמן לא נכנס המינוי לתוקף כל עוד היה אביו בין החיים.

241. הרב ברמן ביקש להתחיל בתפקידו מיד לאחר ההכרזה על מינויו, והגיע להיכל הישיבה על מנת להיות זמין לתלמידים בסדרים. אולם לטענתו עם הגעתו היה קורבן לאלימות והתנכלות מצד תלמידיו של הרש"מ (בהנהגת בנו, יוסף מרקוביץ'). בימים שלאחר מכן, כשביקש להגיע ללמד שיעור (כממלא מקומו של הרב פוברסקי), טוען הרב ברמן שתלמידיו של הרש"מ (ואף אנשי "אבטחה" ששכר) מנעו באלימות ממנו ומהתלמידים להיכנס לשיעור. שיאה של האלימות, על-פי הרב ברמן, היה בהתקפתו באגרופן "ככל הנראה על-ידי שכירי חרב", שבעקבותיה איבד את ההכרה והובהל לבית החולים (פס' 25 לתצהיר הרב ברמן).

242. באותם ימים השלים הרש"מ מספר שינויים בתאגידים שבהם שלט. ראשית, בחודש ינואר 2005 אושר סופית שינוי שם עמותת "צור מרביצי תורה" ל"מסורת התורה בני ברק". בנוסף, בחודש מרץ 2005, שונתה כתובת סניף 03 של העמותה (שכאמור לעיל, מספר חודשים לפני כן, בחודש באוקטובר, רשמה את כתובתה מחוץ לשטח הישיבה) לכתובת היכל הישיבה (רבי אבא 7). ממועד זה אין מחלוקת שהאברכים בכולל "הליכות חיים" ששויכו לעמותה עברו ללמוד בהיכל ישיבת פוניבז'. כמו כן, בחודש פברואר 2005 כינס הרש"מ אסיפה כללית של עמותת תומכי תורה שע"י ישיבת פוניבז' (להלן: עמותת ת"ת), שנרשמה כעמותה מספר שנים קודם לכן על-ידי הרש"מ ותלמידו מר ברוך וייספיש, ושמטרתה הרשומה הייתה: "להקים ולהפעיל מוסדות רווחה וסיוע לתלמידי ישיבת פוניבז' ומוסדותיה" (נספח 2 לתצהיר וייספיש). באסיפה שהתכנסה בחודש פברואר הוחלט להוסיף למטרות אלו גם את המטרה "להקים, לפתח, לבסס ולהחזיק ישיבה קטנה, ישיבה גדולה וכולל

אבדכים", וכן מטרת נוספות שאינן רלוונטיות לענייננו. הראל"כ טוען שבשנים הסמוכות לאחר מכן, שימשה עמותה זו לניהול המסגרת של הרש"מ ובכלל זה לגביית שכר לימוד וגיוס תרומות.

243. באותם חודשים גם הגיעה לשיאה המחלוקת סביב קבלת התלמידים לישיבה. לשם הצגת התמונה המלאה נתאר את הרקע לדברים. כזכור, בפסק 2000 נקבע, במסגרת החלק הדן בחלוקת הסמכויות בישיבה, כי: "קבלת תלמידים תהיה, כפי שהיה נהוג בעבר, לאחר אסיפת כל הרמ"ם והמשגיחים ובהחלטת כולם או רובם, אולם המזמן את האספה והאחראי לכל העניין, בזה יתחלפו רא"כ (צ"ל רא"ל"כ. ד"ח) ורש"מ באופן שנתי". מסיכומי הצדדים עולה כי בתקופה שלאחר הפסק אכן התקיימו אסיפות בהתאם למנגנון שנקבע, והשתתפו בהן עשרה משתתפים: הראל"כ, ראשי הישיבה אדלשטיין ופוברסקי, והרבנים מילר (ר"מ) וגינובורג (משגיח) המזוהים עמו; והרש"מ והרבנים דויטש (ר"מ), זלושינסקי (ר"מ) דסלר (משגיח) וגרוסברד (משגיח) המזוהים עמו. בשלב מסוים הפסיקו הרבנים מילר וגינובורג להשתתף באסיפה. הרב מילר תיאר בתצהירו כי בשנת תשס"ג הפסיק להשתתף באסיפות מאחר שלא היה מסוגל לסבול עוד "את ההתנהגות וההתנהלות הלא מכבדת באותן אסיפות, מצד הרב מרקוביץ ואחרים [...]" (פס' 10 לתצהיר הרב מילר). לדבריו, הרב גינובורג צ"ל הפסיק את השתתפותו באסיפות עוד מוקדם יותר, מסיבה דומה. יצוין כי במקור טען הרש"מ שהרבנים מילר וגינובורג (וכן הרב זלושינסקי) לא השתתפו באסיפות מעולם (פס' 85 לכתב התשובה שהגיש הרש"מ בתביעתו), וכי סך המשתתפים באסיפות היה שבעה. אולם הרש"מ לא חזר על טענה זו בסיכומיו, ונראה כי חזר בו ממנה. עוד יצוין, כי גם בשנים שבהן התקיימו האסיפות עלו טענות הדדיות על הפרה וקבלת תלמידים מחוץ להן.

244. בחודש אדר ב' תשס"ה, לקראת רישום התלמידים לזמן קיץ, חיברו ראשי הישיבה הרבנים אדלשטיין ופוברסקי מכתב הממוען לראל"כ, ובו כתבו כי הם אינם רואים תועלת בהשתתפות באספת קבלת התלמידים לקראת אותו זמן (אסיפה שהייתה באחריות הרש"מ לפי הפסק). במכתב נכתב, בין היתר, כי: "מתוך הניסיון התברר שאין הדעות יכולות להשתוות וכי ממילא "גם תלמידים שהוחלט ע"י האסיפה שלא לקבלם [...] קבלו עידוד מחלק מהנהלת הישיבה להשתקע בישיבה בניגוד להחלטת האסיפה". עוד צוין במכתב כי המציאות היא שבני הישיבה מחולקים בפועל לשתי ישיבות, וכי "העצה היחידה להצלחתם הרוחנית של בני הישיבה, היא רק ע"י ששתי הישיבות הקיימות כבר והנמצאים בכפיפה אחת, יתפרדו לשני מקומות, ואז כל ישיבה תתנהל בהצלחה ע"י ראשי הישיבה המקובלים עליהם".

245. המכתב נמסר לרש"מ על-ידי בנו של הראל"כ. על אף האמור במכתב, לקראת זמן קיץ תשס"ה שלח הרש"מ הזמנה פורמלית לראל"כ וליתר רבני הצוות לאסיפה לקבלת תלמידים. אולם הראל"כ, ראשי הישיבה, והרבנים המזוהים עמו לא הגיעו. הרש"מ קיים את האסיפה בנוכחות רבנים המזוהים עמו בלבד וקיבל עשרות תלמידים חדשים. הראל"כ סירב להכיר בתוקף האסיפה ולא רשם בעמותת פוניבז' את אותם תלמידים אשר הרש"מ טען כי התקבלו בה כדין. לטענת הרש"מ, באותה תקופה הראל"כ רשם בעמותה שלושה

תלמידים שלא התקבלו באסיפה. הראל"כ טוען שהוא עצמו לא קיים אסיפה ולא רשם תלמידים במסגרת הלימודים המזוהה עימו, לקראת זמן קיץ תשס"ה.

246. מעט לאחר מכן, בייז אייר תשס"ה (26.5.2005) פורסם "גילוי דעת" בחתימתם של ראשי הישיבה הרבנים אדלשטיין ופוברסקי. בגילוי הדעת כתבו הרבנים כי כל תכלית ההסדר בפסק 2000 הייתה להשכין שלום בישיבה ולמנוע את הפילוג. מסיבה זו הסכימו מלכתחילה להסדר (לאחר הוספות גדולי הדור), אף שסברו שהוא אינו לטובת הישיבה. אולם ניכר כי ההסדר לא הועיל, והמחלוקות והמחנאות החמירו עד כדי כך ש"הגיע הדבר לידי שני ישיבות העונינים זה את זה הדריס בכפיפה אחת, והדבר גרם לירידה מוסרית של חלק מן התלמידים עד כדי הלבנת פנים השחתת המידות ושפיכות דמים". **הם הוסיפו כי** "מצב זה אינו מאפשר קבלת תלמידים או הוצאתם בצורה עניינית, והגיעו הדברים לידי כך שיש מרבני הישיבה אשר אינם מקבלים את דעת הנהלת הישיבה עליהם, וכ"א עושה דין לעצמו [...] והישיבה עומדת לפני חורבן ממש ח"ו". לשיטתם, המסקנה הנובעת מכך היא שטובת הישיבה מחייבת למנוע את המשך ההסדר, והפתרון היחיד הוא "שיתחלקו הצדדים לשני ישיבות בשני מקומות נפרדים, וכל ישיבה תתנהל עפ"י ראשי הישיבה המקובלים עליה, וידוע הוא שגם הבעלי דינים הנ"ל עצמם, יודעים שאין טעם לקיום שתי הישיבות במקום אחד".

247. שנת תשס"ה נחתמה בפרשת פנימיית אגף צפון. ראשית הדברים בתמוז תשס"ה, עם החלטת הראל"כ על פינוי התלמידים ששוכנו באותה עת בפנימייה והעברתם לחדרים חלופיים. באותם ימים קיימו לראשונה הצדדים שתי אסיפות נפרדות לקבלת תלמידים לישיבה – אחת בהובלת הראל"כ ואחת בהובלת הרש"מ. כל אחד מהצדדים מצוין בטענותיו כי הצד השני תכנן לשכן בפנימיית אגף צפון את התלמידים שקיבל באותה אסיפה נפרדת (פס' 728 לסיכומי הראל"כ; סע' 163 לתצהיר הרב אלי בוסקילה). על כל פנים, הרש"מ לא ראה בעין יפה את כוונת הראל"כ לפנות את הפנימייה ובי' באב תשס"ה (15.8.05) מינה אדם בשם מר משה ברוידה "לאבטח את שלומם של תלמידי הישיבה ואת חזרי המגורים ואת החפצים שבהם מכל פגיעה ובפרט את פנימיית אגף צפון" (נספח 53 לתצהיר הרב אריה כהנמן). הראל"כ טוען כי עוד באותו יום השתלטו שליחי הרש"מ על הפנימייה באלימות רבה.

248. מספר ימים לאחר מכן, ביום 21.8.05, פנה הרש"מ באמצעות באי כוחו להרכב הבוררים בבקשה להבהיר ולקבוע, בין היתר, כי "שיבוץ התלמידים בכיתות ובחדרי המגורים הוא חלק מהתפקיד החינוכי שעליו אחראי [הרש"מ]" (נספח 58 לתצהיר הרב אריה כהנמן). בנוסף ביקש הרש"מ לקבוע כי הסמכות של קבלת התלמידים היא בידי הרב האחראי לכך באותה שנה לפי הפסק ואין לאף אחד אחר סמכות לקבל תלמידים. לאחר כמה ימים פורסם מסמך הנושא את הכותרת "הבהרת פס"ד" בחתימת הבוררים צימבליסט והייזלר, שבו נקבע כי: "ברור הדבר ופשוט שבאותה שנה שרש"מ [...] הוא הממונה והאחראי לכל העניין של קבלת התלמידים כנ"ל, הסמכות לכך היא רק בידי הגר"ש מרקוביץ' בדרך הנ"ל ואין סמכות לאף אחד אחר" (הבהרת הבוררים מיום 25.8.05). חרף בקשתו של הרש"מ, לא נקבע דבר בעניין הסמכות לשיבוץ התלמידים בחדרים.

249. הראל"כ לא השלים עם השתלטותו של הרש"מ על הפנימייה ושכר חברת אבטחה בשם "נטרול בע"מ" להשתלט מחדש על המבנה. הרש"מ טוען כי לצד החברה הביא הראל"כ בריונים המקושרים לעולם הפשע לסייע בהשתלטות האלימה. הראל"כ טוען מנגד כי ההשתלטות בוצעה בתיאום עם משטרת ישראל. על כל פנים, בחלוף כשבועיים השתלט הרש"מ שוב על הפנימייה, תוך "אלימות רצחנית" לטענת הראל"כ (פס' 735 לסיכומים), ותלמידיו מחזיקים בה עד היום.

250. הפילוג בין המסגרות המשיך בשנת הלימודים תשס"ו. גם בשמחת תורה תשס"ו המשיכו תלמידי הראל"כ להתפלל ב"אווהל קדושים", ולא בהיכל הישיבה, וכך היה גם לפני כן במהלך הימים הנוראים. הצדדים אף המשיכו לקיים אסיפות נפרדות לקבלת תלמידים. היות שהראל"כ שלט בעמותת פוניבז' ובחברת פוניבז', התלמידים שהתקבלו באסיפה שנוהלה על-ידי הראל"כ נרשמו על-ידו בעמותה. אשר לתלמידים שהתקבלו באסיפה שנוהלה על-ידי הרש"מ, בשנים הראשונות נראה שהם שילמו את שכר הלימוד לעמותת ת"ת, ובשנים מאוחרות יותר (ככל הנראה החל משנת 2007) הם נרשמו באמצעות עמותת מסורת התורה.

251. בחודש כסלו תשס"ו שלחו הרב זלושינסקי והרב דויטש (ר"מים המזוהים עם הרש"מ) מכתב תלונה לרב צימבליסט על כך שהראל"כ שלל מהם את משכורתם, לטענתם רק משום שהיו נאמנים לפסק הבוררות (נספח 4 לתצהיר הרב זלושינסקי). יוער כי הראל"כ טוען שהיו לכך סיבות אחרות, ומדגיש כי למשל משכורת הרב דסלר (המזוהה גם הוא עם הרש"מ) המשיכה להיות משולמת, וכי גרסאות העדים מטעם הרש"מ בעניין זה לא היו מהימנות (פס' 951-952 לסיכומי הראל"כ). על כל פנים, תחילה נעשה ניסיון לשלם את משכורתם של רבנים אלו באמצעות עמותת ת"ת, ומשלב מסוים בהמשך שולמה המשכורת על-ידי עמותת מסורת התורה.

252. עוד יצוין, למען שלמות התמונה, כי בשנת 2007 התפטר הרש"מ מתפקידו כנשיא עמותת מסורת התורה, לטענתו "מפני מראית עין" (סעי' 57 לתצהיר הרב דוד פרידמן שהוגש מטעם הרש"מ).

4.ג. השנים 2006-2014

253. בשנים שלאחר שנה"ל תשס"ו המשיכו שתי המסגרות להתנהל בנפרד במקרקעי הישיבה. לצד טענות הדדיות על פרישה והתנערות מפסק 2000 ואירועי אלימות, אופיינו שנים אלו בריבוי הליכים משפטיים שנוהלו גם בבתי המשפט. אסקור תחילה את ההליכים שנוהלו, ולאחר מכן אציין בקצרה אירועים מרכזיים שהצדדים התייחסו אליהם אשר התרחשו באותן שנים בישיבה עצמה.

ההליכים המשפטיים עד לחידוש הבוררות

254. עוד בשלהי שנת 2005 הגיש הרש"מ בקשה **לאישור** פסק הבוררות, כולל ההבהרות שפורסמו לו. תחילה ניתן פסק-דין במעמד צד אחד המאשר את פסק הבוררות. בקשת הראל"כ **לביטול** פסק-הדין נדחתה ביום 23.03.06 וגם ערעור על הבקשה נדחה. עם זאת, בשנת 2007, בעקבות בקשת רשות ערעור שהגיש הראל"כ, בוטל פסק-הדין בהסכמת הרש"מ (רע"א 10317/06). התיק הוחזר לבית המשפט המחוזי, אך דיון בתיק לא התקיים מעולם, והתביעות נזנחו.

255. כמו כן, באותה תקופה הגיש הרש"מ לביהמ"ש המחוזי בקשה לסעד זמני, שבה ביקש צו מניעה שיאסור על הראל"כ לבצע פעולות שונות בישיבה, לרבות בענייני שימוש בכספים ובנכסי הישיבה, רישום תלמידים, שיבוץ תלמידים בחדרי הפנימייה ועוד. כמו כן ביקש הרש"מ כי ימונה נאמן זמני אשר ינהל את הישיבה בהתאם להוראות פסק 2000. בבקשה טען הרש"מ כי הסעד הזמני נחוץ לשמירה על המצב הקיים, וזאת עד שיגיש תביעה שלדבריו התכוון להגיש לבוררים. אולם בקשתו לסעד זמני נדחתה ביום 13.7.06, בהחלטת השופט זפט, אשר קבע כי תוקפו של שטר הבוררות פקע לאחר שניתן פסק סופי (בש"א 10513/06).

256. שני הליכים נוספים נפתחו בשנת 2008. הראשון היא תביעה שכונתה על-ידי הצדדים **"תביעת הנאמנות"**. מדובר בתביעה שהגיש הראל"כ נגד הרש"מ להשבת כספים שנטען כי מוחזקים בנאמנות על-ידי הרש"מ ויש להעבירם לידי הנהנים חברת ישיבת פוניבז' והרב אברהם. תביעה זו תידון בפרק 10. ההליך השני היה תביעה לקבלת מידע שהגיש הרש"מ באוגוסט 2008 נגד חברת פוניבז' ועמותת פוניבז'. בתביעה ביקש הרש"מ לקבל מגוון רחב של מסמכים הקשורים לכספי התאגידים וניהולם. תביעה זו נמחקה בהסכמת הצדדים ביום 22.11.2010, נוכח הליכים אחרים שהתנהלו בין הצדדים בעניינים דומים.

257. בשנת 2009 ניתן פסק-דין בהליך שהתנהל בסכסוך הקשור לסכסוך הרחב בין הצדדים, בעניין ישיבת גרודנא באשדוד. מדובר בתביעה לסילוק יד שהגישו חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' נגד הרב דב צבי קרלנשטיין שהיה ראש ישיבה בישיבת גרודנא וכן נגד רבנים נוספים שהועסקו בישיבה. הרש"מ לא היה צד לאותה תביעה, אך העיד מטעם הנתבעים. בפסק-הדין שניתן, העיר השופט שפסר כי ניסיונות להביא את הצדדים לפשרה לא צלחו, וכי התרשמותו היא כי אחת הסיבות לכך היא ש"הרבנים המכובדים שניצבו משני עברי המתרחם [...] נגררו אולי בעל כורחם אחר צאן מרעיתם (אשר רבים ממנו ישבו גם הם באולם הדיונים), למאבק שלכשעצמם אינם חפצים בו, והנוגע לסלטוליה של אולי "ספינת הדגל" בעולם החרדי".²⁸ בפסק-הדין קיבל השופט שפסר את תביעת הסילוק נוכח בעלות התובעות על המקרקעין. השופט סירב לדון בטענה שלנתבע קיימת זכות בלתי הדירה לשימוש במקרקעין מתוקף תפקידו כראש ישיבה וממעמדו על-פי הדין הדתי. בפסק-הדין נקבע: "אף אם אניח לזכותם של הנתבעים, כי הדין הדתי אכן קובע את מעמדו ומינויו של ראש ישיבה כזכות בלתי הדירה [...] הרי שאין לתביעה דין דבר עם זכותו של הנתבע 2 לנהל ישיבה, ונדמה שאף התובעות לא חולקות על כך

²⁸ ת"א (שלום ב"ש) 6844/04 ישיבת פוניבז' (ע"ר) נ' עמותת הרבצת תורה על טהרת הקודש, פס' 6 (1.1.2009).

במישור העקרוני, ובלבד שלא תנוהל זו, על המקרקעין שלטענתם בבעלותם". יצוין, כי עוד לפני פסק-הדין נדחתה בקשת הנתבעים להתגונן במספר עילות שונות, ובהן בעילה שההחלטות בחברת פוניבז' ובעמותת פוניבז' על הגשת התביעה התקבלו שלא כדין. על פסק-הדין ועל דחיית בקשת הרשות להתגונן הוגש ערעור שנדחה, ובו נקבע, בין היתר, כי: "לכאורה יש ממש בטענת המערערים כי לא היה זה נכון לפצל את שאלת הזכויות של הרב קרלנשטיין להמשיך ולהחזיק במקרקעין משאלת זכויותיה של "ישיבת גרודנא" להחזיק במקרקעין. פיצול זה הביא לכך ששאלת מעמדו של הרב קרלנשטיין בישיבה הפכה לבלתי רלוונטית לסוגיית הפינוי. אולם, לגופו של עניין, מאחר ו"ישיבת גרודנא" איננה אישיות משפטית בפני עצמה [...] וכי בפועל מי שהחזיק במקרקעין הן המשיבות [...] בדין לא התירה כב' הרשמת למערערים להתגונן בטענה זו".²⁹

258. ביום 31.12.2009 הוגשה על-ידי חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' תביעה נגד עמותת מסורת התורה ושניים מחברי הוועד המנהל בה, ובה בקשת סעד של סילוק יד הנתבעים מהמקרקעין שבבעלות חברת פוניבז' ובחזקה ושימוש של עמותת פוניבז', ופנינים מכל אדם (לרבות מורים, עובדים ותלמידים) וחפץ. בית המשפט אשר דן בבקשת הנתבעים למתן רשות להתגונן, קבע כי אף-על-פי שהראל"כ והרש"מ אינם צדדים להליך מבחינה פורמלית, ברור כי מדובר בתביעה במסגרת הסכסוך ביניהם. עוד נקבע, כי שטר הבוררות שחתמו עליו הצדדים עודו בתוקף, וכי ממילא פסק 2000 מחייב גם את הצדדים לתביעה שבה עסקין. לפיכך, נקבע כי יש להיעתר לבקשת הנתבעים לעיכוב הליכים לצורך העברת הסכסוך לבוררות. כן נקבע כי אם מסיבה כלשהי לא יעבור ההליך לבוררות, ניתנת לנתבעים רשות להתגונן, בפרט בנוגע ליישום פסק 2000.³⁰ בקשות רשות ערעור על החלטה זו מטעם צד הראל"כ נדחו בבית המשפט המחוזי³¹ ובבית המשפט העליון.³²

259. התביעה הבאה שהוגשה היא התביעה המכונה על-ידי הצדדים **"תביעת ההזנה"**. מדובר בתביעה שהגישה עמותת פוניבז' נגד מסורת התורה ושניים מחברי הוועד המנהל שלה, שבה נתבע סעד כספי בגין עלות ההזנה של תלמידי מסורת התורה בשנים 2005-2011, שבה נשאה עמותת פוניבז'. הנתבעים באותה תביעה הגישו הודעת צד ג' נגד הראל"כ, שבה טענו כי אלמלא היה הראל"כ מונע שלא כדין את רישומם של התלמידים בעמותת פוניבז', הייתה העמותה מחויבת לשאת בכלכלתם. גם בתביעה זו הוחלט על עיכוב הליכים לפי חוק הבוררות. בין היתר, אימץ בית המשפט בקביעתו את קביעת השופט קורן בתביעה לסילוק יד, לפיה יש זהות בין הצדדים בהליך לבין הצדדים לבוררות.³³

260. עוד במהלך שנת 2012, קיימו הצדדים הליך גישור אצל השופט (בדימוס) יעקב טירקל ז"ל. אולם אף-על-פי שהתקיימו מספר פגישות, ההליך נכשל והצדדים לא הגיעו להסכמה.

²⁹ ע"א (בי"ש) 1038/09 עמותת הרבצת תורה על טהרת הקודש נ' ישיבת פוניבז' (ע"ר), פס' 13 (21.1.2010).
³⁰ תא"ק (שלום ת"א) 40644-12-09 ישיבת פוניבז' בע"מ נ' מסורת התורה בני ברק, פס' 21-22 (20.1.2011). השופט קורן.
³¹ רע"א (מחוזי ת"א) 36988-02-11 ישיבת פוניבז' בע"מ נ' מסורת התורה בני ברק (2.5.2012).
³² רע"א 3500/12 ישיבת פוניבז' בע"מ נ' מסורת התורה בני ברק (17.5.2012).
³³ ת"א (מחוזי ת"א) 36364-04-10 ישיבת פוניבז' (ע"ר) נ' מסורת התורה בני ברק (ע"ר) (25.11.2012).

261. לאחר שעוכבו ההליכים בתביעות שהגיש הראל"כ בערכאות האזרחיות, הוא פנה בראשית שנת 2013 לבית המשפט המחוזי בתובענה להעביר את הבוררים הרבנים הייזלר וצימבליסט מתפקידם. זאת, לאחר שהגיש בקשה לבוררים עצמם, אשר נדחתה. במוקד הבקשה עמדה טענתו של הראל"כ כי הבוררים מוטים ומקיימים קשר אסור עם הרש"מ. טענה נוספת שטען הייתה כי הבוררים התנהלו שלא כדין עת נתנו את ההבהרות בהרכבים חסרים. טענות אלו נדחו בפסק-דין מאת השופטת שבח מיום 34.7.7.2013 עוד נקבע בפסק-הדין כי הראל"כ יודיע תוך 15 ימים האם ברצונו לברר את התביעות שההליכים בהן עוכבו במסגרת הליך הבוררות, ואם כן יהיה עליו להעמיד תוך 15 ימים נוספים בורר חלופי לרב שרייבר (שכשזכור התפטר זמן מועט לאחר מתן פסק 2000). בקשת רשות ערעור על פסק-הדין נדחתה ביום 35.1.10.2013.

אירועים נוספים בשנים 2006-2014

262. כאמור לעיל, הצדדים התייחסו בטענותיהם לאירועים שונים שהתרחשו בשנים אלה בישיבה. אסקור בקצרה את הדברים כעת.

263. הרש"מ טוען כי בעוד שהוא ניסה לפעול על-פי פסק 2000 בכל הנוגע למינוי בעלי תפקידים בישיבה באותן שנים, הראל"כ המשיך להפר את חיוביו בעניין זה. בפרט מתייחס הרש"מ לכך שבחודש ספטמבר 2006 מינה הראל"כ את הרב חיים שלמה לייבוויץ' להיות "ראש ישיבה", ללא התייעצות איתו וללא פנייה לרב אלישיב. לעומת זאת, הרש"מ מדגיש כי בחודש אייר תשס"ז (מאי 2007), כאשר הוא ביקש למנות את הרבנים דויטש וזלושינסקי (שכבר היו ר"מים בישיבה) להגיד שיעור ג', הוא פנה לראל"כ במכתב בהתאם להוראות פסק 2000. בתשובה, הראל"כ ענה כי "רבנים אלו לא מילאו את תפקידם כמורים בישיבה, לא שהו בישיבה במשך חודשים רבים ולא השתתפו בתפילות ובאירועים הרשמיים בישיבה [...] בנוסף, הרבנים הללו מלמדים במוסדות לימוד אחרים. לאחר שנתיים, שבמהלכם ניסיתי ללא הצלחה לשכנעם לשוב ולמלא את תפקידם כנדרש [...] הרי שהם התפטרו ואף הודעתי להם כי כך אני רואה את הדברים". בעקבות תשובה זו, פנה הרש"מ לרב אלישיב וביקש את אישורו למינויים בהתאם להסדר שנקבע בפסק 2000. לדברי הרש"מ, הוא מינה את הרבנים לתפקידם, לאחר שקיבל את האישור. באופן דומה, באותן שנים הרש"מ מינה אנשי צוות נוספים, ובהם הרב דז'מיטרובסקי, הרב הבלין, הרב גינזבורג והרב זלזניק. לדבריו כל המינויים קיבלו בזמן אמת את אישור הרב אלישיב בהתאם למנגנון שנקבע בפסק 2000 בנוגע למינויים (פס' 385 לסיכומי הרש"מ).

264. עוד טוען הרש"מ, כי הראל"כ המשיך במעשיו לכפות פיצול על הישיבה. בפרט מציין הרש"מ כי לאחר פסק 2000 ובניגוד לקביעות בו, השתלט הראל"כ על הגבאות בתפילות בישיבה ולא אפשר לתלמידים המזוהים עם הרש"מ לעלות לתורה ולשמש כחזנים. אפילו בימי הזיכרון לפטירת הוריו של הרש"מ ניסו תלמידי הראל"כ למנוע ממנו לגשת לפני

³⁴ הפ"ב 37061-01-13 כהנמן נ' מרקוביץ, פס' 27 (7.7.2013).

³⁵ רע"א 5421/13 כהנמן נ' מרקוביץ (1.10.2013).

העמוד (פס' 235 לסיכומי הרש"מ). עוד מציין הרש"מ כי אמנם בחודש חשוון תשס"ח (שלהי שנת 2007) החלו המשגיחים לקחת שליטה מחדש על תפקידם לניהול הכיבודים בתפילות, בהתאם לפסק 2000, אך הדבר לא התקבל על-ידי הראל"כ, ובאחת התפילות של ליל שבת ניגש בנו, יוסף כהנמן, אל ארון הקודש, אחז באחד מספרי התורה, והכריז על "נידוי" הרש"מ. בסופו של דבר, החלו המזוהים עם הראל"כ להתפלל את תפילות השבת במבנה "אוהל קדושים", במעשה שהרש"מ רואה בו המשך של קריעת הישיבה ופיצולה על-ידי הראל"כ.

265. הראל"כ טוען מנגד כי באותן שנים המשיך הרש"מ בניסיונות אלימים להשתלט על הישיבה. בין האירועים העיקריים מפנה הראל"כ להשתלטות האלימה על בניין פנימיית נווה שלום בשנת 2008, ועל בניין פנימיית שוגרמן בשנת 2011. לטענתו, האלימות והוונדליזם בהשתלטות על פנימיית שוגרמן היו קיצוניים במיוחד, וכללו אף ניסיון של אחד מתלמידי הרש"מ להצית את הבניין בעוד תלמידי הראל"כ ישנים בו. הראל"כ מציין כי בסופו של דבר הצליחו תלמידי הרש"מ לתפוס בכוח הזרוע את השליטה בבניין והוא בחזקתם עד היום. השתלטות בנסיבות דומות של ונדליזם ואלימות פראיים התרחשה, לטענת הראל"כ, גם בבניין פרלמן שכיום מצוי גם הוא בחזקת תלמידי הרש"מ. הדברים גובו בסרטוני וידאו שצורפו כנספחים לתצהיר הרב אריה כהנמן. הראל"כ ממשיך וטוען, כי לאחר מכן, בשנים 2014-2015, תלמידי הרש"מ ביצעו מעשי ונדליזם חמורים גם בפנימיית "אשר יצר" (שהחזקה בה הוחזרה לצד הראל"כ לאחר התערבות המשטרה) וכן מעשי ונדליזם וביזה בספריית הישיבה.

ד.ד. בוררות 2014, פס"ד שבח והמשך הבוררות עד התפטרות הרב צימבליסט

266. בעקבות פסק-הדין של השופטת שבח מיום 7.7.2013 שתואר לעיל (פס' 261), מינה הראל"כ את עו"ד רפאל שיוביץ כבורר מטעמו, במקום הרב שרייבר, והליך הבוררות חודש. ביום 11.2.2014 הגיש הרש"מ כתב תביעה חדש לבוררים, שבו ביקש, בין היתר, להורות כי: "תחת הנהגתו של הרש"מ כראש הישיבה ירוכזו כלל הסמכויות הנוגעות הן לרוחניות והן לגשמיות בישיבה, לרבות זכות החלטת בלעדית בכל הנוגע לניהול נכסי הישיבה והשימושים שייעשו בהם". בנוסף ביקש הרש"מ סעדים שונים כגון מתן חשבונות וגילוי מסמכים, סעדים כספיים, ושלילה של מעמדו של הראל"כ בישיבה ושל זכויותיו בנכסיה. הראל"כ הגיש "כתב הגנה חלקי" ובצדו בקשה לסלק את התביעה על הסף הואיל ופסק 2000 הוא פסק סופי שאינו ניתן לשינוי. בנוסף ביקש הראל"כ כי ביה"ד לא יתכנס נוכח התחייבותו של אב"ד הרב צימבליסט במכתב מיום ו' אב תש"ס, לפיה אם הרב שטיינמן יבקש זאת, יימנע ההרכב מלהתכנס. הראל"כ הפנה למסמך אשר יצא מבי"ד צדק בני ברק ביום 20.1.2014, החתום לטענתו על-ידי דיינים שונים ובהם הרב שטיינמן, שבו נכתב: "דעתנו דעת תורה, בודאי אין להמשיך הבוררות הנ"ל ואין לה שום תוקף [...]".

267. ביום 29.4.2014 ניתנה החלטת ביניים של הבוררים, הדוחה ברוב דעות את הבקשה מטעם הראל"כ לסלק את התביעה בשל חוסר סמכות. בחוות הדעת של הרב הייזלר, אליה הצטרף הרב צימבליסט, נקבע כי מנוסח שטר הבוררות ניתן ללמוד שביה"ד מוסמך לשנות גם פסק-דין שהוא "פסק-דין סופי", אך ממילא יש לומר שפסק 2000 אינו פסק-דין סופי. בנוסף אף ערכאות המדינה הכירו בסמכות ביה"ד, כפי שנלמד מעיכוב ההליכים בתביעות הראל"כ השונות. הרב צימבליסט, שכאמור הצטרף לדעתו של הרב הייזלר, הדגיש כי לדעתו פסק 2000 לא היה סופי, כפי שנלמד מהבהרת הבוררים מיום ט"ז סיון תש"ס, לפיה: "ביה"ד הותיר בידו את הסמכות לבחון את החלוקה הנ"ל מבחינה מעשית ולהעמידה במבחן המציאות". עוד הבהיר הרב צימבליסט כי ההרכב לא ידון בתביעת הרש"מ "לסלק את הרב כהנמן מהישיבה", אלא ביתר תביעותיו שהן למעשה תביעות למימוש זכויותיו לפי פסק 2000. הרב צימבליסט דחה אף את הבקשה המסתמכת על הוראת הרב שטיינמן, בקובעו כי ההתחייבות שנתן הייתה בחתימתו בלבד ואינה מחייבת את ביה"ד, וממילא הכוונה במכתבו הייתה שביה"ד לא יתכנס לדון בעניינים היומיומיים שנמסרו להכרעת הרב שטיינמן בהתאם להבהרת הבוררים, אך לא כי הבוררות עצמה תבוטל. בנוסף כיוון שהרב שטיינמן התפטר מהכרעה במחלוקות היומיומיות בין הצדדים, הרי שההתחייבות הפכה ללא רלוונטית. לעומתם, בדעת מיעוט קבע עו"ד שויביץ כי פסק 2000 היה פסק סופי, וכי ההבהרה שניתנה כחצי שנה לאחר מכן על דעתם של שניים מבין שלושת הבוררים אינה יכולה לשנות זאת. סופיות הפסק נלמדת מהעובדה שאף הרש"מ ביקש לאשר אותו בבית המשפט המחוזי (כמפורט לעיל בפס' 254). כמו כן, סבר עו"ד שויביץ כי הואיל וההתחייבות שהתחייב הרב צימבליסט בפני הרב שטיינמן נוסחה בלשון רבים, הרי שמשמע ממנה שהיא מחייבת את כל ביה"ד, בניגוד לקביעת הרב צימבליסט. לפיכך, חתם עו"ד שויביץ את חוות דעתו כך: "משפנה הגריא"ל [הרב שטיינמן. ד"ח] וביקש כי הבוררים לא ידונו, מחייב הדבר, למצער, ללבן עימו הדבר. עם כל הצער בדבר, לא אוכל להמשיך לכהן עוד כבורר, כל עוד זה המצב". בשולי הדברים יוער כי הבוררים התייחסו בחוות דעתם גם לתביעת הרבנית מרקוביץ' ולסמכותם לדון בה. לתביעה זו מוקדש פרק נפרד בפסק בוררות זה, והדברים יידונו שם.

268. בחודש יוני 2014 פנה הראל"כ לביהמ"ש המחוזי בתובענה שבה ביקש מספר סעדים. **הראשון** הוא העברת אב"ד הרב צימבליסט מתפקידו. **השני**, מתן צו האוסר על כינוס הבוררות נוכח התחייבות הרב צימבליסט מלכנס את הבוררות אם הרב שטיינמן יבקש זאת. **השלישי**, סעד הצהרתי לפיו לבוררים אין סמכות לדון בתביעה שהגיש הרש"מ היות שהיא מתייחסת לעניינים שהוכרעו בפסק 2000 ומנוגדת לקביעות בפסק. **והרביעי**, סעד הצהרתי שהבוררים אינם מוסמכים לדון בעניינה של הרבנית מרקוביץ', הואיל והיא אינה צד לשטר הבוררות. יחד עם התובענה, הגיש הראל"כ בקשה לצו מניעה זמני, שבו ביקש מביהמ"ש ליתן צו לפיו עד להכרעה בתיק יימנעו הבוררים מלכנס ישיבות בוררות או לקדם את ההליך בדרכים אחרות. מעט לאחר מכן הגיש הראל"כ לבית המשפט תובענה נוספת, שבה ביקש צו מניעה קבוע שיאסור על הבוררים למנות כונס נכסים או נאמן זמניים לישיבה ולנכסיה, וכן צו מניעה זמני שיאסור על הבוררים לדון בבקשת הרש"מ למינוי כונס נכסים או נאמן.

269. ביום 16.7.2014 הכריעה השופטת שבח בבקשות לסעדים הזמניים שהוגשו יחד עם שתי התביעות. לאחר שדנה בטענות הצדדים, דחתה השופטת שבח את הבקשה לעיכוב כללי של הליכי הבוררות. עם זאת, היא החליטה על מתן צו מניעה זמני "המורה לבוררים להימנע מלדון בעתירה המתייחסת להעברת השליטה בנכסי הישיבה ובכספיה מידיו של המבקש לידי של המשיב, עד למתן פסק דין בתביעה העיקרית".³⁶

270. עקב התפטרותו של עו"ד שיוביץ מהרכב הבוררות, מינה תחתיו הראל"כ את הרב משה פרקוביץ' כבורר מטעמו. לאחר מכן, קבע הרב צימבליסט שלושה מועדים לקיום דיוני הוכחות בחודש ספטמבר 2014. אולם, הרב פרקוביץ' שעבר ניתוח בבטנו בחודש אוגוסט, הודיע כי בשל מצבו הרפואי לא יוכל ליטול חלק בישיבות וביקש לדחות. בקשותיו של הרב פרקוביץ' לדחות את הדיונים נדחו על-ידי הבוררים האחרים, אשר הודיעו לרב פרקוביץ' כי יוכלו לקיים את ישיבות בית הדין בביתו או במקום אחר שיבחר. עוד יצוין, כי הרב צימבליסט הורה לרב פרקוביץ' להמציא מסמכים המעידים על מצבו הרפואי, אך הרב פרקוביץ' סירב לעשות זאת. הרב צימבליסט החליט לקיים את שתי ישיבות ההוכחות שנקבעו לימים 9.9.2014 ו-16.9.2014 בהרכב חסר, ללא הרב פרקוביץ'. לאחר שנדחתה גם בקשת באי כוחו של הראל"כ לדחות את הדיונים, עזב צד הראל"כ את הדיונים כדי לא להיחשב כמי שמסכימים לקיום ההליך בדרך שבה התקיים. ביום 29.9.14 התקיימה ישיבה נוספת, שבה נכח כבר הרב פרקוביץ', ובה ביקשו שוב באי כוחו של הראל"כ מהבוררים הייזלר וצימבליסט לפסול את עצמם, ובקשתם נדחתה. הראל"כ לא הביא את עדיו לישיבה ובאי כוחו טענו כי מדובר בהליך פגום מיסודו.

271. ביום 29.12.2014 ניתן על-ידי הבוררים "פסק דין ביניים" (להלן: פסק 2014). חוות הדעת העיקרית נכתבה על-ידי הבורר הרב הייזלר. בפתח הדברים מתח הבורר הייזלר ביקורת חריפה על התנהלות הראל"כ ובאי כוחו ועל ה"סחבת" שנקטו בה. הרב הייזלר קבע כי הואיל והראל"כ סירב להציג טיעונים לגופו של עניין ולחקור עדים, או להציג גרסה משלו לאירועים, יסתמכו קביעותיו העובדתיות על טענות הצדדים כפי שעלו בכתבי בית הדין, בטיעונים שנשמעו בע"פ ובהוכחות שלא הוכחו בבית הדין. לגופם של דברים, קבע הרב הייזלר כי הרש"מ הוכיח שקיים את כל הוראות הפסק בעניין קבלת התלמידים, וכי האברכים והבחורים שקיבל הרש"מ הם תלמידי ישיבת פוניבז' לכל דבר ועניין. עוד נקבע כי התנהלותו של הרש"מ בעניין עמותת מסורת התורה הייתה תקינה, ושהוא לא הפר את החיוב שנקבע בפסק 2000 לפיו העמותה תבטל. לבסוף, קבע הרב הייזלר כי בנסיבות שהיו, ונוכח שטר הבוררות, אין פגם בכך שפסק-הדין ניתן לאחר דיון בהרכב חסר. האב"ד הרב צימבליסט הצטרף לדעתו של הרב הייזלר, תוך שמתח ביקורת על התנהלות הבורר הרב פרקוביץ' והאשימו בכך שהוא "בריא ומתפקד בכל תפקודיו, והוא חולה רק להופיע לדיונים". עוד קבע הרב צימבליסט כי טענת הראל"כ שהרש"מ הקים ישיבה נפרדת בניגוד לפסק הבוררות "היא מופרכת על פניה" וכי הראל"כ והמזוהים עמו הם אשר "נפרדו" מהרש"מ. הרב צימבליסט הוסיף כי "עפ"י ההגיון של הנתבע שמי שהפך את פסה"ד והקים ישיבה נפרדת, נשלל ממנו ע"כ ליהנות ממשאבי הישיבה, יש להפנות את הדברים אל הנתבע עצמו, כי הוא אשר הפר את

³⁶ הפ"ב (ת"א) 4661-06-14 כהנמן נ' מרקוביץ (16.7.2014).

פסה"ד והוא אשר נפרד מהרב מ. והקים לו ישיבה לעצמו בניגוד לפסה"ד. אולם אנו לא נרחיק לכת עד כדי כך ונאמר שלמרות שהרב כ. וישיבתו הפרו את פסה"ד, עדיין הם חלק מישיבת פוניבז' ולא איבדו את זכותם ליהנות ממשאבי הישיבה". בסופם של דברים עמדו הבוררים על מספר הוראות אופרטיביות. על-פי קביעתם, בכל חודש יערוך רואה החשבון של עמותת מסורת התורה רשימת הוצאות שהוצאו לצורך קיום הישיבה, ולצדם יימסרו גם נתונים בדבר הכנסות העמותה. בכל חודש שיתקבל גרעון יעבירו הנתבעים (הראל"כ, חברת פוניבז' ועמותת פוניבז') תשלום השווה לסכום הגרעון. היה ולא יועברו התשלומים הנ"ל, יחויבו הנתבעים בתשלום חודשי של 480,000 ₪, שהוא הגרעון החודשי הממוצע על-פי טענת הרש"מ בהליך. עוד קבעו הבוררים כי הפסק התייחס רק לתביעת הרש"מ הנוגעת לכלכלת תלמידיו, בשל דחיפותה, וכי יתר התביעות יידונו בהמשך.

272. פסק 2014 נחתם על-ידי הרבנים צימבליסט והייזלר בלבד. הרב פרקוביץ' בחר לפרסם, בנפרד מפסק הבוררות, חוות דעת מיעוט אשר פורסמה מבלי שהועברה לעיון הבוררים האחרים. חוות הדעת התמקדה בעיקרה בביקורת על הרבנים צימבליסט והייזלר ועל טוהר ההליך. הרב פרקוביץ' אף התוודה בחוות דעתו כי הקליט ישיבת עבודה של הבוררים, והפנה לציטוטים מההקלטה שעל יסודם קבע כי דעתם של הרבנים צימבליסט והייזלר נעלה מראש, עוד בטרם נשמעו ראיות. בנוסף, התייחס הרב פרקוביץ' לפגמים דיוניים שונים ולכך שחוות דעת הרוב סותרת לעמדתו את צו המניעה הזמני של השופטת שבח.

273. הרש"מ הגיש לבית המשפט בקשה לאישור פסק 2014, והראל"כ הגיש בקשה לביטולו. בקשות אלו נדונו על-ידי השופטת שבח, יחד עם התובענות שהגיש הראל"כ שהוזכרו לעיל (ראו פס' 268). ביום 30.8.2015 ניתן פס"ד שבח שבו הוכרעו תובענות אלו. ראשית, דחתה השופטת שבח את טענת הראל"כ כי נוכח התחייבות הרב צימבליסט במכתבו לרב שטיינמן יש להפסיק את הליך הבוררות. נקבע כי לא הוכח שהרב שטיינמן אכן הורה לרב צימבליסט להפסיק את הבוררות, וממילא ספק אם היה בכוחה של הוראה של צד ג' להפקיע את הסמכות על-פי שטר הבוררות. אשר לטענת הראל"כ כי לבוררים אין סמכות לדון בתביעת הרש"מ נוכח סופיותו של פסק 2000, קבעה השופטת שבח כי יש לאבחן בין חלקים שונים בתביעת הרש"מ. ראשית, קבעה השופטת כי הצדדים מושתקים מלטעון נגד תוקפו המחייב של פסק 2000, הן משום שכל אחד מהצדדים הגיש בעבר בקשה לאישור פסק הבוררות, והן משום שהצדדים נהגו במשך שנים על-פי פסק הבוררות. על יסוד קביעה זו, פסקה השופטת שבח "יש לייחס איפוא לפסק 2000, אף בהעדר אישור פורמאלי, מעמד כשל פסק בוררות שאושר בפסק דין חלוט" (פס' 11 לפס"ד שבח). בהתאם לכך, קבעה השופטת שבח כי אין לבוררים סמכות "להפוך את הקערה על-פיה" (שם, פס' 14) ולשנות את הקביעות בפסק 2000, ובפרט כי הם אינם מוסמכים לדון בתביעת הרש"מ להעביר לידיה את השליטה הגשמית בישיבה, ואף לא בתביעתו למתן חשבונות. לעומת זאת, נקבע כי תביעת הרש"מ לפיה על הראל"כ להפעיל את סמכותו באופן שוויוני, ולכלכל גם את התלמידים במסגרתו של הרש"מ, וכן התביעה הכספית הנובעת מהפרת חיוב זה, עולות בקנה אחד עם פסק 2000 ומצויות בסמכותם של הבוררים. אשר לפסק 2014, נקבע כי מכיוון שהדיונים התקיימו בהרכב חסר, והואיל והיעדרותו של הרב פרקוביץ' הייתה מוצדקת נוכח הניתוח שעבר, "אין מנוס

מהקביעה שפסק הבוררות שניתן על יסוד דיונים אלו – פגום ולא יכול להיוותר על כנו" (פס' 19). לבסוף, נדונה בקשתו של הראל"כ להעביר מתפקידו את האב"ד הרב צימבליסט. השופט דחתה את הבקשה, בקובעה כי לא ניתן לקבוע שהרב צימבליסט אינו ראוי לאמון הצדדים. כמו כן, מתחה השופטת ביקורת נוקבת על מעשיו של הבורר הרב פרקוביץ', שבקשת הפסילה נסמכה בעיקרה על הקלטתו החשאית של דיוני הבוררים (פס' 22-23). עם זאת, קבעה השופטת שבח כי נוכח היחסים העכורים בין הבוררים וחוסר הכבוד ההדדי שהם נוהגים זה בזה, "אין מנוס מהתוצאה לפיה עם סיום הדיון באותם חלקי התביעה שאינם סותרים את פסק 2000 ושהותרו לעיל, יסיימו שלושת הבוררים הנכבדים את תפקידם, משנבצר מהם, בנסיבות הקיימות, להמשיך ולמלא". בשולי הדברים, יצוין כי השופטת שבח קבעה גם כי הבוררים מוסמכים לדון בתביעתה של הרבנית.

274. על פס"ד שבח הוגשו בקשות רשות ערעור מטעם שני הצדדים. בקשות אלו נדחו בעיקרן על-ידי בית המשפט העליון ביום 22.6.2017.³⁷ עם זאת, לגבי "נבצרות" הבוררים, ניתנה רשות ערעור והתקבל הערעור. קביעתה של השופטת שבח בעניין זה בוטלה, ונקבע כי הבוררים ימשיכו לכהן בתפקידם. כמו כן נקבע כי ככל שאחד מהבוררים יתנהל באופן שאינו מקצועי, או יערים קשיים על ניהול הבוררות, "הדרך נותרת פתוחה לצדדים להגיש בקשות נוספות [לפסילת בוררים] בכפוף לכך שאין מדובר בבקשות שנדונו והוכרעו בעבר" (שם, פס' 25).

275. ואמנם, זמן קצר לאחר פסק-הדין בבקשות רשות הערעור, ובחודשים שלאחר מכן, הגיש הראל"כ מספר בקשות פסילה, וכן בקשות דיוניות אחרות שהרש"מ מתאר כבקשות סרק שנועדו לסכל את ההליך. אעיר כי מעיון בפרוטוקולים של דיוני הבוררות, ניכר כי באותם ימים התנהל ההליך בצורה שאינה הולמת, בלשון המעטה, תוך שהצדדים ובאי כוחם אינם נוהגים כבוד זה בזה, הבוררים אינם נוהגים כבוד זה בזה, והאווירה היא אווירת קרב.

276. בראשית שנת 2018 שב הסכסוך לבתי המשפט, עם הגשת בקשת פסילה נוספת מצד הראל"כ נגד הרבנים הייזלר וצימבליסט. ביום 27.2.2018, אישר השופט יקואל את הסכמת הצדדים לפיה ישיבות הבוררות תבוטלנה עד להכרעה בבקשת הפסילה. ביום 6.8.2018 דחה השופט יקואל את הבקשה, אם כי תוך ביקורת מסוימת על התנהלות אב"ד הרב צימבליסט.³⁸ בקשת רשות ערעור על פסק-הדין נדחתה בבית המשפט העליון על-ידי השופט מינץ, תוך מתיחת ביקורת נוקבת על הצדדים ובאי כוחם. לגבי אמירותיו של הרב צימבליסט נקבע כי אמנם "קריאת הפרוטוקולים של ישיבות הבוררות מעלה תמונה קשה, שלפיה נאמרו דברים על ידי הבורר אשר אינם ראויים להיאמר ויש להצר על כך. ואולם, בורר הוא אדם, ואין בורר מלאך. כאשר משתלחים בו ומקזיזים את דמו לא מופרך הדבר שמא מפיו תיפלט זעקה. [...] תמוה בעיני כיצד אזור המבקשים עוז ובאריכות דברים פירטו על אודות "חומרת" הביטויים שנשמעו מפי הרב צימבליסט, ואף מנו אותן כרוכל, כאשר הם עצמם תרמו ליצירת האווירה בה הן נאמרו". גם כלפי צד הרש"מ לא נחסכה ביקורת: "בשולי הדברים, אך לא בשולי חשיבותם, אציין כי גם בא-

³⁷ רע"א 6753/15 כהנמן נ' מרקוביץ (22.6.2017).

³⁸ הפ"ב 72122-01-18 כהנמן נ' מרקוביץ, פס' 34-35 (6.8.2018).

כוח משיבים 3-1 לא טמן את ידו בצלחת והתבטאויותיו שלו היו חמורות, אם לא לומר חמורות בהרבה מהתבטאויותיו של בא-כוח המבקשים. לכן, תמה אני כיצד בתגובתו ייחס למבקשים עזות פנים.³⁹

277. אף על-פי שבקשת הפסילה נדחתה, בשלב זה הפסיק למעשה להתנהל הליך הבוררות בפני המותב הקודם, ולא התקיימו דיונים נוספים. בחלוף כשנתיים וחצי, פתח הראל"כ בהליך למינוי בורר חליף לרב צימבליסט. במסגרת ההליך, ביום 30.6.2021, הודיע הרב צימבליסט לבית המשפט כי הוא אינו יכול להמשיך בתפקידו. במכתבו ציין הרב צימבליסט כי הסיבה העיקרית לכך היא התנהלותו של ב"כ הרב כהנמן בהליך (למען הסר ספק אציין כי לא מדובר במי שמייצג את הרב כהנמן בהליך הנוכחי). עוד ציין הרב צימבליסט כי ב"כ הרב כהנמן אף שלח לו מכתב ובו "כעין אזהרה" "שלא אעז" להכנס לעניין". לבסוף ציין הרב צימבליסט כי לאור הדברים הללו ונוכח מצבו הבריאותי, לא יוכל להמשיך לדון בבוררות. בכך כאמור הסתיים הליך הבוררות בגלגולו הקודם. בהחלטה של השופטת שבח ביום 19.9.2021 היא קיבלה את בקשת הרב צימבליסט ושחררה אותו מתפקידו כאב"ד בהליך הבוררות. בהסכמת הצדדים למנות "בורר חליף דן יחיד שיהא שופט בדימוס, ולו כבקשת מרקוביץ, "זיקה כלשהי לדיון תורה", מינתה אותי השופטת שבח לשמש בורר דן יחיד בבוררות זן.⁴⁰

4. המשך מעשי האלימות והמצב הנוכחי בישיבה

278. כזכור, מאז שנת 2005 מתנהלות בגבעת הישיבה שתי המסגרות באופן נפרד, ואף בהפרדה תאגידית. כפי שתואר לעיל, במקביל מתנהל המאבק המשפטי בהליך הבוררות ובערכאות המדינה באופן חריף, אולם המאבק בשטח מתנהל באלימות ובאופן חריף פי כמה. תיאורנו בתמצית לעיל⁴¹ את האלימות עד השנים 2014-2015. ניכר כי בשנים שלאחר מכן לא נרגעו הרוחות, והמצב רק הלך והחמיר.

279. הצדדים מתארים, כיצד בשנת 2017 התנהלה מערכה אלימה שבליבה מאבק השליטה בחדר האוכל בבניין המרכזי של הישיבה. הראל"כ טוען כי ביום 6.9.2017 השתלטו תלמידי הרש"מ בכוח הזרוע על החלק של חדר האוכל שבו השתמשו תלמידי הראל"כ בהתאם לסטטוס-קוו שנהג באותה תקופה, תוך מילוי האולם בחומרי כיבוי אש שהותזו ממטף שהביאו עמם (סיכומי הראל"כ, פס' 757). הרש"מ טוען מנגד כי האלימות בחדר האוכל הייתה דווקא מצד הראל"כ, שתלמידיו ניסו "לכבוש" מקומות נוספים בחדר האוכל שהיו מחוץ לתחומם (סעיף 194 לתצהיר הרב בוסקילה).

280. זירת מאבק מרכזית הייתה, ועודנה, היכל הישיבה. כזכור, בשמחת תורה תשס"ה, בהוראת ראש הישיבה הרב אדלשטיין, נמנעו תלמידי הראל"כ מלקיים את התפילות וההקפות בהיכל הישיבה, ותחת זאת קיימו את התפילות וההקפות בבניין "אוהל קדושים". לטענת הראל"כ, הדבר נעשה לנוכח אלימות שחוו בשמחת תורה שנה קודמת. בשנה לאחר מכן

³⁹ רע"א 6412/18 כהנמן נ' מרקוביץ, פס' 23-24 (18.11.2018).

⁴⁰ ת"א (מחוזי ת"א) 4704-05-21 ישיבת פוניבז' בע"מ (חל"צ) נ' מסורת התורה בני ברק (ע"ר) (19.9.2021).

⁴¹ לעיל פס' 232-233; 240; 246; 248; 264.

(תשס"ו), עברו אנשי צד הראל"כ להתפלל גם את תפילות הימים הנוראים באוהל קדושים. בשנים 2007-2008 הם עברו להתפלל גם את תפילות השבת באוהל קדושים, לטענת הראל"כ שוב בעקבות השתלטות והטרדה אלימה מצד תלמידי הרש"מ.

281. בשנת 2020, בימי מגפת הקורונה, נאסרה התקהלות, ובעקבות זאת נמנעו תלמידי הראל"כ מהגעה להיכל. כאשר ההנחיות אפשרו זאת, ותלמידי הראל"כ ביקשו לחזור להתפלל בהיכל, ניסו תלמידי הרש"מ למנוע את הדבר תוך התנגדות כוחנית לחזרתם. לטענת הראל"כ, היקף האלימות שבהם השתמשו תלמידי הרש"מ באותם ימים היה קיצוני במיוחד (פס' 784 לסיכומי הראל"כ).

282. במסגרת ההליך שבו ביקש הראל"כ מינוי בורר חליף לרב צימבליסט, התבקש גם סעד זמני לחלוקת המקום בהיכל הישיבה בהתבסס על המצב שהיה לטענת הראל"כ ערב מגפת הקורונה. הבקשה הגיעה לדיון בפני השופטת ערקובי, אשר ביום 5.5.2021 נתנה צו ארעי על פיו "האולם בהיכל הישיבה יחולק לשני חלקים בהתאם לדרישת המשטרה, 300 מקומות ישיבה יוקצו למבקשים, 300 מקומות ישיבה יוקצו למשיבים".⁴² ביום 24.5.2021, לאחר שהתקבלה הסכמת צד הרש"מ לכך, קבעה השופטת ערקובי כי הצו הארעי יהפוך לצו זמני עד להכרעה בהליך הבוררות לגופו של עניין. זמן קצר לאחר מכן, הגיש הראל"כ בקשה לפי פקודת ביזיון ביהמ"ש נוכח הפרות הצו על-ידי הרש"מ. לאחר שמיעת עדויות, בהחלטה מיום 10.8.2021, דחתה השופטת ערקובי בנחרצות את טענות הרש"מ, תוך שהיא מביעה זעזוע קשה ממעשי האלימות שביצעו תלמידי הרש"מ.⁴³ בפרט נדחתה הטענה שאין לייחס לרש"מ את מעשי ההפרה, שבוצעו על-ידי תלמידיו ללא ידיעתו. וכך בלשון בית המשפט: "אין חולק כי השליטה והאחריות במחצית בה מצויים מקומות הישיבה של המשיבים נתונה בידי המשיבים וכך גם הפעולות המתבצעות בה [...] אני קובעת חד משמעית כי המשיבים הם שביצעו את המעשים המתוארים [...] ואני דוחה את הגרסה העובדתית שלא נמצאו לה תימוכין והינה מעורפלת על איזה תלמיד עלום [...] מי הוא אותו בוחר ישיבה שמחליט על דעת עצמו להפר את צו המניעה שניתן בהסכמת המשיבים ופועל במחשכים תוך הסתרת פעולותיו מרבו? ברור שמדובר בגרסה מופרכת אותה אני דוחה" (פס' 45-46). בסיכומם של דברים השיתה השופטת ערקובי על הרש"מ ועל עמותת מסורת התורה קנסות בגובה 25,000 ₪ כל אחד, וקבעה כי על כל יום הפרה נוסף יושת עליהם קנס נוסף בסך 10,000 ₪. ערעור על החלטה זו נדחה על-ידי בית המשפט העליון.⁴⁴

283. באותה החלטה של השופטת שבח מיום 19.9.2021, שכאמור מוניתי בה כבורר חליף, דן בית המשפט גם בבקשות הצדדים לסעדים זמניים בעניין התפילה בבניין אוהל קדושים. הראל"כ טען כי בוצעה למקום "פלישה טרייה" מצד תלמידי הרש"מ וביקש צו זמני שיאסור על הרש"מ ומי מטעמו להיכנס למבנה. מנגד הרש"מ ביקש צו זמני שיורה על חלוקת המקומות באוהל קדושים בדומה לצו שניתן בעניין היכל הישיבה. השופטת שבח קיבלה את בקשת הראל"כ ודחתה את בקשת הרש"מ. במסגרת החלטתה הביעה השופטת

⁴² ת"א (מחוזי ת"א) 4704-05-21 ישיבת פוניבז' בע"מ (חל"צ) נ' מסורת התורה בני ברק (ע"ר) (5.5.2021).

⁴³ ת"א (מחוזי ת"א) 4704-05-21 ישיבת פוניבז' בע"מ (חל"צ) נ' מסורת התורה בני ברק (ע"ר) (10.8.2021).

⁴⁴ ע"פ 5747/21 מסורת התורה בני ברק ואח' נ' ישיבת פוניבז' בע"מ ואח' (13.2.2022).

זעזוע ממצב הדברים ונקטה בלשון חריפה ונוקבת כלפי הצדדים ובמיוחד כלפי הרש"מ. כך למשל קבעה השופטת כי:

"הראיות שהוגשו לבית המשפט מעוררות חלחלה, ומזכירות ימים אפלים בעברו של העם היהודי. נוקעת הנפש מהמחזות הנצפים בסרטונים בהם נראים תלמידי חכמים שתורתם אמונתם, חובלים זה בזה, ובהם נצפים בחורים המושכים בזקנו של בן הרב כהנמן, עת מנהיג הפלג האחר עומד מן הצד, והדבר לא הוכחש, מתבונן בזוועה ולא עושה דבר על מנת להביא לה קץ" (פס' 5).

284. עוד ביקרה השופטת שבח את הרש"מ על פעולותיו ל"עשיית דין עצמי" (פס' 13). השופטת שבח אף הורתה לנציגי רשם העמותות להתייצב בדיון, וקבעה, בחלקה של ההחלטה שהופנה להתייחסותם, כי:

"סוגיית ההתנהלות בישיבת פוניבז' מצריכה חשיבה מחודשת. אין להשלים עם פעילות עמותות שחרטו על דגלן את מסרת לימוד התורה, עת זו מתבצעת תוך כדי מעשי בריונות, בתקיפות לגוף ולרכוש, בהתנהגות פרועה ובמהומות המצריכות התערבות המשטרה ופיקוח בלתי סביר ע"י בית המשפט. הראיות שהוגשו לבית המשפט בתיק בו עסקין מעוררות חלחלה, ומזכירות ימים אפלים בעברו של העם היהודי: תלישת הזקן, הפיכת שולחנות בבית המדרש, חבטות, בעיטות, דחיפות, ומה לא, אלא שלא בחוליגנים עסקין, משהפורעים הפעם הם עצמנו ובשרנו, החובטים זה בזה כאחרוני העבריינים [...] האלימות שפשטה בישיבה אינה גזירה משמיים שיש להשלים עמה, ואני קוראת לגורמים האמונים על הפיקוח על החברות הציבוריות [הכוונה ככה"נ לחברות לתועלת הציבור – ד"ח] והעמותות להרים את הכפפה" (שם, פס' 15).

דברים נכוחים.

285. כאמור, מאז ספטמבר 2021 מתנהל ההליך העיקרי בפניי כבורר יחיד. עם זאת, בתי המשפט עדיין נדרשים מעת לעת לסכסוך, בפרט בהחלטות לפי פקודת ביזיון בית המשפט. ביום 18.7.2022 דחתה השופטת ערקובי בקשה מטעם הרש"מ לבטל או לשנות את הצו הזמני שניתן לגבי חלוקת הישיבה, וקיבלה בעיקרה בקשה נוספת מטעם הראל"כ לפי פקודת ביזיון בית המשפט.⁴⁵ בר"ע שהגיש הרש"מ על ההחלטה לשינוי הצו הזמני נדחתה על-ידי בית המשפט העליון.⁴⁶ ערעור שהוגש על ההחלטה בעניין ביזיון בית המשפט התקבל בחלקו בעניין חישוב הקנס, אך הותיר על כן את ההכרעות לגבי עצם ההפרות. במסגרת ההחלטה בערעור העיר השופט סולברג בהתייחסו למצב הדברים בישיבה: "דייני שאומר כי ללא תלות בהכרעה לגבי ביזיון בית המשפט, ביזיון בית המדרש – ודאי ישנו".⁴⁷ ביום 7.3.2024 ניתנה "ההחלטה משלימה" על-ידי השופטת שבח בעניין חישוב הקנס. ערעור הרש"מ על החלטה זו נדחה.⁴⁸

286. נדמה כי לא ניתן לחלוק על כך שגבעת הישיבה הפכה למעשה לזירת מלחמה בין שתי המסגרות. הצדדים הניצים נחצו "לְשׁוֹנֵי מִסְתָּרוֹת" (בראשית לב, ח), אך לא על מנת להתגונן מפני איום חיצוני, אלא בכדי שכל אחד מהם "יבוא... אֶל הַמִּשְׁפָּחָה הָאֵתָה וְהִכָּהוּ" (שם לב, ט).

⁴⁵ ת"א (מחוזי ת"א) 4704-05-21 ישיבת פוניבז' בע"מ (חל"צ) נ' מסורת התורה בני ברק (ע"ר) (18.7.2022).

⁴⁶ רע"א 7609/22 מסורת התורה בני ברק ואח' נ' ישיבת פוניבז' בע"מ ואח' (23.4.2023).

⁴⁷ ע"פ 7168/22 מסורת התורה בני ברק (ע"ר) נ' ישיבת פוניבז' בע"מ (9.8.2023).

⁴⁸ ע"פ 3256/24 מסורת התורה בני ברק (ע"ר) נ' ישיבת פוניבז' בע"מ (חל"צ) (29.7.25).

פרעות, אלימות, וונדליזם הפכו לשגרת החיים. מעשים בזויים ושפלים מבוצעים על-ידי התלמידים במסגרות חינוכיות שכל מטרתן צריכה להיות הטמעת תורת ישראל וערכיה, ואיש מהצדדים אינו פוצה פיו או נוקף אצבע כנגד חילול השם שמתבצע על-ידי אנשיו. למותר לציין כי גם הכרעות משפטיות לא סייעו, וברי כי הצדדים אינם מסוגלים לחיות יחד בשלום.

287. על רקע עגום זה, אפנה כעת לדון בתביעות העיקריות.

פרק 5. המעמד המשפטי של המסגרות בגבעת הישיבה

288. כפי שעולה מהפרק הקודם, המצב כיום הוא שבגבעת הישיבה מתקיימות שתי מסגרות לימודיות שונות ונפרדות – מסגרת אחת בהנהגת הראל"כ, והשנייה בהנהגת הרש"מ. כל אחד מהצדדים בהליך זה טוען כי המסגרת שבהנהגתו היא-היא ישיבת פוניבז' "האמיתית", אותה ישיבה שיוסדה על-ידי הרב יוסף כהנמן. על יסוד טענה זו, סבור הרש"מ כי "נכסי הישיבה" (שמוחזקים על-ידי חברת פוניבז' ועמותת פוניבז') אמורים לשמש לטובת המסגרת שבהנהגתו. בפרק זה נידרש למחלוקת זו, שעומדת בלב התביעות העיקריות של הצדדים.

289. בחלק הראשון של הפרק, אתייחס למסגרת הנורמטיבית ואדון בשאלה "מהי ישיבה?" וכיצד קובעים מי משתייך אליה. בחלק זה תידון טענת הרש"מ, לפיה על-פי דין-תורה ישיבה היא ישות הלכתית-תורנית, אשר ביכולתה לשאת זכויות וחובות באופן עצמאי. כפי שיובהר בחלק זה, מסקנתי היא שהן לפי הדין הישראלי, הן לפי דין-תורה, אין ישות עצמאית ונפרדת מסוג "ישיבה" היכולה לשאת בזכויות וחובות. משמעות הדבר היא, שאין משמעות משפטית לשאלה מי היא "ישיבת פוניבז' האמיתית". בבוררות זו עסקינן בסכסוך משפטי קונקרטי, בין ישויות משפטיות קיימות, ועלינו לבחון את הזכויות והחובות של ישויות אלו. על יסוד מסקנה זו, אבחן בחלקו השני של הפרק את מעמדן המשפטי של המסגרות השונות, על סמך זכויותיהן וחובותיהן של הישויות המשפטיות המשויות אליהן. היות שתביעת הרש"מ בעניין זה מבוססת על הזכויות שקיבל בפסק 2000, שאלת מפתח בפרק זה היא האם זכויותיו של הרש"מ לפי פסק 2000 עודן עומדות לו, או שמא איבד את זכויותיו. לאחר שתוכרע שאלה זו, ניתן יהיה לקבוע מסקנות לגבי מערכת הזכויות והחובות בין הצדדים.

5.א. מהי ישיבה ומה משמעות השתייכות אליה

290. השאלה הראשונה שבה עלינו להכריע היא, "מהי ישיבה?" וכיצד ניתן לזהותה. ליתר דיוק, השאלה שלפנינו היא מהי ישיבה מבחינה משפטית. איננו עוסקים במושג "ישיבה" כשם המתאר את סך הפעילות החינוכית-תורנית במקום מסוים או במסגרת מסוימת, כי אם בישיבה כאישיות משפטית שיש לה קיום משפטי נפרד. זאת, שכן עלינו לענות על השאלות הבאות: האם ובאיזה מובן יכולה הישיבה לשאת זכויות וחובות? כיצד נקבע מי מוסמך להכווין את פעילות הישיבה ולפעול בשמה כך שפעולה מסוימת שלו תיחשב כפעולה של הישיבה? מהי המשמעות של ההשתייכות לישיבה וכיצד ניתן להשתייך אליה?

291. בין הצדדים קיימת מחלוקת בעניין מערכת הדינים שלפיה יש להכריע בשאלות אלו. בסיכומיו טוען הרש"מ כי עלינו לפנות לדין-תורה. לשיטתו, בלב הבוררות סוגיות ששאובות מהעולם התורני-הלכתי, כגון מהי ישיבה, מה מהות תפקידו של ראש ישיבה ומה היחס בין הישיבה לבין ישויות משפטיות אחרות. לא ייתכן, לטענת הרש"מ, שהכרעה בסוגיות אלו תתקבל "חבלי שדין התורה יישמע" (פס' 102 לסיכומי הרש"מ). יתר על כן, גלגוליה הקודמים

של בורות זו התנהלו לפי דין-תורה, ובורר כי גם פסק 2000 שנמצא במוקד הסכסוך ניתן לפי דין-תורה. מכך מסיק הרש"מ כי "בבוררות זו חל גם דין-תורה" (כלומר – דין-תורה חל יחד עם הדין הישראלי) (שם, פס' 110). לשיטת הרש"מ, יש לבצע אבחנה. בשאלות העוסקות בעניינים כגון אכיפת פסק 2000 "כב' הבורר יכול לפסוק בהתאם למשפט הישראלי" (שם, פס' 111). הרש"מ מציין שההכרעה לפי דין המדינה תיעשה גם מכוח עיקרון 'דינא דמלכותא דינא'. לעומת זאת, "כאשר עולות שאלות חשובות כדוגמת - מהי מהותה של ישיבה, האם העמותה והחברה כפופות לישיבה [...] – על כ' הבורר לפסוק לפי הדין ההלכתי לאחר שקילת המקורות אותם יציגו הצדדים" (שם, פס' 112). ההדגשות במקור).

292. הראל"כ, מנגד, סבור כי יש לדחות את הטענה שהדין החל הוא דין-תורה, ולו מפני שהטענה לא הועלתה בכתבי הטענות של הרש"מ ויש בה משום הרחבת חזית. לטענת הראל"כ, הרש"מ העלה טענה זו לראשונה **בתצהירו**, בו טען כי הדין ה**בלעדי** שחל בבוררות זו הוא דין-תורה. לאחר מכן **בסיכומים** הטענה הועלתה בגרסה המצומצמת יותר שתוארה לעיל, לפיה בבוררות חל "גם" דין-תורה. הראל"כ מדגיש כי הוא התנגד להרחבת החזית מהרגע שבו הועלתה הטענה. כמו כן, הראל"כ טוען כי ממילא הרש"מ לא הציג בסיכומיו מקורות הלכתיים רלוונטיים שעליהם ניתן לבסס את תוכן דין-התורה בסוגיות שנטען כי דין זה חל לגביהן.

293. דומה כי יש ממש בטענת הראל"כ בדבר הרחבת החזית. התייחסותו היחידה של הרש"מ לטענת הרחבת החזית היא זו: "[נ]בפרק י"ג לסיכומיו] טוען הרב כהנמן כי דרכו אינה דרך תורה, וכי טענה בדבר יישום דרך התורה היא הרחבת חזית. דעת לנבון נקל, שמי שנתנו את הוראות "הוספות גדולי הדור" – אילנות] בהם מבקש ראל"כ להיתלות כשנח לו - לא ראו את הפרק הזה שבסיכומיו של ראל"כ" (פס' 643 לסיכומי התשובה מטעם הרש"מ). בכל הכבוד, אין בדברים אלה של הרש"מ תשובה משפטית כלשהי לטענה בדבר הרחבת החזית. יתר על כן, ובכך העיקר, לא ברור כלל על איזה בסיס יש לבצע את החלוקה שמציע הרש"מ, וכיצד עלינו לקבוע האם שאלה משפטיות מסוימת תידון לפי הדין הישראלי או לפי דין-תורה. למעשה, למעט העלאת דוגמאות של שאלות שלדעתו אמורות לידון לפי דין-תורה, הרש"מ לא הציג נימוק משפטי המצדיק את עצם החלוקה, או יסוד רעיוני שעל בסיסו יש לסווג אלו שאלות יוכרעו על-פי דין-תורה ואלו יוכרעו על-פי הדין הישראלי.

294. אפנה אפוא לבחון את הסוגייה על-פי הדין הישראלי. ברם, נוכח ביסוסו של פסק 2000 על דין-תורה, וההשלכות המהותיות של הזכויות שנקבעו בפסק על ההכרעה בסכסוך, אבחן בהמשך הפרק גם את עמדת דין-התורה, בהתבסס על האסמכתאות (המעטות) שאליהן הפנו הצדדים. כפי שאראה, המסקנה היא כי ממילא התוצאה זהה.

הדין הישראלי

295. הדין הישראלי קושר בין הכרה בתופעה מסוימת כאישיות משפטית לבין כשרותה לשאת בזכויות וחובות.⁴⁹ גוף שאינו מוכר (במפורש או במשתמע) על-פי דין כאישיות משפטית, אינו כשר לשאת באופן עצמאי בזכויות וחובות.⁵⁰ כך לדוגמה, נקבע כי לא ניתן להכיר בזכות שכירות מוגנת של קבוצת מתפללי בית כנסת, במובחן מזכויות אישיות שהחזיקו בהן מתפללים פרטיים, או זכויות שהועברו מהמתפללים לתאגיד מוכר בדין.⁵¹

296. הדין הישראלי אינו מכיר באישיות משפטית עצמאית ומיוחדת מסוג "ישיבה" – לא במפורש ולא במשתמע. הפעילות התורנית-חינוכית שמתבצעת בישיבות מתבצעת באמצעות ישויות משפטיות אחרות המוכרות בדין (בני אדם או תאגידים למיניהם). בפרט, נדרשת אישיות משפטית אשר תחזיק בנכסים המשמשים את הפעילות המתבצעת בישיבה ותוכל להתקשר בחוזים ולשאת בחיובים כלפי תלמידי הישיבה וצוותה.

297. אין ספק אפוא כי "ישיבת פוניבז'" אינה קיימת בדין הישראלי כאישיות משפטית נפרדת. לכן, אין משמעות בדין הישראלי לשאלה איזו מסגרת היא "ישיבת פוניבז' האמיתית". הגדרת מסגרת חינוכית מסוימת כ"ישיבת פוניבז' האמיתית" אין בה כשלעצמה כוח ליצור זכויות או חובות משפטיות שלא היו לגופים המעורבים באותה מסגרת קודם לכן, ושאין להן מקור אחר בדין. ממילא אין כלים משפטיים להכרעה בשאלה איזו מסגרת חינוכית היא "פוניבז' האמיתית". לשאלה זו ניתן אולי למצוא תשובה בתחום הפילוסופיה, אך לא בעולם המשפט.

298. לפיכך, עלינו לעבור לשיח משפטי שעוסק בזכויות וחובות קונקרטיות, שניתן לייחס לישויות בעלות אישיות משפטית. בין השאלות שעלינו לשאול: מי זכאי על-פי דין להפעיל ישיבה (כלומר – לקיים פעילות תורנית-חינוכית) במקרקעין בגבעת הישיבה? מי זכאי להיות תלמיד באותה ישיבה? כלומר מי זכאי להיות צד לקשר משפטי תקף עם האישיות המשפטית המפעילה את הישיבה (לדוגמה, קשר שבו מצד אחד התלמיד משלם שכר לימוד ומתחייב לעמוד במחויבויות לימודיות מסוימות, ומצד שני – האישיות המשפטית המפעילה את הישיבה מתחייבת לספק לו את האמצעים הגשמיים והרוחניים ללימוד המפעילה את הישיבה מתחייבת לספק לו את האמצעים הגשמיים והרוחניים ללימוד (אולמות, ספרים, שיעורים, מזון וכו')). מי זכאי לשמש כאיש צוות באותה ישיבה? גם השאלה מי זכאי להשתמש בשם "ישיבת פוניבז'" היא שאלה משפטית מוגדרת (בשאלה זו נדון בפרק 9 שיעסוק בתביעת הקניין הרוחני). כמו את התשובה לשאלות הקודמות, גם את התשובה לשאלה זו נמצא בדין הקיים, ולא בניסיון לאתר מי היא ישיבת פוניבז' "האמיתית" – שאלה שכאמור אין לה משמעות משפטית.

⁴⁹ המונח "כשרות משפטית" רווח במשפט הישראלי, ומשמעותו היכולת ליהנות מזכויות ולשאת בחובות. ראו בעיקר חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות, תשכ"ב-1962.

⁵⁰ רע"א 46/94 אברמוב נ' הממונה על מרשם המקרקעין, פ"ד נ(2) 202, פס' 4 לחוות הדעת של הנשיא ברק (13.5.96); ראו גם בפס' 3 לחוות הדעת של השופט מצא.

⁵¹ רע"א 2735/99 עמותת בית הכנסת לספרדים בשכונת אבו תור בירושלים נ' אורנשטיין (26.3.2001).

299. אין מחלוקת שבעבר הייתה קיימת מסגרת אחת בלבד שקיימה פעילות תורנית-חינוכית בגבעת הישיבה, ושכיום קיימות שתי מסגרות כאלו (הצדדים דנו ארוכות בסוגיה האם אלו "שתי ישיבות" או "שתי מסגרות". בהתאם לניתוח בפרק זה, סבורני כי אין משמעות משפטית לאבחנה זו). אין גם מחלוקת לגבי העובדה שמסגרת אחת פועלת באמצעות חברת ישיבת פוניבז' בע"מ ועמותת ישיבת פוניבז' ואת פעילותה מכווין הראל"כ, ושאת פעילות המסגרת השנייה מכווין הרש"מ, בין היתר באמצעות עמותת מסורת התורה. בהמשך פרק זה נבחן את הזכויות והחובות שבהן נושאות הישויות המשפטיות המעורבות בהפעלת המסגרות השונות, לרבות כלפי התלמידים ואנשי הצוות, ואת הזיקה בין אותן ישויות לבין מה שכונה "נכסי הישיבה" (הנכסים שמוחזקים על-ידי חברת פוניבז' ועמותת פוניבז'). אולם לפני כן, נראה כי גם על-פי דין-תורה, הישיבה אינה אישיות משפטית נפרדת ומיוחדת, ולפיכך השאלות שעלינו לשאול הן אותן שאלות.

דין-תורה

300. הרש"מ טוען כי על-פי דין-תורה, הישיבה היא ישות העומדת בפני עצמה. אעיר כי המונחים שהרש"מ עצמו השתמש בהם בהקשר זה אינם עקביים ואינם מוגדרים בבירור. בנקודות שונות מתוארת הישיבה כ-"ישות בעל קיום עצמאי, תורני-רוחני" (סעי' 2 לתצהיר העדות הראשית של הרש"מ); "ישות הלכתית-משפטית" (פס' 527 לסיכומי הרש"מ); "ישות הלכתית בעלת תוכן רוחני-דתי מובהק" (פס' 981 לסיכומי הרש"מ). על כל פנים, המשותף לתיאורים אלה הוא שלשיטת הרש"מ הישיבה היא גוף שיכול להיות בעל זכויות, ויש לה קיום נפרד, שונה ועצמאי מהגופים המשפטיים שנועדו לשרת אותה (כגון חברת פוניבז' ועמותת פוניבז'). הזיהוי של אותה ישות, לטענת הרש"מ, ייעשה על-פי זיהוי "אתוס מכונן" (פס' 529 לסיכומי הרש"מ) ושיוכו לגוף של תלמידים וצוות חינוכי ששומרים עליו. הרש"מ לא מרחיב דיון בדבר הכשרות המשפטית של "ישיבה", אולם משתמע מדבריו שהישיבה אכן כשרה (על-פי דין-תורה) לשאת בזכויות וחובות. לדוגמה נכסים עשויים להיחשב "נכסיה של הישיבה" (פס' 747 לסיכומי הרש"מ). בפרט משתמע מדבריו, כי בענייננו חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' נושאות בחיובים בני אכיפה כלפי "ישיבה" כישות העצמאית מהסוג אותו הוא מתאר.

301. המקור ההלכתי היחיד שאליו מפנה הרש"מ על מנת לתמוך את טענתו לגבי תוכן דין-תורה, הוא תשובה הלכתית שנתן הרב משה שטרנבוך ביחס למקרה שתואר כדלקמן:

"ר"מ ישיבה נפטר, ופרצה מחלוקת על הירושה בין הנהלת הישיבה ברוחניות וגשמיות, לבין יורש אחר שהוא בעל האגודה שהישיבה רשומה על שמו, והוא טוען שהישיבה שלו כיון שהאגודה רשומה על שמו שמסרו לו לאחר פטירת אביו את ההנהלה, והאחרים טוענים שלאגודה אין שום סמכות, ורק כלפי הממשלה נרשם על שמו, אבל האחריות הרוחנית והגשמית היתה שייכת לר"מ הנפטר בלבד שהוא ניהל את כל עניני הישיבה לבדו ומינה ופיטר כפי רצונו, ולכן מדין-תורה הבעלות היא של הר"מ שנפטר בלבד וממילא הבנים יורשים ולא שייך לאנשי האגודה כלל ואין האחר מוחזק על פיהם".

(תשובות והנהגות, חלק שלישי, חושן משפט, סימן תסא).

302. הרב שטרנבוך מבחין בתשובתו בין שלושה מצבים. **האחד** – אם הנפטר מינה את האגודה, אזי הם "רק ב"כ ולא כיוורשים הם אלא כנציגים בעלמא כלפי הממשלה, ואין להם הזכות למנות יורש או אחר כיון שאינו שלהם כלל". **השני** – אם האגודה מינתה את הנפטר לראשות הישיבה לעניינים רוחניים, הרי שליוורשו יש זכות קדימה לשמש באותו תפקיד, וענייני ההנהלה בגשמיות יישארו בידי אנשי האגודה. **השלישי** – אם האגודה מינתה את הנפטר לראשות הישיבה לכל העניינים – רוחניות וגשמיות – יורשיו ממלאים את מקומו בכל העניינים, אלא אם כן הדבר עלול להביא חורבן לישיבה, שאז יש למנוע מהיורשים את הבעלות ברוחניות.

303. לטענת הרש"מ הסוגיה המרכזית שעמדה לפני הרב שטרנבוך היא השאלה "האם הישות המשפטית שולטת ב'ישיבה' או להפך הישיבה שולטת בישות המשפטית" (פס' 542 לסיכומי הרש"מ). הרש"מ מדגיש את קביעת הרב שטרנבוך ביחס למצב הראשון, לפיה באותן נסיבות האגודה הם רק ב"כ ונציגים כלפי הממשלה. לטענתו, מקביעה זו יש להסיק כי הישיבה שולטת בישויות המשפטיות שמשרתות אותה.

304. אינני מקבל טענה זו של הרש"מ. כבר מהצגת הדברים בפתח תשובתו של הרב שטרנבוך, ניכר שהשאלה היא שאלה של ירושה. התשובה עוסקת בזכויות וסמכויות שהוריש הר"מ הנפטר. המחלוקת היא בין שני צדדים, **שכל אחד מהם הוא ישות משפטית קיימת**, וייתכן שיש מערכות שונות של חיובים החלות עליהם. אין בתשובה ביטוי כלשהו לכך שהישיבה היא גוף עצמאי, נפרד מהישויות המשפטיות הנדונות, אשר יכול להחזיק בזכויות ולשאת בחובות בעצמו (או שמי מהצדדים מחויב כלפיו). מהמשפט אליו מפנה הרש"מ – "האגודה [...] הם רק ב"כ ולא כיוורשים הם אלא כנציגים בעלמא כלפי הממשלה" – משתמע שהאגודה שנדונה היא ב"כ של **האדם הנפטר** (שבאותו משפט נאמר שהוא "מינה" אותה) ולא של ה"ישיבה" כאישיות עצמאית נפרדת כפי שנדמה שהרש"מ מבקש לטעון.

305. מקור נוסף שאליו מפנה הרש"מ הוא צוואת הרב מפוניבז' (הרב יוסף כהנמן). בצוואה התייחס הרב למניות בחברת פוניבז' שאותן הוריש לבנו הרב אברהם, וציווה כי "ירושנתו תהיה כירושנה במינויים בלבד (כלומר ירושה במינויים לפי דיני תורה"ק) והוא יוכל לנהוג במניות אלו דק כנאמן (כגבאי או גזבר או מנהל) עבור הישיבה". מהמילים "עבור הישיבה", מסיק הרש"מ כי מדובר בישות הלכתית עצמאית, וכי החברה נועדה לשרת את הישיבה. לטענתו זו גם התפיסה שמשתקפת בפסק 2000.

306. כפי שציינתי בפרק 2, אין מחלוקת שהראל"כ חב חובת אמן, בין היתר לפי דין-תורה. אכן, הדבר עולה בבירור מפסק 2000. עם זאת, איני סבור כי ניתן להסיק מניסוח צוואת הרב מפוניבז' כי הישיבה היא ישות הלכתית נפרדת ועצמאית והיא הנהנית באותם יחסי "נאמנות" שנזכרו בצוואה. על כל פנים, ברי כי לא ניתן ללמוד מניסוח עמום זה בצוואה של אדם פרטי (גם אם הוא תלמיד חכם בתורה) על תוכנו של דין-תורה.

307. הרש"מ טוען כי גם תקנון עמותת פוניבז' ותקנון חברת פוניבז' מלמדים כי הישיבה היא ישות עצמאית ונפרדת. הוא לומד זאת מביטויים כגון הקביעה שמטרת העמותה "לקיים להחזיק ולפתח את ישיבת פוניבז'". באופן דומה הוא מפנה להתייחסויות בכתבי טענות שונים שהגיש הראל"כ שמהן נלמדת לכאורה הבחנה בין הישיבה לבין החברה והעמותה. בכל הכבוד, אין באמירות אקראיות אלו כדי ללמד על כך שהישיבה היא ישות עצמאית הכשרה לשאת בזכויות וחובות. ההתייחסות ל"ישיבה" כשם לסך הפעילות החינוכית-תורנית במסגרת מסוימת אינה הופכת אותה לישות כזו.

308. משכך, מסקנתי היא כי גם על-פי דין-תורה, "ישיבת פוניבז'" אינה ישות הלכתית-משפטית נפרדת הכשרה לשאת בזכויות וחובות. הפעלת הישיבה דורשת אפוא אישיות משפטית מסוימת – בין אם "בעל בית" בשר ודם, בין אם תאגיד כלשהו – שיישא בזכויות ובחובות ויכווין את הפעילות בה. נותרנו אפוא עם המסקנה אליה הגענו לעיל, לפיה יש לבחון את הזכויות והחובות הקונקרטיות של הישויות המשפטיות הקיימות – הראל"כ, הרש"מ, החברה, העמותה וכו'.

309. נבהיר כי העובדה ש"ישיבת פוניבז'" אינה אישיות משפטית קיימת אינה מובילה כשלעצמה למסקנה משפטית ביחס לתביעות ההדדיות. כך לדוגמה, אחת הטענות המרכזיות של הרש"מ היא שתלמידיו זכאים ליהנות מ"נכסי הישיבה" שמוחזקים בידי חברת פוניבז' ועמותת פוניבז'. אמנם מסקנתי היא כי "הישיבה" אינה בעלת הנכסים מבחינה קניינית, שכן אין בכוח "ישיבה" להחזיק נכסים, במובחן מהישויות המשפטיות המרכיבות אותה. אולם, אין משמעות הדבר בהכרח שחברת פוניבז' או עמותת פוניבז', והראל"כ ששולט בפעילותן, אינם מחויבים בחיובים כלפי הרש"מ או תלמידיו. על כן, נפנה כעת לבחון את הזכויות והחובות של התלמידים ואנשי הצוות בכל אחת מהמסגרות.

310. בשולי הדברים אציין, כי אפילו הייתי מקבל את הטענה שהישיבה היא "ישות הלכתית-משפטית" – הרי שמפסק 2000 משתמע שמי שמוסמך להכווין את פעילותה ולחייבה הוא דווקא הראל"כ, שכן הוא "בעל הבית ועל-פיו יישק דבר".

5.ב. המעמד של התלמידים והצוות במסגרות השונות

311. בחלקו הקודם של הפרק, הבהרתי שאיננו דנים בשאלה איזו מהמסגרות היא ישיבת פוניבז' ה"אמיתית" או בשאלות מופשטות אחרות, אלא בשאלות של זכויות וחובות משפטיות. אחת השאלות המרכזיות שעומדת להכרעה במסגרת הליך זה, היא שאלת המעמד המשפטי של התלמידים ואנשי הצוות במסגרות השונות, והיחס שלהם לחברת פוניבז' ולעמותת פוניבז' שמחזיקות במה שכוונה בתביעת הרש"מ "נכסי הישיבה". בשאלה זו נדון בחלק זה.

312. אפתח בהבהרה. הקשר בין תלמיד לישיבה (או ליתר דיוק – לאישיות המשפטית שמפעילה ישיבה), הוא למעשה קשר משפטי חוזי המבוסס על הסכמת הצדדים. ייתכן שהמאפיינים של אותו קשר ישתנו בין ישיבות שונות, או בין תלמידים שונים באותה ישיבה. אולם ככלל,

התלמיד מתחייב לעמוד בדרישות מסוימות (התנהגותיות, לימודיות, כספיות או אחרות), והאישיות המשפטית שמפעילה את הישיבה מתחייבת מנגד לספק לתלמיד את התנאים הגשמיים והרוחניים ללימוד – שיעורים, ספרים, דיור, מזון וכיו"ב. כאשר הצדדים מתייחסים בכתבי הטענות שלהם לשאלה מי הוא "תלמיד הישיבה", המשמעות המשפטית של שאלה זו היא מי קשור בקשר משפטי מעין זה עם האישיות המשפטית המפעילה ישיבה, או מי זכאי להתקשר בקשר כזה.

313. כל אחד מהצדדים בהליך שלפנינו טוען שתלמידי מסגרתו הם הם "תלמידי פוניבז'" הזכאים ליהנות מ"נכסי הישיבה", וזאת לעומת תלמידי המסגרת השנייה. טענות דומות קיימות לגבי הצוות החינוכי. משמעותן המשפטית של טענות אלו היא, כי קיימת מערכת זכויות וחובות מהסוג שתואר לעיל בין חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' (שמחזיקות כאמור בנכסים), לבין התלמידים והצוות של כל מסגרת, או שהחברה והעמותה מחויבות להיכנס עמם לקשר משפטי כזה. נפנה כעת לבדוק טענות אלו.

תמצית טענות הצדדים

314. הרש"מ טוען כי פסק 2000 העניק לו (יחד עם הראל"כ) זכויות לקבל תלמידים לישיבה, וקבע מנגנון ליישום זכויות אלו. לטענתו, הוא פעל מאז ומתמיד לפי פסק 2000 והתלמידים שקיבלו התקבלו בהתאם למנגנון שנקבע בפסק, ולכן הם ראויים להיות תלמידי ישיבת פוניבז' הזכאים ליהנות מהנכסים המוחזקים בידי חברת פוניבז' ועמותת פוניבז'. הרש"מ מדגיש כי הראל"כ והרבנים מטעמו הם אלו שבחרו שלא להגיע לאסיפות קבלת התלמידים שהרש"מ ביקש לכנס בהתאם למנגנון שנקבע בפסק. לפיכך סבור הרש"מ כי כל התלמידים שהתקבלו על-ידו התקבלו כדין להיות תלמידי הישיבה, וזאת בניגוד לתלמידים שהראל"כ קיבל באסיפות הנפרדות שקיים שלא לפי ההסדר בפסק.

315. לתמיכה בטענתו מפנה הרש"מ למספר מקורות. המקור הראשון הוא הבהרת הבוררים הרבנים צימבליסט והייזלר מיום כ' אב תשס"ה (25.8.05). בהבהרה נכתב: "ברור הדבר ופשוט שבאותה שנה שרש"מ (הגר"ש מרקוביץ' שליט"א) הוא הממונה והאחראי לכל עניין של קבלת התלמידים כנ"ל הסמכות לכך היא רק בידי הגר"ש מרקוביץ' בדרך הנ"ל ואין סמכות לאף אחד אחר לקבל תלמידים לישיבה". כמקור שני, מציין הרש"מ כי דרך התנהלותו בעניין קבלת התלמידים אף זכתה לגיבויו ותמיכתו של הרב אלישיב זצ"ל. מקור נוסף שאליו מפנה הרש"מ הוא פסק 2014, שבו נקבע: "כל אותם האברכים שקיבל הרש"מ, וכן הבחורים החל מחודש ניסן תשס"ה ועד עתה, הם תלמידי ישיבת פוניבז', לכל דבר ועניין על כל המשתמע מכך".

316. טענה נוספת של הרש"מ היא שהראל"כ הוא זה שהתנער מפסק 2000 והפר אותו, ובפעולותיו פיצל את הישיבה לשתי המסגרות וגרם לקרע בה. לפיכך, סבור הרש"מ כי מסגרתו של הראל"כ אינה ראויה להיות חלק מישיבת פוניבז' (ראו למשל – פס' 720 והלאה לסיכומי הרש"מ). כראיה לכך שהראל"כ והמזוהים עמו פיצלו את הישיבה והפרו את הפסק, מפנה הרש"מ, בין היתר, ל"גילוי הדעת" שפרסמו ראשי הישיבה הוותיקים בחודש אייר תשס"ה, שבו נכתב ביחס לפסק 2000: "כיון שכל הסדר שהוסכם עליו היה רק כדי להשכין

השלו' בישיבה, ממילא מאחר שזה לא התקיים, וגרם להתגברות המחלוקות כנ"ל, בטל כל ההסדר הנ"ל, ומעתה אין הדברים הנ"ל שייכים לסדרי הישיבה" (ראו בפירוט פס' 246 לעיל). הרש"מ מפנה בפרט לעדות הרב מילר, שהעיד מטעם הראל"כ. לדברי הרב מילר, לאחר גילוי הדעת נוצר מצב שהציבור המזוהה עם הראל"כ ונשמע לרב אדלשטיין "אומר שבאופן כזה הישיבה לא תוכל להמשיך להתקיים, אז אי אפשר יותר להמשיך, חייבים למצוא מוצא אחר. והציבור שהיה שייך אל הרב מרקוביץ' אמר, לא. לא, אנחנו רוצים דווקא את ההמשך להמשיך במתכונת הקודמת" (עמ' 1284 לפרוטוקול). הרש"מ רואה באמירה זו עדות לכך שהציבור המזוהה עמו היה נאמן לפסק 2000 ורצה בקיומו, בעוד הראל"כ והציבור המזוהה עמו חפצו בפיצול הישיבה.

317. אירוע נוסף שהרש"מ מייחס לו חשיבות מרכזית הוא פיצול ההקפות בשמחת תורה תשס"ה (פס' 238 לעיל) לשיטת הרש"מ, הראל"כ והתלמידים המזוהים עמו "פרשו" מהיכל הישיבה והחליטו לחגוג בנפרד את החג. לעמדתו מדובר בצעד דרמטי המשול להפרת "שלוש בית" והחלטה על פירוק התא המשפחתי באופן שקשה או אף בלתי אפשרי לחזור ממנו (פס' 250 לסיכומי הרש"מ). עוד מפנה הרש"מ להתנהלות הראל"כ בעניינים שונים ובהם: רישום התלמידים הנפרד; מינוי הרב ברמן כר"מ; פינוי התלמידים המזוהים עם הרש"מ מהפנימייה באגף צפון; והחלטת מחנה הראל"כ להתפלל בנפרד בהיכל "אוהל קדושים" את תפילות ראש השנה, יום כיפור ושמחת תורה בשנת תשס"ו. למען הסר ספק יובהר כי הרש"מ טוען להפרות נוספות רבות של הפסק מצד הראל"כ, לרבות אי תשלום משכורות והפרת הסדרים שונים בפסק 2000. הבאנו כאן את עיקרי הדברים ובפרט את האירועים שלהם מייחס הרש"מ חשיבות משמעותית כפיצול הישיבה לשתי מסגרות ו"פרישה" של ראל"כ מההסדר בפסק 2000.

318. הראל"כ טוען מנגד שהרש"מ הפר את פסק 2000 "מהרגע הראשון" (פס' 118 לסיכומי הראל"כ), ושבפעולותיו מהשנים 2004 והלאה יש לראות "פרישה" מישיבת פוניבז' באופן שמאין את זכויותיו לפי פסק 2000. לכל הפחות, טוען הראל"כ כי נוכח פעילויות הרש"מ נגד הישיבה, נשיאה וראשיה, רשאי היה הראל"כ "לפטר". הראל"כ מדגיש כי אמנם לרש"מ ניתנו בפסק 2000 זכויות ומעמד של עובד שיש לו שררה, אולם אין משמעות הדבר שהוא רשאי לנהוג בצורה שבה נהג, ובוודאי שאינו רשאי "להחריב את הישיבה בלי שיהיה אפשר לפטר" (פס' 446 לסיכומי התשובה מטעם הראל"כ). בהתאם לכך, סבור הראל"כ כי המסגרת שמנהל היום הרש"מ במקרקעי הישיבה היא למעשה ישיבה חדשה ונפרדת, וחברת פוניבז' ועמותת פוניבז' אינן מחויבות כלפי תלמידיה ואנשי צוותה.

319. הראל"כ טוען כי בתקופה הראשונה לאחר פסק 2000, ניסה הרש"מ להשתלט באמצעים שונים על ישיבת פוניבז', בניגוד לפסק 2000 ותוך הפרתו. בין היתר טוען הראל"כ להתערבות הרש"מ בצד הניהולי של הישיבה – תשלום משכורות, שימוש במבנים, ענייני מטבח וכיו"ב, תוך שימוש באלימות על מנת לכפות את רצונו. בפרט טוען הראל"כ כי הרש"מ ותלמידיו פעלו בדרכים שונות, לרבות בהתנכלות ובאלימות, על מנת לפגוע במעמדם ובתפקודם של ראשי הישיבה הוותיקים. נקודת שיא של אלימות פיזית, לטענת הראל"כ, הייתה בחג שמחת תורה תשס"ד, שלאורכו פעלו המזוהים עם הרש"מ ואף

הרש"מ עצמו לפגוע ביכולתם של הראל"כ והמזוהים עמו לחגוג את החג בהיכל הישיבה, כפי הנהוג במשך שנים.

320. לאחר מכן, בשנה"ל תשס"ה, ארעו מספר אירועים אשר הראל"כ רואה בהם מהלך מכוון ומתמשך של הרש"מ שמהווה "פרישה" מהישיבה והקמת "ישיבה חדשה". תחילה, טוען הראל"כ שהרש"מ השתלט על אמירת שיעור א' תוך איומים על הרב מילר (מגיד השיעור הקבוע) והחלפתו בניגוד לפסק. הראל"כ טוען כי במקביל לכך, בחודש אלול תשס"ד ותשרי תשס"ה, הרש"מ הקים כולל חדש ונפרד בתוך הישיבה ומינה את עצמו לראשו. הראל"כ מוסיף וטוען, כי הרש"מ בנה את המסגרת התאגידית לישיבתו הנפרדת באמצעות עמותת צור מרביצי תורה, שבמהלך אותה שנה שינתה את שמה לעמותת מסורת התורה. כזכור, בפסק 2000 נקבע ש"עמותת 'צור התורה' תבוטל". אולם לטענת הראל"כ הרש"מ נקט בשיטות שונות כדי לעקוף את הוראות הפסק, לדוגמה בשינוי שם העמותה, או רישום כתובתו של סניף העמותה בבני ברק במבנה ממול לגבעת הישיבה (צמוד לישיבה, אך מחוץ לשטח שבבעלות חברת פוניבז').⁵² כמו כן, טוען הראל"כ כי באותה העת הרש"מ החייה את עמותת ת"ת שבשליטתו על מנת שתשמש מסגרת תאגידית לישיבה החדשה שביקש להקים בגבעת הישיבה, ואף מיקם משרדי ישיבתו הנפרדת בתוך גבעת הישיבה בניגוד לפסק הביניים בבוררות 2000. בהמשך טוען הראל"כ שהרש"מ השתלט על מבנים שונים בגבעת הישיבה על מנת לנהל את ישיבתו הנפרדת, החל בהשתלטות על פנימיית אגף צפון בשנת 2005, שם לאחר השתלטות הרש"מ שוכנו התלמידים שקיבל באסיפתו הנפרדת. באותן שנים מציין הראל"כ כי הרש"מ החל להתהדר בתואר "ראש הישיבה" ולהגיד שיחות מוסר – פעולות שהראל"כ רואה בהן הפרה של פסק 2000.

321. בעניין קבלת התלמידים טוען הראל"כ כי הרש"מ הוא זה שגרם לפיצול ולקבלת התלמידים הנפרדת, ובכך השלים למעשה את הקמת הישיבה הנפרדת שבראשה הוא עומד (שהראל"כ קורא לה בשם "ישיבת מסורת התורה"). ראשית הדבר, לטענת הראל"כ, בהתנהלות פוגענית ומבזה של הרש"מ כלפי רבנים המזוהים עם הראל"כ באסיפות הצוות לשם קבלת התלמידים, שגרמה לכך שחלק מהרבנים לא יכלו לשאת עוד את ההשתתפות באסיפות והחליטו להפסיק להשתתף בהן. לאחר מכן, השלים הרש"מ את הקמת המסגרת החינוכית הנפרדת בכך שהוא היה הראשון לקיים אסיפה נפרדת ועצמאית, שלא על-פי ההסדר שנקבע בפסק 2000 – לקראת זמן קצר תשס"ה (ראו לעיל בפס' 243-245).

רקע נורמטיבי

322. כזכור, בפסק 2000, לאחר החלק השני שפירט את ההסדרים המעשיים ונושא את חתימות שלושת הבוררים, הובאו דעות מיעוט שחיברו הרבנים שרייבר והייזלר. הרב שרייבר צפה כי ההסדר כפי שנקבע בפסק יוביל למצב אשר "יהיה בבחינת חמר גמל ויהיה תוהו ובהו". הרב הייזלר קבע נחרצות כי "נראה לי ולמי שבקי במערכת ישיבת פוניבז' והישיבות בכלל כי הפשרה אינה בת קיום וכקדירה דבי שותפי ובסופו של דבר איש הישר בעיניו יעשה". אכן, למרבה הצער,

⁵² במועד סמוך לאחר מכן, שונתה שוב כתובת העמותה, והפעם לכתובת בתוך המקרקעין של חברת פוניבז'.

תחזיותיהם התגשמו ואיש הישר בעיניו עשה. מהשתלשלות האירועים ניכר כי שני הצדדים הפרו את הפסק, והתנהלותם הלכה והתרחקה מהכתוב בו עד שלא נותר ממש מן ההסדר.

323. למותר לציין, כי פסק בוררות איננו המלצה, אלא מסמך משפטי מחייב. הוא יוצר זכויות וחובות בין הצדדים. חיובים אלו הם חיובים בני אכיפה, והפרתם אף עשויה להוביל לסנקציות לפי פקודת ביזיון בית המשפט (לאחר אישור פסק הבוררות על-ידי בית המשפט). יתר על כן, פסק בוררות אינו חוזה. ככלל, העובדה שצד אחד הפר את החיובים המוטלים עליו בפסק בוררות, אינה מקנה לצד השני את הזכות לבטלו או להפר את החיובים שהוטלו עליו. לפיכך, לא ניתן להצדיק הפרה מסוימת של חיובים שנקבעו בפסק 2000 בטענה של הפרה אחרת, מוקדמת יותר, של הצד השני.

324. על כל פנים, השאלה שלפנינו כעת היא **מי זכאי להיות תלמיד או איש צוות בישיבת פוניבז'**, במובן של זכאות לקיום קשר משפטי עם חברת פוניבז' או עמותת פוניבז' כפי שפורט לעיל. היות שהראל"כ שולט בעמותה ובחברה, המצב כיום הוא שרק התלמידים השייכים למסגרת שלו, רשומים כתלמידים בעמותה וקשורים עימה בקשר משפטי. לעומת זאת, התלמידים השייכים למסגרת של הרש"מ אינם רשומים בעמותת פוניבז' ואינם קשורים ביחסים משפטיים עם עמותת פוניבז' או חברת פוניבז'. זה המצב בהתאמה, גם בנוגע לאנשי הצוות בשתי המסגרות. עם זאת, פסק 2000 קבע מנגנון המחייב את הראל"כ והרש"מ לגבי קבלת תלמידים לישיבה ומינוי אנשי צוות בישיבה. ככל שהתלמידים והצוות במסגרת של הרש"מ התקבלו בהתאם להסדרים שנקבעו בפסק 2000, הרי שלכאורה קיימת חובה של הראל"כ לנקוט בצעדים הנדרשים לרישום. ייתכן שישנה גם חובה עצמאית של חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' על אף שהן לא היו צד רשמי לשטר הבוררות.⁵³ צדו השני של המטבע הוא, שאם הראל"כ רשם בעמותת פוניבז' תלמידים שהתקבלו שלא בהתאם להוראות פסק 2000 – הרי שיש בכך הפרה של חובת הראל"כ כלפי הרש"מ.

325. אם כן, נקודת המוצא הנורמטיבית לדיוננו היא פסק 2000 – על החיובים והזכויות שנקבעו בו. כפי שנקבע בפרק 3, בפסק 2000 הובהר כי הראל"כ הוא "בעל הבית" והסמכות העליונה בישיבה. הרש"מ, בניגוד לטענתו בהליך זה, לא הוכר בפסק 2000 כבעל מעמד דומה. חלף כך נקבע כי הרש"מ יהיה אחד מראשי הישיבה, וניתנו לו סמכויות מוגדרות המוגנות מפני שררת הראל"כ. בנוסף, כפי שקבעתי בפרק 3, מינויו של הרש"מ לתפקיד ראש ישיבה אינו מעניק לו רק זכויות, אלא נושא עמו חובות כלפי הישיבה שבה הוא מונה (וליתר דיוק – כלפי האישיות המשפטית המפעילה את הישיבה, שכן כאמור לעיל ה"ישיבה" עצמה אינה נושאת בזכויות או בחובות). **חובות אלו הן חלק אינהרנטי מהמינוי שקיבל הרש"מ בפסק 2000, והפרתן עשויה לאיין את המינוי** (ראו לעיל, פס' 224).

⁵³ ראו בעניין זה את דברי השופט גרוניס בפסק-הדין בערעור שהגיש הראל"כ על פסק-הדין של השופטת פלפל בתביעת הנאמנות: "ייתכן [...] כי ניתן לומר שהמשיבה 4 [חברת פוניבז' ד"ח] עצמה כפופה להסכם הבוררות" (ע"א 10010/08 הרב כהנמן נ' הרב מרקוביץ ואח', פס' 8 (2.12.2009)). דברים אלה צוטטו בהחלטת השופט קורן בתביעת הפינוי, שציין כי אף שבית המשפט העליון לא הכריע בדבר כפיפות חברת פוניבז' להסכם הבוררות והותיר את העניין בצריך עיון, הוא סבור כי היא אכן כפופה לו (תא"ק 40644-12-09 ישיבת פוניבז' בע"מ ואח' נ' מסורת התורה בני ברק ואח', פס' 17 (20.1.2011)).

326. מתמצית טיעוני הצדדים שנסקרה, עולה כי טענתו של הרש"מ מבוססת על הזכויות שקיבל בפסק 2000, ובפרט על הזכות להיות מעורב בקבלת התלמידים. טענתו של הראל"כ מתבססת על כך שהרש"מ בפעולותיו איבד למעשה את אותן זכויות. לפיכך, מתבקש להתחיל את הדיון מהשאלה הבסיסית – **האם הזכויות שקיבל הרש"מ בפסק 2000 עדיין עומדות לו**. רק אם ייקבע שהרש"מ עדיין מחזיק בזכויות אלו, יהא טעם בבחינת טענות הרש"מ לפיהן תלמידיו הם "תלמידי ישיבת פוניבז'", ואנשי צוותו הם "אנשי צוות ישיבת פוניבז'", הזכאים מבחינה משפטית ליהנות מהנכסים המוחזקים על-ידי חברת פוניבז' או עמותת פוניבז'.

327. אדגיש שוב, כי מטרת פרק זה אינה לדון בכל הפרה והפרה של פסק 2000 על-ידי הצדדים. כאמור, הצדדים טענו להפרות הדדיות רבות מספור של הפסק. אולם לא תמיד קישרו הצדדים בין הפרה מסוימת לבין הסעדים המבוקשים בתביעותיהם. כפי שציינתי לעיל, הפרה מצד אחד אינה מצדיקה, ככלל, הפרה מצד שני, ואין בכוונתי לדון בשאלה "מי התחיל". היקף הדיון בחלק הבא של פרק זה נגזר מהצורך להכריע בשאלה האם המינוי שקיבל הרש"מ בפסק 2000, על הזכויות הנלוות לו, עודנו בתוקף. התוצאה היא שהפרות של הפסק שאינן משליכות על שאלה זו לא יידונו. מובן כי אין בכך להפחית מחומרת אותן הפרות (וראו בהרחבה בפרק 12 בעניין "פשרה הקרובה לדין").

האם זכויותיו של הרש"מ לפי פסק 2000 פקעו

328. הטענה המרכזית של הראל"כ היא שהרש"מ בפעולותיו "פרש" מהישיבה. בשל כך, סבור הראל"כ כי הזכות שהוקנתה לרש"מ בפסק 2000 לא עומדת לו עוד, והראל"כ לא מחויב לפעול לרישום תלמידיו או להעסיק את הר"מים שהתקבלו למסגרת של הרש"מ. מנגד, טוען הרש"מ כי טענת הראל"כ בדבר פרישה של הרש"מ מהישיבה, היא טענה שמשמעותה שהרש"מ ויתר "מרצונו ומיחמתו על זכויותיו לפי הפסק" (פס' 402 לסיכומי הרש"מ), טענה קשה שמצריכה רף הוכחתי כבד ביותר. לשיטתו, ההתנהלות שעל יסודה טוען הראל"כ את טענת הפרישה, מצביעה בדיוק על ההיפך מפרישה. היא מלמדת על רצונו של הרש"מ לדבוק בתפקידו ובסמכויותיו כראש הישיבה בהתאם לפסק 2000, ועל כך שהוא "נאחז בפסק בצירופו ממש" (פס' 58) "בכל כוחו, בנסיונות נואשים ממש" (פס' 376).

329. אין כל ספק שלרש"מ לא הייתה כוונה "לפרוש" מישיבת פוניבז' במובן של עזיבתה מרצונו במובן שהוא מתאר. אולם לא זו טענת הראל"כ. טענת הראל"כ היא כי בהתנהלותו ובניסיונו להשתלט על הישיבה חרג הרש"מ בקיצוניות מהסמכויות שהוקנו לו בפסק 2000, באופן שחתר תחת מינויו ותפקידו כראש ישיבה בישיבת פוניבז', והוביל למעשה ליצירת מסגרת חדשה שאינה מקבלת את ההיררכיה ואת חלוקת הסמכויות בישיבה. טענה זו מתיישבת לוגית עם המסקנה שאלה הגעתי בפרק 3, ועליה חזרתי לעיל, לפיה בפסק 2000 מונה הרש"מ לראש ישיבה במובן של **בעל תפקיד** (בניגוד ל**בעל בית**), וכי הוא מחויב לפעול ולהפעיל את סמכויותיו במסגרת הקיימת של הישיבה. כפי שקבעתי, חתירה תחת המבנה הארגוני של הישיבה, מרידה במבנה הסמכויות שבה, ופעולות בניגוד לתנאי מינויו של

הרש"מ אכן עשויות להפקיע מינוי זה. הדברים אף משתמעים מהתשובה ההלכתית שאליה הפנה הרש"מ בשו"ת שכתב הרב שטרנבוך, לפיה דין ירושת שררה לא יחול בנוגע למינוי אדם לראש ישיבה "אם דבר זה עלול ח"ו להביא חורבן להישיבה". משכך – עלינו לבחון את הפעולות הפרטניות שהראל"כ מתייחס אליהן בתור פרישה וחתירה תחת מבנה הישיבה עד כדי הקמת ישיבה נפרדת ומתחרה.

השתלטות על אמירת שיעור א'

330. הטענה הראשונה של הראל"כ בעניין זה היא שהרש"מ השתלט באיומים על אמירת שיעור א' לתלמידים החדשים בזמן אלול תשס"ד, במקומו של הרב מילר. הראל"כ מפנה לעדותו של הרב מילר, ממנה עולה שהדבר נעשה ללא תיאום או התייעצות עם הרב מילר, תוך שהובהר לו שאל לו להתנגד. לטענת הראל"כ, לרש"מ לא הייתה זכות להגיד שיעור א' לאחר פסק 2000, והראיה לכך היא שמעת מתן הפסק (בשנת תש"ס) ועד אלול תשס"ד, הרש"מ לא עשה זאת ולא ביקש לעשות זאת. יתר על כן, גם לפני פסק 2000 אמר הרש"מ את שיעור א' במחצית השנייה של שנת הלימודים, ולא בזמן הראשון של השנה – מייד עם הגעת התלמידים. לשיטת הראל"כ, תכלית המהלך של הרש"מ הייתה ליצור שכבה גדולה של תלמידים חדשים שייראו בו (ברש"מ) את הסמכות העליונה בישיבה. עוד טוען הראל"כ, כי הרש"מ התנגד לניסיון של הרב אדלשטיין להשכין שלום ולמצוא פתרון בדמות מינוי ר"מ נוסף.

331. הרש"מ טוען מנגד כי אמירת השיעור אינה מנוגדת לפסק 2000, שכן הוא אמר שיעור א' לפני הפסק. לגישתו, פסק 2000 הוסיף על סמכותו זו גם את הסמכות להגיד שיעור ג', ולא גרע את הסמכות להגיד שיעור א'. לשיטת הרש"מ אין משמעות לכך שבעבר אמר את שיעור א' במחצית השנייה של שנת הלימודים. ובכל מקרה הסיבה לכך שבשנת הלימודים תשס"ה הוא העביר את שיעור א' במחצית הראשונה של השנה, היא שהרבנים אדלשטיין ופוברסקי התעקשו שהרש"מ יגיד שיעור ג' בחודשי הקיץ ולכן הוא נאלץ להגיד את שיעור א' בתחילת השנה. הרש"מ אינו מתייחס לטענות שהעלה הראל"כ לגבי העובדה שהדבר נעשה ללא תיאום ותוך הילוך אימים על הרב מילר. אשר לטענה שהרב אדלשטיין כינס אספת צוות על מנת להשכין שלום – הרש"מ טוען כי הדבר לא הוכח וכי הראל"כ עיוות בטענותיו את עדותו של הרב דויטש, שממנה לא ניתן להסיק באיזה שנה הייתה אותה אסיפה. לדברי הרש"מ, ממילא מעדות הרב דויטש עולה שהסיבה לכינוס האסיפה ולבקשה להוסיף ר"מ שלישי הייתה מספר התלמידים הגדול באותה שנה.

332. במחלוקת זו אני מקבל את עיקר עמדת הראל"כ. לא מצאתי בפי הרש"מ מענה ברור לטענה מדוע דווקא בשנת תשס"ד החליט לחזור ולהגיד שיעור א', לאחר שחדל מכך בעקבות פסק 2000 ושדרוג מעמדו למגיד שיעור ג' ושיעור כללי. זאת ועוד, ובכך עיקר, הרש"מ התעלם מהטענה שהדבר נעשה תוך איומים משתמעים על הרב מילר, וללא תיאום עם גורם אחר בישיבה. יתר על כן, הרש"מ טען כאמור כי העובדה שעבר להגיד את השיעור בחצי הראשון של שנת הלימודים אינה משמעותית, שכן זה היה עניין פנימי שנסגר בתיאום בין הר"מים. אולם מעדותו של הרב מילר ניכר שהדבר נעשה ללא תיאום איתו, אלא כהצבת עובדה,

באופן שאינו מותיר מקום להתנגדות: "לא היה אפשר להתנגד [...] אי אפשר היה להתנגד. כשמדובר ב'אמר לך [...] לא היה לך שום אפשרות להתנגד [...] אני באתי לישיבה כדי ללמוד עם בחורים. לא באתי לישיבה כדי לריב" (עמ' 1251-1252 לפרוטוקול). כפי שיובהר בהמשך, מצירופם של דברים אלה לדרך ההתנהלות האלימה והכוחנית של הרש"מ כפי שעולה מהממצאים שלהלן, ברור מה היא הסיבה בגינה לא ניתן היה להתנגד.

333. עם זאת אציין כי לא שוכנעתי כי מטרת מהלך זה של הרש"מ, הייתה ליצור עבורו שכבת תלמידים אוהדת לישיבתו החדשה, שתראה בו בר-הסמכות בישיבה, כפי שטען הראל"כ. על כל פנים, פעולה זו כשלעצמה איננה "פרישה מהישיבה", הגם שיש בה הפרה של הפסק (וראו בעניין זה גם את דברי הרב מילר, עמ' 1292 לפרוטוקול: "לא הייתי רואה בזה אקט של פרישה מהישיבה, אבל הייתי רואה בזה אקט של לקיחת סמכויות להיכנס לקחת סמכויות במקום שלא ניתן לו"). יש לבחון איפוא האם מדובר בפעולה שנעשתה כחלק מִצָּבֶר פעולות רחב יותר, שחותר תחת יסודות הישיבה ומורד בהיררכיה בה, באופן שיש בו כדי להפקיע את מינוי הרש"מ כראש ישיבה בישיבת פוניבז'.

פעילות הרש"מ באמצעות העמותות בשליטתו ופתיחת כולל "הליכות חיים"

334. בפסק 2000 נקבע בלשון מפורשת ופשוטה: "עמותת 'צור התורה' תבוטל". אולם כפי שתואר בפרק 4, בפועל העמותה המשיכה לפעול. בשנים 2004-2005 אף הועברה כתובתו של סניף 03 של העמותה לבני ברק, תחילה לכתובת של מבנה מחוץ למקרקעי הישיבה ולאחר מכן לכתובת הרשומה של היכל הישיבה. תחילה שימשה העמותה לרישום אברכים, ומשנת 2007 היא משמשת גם לרישום בחורים. כמו כן, בתחילת שנת 2005 שונו המטרות הרשומות של עמותת ת"ת ונוספו למטרותיה הפעלת ישיבה וכולל. לטענת הראל"כ משנת 2005 נרשמו בה בחורים.

335. הראל"כ טוען שהרש"מ הפר את פסק 2000 בכך שלא סגר את עמותת צור התורה (לימים מסורת התורה) מיד לאחר שניתן הפסק שחייב זאת. בנוסף נטען, כי בשימוש של הרש"מ בעמותות שבשליטתו לצורך רישום תלמידים והפעלת המסגרת הנפרדת שלו מאז שלהי שנת 2004, יש משום פרישה מישיבת פוניבז' והקמת ישיבה חדשה ועצמאית. בפרט מלין הראל"כ על כך שהרש"מ פתח כולל עצמאי בתוככי ישיבת פוניבז'. לטענתו, על אף שהכולל נרשם תחילה באותה הכתובת בבניין הצמוד לישיבה אך מחוץ למקרקעי הישיבה, הדבר נעשה על הנייר בלבד ובפועל למדו האברכים בהיכל הישיבה. על כל פנים, הראל"כ מדגיש כי אין מחלוקת על כך שמשנת 2005 משמשת עמותת מסורת התורה לרישום אברכים בכולל שרשום במקרקעי הישיבה. עוד מדגיש הראל"כ כי בפסק 2000 אין כל זכר להוראה המתירה לרש"מ להתערב בכולל פוניבז', שהוא מוסד נפרד אשר הונהג על-ידי הרב שטיינמן זצ"ל, ולא על-ידי ראשי הישיבה הוותיקים.

336. מנגד, הרש"מ טוען כי משמעות ההוראה בפסק 2000 לבטל את עמותת צור התורה, הייתה רק כי עליו לסגור את פעילות העמותה בתוך הישיבה. לתמיכה בכך מפנה הרש"מ להבהרת הבוררים מיום ט"ז סיון תש"ס (ראו לעיל בפס' 230). בנוסף טוען הרש"מ כי פעילותו

בעמותות נעשתה מתוך הכרח למצוא פתרון לבחורים ולאברכים שהראל"כ סירב לרשום, בניגוד לחובתו על-פי הפסק. לגבי עצם מעורבותו בכולל, טוען הרש"מ כי מאז ומתמיד המעבר בין הישיבה לכולל היה טכני במהותו וכי הראל"כ לא היה רשאי לסרב לרשום את האברכים בכולל. לנוכח סירוב זה, פעל הרש"מ על מנת למצוא להם פתרון. הוא מפנה בעניין זה להבהרת הבוררים מיום 19.6.2000 שבה נקבע: "ארבעת האברכים הלומדים בכולל פוניבז' [...] שנרשמו בזמנו ל"צור התורה", ואח"כ ביקשו לרשם [כך במקור ד.ח.] לעמותת ישיבת פוניבז', ולא אבו לקבלם, ועם זאת הם ממשיכים ללמוד בכולל פוניבז', יש לקבלם לעמותת ישיבת פוניבז' ולתת להם את כל הזכויות של יתר האברכים...".

337. עוד מדגיש הרש"מ כי עמותת מסורת התורה העבירה את כתובתה למקרקעי הישיבה רק לאחר "קעקועו המוחלט של הפסק על ידי הראל"כ במינוי הרב ברמן לר"מ" (סיכומי הרש"מ, פס' 453). הרש"מ טוען כי שינוי הכתובת נעשה לאחר קבלת חוות דעת משפטית ובהתאם לה. אשר לרישום בחורים בעמותה, הרש"מ טוען כי הדבר נעשה רק החל משנת 2007, זמן רב אחרי שהראל"כ פרש מההסדר בפסק 2000. הרש"מ מכחיש את הטענה שבחורים נרשמו לפני כן באמצעות עמותת ת"ת, והוא טוען שעמותת ת"ת לא קיבלה תמיכות ממשרד החינוך. לטענתו, הוא "נאחז בפסק 2000 בציפורניו ובין היתר ניסה לכלכל את אותם אלו שבהם התעמר הראל"כ במאצעות (הטעות במקור ד"ח) סכומי כסף שיגיעו מעמותת הת"ת" (סיכומי תשובה, פס' 332).

338. בעניין המשך הפעלת עמותת צור התורה, אני סבור כי עמדת הרש"מ לפיה כל שנדרש בפסק 2000 הוא לסגור את פעילות העמותה בתוך הישיבה, אינה מתיישבת עם לשון הפסק. עם זאת, אני רואה צורך להכריע בשאלה האם פעולות העמותה מחוץ לבני ברק היו הפרה של פסק 2000. גם אם אקבל את עמדת הראל"כ בעניין זה, הרי שמדובר בהפרה בעניין נקודתי ולא שוכנעתי שיש לראות בה כשלעצמה משום חתירה תחת יסודות הישיבה או מרידה בהיררכיה בה.

339. לעומת זאת, בכל הנוגע לפעילות הרש"מ באמצעות העמותות שבשליטתו מאז שלהי שנת 2004 אני מקבל את עמדת הראל"כ בעיקרה. ראשית אציין כי אני נדרש לקבוע ממצא עובדתי בשאלה האם בחודשים אוקטובר 2004 – מרץ 2005 האברכים של כולל "הליכות חיים" למדו בהיכל הישיבה, או בבית מדרש "הליכות חיים" (בכתובת שנרשמה עבור סניף 03 של צור התורה, סמוך למקרקעי חברת פוניבז', אך מחוץ להם). זאת, שכן אין מחלוקת שהחל מחודש מרץ 2005 עברו האברכים ללמוד בהיכל הישיבה ממש. לא מצאתי כי הבהרת הבוררים שאליה מפנה הרש"מ, שנוגעת לארבעה אברכים ספציפיים וניתנה שנים קודם לכן בנסיבות שלא הובהרו, יש כדי לסייע לו. בנוסף, גם אם המעבר של תלמידים מהישיבה לכולל (דהיינו, מעבר של תלמידי ישיבה שהתחתנו, מהמסגרת המיועדת עבור בחורים רווקים, אל מסגרת הכולל המיועדת לאברכים נשואים) הוא "טכני" במהותו, וגם אילו הייתי מקבל את הטענה שהראל"כ התנכל לאברכים מסוימים המזוהים עם הרש"מ, אני רואה בכך הצדקה לרש"מ לחדור לתחום הגשמי בניגוד לאמור בפסק 2000, ולהקים מסגרת תאגידית חדשה לאברכים שתחתור תחת מבנה הישיבה.

340. הדברים יפים גם לעניין רישום הבחורים והקמת המסגרת התאגידית הנפרדת עבורם. בהקשר זה אציין שאני דוחה את טענת הרש"מ שעמותת ת"ת לא שימשה כחלק ממסגרת תאגידית זו. הרש"מ טוען כי כל תפקידה של העמותה הוא "לתמוך בבחורים מקרב בני הישיבה שאין ידם משגת, ולדאוג בכל ימי השנה לצרכי הרווחה של תלמידי הישיבה, ביגוד והנעלה, טיפולים רפואיים שונים, הטבות והנחות, דמי כיס ועוד", וכי היא לא הייתה כלי שבו השתמש כחלק מהסכסוך עם הראל"כ (פס' 305-306 לסיכומי התשובה מטעם הרש"מ). אולם אין בפי הרש"מ הסבר מניח את הדעת מדוע בשנת 2005, לאחר שנים שבהן כפי שמשתמע מדבריו לא הייתה פעילות משמעותית בעמותה, הוספה לה דווקא המטרה "להקים, לפתח, לבסס ולהחזיק ישיבה קטנה, ישיבה גדולה וכולל אברכים". הרב וייספיש היה העד שהתייחס לעמותה זו, ואף שהכחיש שהמטרה הייתה "להקים" מוסד, לעניין שינוי מטרות העמותה, כל שהסביר היה: "הרישום הוא כדי שנוכל להעביר כסף לאברכים או צריכים לכתוב שיש לנו מטרה להקים, אבל לא היתה כוונה להקים אותם ככולל שאנחנו המסגרת שלהם" (פרוטוקול, עמ' 791). לא הוסבר מדוע נדרשת המטרה של **הקמת או הפעלת כולל** לצורך תמיכה כלכלית באברכים, לא כל שכן ביחס למטרה של **הקמת ישיבה**. יתר על כן, הרב וייספיש עצמו הסביר כי הניסיון לפעול באמצעות עמותת ת"ת ולא באמצעות מסורת התורה, נעשה כיוון שלנוכח ההוראה בפסק 2000 לבטל את צור התורה, היה חשש שבפעולה באמצעות מסורת התורה תהיה משום "מראית עין" של הפרת הפסק. בכל הכבוד, העברת פעילות לעמותה אחרת, אינה שוללת "מראית עין" של הפרת הפסק, אלא אדרבה יוצרת "מראית עין" של נסיון לעקוף את הוראת הפסק, שהורתה לבטל את עמותת צור התורה. יש טעם בטענת הראל"כ, לפיה משתמע מפסק 2000 שהסיבה להוראה לבטל את עמותת צור התורה, היתה למנוע פעילות באמצעות עמותה אחרת על פני עמותת פוניבז'. זאת ועוד, אפילו הייתי מקבל את הטענה שמדובר במוסד צדקה וחסד שנועד לתמוך בכלל התלמידים בגבעת הישיבה, ולא לשמש את מסגרת הרש"מ בלבד, הרי שהפעלתו שייכת בבירור לניהול ה"גשמי" של הישיבה, ומנוגדת לתפקידים שהוגדרו לרש"מ בפסק 2000.

341. לסיכום נקודה זו – בשלהי שנת 2004 החל הרש"מ לצאת ל"דרך עצמאית" מבחינה ארגונית ותאגידית. זה החל בהפעלת הכולל באמצעות עמותת מסורת התורה (שכאמור, היא אותה עמותת צור התורה בשינוי שם), המשיך בגיוס כספים ותמיכה במסגרת הישיבתית באמצעות עמותת ת"ת והסתיים בהפיכת עמותת מסורת התורה לבית התאגידי המלא לכל תלמידי הרש"מ (אברכים ובחורים) בשנת 2007. מסמכים מאותן שנים מלמדים כי הרש"מ אף השתלט על משרדים בתוך הישיבה והפנה לשם תלמידים לצרכים אדמיניסטרטיביים (נספחים 13-14 לתצהיר הרב אריה כהנמן).

342. מיותר לציין כי להתפטרות הרש"מ מתפקידו בעמותת מסורת התורה (ראו פס' 428 ו-487 לסיכומי הרש"מ) אין כל משמעות לענייננו. אין כל ספק כי הרש"מ הוא הרוח החיה מאחורי העמותה, וכי הוא מכווין את פעילותה על כל צעד ושעל. הדבר תואם את הגיונם של הדברים וכן את מעמדו הבכיר של הרש"מ ומעורבותו בענייני המסגרת הישיבתית שלו. בנוסף, לקביעה זו יש יסודות ברורים, בכך שוועד העמותה הורכב מקרובים מדרגה ראשונה של הרש"מ, וממקורבים לו.

אסיפות קבלת התלמידים

343. כזכור, בפסק 2000 נקבע כי קבלת תלמידים לישיבה תהיה באסיפה משותפת של כל הצוות הרוחני ובהחלטת "כולם או רובם", כאשר מדי שנה יתחלפו הראל"כ והרש"מ כך שבכל שנה אחד מהם יהיה "מזמן האספה והאחראי לכל העניין". נראה כי בתחילה אכן התנהלו אסיפות כאלו, בנוכחות עשרה רבנים, חמישה המזוהים עם צד הראל"כ וחמישה המזוהים עם צד הרש"מ. אולם במועד מסוים הפסיקו להגיע חלק מהרבנים המזוהים עם הראל"כ, וזאת, לטענתו, בעקבות התנהלות מבזה מצד הרש"מ באסיפות עצמן. לקראת אספת קבלת התלמידים לזמן קיץ תשס"ה הודיעו הרבנים אדלשטיין ופוברסקי (ראשי הישיבה הוותיקים) במכתב לראל"כ כי על רקע המצב בשטח והניסיון מהאסיפות הקודמות, הם אינם רואים טעם בהשתתפות באסיפה. הרש"מ, שבאותו זמן היה זה תורו להיות מופקד על זימון האסיפה, זימן את הראל"כ והרבנים המזוהים עמו לאסיפה. אך לאחר שהנציגים מצד הראל"כ לא התייצבו, קיים הרש"מ את האסיפה בלעדיתם. הראל"כ לא קיים אסיפה מקבילה לקבלת תלמידים לקראת זמן קיץ תשס"ה, ולא קיבל תלמידים חדשים לזמן זה. אולם ממועד קבלת התלמידים שלאחר מכן (לקראת זמן אלול תשס"ו) כל אחת מהמסגרות מקבלת תלמידים באסיפה נפרדת (לתיאור מרחיב ראו לעיל בפרק 4, פס' 243-245).

344. הרש"מ טוען כי האסיפות שקיים לאורך השנים היו לגיטימיות ולכן יש לראות בתלמידים שהתקבלו בהן תלמידי ישיבת פוניבז'. לטענת הרש"מ, הוא הקפיד לזמן את הראל"כ והרבנים המזוהים עמו, והם אלו אשר סירבו ופרשו מההסדר שנקבע בפסק 2000. הרש"מ מפנה, בין היתר, להבהרת הבוררים מיום 25.8.05 וכן לקביעות בפסק 2014, שבו התקבלו עיקר טענותיו. לעומת זאת, הראל"כ מדגיש כי הרש"מ היה הראשון לקבל תלמידים באופן נפרד ועצמאי (אדר ב' תשס"ה). מועד שבו הראל"כ לא קיים אסיפה, וכי יש לראות בכך חלק מפרישתו של הרש"מ מהישיבה. עוד מדגיש הראל"כ את הסיבות לכך שהרבנים המזוהים עמו סירבו להגיע לאסיפה – היחס המבזה של הרש"מ שהוביל לעזיבת הרבנים מילר וגניזבורג, והמצב שתואר במכתב ראשי הישיבה הרבנים אדלשטיין ופוברסקי שתואר לעיל.

345. מעבר להטלת האשמה ההדדית בעניין קיום האסיפות הנפרדות, הצדדים חלוקים גם לגבי פרשנות ההסדר שנקבע בפסק 2000. מחלוקת מסוימת התעוררה לגבי משמעות התפקיד שבו נקבע שיתחלפו הרש"מ והראל"כ לסירוגין – "מזמן האסיפה והאחראי לכל עניין". הראל"כ כינה זאת "סמכות בירוקרטית" (פס' 185 לסיכומי הראל"כ). הרש"מ התנגד לכך וטען שמדובר ב"זכות משפטית לקבלת תלמידים" (פס' 231 לסיכומי התשובה מטעם הרש"מ). לצד זאת הרש"מ מציין כי מנגנון האסיפה הוא "אך ורק דרך הכרעה במקרה של מחלוקת" (שם, פס' 242).

346. מחלוקת נוספת בעניין פרשנות פסק 2000, היא לגבי ההסדר שנקבע בנוגע לקבלת התלמידים: "אסיפת כל הרמ"ם והמשגיחים והחלטת כולם או רובם". הראל"כ טוען שמשמעות ההוראה היא שנדרשת נוכחות של כל הצוות (או לפחות רובו) והכרעה של רוב מבין כל אנשי הצוות. לעומתו הרש"מ גורס כי אין יסוד לכך שנדרש "קוורום" (דהיינו, מספר משתתפים מינימלי) לקיום האסיפה. בנוסף, אפילו אם היתה דרישת קוורום, העדרות

הרבנים מהצד של הראל"כ נועדה לטרפד את האסיפה, ובנסיבות אלו הראל"כ אינו יכול להישען על טענת העדר הקוורום, שכן יהיה בכך מצב של "יוצא חוטא נשכר". ראוי לציין כי במקור טען הרש"מ שבאסיפות קבלת התלמידים השתתפו מאז ומתמיד רק שבעה רבנים (פס' 85 לכתב התשובה של הרש"מ בכתב התביעה המתכלל שהוגש מטעמו). אולם לאחר שגרסה זו הופרכה בשלב ההוכחות, נטש אותה הרש"מ וכאמור לעיל בסיכומי התשובה, בתגובה לטענת הראל"כ על מספר הרבנים שהשתתפו, העלה את הטענה שלא נדרש קוורום. בנוסף, בסיכומי התשובה טען הרש"מ כי אין משמעות לכך שבעבר השתתפו הרבנים מילר וגניזבורג באסיפה, כיוון שהוכח שהם עזבו אותה מספר שנים לפני שהתגלע הפיצול באסיפות שהתקיימו בשנת תשס"ה.

347. עד כאן התיאור העובדתי וטענות הצדדים. אתחיל מהתייחסות לטענות הפרשניות. ראשית, אין ספק כי ההסדר שנקבע בפסק 2000 לקבלת התלמידים הוא מנגנון ההצבעה באסיפות הצוות. איני רואה משמעות בהכרעה במחלוקת בין הצדדים האם סמכות זימון האסיפה היא "בירוקרטית" או "מהותית", שכן ברור כי במצב שבו יש מחלוקת בין הראל"כ לרש"מ לגבי תלמיד מסוים ההכרעה לגבי קבלתו צריכה להיות באספת קבלת התלמידים. כאמור לעיל, גם הרש"מ אינו חולק על כך.

348. אשר לדרישות הפרוצדורליות בנוגע למספר הרבנים הנוכחים באסיפה ומספר הקולות הנדרש לקבלת תלמיד, נוטה דעתי לעמדת הראל"כ. ראשית אציין, כממצא עובדתי, כי בתקופה הסמוכה לאחר פסק 2000, השתתפו עשרה רבנים באסיפות קבלת התלמידים. כאמור, הרש"מ תחילה טען כי רק שבעה רבנים השתתפו באסיפות, אולם אין ספק שגרסה זו הופרכה במהלך הליך ההוכחות. אכן כפי שהראל"כ טוען, גרסה זו של הרש"מ אף נזנחה בסיכומיו. שנית, אני מקבל את הטענה שהרבנים גניזבורג ומילר הפסיקו להגיע לאסיפה נוכח התנהגות מבזה של הרש"מ כלפי ראשי הישיבה הוותיקים. הדברים עולים הן מעדותו של הרב מילר (סעי' 11-12 לתצהירו; עמ' 1277-1278 לפרוטוקול) והן מתצהירו של הראל"כ (סעי' 236). למעשה לא הועמדה מנגד גרסה משכנעת אחרת. כמו כן, איני מקבל את טענת הרש"מ שבשנת תשס"ה הרבנים מצד הראל"כ נעדרו רק על מנת לסכל את ההצבעה. באותה העת כאמור נחלקו הרבנים באסיפה בחלוקה שווה (5 המזוהים עם הראל"כ, ו-5 עם הרש"מ). במצב זה כל צד יכול היה "לסכל" את ההצבעה ולגרום לכך שלא יתקבל אף תלמיד. ויובהר, הרש"מ עומד על כך שבאותה תקופה נהגו להגיע לאסיפות רק שלושה רבנים המזוהים עם צד הראל"כ (הוא עצמו ושני ראשי הישיבה הוותיקים). אולם כאמור לעיל אין מחלוקת על כך שלרבנים גניזבורג ומילר הייתה זכות להגיע לאסיפה ולהצביע בה. לבסוף, לשונו של פסק 2000 הייתה כדלקמן: "קבלת תלמידים תהיה, כפי שהיה נהוג בעבר, לאחר אסיפת כל הרמ"ם והמשגיחים ובהחלטת כולם או רובם" (ההדגשה הוספה). גם אם אקבל את הטענה שעל אף לשון הפסק לא נדרשת נוכחות של כל הרבנים בכל אחת מהאסיפות, וניתן להשלים עם מצב שבו אחד הרבנים נעדר (כפי שהיה בפועל), נראה שלכל הפחות הדרישה היא שההחלטה תתקבל על-ידי רוב מתוך כל רבני הצוות. לפיכך, בוודאי לא ניתן לקבל החלטות תקפות במצב שבו רק מחצית מהרבנים (או פחות מכך) מגיעים לאסיפה. הדברים אמורים במשנה תוקף ביחס לנסיבות ענייננו, כאשר אין מדובר בהעדרות מקרית

של חלק מהרבנים, אלא באסיפות שהתקיימו במעמד רבנים המזוהים עם צד אחד בלבד על רקע הנסיבות שתוארו. תכלית המנגנון הייתה לאפשר הכרעה במחלוקת בין שני הצדדים. קיום האסיפות במעמד צד אחד אינו מגשים תכלית זו.

349. עוד אני סבור שניתן לקבוע את הממצאים הבאים: **מחד גיסא**, הרש"מ הביא להשתקעותם בישיבה של תלמידים אשר לא התקבלו באסיפה. הדברים פורטו בזמן אמת במכתב ראשי הישיבה הוותיקים שבו הודיעו על הפסקת השתתפותם (ראו לעיל בפס' 244), ולא מצאתי בהכחשה הכללית של הרש"מ (בפס' 597 לסיכומי התשובה מטעמו) כדי לשנות ממסקנה זו. **מאידך גיסא**, הראל"כ קיבל גם הוא תלמידים שלא על-פי האסיפה, וניצל את שליטתו בתאגידים על מנת לרשום תלמידים אלו, ולסרב לרשום תלמידים שהתקבלו באסיפה והיו מזוהים עם הרש"מ. משכך, אני קובע כי שני הצדדים הפרו את ההסדר בפסק 2000 בעניין קבלת התלמידים עוד לפני שנת תשס"ה: הרש"מ בכך שהביא לישיבה תלמידים שלא התקבלו באסיפה ובצורת התנהלותו המבזה שגרמה לעזיבת הרבנים המזוהים עם הראל"כ, והראל"כ בכך שקיבל תלמידים מחוץ לאסיפה ורשם אותם בעמותה, ובנוסף סירב לרשום תלמידים שהתקבלו באסיפה.

350. כמו כן, אני קובע כי הרש"מ לא היה רשאי לעשות דין לעצמו ולקבל תלמידים באסיפה העצמאית שערך לקראת זמן קצר תשס"ה, ואין בזימונם הפורמלי של הראל"כ והרבנים המזוהים עמו כדי למרק פגם זה. כזכור, הצדדים הסכימו כי סכסוכים יום-יומיים יופנו לרב שטיינמן (כאמור בפס' 231 לעיל). היה על הרש"מ לנקוט בדרך זו, או לחלופין לפנות לפתרון משפטי אחר למחלוקת. ויובהר, כי מובן שקבלת הבהרה עמומה, עליה חתומים שניים מתוך שלושה בוררים, אשר אינה מתייחסת לטענות הצדדים ושלא התקיים הליך תקין לפני שניתנה, אינה באה בגדר פתרון משפטי כאמור. עם זאת, על אף החשיבות שהראל"כ מייחס לאסיפה הנפרדת של הרש"מ, אני סבור כי היה בה לבדה כדי להוביל למסקנה כי הרש"מ "פרש" מהישיבה, בפרט נוכח העובדה שגם הראל"כ עצמו לא פנה עד אותו שלב לאפיק המשפטי ליישוב המחלוקת. אולם כפי שאסביר בהמשך, דרך התנהגות זו של הרש"מ אכן מצטרפת לפעולות בוטות יותר שנקט בחתירה תחת מוסדות הישיבה.

351. בשולי הדברים, אציין כי אני דוחה את טענות הרש"מ שיסודן בקביעות הבוררים בפסק 2014. כפי שקבעה השופטת שבח (ראו לעיל בפס' 273), מדובר בפסק בוררות שניתן לאחר הליך פגום, ולא בכדי הוא בוטל על ידה. הקביעה לגבי ביטולו הפכה חלוטה מזמן. בנסיבות אלו אני רואה כל אפשרות להסתמך על הקביעות שנקבעו בפסק 2014, גם לא כ"כלי פרשני" לחיובים בפסק 2000, כפי שמבקש הרש"מ (פס' 438 לסיכומי הרש"מ).

אירועי פנימיית אגף צפון

352. לפני תחילת שנת הלימודים תשס"ו התקיימה בין הצדדים מערכה אלימה על השליטה בפנימיית אגף צפון. כל צד מייחס לצד השני רצון להשתלט על הפנימייה על מנת לשכן בה את התלמידים שהתקבלו באספת קבלת התלמידים העצמאית שקיים. תמצית העובדות

תוארה לעיל (ראו בפס' 247-249). כל צד סבור שבנסיבות העניין פעולותיו היו לגיטימיות, וכי הצד השני הוא זה שאחראי לאלימות הקשה.

353. הפרשה התחילה עם הודעה שנתלתה בפנימייה על-ידי צד הראל"כ, על כך שלקראת שנת הלימודים החדשה מתבקשים התלמידים לפנות להנהלה לצורך קבלת חדר חלופי (נספח 53 לתצהיר הרב אריה כהנמן). ייתכן, כפי שטוען הרש"מ, כי הראל"כ יזם את פינוי החדרים על מנת לשכן את התלמידים שקיבל באסיפה הנפרדת שקיים לקראת אותו זמן אלול תשס"ו. עם זאת, איני רואה בעצם ההחלטה על פינוי החדרים, הפרה של חובות מצד הראל"כ. סידור התלמידים בפנימיות הוא במובהק חלק מהעניינים הגשמיים שבפסק 2000 נקבע שיהיו בסמכותו הבלעדית של הראל"כ. כזכור, הרש"מ ניסה לפנות לבוררים על מנת לקבל היתר להתערב בעניין זה (סעי' 166 ונספח 58 לתצהיר הרב אריה כהנמן). אולם למרות שהפנייה נעשתה ככל הנראה באופן חד-צדדי וללא קבלת תגובה מהראל"כ, הבוררים התעלמו כליל מבקשת הרש"מ בעניין זה במסגרת הבהרתם שניתנה ביום 25.8.25, ובכך ניכר שדחו אותה למעשה.

354. בעקבות ההודעה על פינוי החדרים, בהתארגנות יזומה מצד הרש"מ, התנגדו התלמידים המזוהים עמו לפינוי והשתלטו בכוח הזרוע על הפנימייה יחד עם "מאבטחים" שנשכרו לשם כך. לא ניתן למצוא ולו ראשית יסוד לסמכות הרש"מ להתנהל בצורה זו. מדובר במרד אלים כלפי בעלי הסמכות בישיבה, התנהגות שאין להעלות על הדעת מצד ראש ישיבה. למען הסר ספק, ברי כי העובדה שהרש"מ סבור שהראל"כ הפר את החיובים כלפיו בהיבטים אחרים (כגון בעניין קבלת התלמידים) אינה יכולה להצדיק את ההשתלטות האלימה על הפנימייה.

355. הרש"מ לא הכחיש את עצם ההשתלטות הכוחנית על פנימיית אגף צפון. גרסתו מתחילה, באופן תמוה, **לאחר** ההשתלטות, ומבוססת על האלימות שהופעלה לפינוי תלמידיו משם לאחר שנטלו את השליטה במבנה (פס' 347 והלאה לסיכומי הרש"מ; ראו גם עדות הרב זלושינסקי שהצהיר בעניין האירועים מטעם הרש"מ, בעמ' 618 לפרוטוקול). הרש"מ טוען שבמהלך הפינוי ננקטה אלימות קיצונית במיוחד. הוא מפנה בעניין זה, בין היתר, להחלטה בעניין הארכת מעצרו של אדם מטעם הראל"כ שהיה אחראי לפינוי וכן למכתב שפרסמו הרבנים אלישיב ושטיינמן ביום י"א באלול תשס"ה, בו נכתב: "הננו מזועזעים ומביעים צערנו ברבים על הנעשה בישיבת פוניבז' אשר משתמשים בדרכי אלימות ומביאים גברי אלימי לעורר מהומות ומכריזים במעשיהם כי אין דין ואין דיין בישראל [...] דבר שלא שמענו מעולם בהיכלי הישיבות הקדושות שמנהלי ישיבות יבחרו בדרך כזאת וכל אלה שיש להם יד בזה עתידים ליתן את הדין" (נספח 54 לתצהיר הרב בוסקילה). מנגד, הראל"כ טוען שההשתלטות מחדש על הפנימייה נעשתה בתיאום עם משטרת ישראל (סעיף 161 לתצהיר הרב אריה כהנמן). בנוסף, מפנה הראל"כ לפרוטוקול מדיון שהתקיים בבוררות 2014 בו אמר בעניין זה הרב הייזלר: "לא, אבל אם הם (אנשי הראל"כ ד"ח) סוברים שאתם פולשים אז מותר להם לעשות את זה", והרב בוסקילה שהעיד מטעם הרש"מ משיב: "בוודאי. אם אנחנו פולשים מותר. זו השאלה"

(פרוטוקול ישיבת הבוררות מיום 9.9.2014, בעמ' 179; יוער כי הרב צימבליסט הסתייג מהדברים וציין כי "זה גם לא פשוט").

356. ניכר כי אכן היה שימוש באלימות מהצד של הראל"כ במהלך פינוי הפנימייה. הטענה שהפינוי בוצע בתיאום עם משטרת ישראל נטענה באופן סתמי ולא גובתה בראיות. עם זאת, לא מצאתי לקבל גם את טענת הרש"מ שהיקף האלימות היה חריג או שונה מזה שבו השתמשו אנשיו כדי להשתלט מלכתחילה על הפנימייה. זאת ועוד, ובכך עיקר, לא ניתן להתעלם מהעובדות הבאות: הבעלים החוקי של המקרקעין היא חברת פוניבז'; זכות השימוש ניתנה לעמותת פוניבז'; והראל"כ פעל (ורשאי לפעול) בשמן. בנוסף, כאמור לעיל, גם לפי פסק 2000 לראל"כ יש סמכות בלעדית בעניינים גשמיים, וממילא אין לרש"מ כל זכות להתערב בסידור הפנימיות. מובן כי אין בכך הרשאה לפעול באלימות. אולם בהחלט יש בכך כדי להבחין בין חומרת מעשיו של הרש"מ, שיש בהם משום הפרה של פסק 2000 וחריגה בוטה וקיצונית מסמכויותיו כאחד מראשי הישיבה, לבין אלו של הראל"כ, שפעל למימוש סמכויותיו כבעל הבית ובעל הסמכות הבלעדית בעניינים גשמיים לפי פסק 2000.

357. על כל פנים, בכך לא נסתיימה הסאגה. מעט לאחר פינוי תלמידיו על-ידי הראל"כ, השתלט צד הרש"מ מחדש על הפנימייה. שוב נעשו הדברים בכוח הזרוע ודרך קביעת עובדות בשטח, ללא סמכות שבדין וללא הצדקה. ואמנם הצליח הדבר, והרש"מ מחזיק כן בפנימייה עד היום.

טענות שטען הרש"מ להצדקת פעולותיו

358. הרש"מ מבקש להצדיק את פעולותיו בשנה"ל תשס"ה, בטענות המציגות את מעשיו כמעין תגובה לפעולות שונות שנקט הראל"כ לפניו בניגוד לפסק 2000. בפרט, מתייחס הרש"מ לשלושה אירועים: פיצול ההקפות בשמחת תורה תשס"ה; מינוי הרב ברמן כר"מ בחודש טבת תשס"ה; ומכתב "גילוי הדעת" של ראשי הישיבה בחודש אייר תשס"ה. בחלק זה אתייחס לאירועים אלו, וכן לטענה הכללית יותר של הרש"מ שמעשים שתוארו לעיל נעשו בעל כורחו ובלית ברירה, לאחר שניסיונותיו לאכוף את פסק 2000 באמצעים משפטיים כשלו.

(1) שמחת תורה תשס"ה

359. הרש"מ טוען כי החלטת המחנה המזוהה עם הראל"כ לחגוג את חג שמחת תורה תשס"ה במבנה אוהל קדושים הייתה "צעד דרמטי [...] שהחזרה ממנו כמעט בלתי אפשרית" (פס' 249 לסיכומי הרש"מ) ו"הצהרה מתריסה ויצירת קרע כמעט חסר תקנה בישיבה" (פס' 447). הוא ממשיל את הצעד להפרה של "שלוש בית", וטוען כי מדובר במהלך שמוכיח שכוונתו של הראל"כ הייתה לפצל את הישיבה. עוד מדגיש הרש"מ, כי המהלך בוצע למרות נכונות של ר"מים בישיבה להתחייב לשמור על הסדר בהיכל הישיבה, באופן שמוכיח שכוונתו האמיתית של הרב אדלשטיין (שהורה על התפילה הנפרדת) ושל הראל"כ הייתה פיצול הישיבה, ולא שמירה על שלום התלמידים.

360. הראל"כ לעומתו סבור כי מדובר בטענה מקוממת במיוחד, שכן הרקע המובהק לפיצול ההקפות היה "הפרעות שחוללו הרב מקוביץ' ואנשיו בשמחת תורה בשנה שלפני כן" (פס' 417 לסיכומי הראל"כ). לטענת הראל"כ, מדובר בהחלטה שכל תכליתה היתה שמירה על השלום בישיבה ועל בטחון תלמידיו. אילו המטרה הייתה לפצל את הישיבה, טוען הראל"כ, היו ראשי הישיבה מורים על הדרת תלמידי הרש"מ מהיכל הישיבה ולא על עזיבת תלמידיהם הם למען השלום. בנוסף, מדגיש הראל"כ, כי טענת הרש"מ בעניין התנהגות צד הראל"כ בשמחת תורה לא הופיעה בכתבי הטענות מטעם הרש"מ בהליך זה. גם באותה תקופה, הרש"מ לא העלה טענה זו כטענה המוכיחה את כוונת הראל"כ לפצל את הישיבה (לדוגמה בבקשה לצו מניעה שהוגשה בשנת 2006, שתוארה לעיל בפס' 21; 255). הראל"כ סבור כי טענת הרש"מ בנוגע לאירועי שמחת תורה תשס"ה, הומצאה בהליך זה, כדי למצוא "תירוץ" להתנהלותו ופעולותיו של הרש"מ במהלך שנה"ל תשס"ה. "תירוץ" זה נדרש לאחר שהתברר כי אירועים אחרים שעליהם ביקש הרש"מ להסתמך כהצדקה לפעולותיו בניגוד לפסק 2000, ובפרט "גילוי הדעת" של ראשי הישיבה מחודש אייר תשס"ה, התרחשו לאחר אותן פעולות.

361. אני רואה צורך להתייחס לטענה הדיונית של הראל"כ (בנוגע למועד בו העלה הרש"מ את טענתו), שכן אני מקבל לחלוטין את עמדתו לגופם של דברים. ראשית, בכל הכבוד, לא שוכנעתי כי יש לראות בהחלטה לקיים את ההקפות ולחגוג את החג בנפרד משום "מאורע דרמטי" שלא ניתן לחזור ממנו, כפי שטוען הרש"מ. גם אילו הייתי מתעלם מהרקע לכך, לכל היותר היה מדובר בהפרה של ההוראה המחייבת בסוף פסק 2000, לבטל את המחנאות ולעשות הכל על מנת שלא יהיו מחנות נפרדים בישיבה, הוראה שללא ספק הופרה פעמים רבות מספור על-ידי שני הצדדים. אולם חשוב מכך, הרש"מ בטענתו השמיט לחלוטין את הרקע לפיצול ההקפות. גם לאחר שהראל"כ העלה בסיכומיו את הרקע של אירועי שמחת תורה בשנה שלפני כן (תשס"ד), הרש"מ נמנע מלהתייחס לכך בסיכומי התשובה. בנסיבות אלה, אני סבור כי הוכח שפיצול ההקפות אכן נבע מהאלימות וההתפרעות של התלמידים המזוהים עם הרש"מ בשמחת תורה תשס"ד. מסקנה זו נתמכת גם בדברים שכתב הרב אדלשטיין כשנה לאחר שמחת תורה תשס"ה, במכתב שנמענו לא ברור, בהקשר של העברת התפילות בימים הנוראים תשס"ו לאוהל קדושים: "האמת היא, כי הרבה יגיעות יגענו, והרבה התייעצויות היו, כדי לברר הדבר אם יש אפשרות שיתפילו כל הציבור ביחד, בימים הנוראים הבעל"ט, עד שנתברר כי מחמת העדר השל"ו בישיבה, שהביא לידי מצב של מריבות וקטטות הרבה, ואשר הדבר הזה החמיר מאד לאחרונה, עלול הדבר לגרום לאיסורים חמורים ביותר בשעת התפילה, וכדי למנוע התרחשויות דבריים אלו בימים הנוראים, אשר אחריתם מי ישרונה, הוחלט למען השל"ו כי בימים הנוראים האלו, יתפילו מבקשי השל"ו ב"אהל קדושים" (נספח 9 לתצהיר הרב דויטש). בכל הכבוד, בנסיבות אלו, האירוע עומד לחובתו של הרש"מ, ואף באופן משמעותי. קל וחומר שאין להסיק מכך מסקנות לזכותו.

(2) מינוי הרב ברמן

362. פעולה אחרת שאותה רואה הרש"מ כ"נקודת שיא ברצף הפעולות של קעקועו הסופי של 'פסק 2000', [...] קו פרשת המים" (פס' 257 לסיכומי הרש"מ) היא ב"מאורע הדרמטי והפומבי" של

מינוי הרב ברמן כר"מ בישיבה, בחודש טבת תשס"ה. לשיטת הרש"מ, מינוי זה היה משום "רמיסה מוחלטת של פסק 2000" (פס' 255). הרש"מ מדגיש כי אין מדובר בהפרה רגילה, כי אם ב"פעולה פומבית וחמורה" בה "הראה הראל"כ שמבחינתו... פסק 2000 בטל ומבוטל" (פס' 298).

363. כזכור, על המינוי הכריז הרב קרליץ בהיכל הישיבה מיד עם תום השבעה שישב הרב ברמן על אביו. אין חולק כי הראל"כ לא פנה לרש"מ לפני המינוי. בשלב הראשון לאחר המינוי החל הרב ברמן לשבת בסדרים ולענות על שאלות התלמידים, בהתאם להוראת הראל"כ, וכן שימש כמחליף לרב פוברסקי שנעדר לכשבעה. מספר חודשים לאחר מכן, בחודש אייר תשס"ה, החל הרב ברמן למסור שיעורים באופן קבוע בישיבה.

364. לטענת הראל"כ הרב ברמן מונה כר"מ על-ידי הרב אברהם שנים רבות לפני שניתן פסק 2000, אולם הוא (הרב ברמן) לא רצה להיראות כמי שיושב על כסא אביו בחייו. בנסיבות אלו, המינוי נשמר לו כהבטחה פומבית ומחייבת, ונכנס לתוקף לאחר פטירתו של אביו בטבת תשס"ה. הראל"כ סבור, שהיות שהמינוי נעשה לפני פסק 2000, הוא אינו כפוף למנגנון שנקבע בפסק לגבי מינויים לתפקידים רוחניים בישיבה. כמו כן, טוען הראל"כ שהרב אלישיב תמך במינוי והדבר הוכח בעדותו של הרב מילר. מנגד, הרש"מ טוען כי הטענה על המינוי המוקדם היא טענה חדשה בהליך זה. לדבריו, בזמן אמת היסוד הנטען למינוי היה דיני ירושת שררה, כפי שעולה ממכתב שחיבר הרב קרליץ לתמיכה במינוי (נספח א' לתצהיר הרב ברמן). עוד טוען הרש"מ כי הרב אלישיב התנגד למינוי, והדברים עולים בבירור ממכתב שכתב ופורסם ביום י"א טבת תשס"ה. במכתב נכתב כי לאחר שפנו אליו "מחשובי חכמי הישיבה" והביעו את דעתם נגד המינוי "מן הראוי להמתין ולא לבצע את המנוי עד שיבורר הדבר בב"ד מוסכם" (נספח 20 לתצהיר הרש"מ). אשר לעדות הרב מילר, מציין הרש"מ כי הרב מילר לא העיד ששמע באופן ישיר מהרב אלישיב על תמיכתו במינוי, אלא כי שמע זאת מפי השמועה.

365. בעניין מינויים לתפקידים רוחניים נקבע בפסק 2000 כדלקמן: "קבלת רמי"ם או משגיחים חדשים, וכן כל מינויים רוחניים, יהיו בהחלטה משותפת של רא"כ (צ"ל ראל"כ. ד"ח) ורש"מ. אם יהיה ויכוח ביניהם את מי למנות, יכריע בדבר אחד מגדולי ישראל לפי הסדר כדלקמן: (א) מרן הגר"ש אלישיב שליט"א. (ב) הגרא"ל שטיינמן שליט"א. (ג) הגרמ"י לפקוביץ שליט"א."

366. אני מקבל, כעניין שבעובדה, את טענת הרב ברמן בתצהירו ובעדותו, לפיה קיבל מהרב אברהם, שנים רבות לפני פסק 2000, הבטחה שהמינוי כר"מ בישיבה יישמר לו. אני מקבל גם את טענתו של הרב ברמן לפיה סירב לתפקיד עד לשנת תשס"ה כדי לא להיראות כמי שיושב על כיסא אביו עוד בחייו. ואף על-פי כן, סבורני כי בהתאם לפסק 2000, המקום לבירור מחלוקת זו היה בפני הרב אלישיב. הוא מי שהיה עליו להכריע האם בנסיבות אלו יש למנות את הרב ברמן, ואם המינוי כפוף למנגנון או לא (לרבות הכרעה בטענה כי היות שהמינוי בוצע לפני פסק 2000, הרי שאין בסמכות הרב אלישיב למנוע).

367. על אף שמצאתי את עדותו של הרב מילר מהימנה, איני סבור שניתן לבסס עליה ממצא לפיו הרב אלישיב תמך במינוי הרב ברמן. זאת, שכן כפי שטוען הרש"מ, הרב מילר עצמו הסביר

שלא שמע זאת ישירות מהרב אלישיב (ובלשוננו: "שמעתי את זה מבני שאמר לי את זה בשם סמט שהוא אחד מהנכדים של הרב אלישיב", עמ' 1264 לפרוטוקול). על כל פנים, אין מחלוקת כי לא התנהל הליך מסודר של פנייה לרש"מ והעלאת הטענות שבמחלוקת לפני הרב אלישיב כפי שנדרש בפסק 2000.

368. עם זאת, ועצוב שיש להדגיש זאת, בשום פנים ואופן אין הדבר מצדיק את מסכת האלימות הקיצונית שמצאתי כי ננקטה כלפי הרב ברמן, בעידודו ובתמיכתו של הרש"מ, בעקבות המינוי. תחילתו של דבר באלימות שננקטה כלפי הרב ברמן מצד המזוהים עם הרש"מ מיום הגיעו לישיבה. לאחר מכן, שכר הרש"מ חברת "אבטחה" על מנת שתחסום את גישתו של הרב ברמן לישיבה (והרש"מ אישר זאת בעדותו, עמ' 497-498 לפרוטוקול; ראו גם סעיפים 16 ו-19 לתצהיר הרב ברמן). ויודגש, כי באותם ימים, הרב ברמן אפילו לא החל להגיד שיעור באופן קבוע, אלא הגיע לשבת בסדרים לענות על שאלות תלמידים ושימש כממלא מקום של הרב פוברסקי שנעדר מהישיבה (הרש"מ עצמו אינו מכחיש כי הרב ברמן לא מסר שיעורים באופן קבוע לפני חודש אייר תשס"ה, ראו למשל בפס' 316 לסיכומי). שיאה של האלימות, היה בהתקפת הרב ברמן באגרון מספר שבועות לאחר מינויו, אשר הובילה לדבריו לאשפוזו. תמונותיו – חבול, חבוש ושותת דם מדברות בעד עצמן (נספח 3 לתצהיר הרב ברמן). אף שלא הוכח שהרש"מ יזם את התקיפה בעצמו או ידע על הכוונה לבצעה, אין ספק כי היה שותף להסתה פרועה נגד הרב ברמן ועודד את האווירה האלימה שאיפשרה למעשה נורא כזה לצאת אל הפועל.

369. הרש"מ מוחה גם הוא על אלימות שנלוותה למינוי הרב ברמן. לדבריו, כאשר הגיע הרב ברמן לישיבה התלוו אליו "בריונים אלימים שנשכרו על-ידי הראל"כ, אשר תקפו את תלמידי הישיבה ואברכי"ה" (פס' 286 לסיכומי הרש"מ). הרש"מ מפנה לכתבה שהתפרסמה בעיתון יתד נאמן (לדבריו הפרסום נעשה בהוראת הרב אלישיב), ושלעמדתו מגנה את האלימות של תלמידי הראל"כ (נספח 22 לתצהיר הרש"מ). לא מצאתי כי יש ממש בטענות אלו. אכן, נראה כי גם הראל"כ שכר אנשי "אבטחה" שילוו את הרב ברמן. ייתכן בהחלט ששכירים אלו נהגו אלימות בתלמידי הישיבה. הדבר חמור. אולם בכל הכבוד, לא ניתן להתעלם מהרקע ומהסיבה לכך. מעטות המילים מלתאר את הזעזוע מן המציאות שבה ר"מ בישיבה, נדרש לאבטחה על מנת להיכנס לישיבה, גם אם קיימות טענות נגד תוקף מינויו. חומרת הדברים עולה אף ביתר שאת מחקירתו במשטרה של מר שבתי מרקוביץ, אחיינו של הרש"מ, שהעיד שם כי הוא פעל (בהסכמת הרש"מ) לשכירת אנשי זרוע לצורך חסימת גישתו של הרב ברמן: "הבאתי היום אנשי אבטחה על מנת שייסגרו היום את הכיתה שבה היה אמור המרצה החדש להעביר שיעור. במקביל הביא כהנמן מאבטחים שלו, אשר אבטחו את האירוע. ואז הגיעה המשטרה והרוחות נרגעו והמשטרה ביקשה ממני לפנות את אנשי, ומהצד השני לא נתבקשו לפנות את הנוכחים במקום דבר אשר גרם לשפיכות דמים" (נספח 74 לתצהיר הרב אריה כהנמן, ההדגשה הוספה). עינינו הרואות, לא זו בלבד שהגעית המשטרה וצידודה בצד הראל"כ לא מנעה את אלימות צד הרש"מ, אלא שלטענת אחיינו היא זו שהובילה ל"שפיכות דמים". אשר לכתבה שאליה הפנה הרש"מ, עיינתי בה ולא מצאתי כי יש בה כדי לבסס את טענות

הרש"מ על כך שהאלימות החריגה הייתה דווקא מצד הראל"כ (וגם אילו היו בה טענות כאלה, כוחן הראייתי נראה לי מוגבל ביותר).

370. אם כן, מסקנתי היא כי בהתאם לפסק 2000 על הראל"כ אכן היה לפנות לרב אלישיב להכרעה במחלוקת שהתעוררה סביב מינוי הרב ברמן, הגם שהמינוי הובטח לו עוד לפני מתן הפסק. עם זאת, לא מצאתי ממש בטענות הרש"מ כי דווקא הפרה זו היא הפרה דרמטית במיוחד של הפסק המעידה על התנערות מוחלטת ממנו. ודאי שאין זו הפרה המתירה כל רסן. האלימות, שפיכות הדמים והתרת דמו של הרב ברמן שבאו בעקבות מינויו – מזעזעות. לכך אחראי הצד של הרש"מ, ושום הפרה של פסק בוררות אינה יכולה להצדיק זאת.

(3) גילוי דעת ראשי הישיבה

371. ביום י"ז באייר תשס"ה (26.5.2005) פורסם "גילוי דעת" מטעם ראשי הישיבה הוותיקים, הרבנים אדלשטיין ופוברסקי, אשר הרש"מ רואה בו "הצהרה פומבית על ביטול פסק 2000" מטעם הראל"כ (כותרת פרק ו' לסיכומי הרש"מ). בין היתר, מפנה הרש"מ לכך שפסק 2000 כונה בגילוי הדעת "הסדר" באופן שלטענתו מזלזל במעמדו המחייב כפסק בוררות; לקביעת ראשי הישיבה כי "בטל כל ההסדר הנ"ל"; ולמסקנתם כי "הפתרון היחיד הוא חלוקת הישיבה לשתי ישיבות נפרדות בשני מקומות נפרדים". לטענת הרש"מ, אמירות אלו מעידות על כך שמי שקבע כי פסק 2000 בטל והחליט על פיצול הישיבה הוא הראל"כ. הרש"מ מפנה לעדות הרב מילר כ"דאיה מוחצת" (כותרת פרק ג' לסיכומי הרש"מ) לעמדתו, שכן הרב מילר, שהעיד מטעם הראל"כ, הבהיר כי בעקבות המכתב: "הציבור שנשמע למשמעתו של הרב אדלשטיין אמר שאם הרב אומר שבאופן כזה הישיבה לא תוכל להמשיך להתקיים, אז אי אפשר יותר להמשיך, חייבים למצוא מוצא אחר. והציבור שהיה שייך אל הרב מרקוביץ' אמר, לא, לא, אנחנו רוצים דווקא את ההמשך להמשיך במתכונת הקודמת" (עדות הרב מילר, עמ' 1284 לפרוטוקול).

372. מנגד, הראל"כ טוען שגילוי הדעת בסך הכל שיקף את המציאות כפי שהייתה בישיבה בימים שבהם נכתב. לטענתו, המסמך פורסם לאחר שהרש"מ "השלים את הקמת הישיבה והכולל החדשים שלו" (פס' 399 לסיכומי הראל"כ). לטענת הראל"כ גילוי הדעת דווקא מחזק את טענותיו, שכן כפי שמתואר בו במפורש, כבר במועד פרסומו היה המצב כזה של "שני ישיבות העונינים זה את זה הדדים בכפיפה אחת [...] וכל חילוקי הדעות ביניהם הוא רק על אופן וצורת הפרדות, הפיצויים הכספיים וכדו'". לטענתו, על רקע זה יש להבין גם את עדות הרב מילר. היינו, אלו המזוהים עם הרש"מ ביקשו להמשיך במציאות הקיימת של שתי ישיבות נפרדות ועונינות אשר יושבות יחד בגבעת הישיבה.

373. לא מצאתי ממש בטענות הרש"מ בעניין זה. כפי שטוען הראל"כ יש לקרוא את גילוי הדעת בהקשר העובדתי שבו הוא פורסם. באותה תקופה כבר היה ברור שהרש"מ אינו מקבל את מרות הראל"כ בישיבה וחותר תחת מוסדותיה. במועד שבו פורסם המסמך (אייר תשס"ה) כבר הקים הרש"מ מסגרת "כולל", העביר את כתובתה של עמותת מסורת התורה (ואת האברכים הרשומים בה) לגבעת הישיבה, קיבל תלמידים באסיפה נפרדת ועצמאית וכאמור לעיל עודד את גילויי האלימות כלפי הרב ברמן. בהתחשב בכך, ספק רב בעיני אם הייתה

באותה תקופה "דרך חזרה" שתאפשר את קיום הפסק כפי שניתן. לא למותר לציין כי הרש"מ עצמו טען שכבר בפיצול התפילה בשמחת תורה תשס"ה, כחצי שנה לפני גילוי הדעת, הייתה מעין חציית "נקודת אל חזור" (הגם שכפי שקבעתי לעיל הרקע לפיצול היה דווקא האלימות מצד המזוהים עמו). על כל פנים, בצדק טוען הראל"כ, כי ברור שהרש"מ אינו יכול להתלות בגילוי הדעת על מנת להצדיק הפרות של פסק 2000 מצידו, שקדמו למועד פרסום גילוי הדעת.

374. בנסיבות אלו, גם איני סבור שיש בדברי הרב מילר אליהם מפנה הרש"מ משום "ראיה מוחצת" התומכת בטענתו. אכן, הרב מילר אישר שהציבור שמזוהה עם הראל"כ קיבל את עמדתם של ראשי הישיבה הוותיקים כפי שהובעה בגילוי הדעת. אולם כאמור, מבחינתם היה זה שיקוף של המציאות הקיימת, והדברים מתיישבים עם כל הממצאים שקבעתי לעיל. כאשר המציאות בשטח היא של אלימות, מדון ומאבקי שליטה, איני סבור שניתן לפרש את דברי הרב מילר – לפיהם הצד המזוהה עם הרש"מ רצה "להמשיך במתכונת הקודמת" – כהודאה של עד מטעם הראל"כ בכך שצד הרש"מ עמד בתום לב על קיום פסק 2000 כפי שניתן, לעומת רצונו ופעולותיו של צד הראל"כ לבטל את הפסק.

375. אמנם, בכל הכבוד הראוי לראשי הישיבה הוותיקים, הם לא אחזו בעמדה של גורם שיפוטי מוסמך ומכריע בסכסוך, וכמובן אין בכוח הכרזה שלהם לבטל פסק בוררות תקף. בנסיבות אלו, ייתכן שהסגנון והניסוח שבהם הם בחרו לא היו במקומם. עם זאת, איני מקבל את הטענה שעצם פרסום גילוי הדעת הוא גורם אשר יש בכוחו להצדיק את הפעולות של הרש"מ. דרך הפעולה שהיה על הרש"מ לנקוט בה, על מנת לעמוד על זכויותיו לפי פסק 2000, ככל שהיו קיימות באותו מועד, הייתה בהליכים המשפטיים המתאימים. כפי שעולה מקביעותי לעיל, הדרך שבה הוא בחר הייתה דרך הזרוע, ועם כך אין להשלים.

(4) טענות הרש"מ בעניין ניסיונותיו לאכוף את זכויותיו בדרכים כשרות

376. טענה מרכזית החוזרת בנקודות שונות בסיכומי של הרש"מ היא כי פעולותיו בוצעו מתוך אילוץ, כורח או תגובה לפעולות אחרות של הראל"כ. בעניינים שונים שנידונו לעיל דנתי במופעים ספציפיים של טענה זו. נותר לדון בהיבט מרכזי נוסף שלה – טענת הרש"מ כי הוא ניסה לאכוף את זכויותיו בהליכים משפטיים, באמצעות מערכת בתי המשפט ובאמצעות הבוררים. בפרט מתייחס הרש"מ בטענותיו לשלושה הליכים משפטיים: הבקשה שהגיש לבית המשפט המחוזי לאשר את פסק 2000; פניותיו לבוררים בניסיון לאכוף את הפסק; הבקשה שהגיש לבית המשפט המחוזי בשנת 2006 למתן צו מניעה כלפי הראל"כ (ראו למשל בפסי' 43-45, 375 לסיכומי הרש"מ).

377. ראשית, אציין את המובן מאליו, חוסר הצלחה בנקיטת הליכים משפטיים אין בו משום הצדקה לפעולות פסולות, כל שכן להפעלת כוח ואלימות כפי שתואר לעיל. שנית, גם לגופם של דברים לא שוכנעתי כי הרש"מ נקט בפעולות הנדרשות לאכיפת הפסק ולמיצוי זכויותיו על-פיו, או לפתרון הסכסוך בדרכים משפטיות בכלל. כך לדוגמה, הרש"מ התנגד לבקשת הראל"כ לאשר את פסק 2000 (בקשה שהוגשה בשנת 2000 בסמוך לאחר מתן הפסק, ולפני

שניתנו רוב ההבהרות), והגיש מנגד בקשה לביטולו (ההליכים הופסקו בהסכמת הצדדים, ראו לעיל בפס' 228). אמנם בשנת 2005 הגיש הרש"מ בקשה לאישור הפסק (לרבות ההבהרות), ואכן הפסק אושר בערכאה הראשונה. אולם לאחר שפסק-הדין בוטל בהסכמה והדיון הוחזר לבית המשפט המחוזי, ההליך לא נמשך. אשר לבקשה לצו המניעה שהרש"מ הגיש בשנת 2006, היא נדחתה ולא הוגש עליה ערעור מטעם הרש"מ. אמנם כפי שטוען הרש"מ העילה לדחיית הבקשה הייתה כי תוקפו של שטר הבוררות פקע, ובדיעבד בהליכים אחרים נקבע כי שטר הבוררות בתוקף וכיום אין מחלוקת כי כך הדבר. עם זאת, לא שוכנעתי כי משמעותה של דחיית הבקשה, גם בעילה זו, היא כי הרש"מ מצא את עצמו "חול שוקת שבורה" בשדה המשפטי (פס' 375 לסיכומי הרש"מ). ממילא היסוד לבקשה לצו המניעה הזמני (כאמור, בשנת 2006) התבסס על טענת הרש"מ כי בכוונתו להגיש תביעה לבוררים, אך בפועל תביעה לא הוגשה על-ידו עד שנת 2014. אשר לפניות הרש"מ לבוררים למתן הבהרות, בהליך שלפני לא הוצגו מטעם הרש"מ מסמכי הפניות לבוררים, או הרקע הדיוני שקדם לכל הבהרה. גם לא פורט מה התבקש מהבוררים, ומה היו הטיעונים שהציגו הצדדים (אם בכלל). לא ניתן לראות בפניות עלומות לבוררים (לכולם או לחלקם) למתן הבהרות (שרובן ניתנו ללא דיון מוקדם, ובהרכב חסר) ניסיון כן של הרש"מ לעמוד על זכויותיו ולפתור את הסכסוך ב"שדה המשפטי".

378. ויובהר, אין ספק שהראל"כ נקט בצעדים רבים ושונים על מנת שלא להתדיין בפני הבוררים. הדברים באו לידי ביטוי מובהק בעיקר מאז חידוש הליך הבוררות בשנת 2014. ברור היה שהראל"כ עושה כל אשר לאל ידו על מנת שלא להתדיין בבוררות שנתפסה בעיניו כמוטה ובלתי לגיטימית. במסגרת מאמציו נקט הראל"כ צעדים לגיטימיים (כגון פנייה לבתי המשפט ולבוררים), וצעדים פסולים (כגון התנהלות בא כוחו באולם הבוררות, והדברים גם באו לידי ביטוי בהחלטות בתי המשפט שנדרשו לעניין, כאמור לעיל בפס' 276-277). עם זאת, בתקופה שנדונה בפרק זה, איני סבור שהרש"מ עמד בפני שוקת שבורה כפי שטען. אדרבה, ניכר שלמעשה הרש"מ לא נקט במאמצים של ממש לסיים את הסכסוך, לא באמצעות אישור פסק הבוררות ואכיפת זכויותיו הנטענות, לא באמצעות כפיית המשך הבוררות על הראל"כ, ולא באמצעים משפטיים אחרים. על כל פנים, ודאי שאין בצעדים שנקט כדי להכשיר את הפעולות שביצע, כפי שפורטו בפרק זה.

סיכום ומסקנה

379. בבוררות 2000 תבע הרש"מ לקבל זכויות כ"בעל בית" וכ"ראש הישיבה במובן הרחב", באופן שיציב אותו (לכל הפחות) במעמד שווה לראל"כ כיורשו של הרב אברהם. כאמור בפרק 3, בפסק 2000 לא קיבל הרש"מ את הסעדים הללו, ותחת זאת נקבע כי הוא ימונה כאחד מראשי הישיבה בישיבת פוניבז'. כפי שקבעתי, מינוי זה כרוך מטבעו במימושו בתוך המבנה הארגוני של הישיבה וההיררכיה בה, ומותנה בכך שראש הישיבה פועל במסגרת הקיימת של הישיבה. על מנת לשמש כ"ראש ישיבה", חייב היה הרש"מ לקבל את קביעתם היסודית של הבוררים לגבי ראש מבנה ההיררכיה בישיבה: "בעל הבית היה רא"כ (הרב אברהם כהנמן. ד"ח). ואת זה הוא מוריש לבנו (הראל"כ. ד"ח)".

380. מהממצאים העובדתיים שנקבעו לעיל, ניכר כי הרש"מ לא הסכין לקבל זאת. את אשר לא קיבל בפסק, הוא ביקש לקחת בכוח הזרוע ובקביעת מציאות בשטח. כך השתלט הרש"מ על אמירת שיעור א' במועד שהתאים לו, פתח כולל לאברכים, ובנה מערכת תאגידית שתאפשר לו לנהל מסגרת לימודית בשליטתו המלאה בגבעת הישיבה.

381. כאשר נתקל הרש"מ בהתנגדות, פנו הוא והמזוהים עמו לדרכי אלימות על מנת לאכוף את מבוקשם. כך בשמחת תורה תשס"ד, כך לאחר מינוי הרב ברמן (הגם שכאמור לעיל המינוי היה בניגוד למנגנון שנקבע בפסק 2000), וכך ביחס להשתלטות על חדרי הפנימייה. ויודגש, בפרק זה התמקדנו בעיקר באירועים שהתרחשו בשנים תשס"ד-תשס"ה, אולם דפוס זה נמשך גם לאחר מכן. הראל"כ התייחס בטענותיו לשורה ארוכה של מקרי אלימות שהתרחשו בזמנים מאוחרים יותר (ראו בפרט בפרק ט' לסיכומי הראל"כ), והדברים אף נתמכים בהחלטות בתי המשפט שנמנו בפרק הקודם (ראו לעיל בפס' 282-284). הרש"מ מצדו לא התייחס ישירות לרוב טענות הראל"כ (בסיכומי התשובה של הרש"מ, בחלק שנקרא "התייחסות פרטנית שאינה ממצה לנקודות מסוימות שבסיכומי צד כהנמן", הוא מתייחס לפרקים ח' ו-י' לסיכומי הראל"כ, תוך דילוג בולט על פרק ט' שבו מתאר הראל"כ את עיקר אירועי האלימות).

382. **בנסיבות אלה, ובשל סיבות אלה, אין מנוס מפני המסקנה כי בעקבות התנהלותו באירועים שנמנו, פקע מינויו של הרש"מ כראש ישיבה בישיבת פוניבז', ועמו פקעו הזכויות שהוקנו לו בפסק 2000 כחלק מתפקידו זה.** מינוי כראש ישיבה כאמור אינו רישיון לפעולות אלימות, שדרדרו את הישיבה למלחמת אחים ולסכנה מוחשית של חורבן הישיבה ממש. מסיבות פרקטיות, איני רואה צורך לקבוע מועד מדויק שבו פקע המינוי. היות שלצורך פקיעת המינוי די באירועים שתוארו בפרק זה, אסתפק במסקנה כי המינוי פקע לא יאוחר משנת 2007 (מועד האירוע המאוחר ביותר שנדון בפרק זה, תחילת רישום הבחורים בעמותת מסורת התורה).

383. בשולי הדברים אציין כי הרש"מ טען בסיכומיו כי "טענתו הבסיסית של הראל"כ היא כי הרש"מ איבד את זכויותיו מכיוון ש"פסק 2000 בטל" (פס' 392). לטענת הרש"מ, טענה זו עומדת בפני מחסום של מעשה בית דין, שכן בפס"ד שבח נקבע כי מעמד פסק 2000 הוא כשל פסק בוררות מאושר והזכויות שנקבעו בו חלוטות. בהתייחס לסמכותו של הראל"כ על הפן הגשמי אף קבעה השופטת שבח במפורש שהבוררים אינם מוסמכים להפוך קביעה זו, ואף העירה: "לא יהא זה מופרך להניח כי גם הרב מרקוביץ, לו נשאל, היה שולל מכל וכל פרשנות לפי שטר הבוררין מסמין את הבוררים ליטול ממנו את כתר ההנהגה הרוחנית של הישיבה ולהעבירו לרב כהנמן או לאחר" (פס' 13 לפס"ד שבח). בנוסף, היות שהראל"כ הסתמך על קביעה זו בטענותיו, הרי שלעמדת הרש"מ הוא עומד בפני מחסום נוסף של השתק שיפוטי.

384. אין בטענות אלו כדי לשנות מהמסקנה שקבעתי לעיל. מסקנתי נסמכה לא על שינוי של פסק 2000 או על "נטילת" זכות שניתנה לרש"מ בו, כי אם על הפסק עצמו ועל אופי ותנאי הזכות שהוקנתה בו לרש"מ. עניין זה לא נדון (וכמובן שלא הוכרע) בפס"ד שבח. אעיר, כי בניגוד לטענת הרש"מ, הראל"כ לא טען כי פסק 2000 בטל. להיפך, טענת הראל"כ הייתה

כי: "התפקידים הספציפיים שניתנו לרב מרקוביץ בפסק 2000 אינם רלוונטיים עוד, ואין בכך כדי לפגוע באכיפת פסק 2000 בדיוק כפי שניתן. התפקידים ניתנו לרב מרקוביץ בהיותו חלק מיישיבת פוניבז', ואילו כיום הוא אינו חלק מהישיבה ולא מגיע לו שום תפקיד בה" (פס' 446 לסיכומי התשובה של הראל"כ. ההדגשה הוספה. ד"ח). כאמור, בטענה זו אין סתירה של ההכרעה בפס"ד שבח.

385. טענה נוספת שהעלה הרש"מ היא, כי מכתב ששלח ב"כ הראל"כ (עו"ד בוגט) בשנת 2008 לרשם העמותות מוכיח כי באותן שנים ראה הראל"כ את מסגרת הרש"מ כחלק מיישיבת פוניבז', שכן באותו מכתב צוין: "אין לעמותת מסורת התורה (שבנדון) כל ישיבה, או כל מבנה, או כל פעילות שהיא בעיר בני-ברק!! [...] כל התלמידים המדווחים על ידי עמותת מסורת התורה לומדים אך ורק בישיבת פוניבז'". לשיטת הרש"מ מדובר ב"ראיה מוחצת" (פס' 88 לסיכומי הרש"מ) שסותרת באופן חזיתי את טענת הראל"כ בהליך זה לפיה מסגרת הרש"מ היא ישיבה נפרדת שאינה חלק מיישיבת פוניבז'.

386. בסיכומים השיב ב"כ הראל"כ לטענה זו שלוש תשובות: **האחת** – מדובר בהרחבת חזית בהעלאת טענה שלא הועלתה בשום שלב מוקדם בכתבי הטענות או בתצהירים. **השניה** – המכתב הוצג ללא כל ההקשר של הנושא הנדון בו. מדובר במכתב רביעי בסדרת התכתבויות עם רשם העמותות, שמתוכו הוצג רק מכתב זה, ללא המכתבים הקודמים של ב"כ הראל"כ וללא המכתבים מטעם רשם העמותות או מכתבים מטעם מסורת התורה. יתר על כן, לטענת צד הראל"כ, כל המכתבים כולם, הועלמו מתיק עמותת מסורת התורה שברשם העמותות. **השלישית** – האמירות במכתב עו"ד בוגט, מתייחסות אך ורק להיבט הכלכלי-פיננסי של מימון שעמותת מסורת התורה ביקשה מהמדינה. רשם העמותות לא הוסמך ואף לא עסק בשאלות העומדות כעת בבוררות, האם ישיבת מסורת התורה פועלת כחלק מיישיבת פוניבז' ואם היא רשאית להשתמש במקרקעי פוניבז'.

387. אינני מקבל טענה זו של הרש"מ. **ראשית**, דומה כי אכן מדובר בהרחבת חזית. המסמך הוצג כמוצג **מ/35** במסגרת החקירה הנגדית של הראל"כ (בדיון ביום 23.1.23. פרוטוקול עמ' 1669). לשאלת ב"כ הראל"כ האם המסמך הוצג, השיב ב"כ הרש"מ כי מדובר בנספח 17 לתצהיר הרב אלי בוסקילה. בדקתי את התצהיר, ונספח 17 הינו מסמך אחר שאינו קשור. ככל שבדקתי, מסמך זה כלל לא צורף לתצהיר. יתר על כן, יגעתי ולא מצאתי לא את המסמך, ואף לא אזכור של מכתב עו"ד בוגט ושל הטענה הנסמכת עליו, בתצהיר זה או אחר שהוגשו מטעם צד הרש"מ. גם הרש"מ בסיכומיו, מציין את המסמך רק כמוצג **מ/35**, ואינו מציין נספח בתצהיר כלשהו. **שנית**, מדובר במכתב אחד מתוך סדרת מכתבים בין הראל"כ לבין רשם העמותות, שהקשרו לא הובהר. ההקשר של נושא הדיון לא הוצג על ידי הרש"מ, ולטענת ב"כ הראל"כ מכתב זה ומכתבים קודמים לו באותו עניין, "הועלמו" מתוך תיק רשם העמותות (פס' 99 לסיכומי התשובה מטעם הראל"כ). **שלישית**, לגופו של עניין, מתוכן המכתב עולה כי מדובר היה בניסיון של הראל"כ למחות על כך שעמותת מסורת התורה מקבלת תקציבים מהמדינה (כאמור במכתב: "מצב זה כנראה היווה פירצה אשר קרצה לעמותת מסורת התורה שבנדון כהזדמנות להתעשרות על חשבון המדינה. 'בגילוייה' של תלמידים רבים לא מתקצבים ע"י המדינה [...] החליטו כנראה במסורת התורה לדווח על עצמה כאילו יש לה

ישיבה בבני-ברק). גם במכתב עצמו השימוש במושג "ישיבה" הינו רב-משמעי, לעיתים כמקום פיזי בו לומדים ומתגוררים תלמידים, לעיתים כמסגרת של תוכנית לימודים, לעיתים כרשימת תלמידים הרשומים בעמותת פוניבז' לצורך דיווחים למשרד הבטחון, לעיתים כרשימת תלמידים שמסורת התורה מבקשת מאת המדינה מימון עבורם החזקתם. אזכיר גם כי מדובר השנים 2005 עד 2008 הם "תקופת דמדומים", בה למרות הסכסוך והפילוג לשתי מסגרות, רישום תלמידים של הרש"מ נמשך פרק זמן בעמותת פוניבז' לצורך דיווחים למשרד הבטחון, וההזנה והדיוור של התלמידים נעשים וממונים על-ידי עמותת פוניבז'.

388. אינני רואה כיצד הדברים במכתב זה יכולים להשפיע על המסקנה המשפטית שקבעתי לעיל – לפיה אין יסוד משפטי לחייב את חברת פוניבז' או עמותת פוניבז', המחזיקות במה שכונה "נכסי הישיבה", בחיובים כלשהם כלפי הרש"מ או תלמידיו. יתר על כן, אין ספק ש**כבר באותן שנים** (2005-2008) העלה הראל"כ טענות כלפי מסגרת הרש"מ והתקיימותה כמסגרת נפרדת מזו של הראל"כ, כך שלמעשה מתנהלות בגבעת הישיבה "שתי ישיבות" (כפי שנכתב במפורש ב"גילוי הדעת" של ראשי הישיבה הוותיקים בשנת תשס"ה (26.5.2005)). וכן טענת הראל"כ שהרבנים דויטש וזלושינסקי "התפטרו" מישיבת פוניבז' – ראו לעיל בפס' (263).

389. לפני סיום חלק זה, אציין שוב כי אין להסיק מהממצאים מסקנה שצד הראל"כ התנהל כדין, או כי אנשים המזוהים עימו לא פעלו באלימות בעצמם בשום מצב. לא כך הם פני הדברים. עם זאת, בהסתכל על מכלול התמונה העובדתית, לא נותר ספק כי אלימותם היא משנית ביחס לאלימות הרווחת והבוטה שהפעיל לאורך השנים צד הרש"מ, בעידודו ובתמיכתו. סיכמה זאת השופטת שבח ביחס למלחמה על השליטה בהיכל הישיבה: "כאשר [כהנמן] הבינו כי מרקוביץ דוחקים אותם, תוך שימוש באלימות ובבריונות, מהיכל הישיבה, הם פנו לבית המשפט וביקשו את עזרתו, בניגוד למרקוביץ הדוגלים בעשיית דין עצמית".⁵⁴ בהקשר זה, לא למותר לציין את שני פסקי-הדין בהם השופטת ערקובי הביעה זעזוע קשה ממעשי האלימות שביצעו תלמידי הרש"מ, וקבעה שצד הרש"מ נהג בבזיון בית המשפט בהפרו את החלטות בתי המשפט (לעיל פס' 282).⁵⁵ הדברים אמורים אמנם ביחס להתרחשויות מאוחרות בהרבה, אולם להתרשמותי, הם נכונים ותקפים גם למערכת האירועים שתוארה בפרק זה.

⁵⁴ ת"א (מחוזי ת"א) 4704-05-21 **ישיבת פוניבז' בע"מ (חל"צ) נ' מסורת התורה בני ברק (ע"ר)**, פס' 13 (19.9.2021).

⁵⁵ ערעורים על הקביעה כי צד הרש"מ הפר את החלטות בתי המשפט ונהג בבזיון בית משפט, נדחו על-ידי בית המשפט העליון.

מעמד התלמידים ואנשי הצוות במסגרת הרש"מ

390. הרש"מ טען כי התלמידים הלומדים במסגרת החינוכית שבהנהגתו, ואנשי הצוות העובדים בה, ראויים וזכאים להיות חלק מישיבת פוניבז'. כפי שהוסבר בפתח פרק זה, משמעותה המשפטית של הטענה, היא כי הם זכאים להיכנס לקשר משפטי מחייב עם עמותת פוניבז' או חברת פוניבז', המחזיקות ב"נכסי הישיבה".

391. כאמור לעיל, ביסוד טענת הרש"מ עומדות זכויותיו לפי פסק 2000. לטענתו, היות שהתלמידים ואנשי הצוות התקבלו בהתאם למנגנונים שנקבעו בפסק, הרי שחברת פוניבז' או עמותת פוניבז' מחויבות לנקוט בצעדים הנדרשים לרישום התלמידים ולספק את כל צרכיהם (מגורים, מקומות בהיכל הישיבה וכיתות לימוד, תחזוקה, מזון, מילגות וכו') וכן לממן את העסקת אנשי הצוות. דא עקא, כפי שנקבע לעיל, זכויות הרש"מ לפי פסק 2000 פקעו לכל המאוחר בשנת 2007, לאחר שמרד במבנה הארגוני של הישיבה, חתר תחת מוסדותיה, ובפשטות הפר את תנאי מינויו כראש ישיבה.

392. משכך, אין יסוד לטענה כי עמותת פוניבז' או חברת פוניבז' מחויבות כלפי תלמידי הרש"מ. בפרקים הבאים נדון במשמעותה הפרקטית של קביעה זו, ביחס לתביעות הפרטניות שהגישו הצדדים.

מעמד התלמידים ואנשי הצוות במסגרת הראל"כ

393. טענת הרש"מ כלפי המסגרת החינוכית בהנהגת הראל"כ התמקדה בכך שאסיפות קבלת התלמידים שקיים הראל"כ לאורך השנים (מזמן אלול תשס"ה ואילך) מנוגדות למנגנון שנקבע בפסק 2000, ולכן התלמידים שהתקבלו בהן אינם זכאים להיחשב תלמידי ישיבת פוניבז' (ראו למשל בפס' 691 לסיכומי הרש"מ).

394. כפי שקבעתי לעיל, לכל המאוחר בשנת 2007 פקע מינויו של הרש"מ כראש ישיבת פוניבז', ומשכך פקעו החובות של הראל"כ כלפיו לפי פסק 2000. לאחר שמינויו של הרש"מ כראש ישיבה פקע, הראל"כ אינו מוגבל עוד בקבלת תלמידים לפי הפסק. הדברים יפים גם בעניין מינוי אנשי צוות. אמנם, כפי שקבעתי לעיל, הן האסיפות של הראל"כ והן האסיפות של הרש"מ שהתקיימו בנפרד התקיימו בניגוד למנגנון בפסק 2000. אולם, מהרגע שנקבע שזכויות הרש"מ לפי הפסק פקעו, אין מניעה שהראל"כ יקבל תלמידים לישיבה באופן עצמאי.

395. אדגיש שוב – המשמעות של קבלת תלמידים היא למעשה יצירת קשר משפטי מחייב בין התלמיד לבין חברת פוניבז' או עמותת פוניבז'. מטבע הדברים, פעולות בחברה או בעמותה, לרבות כניסה לקשר משפטי כזה, צריכות להיעשות בהתאם לכל דין ובהתאם לכללי הממשל התאגידי. אולם לא מצאתי יסוד לקבוע כי בכל הנוגע לקבלת תלמידים ולמינוי אנשי צוות במסגרת החינוכית של הראל"כ הדברים נעשו בצורה שאינה תקינה או שאין לה תוקף.

396. טרם סיום פרק זה אעיר, כי אמנם בפסק 2000 נקבע שהראל"כ הוא בעל הבית בישיבה ועל פיו יישק דבר. הראל"כ, הן על-פי דין-תורה נוכח היותו בעל הבית לפי פסק 2000, והן על-פי הדין הישראלי נוכח שליטתו בחברת פוניבז' ובעמותת פוניבז', הוא מי שהחזיק בזכויות ובסמכות העליונה לנווט את הפעילות בישיבה. עם זאת, קבעתי לעיל כי הראל"כ אינו יכול לעשות בחברה או בעמותה כל אשר יעלה על רוחו, והוא חב חובת אמון במסגרת תפקידיו. הדבר ברור הן על-פי דין-תורה, הן על-פי הדין הישראלי, והראל"כ אינו כופר בכך (ראו למשל בסעיף 165 לסיכומי התשובה מטען הראל"כ).

397. מבלי להמעיט מחומרת התנהלות הרש"מ שעמדה במוקד פרק זה, אבהיר שוב כי מהחומר שהוצג בהליך זה עולה כי התנהלות הראל"כ בתפקידיו גם היא אינה מניחה את הדעת. בהקשר זה יצוין, כי ייתכן שבנסיבות מסוימות פעולות הראל"כ עשויות לחייב ולהצדיק נקיטת צעדים להבטחת ניהולן התקין של החברה והעמותה.

398. משהוכרעו טענות הצדדים בעניין מעמדן המשפטי של המסגרות השונות, ניתן לפנות כעת להכרעה בתביעות הפרטניות, על הסעדים השונים שהתבקשו בהן. לכך יוקדשו הפרקים הבאים.

פרק 6. תביעת צד הרש"מ: סעדים הצהרתיים וקביעת הסדרים בגבעת הישיבה

399. בפרק הסעדים בסיכומיו ביקש הרש"מ מספר סעדים הצהרתיים. הראשון בהם הוא קביעה עקרונית כללית לפיה: "המסגרת הלימודית שתחת הרש"מ היא ישיבת פוניבז', תלמידיו הם תלמידי פוניבז' והם הזכאים ליהנות מפירות נכסיה של ישיבת פוניבז'" (חלק א', פרק ט(1) לסיכומי הרש"מ). לאחר מכן, ביקש הרש"מ סעדים הצהרתיים פרטניים שבחלקם חופפים או נגזרים במידה מסוימת מסעד זה. בכלל זה ביקש הרש"מ לקבוע כי:

- לרש"מ עומדת הזכות לקבל לא פחות ממחצית מתלמידי ישיבת פוניבז' ומחצית מהצוות החינוכי.
- כל הר"מים שקיבל הרש"מ לאורך השנים הם חלק מהצוות הרוחני של הישיבה, בעוד שהר"מים שקיבל הראל"כ אינם חלק מהישיבה, או שעליהם לעבור "עיון חוזר" ולהתקבל מחדש בהסכמה של הרש"מ והראל"כ.
- על הראל"כ מוטלת חובה לשאת בכל ההוצאות בהן נשא, נושא ויישא הרש"מ עבור ניהול הישיבה והפעלתה.
- על הראל"כ מוטלת החובה לזון ולפרנס מתוך נכסי הישיבה את כל תלמידי פוניבז' שהתקבלו ויתקבלו על-ידי הרש"מ.
- התלמידים והר"מים של המסגרת שחוסה תחת הרש"מ זכאים ועדיפים לעשות שימוש בכל נכסי המקרקעין שבמתחם ישיבת פוניבז' ללימוד ותפילה, ולכל צרכי תכנית הלימודים בישיבה.

400. ניתן לחלק את הסעד העקרוני שמבקש הרש"מ לשני חלקים. הראשון הוא הקביעה כי מסגרתו היא "ישיבת פוניבז'", והשני הוא כי תלמידיו זכאים ליהנות מהנכסים ופירות הנכסים של ישיבת פוניבז'. כפי שקבעתי בפרק הקודם, "ישיבת פוניבז'" כשלעצמה אינה אישיות משפטית. השאלה איזו מהמסגרות היא ישיבת פוניבז' "האמיתית", שבה עוסק החלק הראשון, איננה שאלה משפטית. לא ניתן לענות עליה במסגרת הליך זה, וממילא לתשובה לא תהיה משמעות משפטית ביחס לסעדים האחרים שנתבעו. משכך, איני נעתר לבקשה לקבוע כי מסגרת הרש"מ היא "ישיבת פוניבז'" (למען הסר ספק – אין בכך קביעה כי דווקא מסגרת הראל"כ היא "ישיבת פוניבז'", שכן זו כאמור שאלה שאין בכוחו של המשפט להכריע בה).

401. כיוון ש"ישיבת פוניבז'" איננה אישיות משפטית, היא אינה יכולה להיות בעלת נכסים או לשאת בזכויות וחובות. כך על-פי דין תורה, כך על-פי הדין הישראלי. כאשר מבקש הרש"מ לקבוע כי תלמידיו זכאים ליהנות מ"נכסי הישיבה", משמעות הדבר היא כי הוא מבקש לקבוע שקיים קשר משפטי בין חברת פוניבז' ועמותת פוניבז', המחזיקות בנכסים, לבין התלמידים והר"מים במסגרתו. עניין זה נדון בפרק הקודם, בו קבעתי כי לא קיים קשר משפטי כזה, ולא קיימים חיובים של חברת פוניבז' או עמותת פוניבז' כלפי התלמידים או

הר"מים במסגרתו של הרש"מ. משכך, אני דוחה גם את חלקו השני של הסעד ההצהרתי שביקש הרש"מ.

402. כאמור, מעבר לסעד ההצהרתי העקרוני תבע הרש"מ גם סעדים הצהרתיים פרטניים נוספים, כפי שפורטו לעיל. תביעות אלו מבוססות כולן על הזכויות שקיבל הרש"מ בפסק 2000, ועל הטענה שקיים קשר משפטי בין התלמידים והר"מים במסגרתו לבין חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' המחזיקות ב"נכסי הישיבה". מובן כי גם דינן של תביעות אלו להידחות. כפי שפורט בפרק הקודם, זכויות הרש"מ לפי פסק 2000 אינן עומדות לו עוד, ואין יסוד לטענתו בעניין הקשר בין תלמידיו לבין החברה והעמותה.

403. בנוסף על הסעדים ההצהרתיים שפורטו לעיל, בפרק ט(5) לסיכומיו מבקש הרש"מ שני סעדים נוספים, המכונים "קביעת הסדרים". הסעד המבוקש **הראשון** הוא מתן תוקף לסטטוס-קוו הנוכחי בנוגע לשימוש במבנים בגבעת הישיבה (כפי שהוא מתואר בסיכומי הרש"מ). הסעד המבוקש **השני** הוא לתת לצד הרש"מ את היכולת לפתח ולשכלל את המבנים שבשליטתו, ולהעניק לו הרשאה בלתי חוזרת לפנות לרשויות התכנון על מנת לבנות ולהוסיף שטחי בניה באותם המבנים למען המשך התפתחותה של הישיבה. נקודת המוצא של תביעה זו היא כי לרש"מ יש זכות להשתמש במבנים שבהם הוא מחזיק. כפי שיובהר בפרק הבא, לנקודת מוצא זו אין יסוד משפטי. לפיכך דין התביעה לקביעת הסדרים להידחות.

404. בשולי הדברים אעיר, כי אין בדחיית הסעדים שתבע הרש"מ משום דחייה של טענותיו לפיהן הראל"כ הפר חיובים כלפיו מכוח פסק 2000. כפי שציינתי בפרק 5, הרש"מ טען להפרות רבות של הפסק מצד הראל"כ וניכר כי לפחות בחלק מהעניינים הראל"כ אכן הפר את הפסק. אולם לא מצאתי שיש בהפרות הנטענות יסוד משפטי שמוביל למתן הסעדים שביקש הרש"מ. על מנת שלא להותיר הפרות אלו ללא מענה אתייחס לעניין בפרק 12 העוסק בסמכותי לפסוק "פשרה הקרובה לדין".

פרק 7. תביעת צד הראל"כ: סילוק יד ופינוי

405. צד הראל"כ תובע את סילוק ידם של הרש"מ ושל עמותת מסורת התורה מהמקרקעין בגבעת הישיבה, שנמצאים כולם בבעלות חברת פוניבז' (גוש 6188, חלקות: 13, 75, 76, 84, 101, 167, 196, 197, ו-251-255). הראל"כ טוען כי הרש"מ ומסורת התורה השתלטו בכוח על המבנים בהם הם מחזיקים כיום, וכי הם מחזיקים בהם ללא רשות מחברת פוניבז', שהיא בעלת המקרקעין. כמו כן, מבקש הראל"כ "צו שימנע פלישה חוזרת שלהם לכל מקרקעין שבבעלות או בחזקת ישיבת פוניבז'" (פס' 805 לסיכומי הראל"כ). הראל"כ לא פירט מה כוונתו בסעד זה, וטען כי הדבר מתבקש לאור התנהלותו של הרש"מ במסגרת ההליכים שננקטו לסילוק יד בישיבת גרודנא באשדוד (ראו לעיל בפס' 257).

406. הרש"מ טוען מנגד כי תביעת הפינוי, כמו רוב התביעות מטעם הראל"כ בהליך זה, מבוססת על עילת תביעה שאינה שייכת לו, אלא לחברת פוניבז' (ובחלק מהתביעות האחרות – לעמותת פוניבז'). לטענת הרש"מ, הראל"כ אינו רשאי "לגייס" את חברת פוניבז' או את עמותת פוניבז' לעמוד לצדו בסכסוך, והוא אינו מוסמך לקבוע את עמדתן או להגיש תביעות בשמן. לפיכך סבור הרש"מ כי יש לדחות על הסף את כל התביעות המבוססות על עילות תביעה השייכות לחברת פוניבז' או עמותת פוניבז'. כמו כן, טוען הרש"מ כי ביסוד התביעות של הראל"כ בהליך זה עומדת הטענה שהרש"מ פרש מישיבת פוניבז' וכי פסק 2000 בטל ומבוטל. לטענת הרש"מ, הראל"כ מושתק מלטעון טענה זו, וזאת נוכח בקשתו של הראל"כ לאשר את פסק 2000 במסגרת ההליך שהתקיים לפני השופטת שבח בשנת 2015.

407. לגופם של דברים, טוען הרש"מ כי תביעת הפינוי, כמו גם מרבית התביעות הנוספות של הראל"כ, מבוססת על הנחת היסוד שהרש"מ ותלמידיו אינם חלק מישיבת פוניבז'. הרש"מ סבור כי הנחה זו קרסה, ולכן יש לקבוע שהוא ותלמידיו הם בני רשות לשימוש בנכסי הישיבה, ובכלל זה במקרקעין.

408. אתחיל מדיון בטענות הסף של הרש"מ. טענות אלו מכוונות כאמור כלפי רוב הסעדים שתבע צד הראל"כ, ולא רק כלפי תביעת הפינוי. מטעמי נוחות, אדון בהן בשלב זה, אך הדברים יפים גם ביחס לתביעות שיידונו בפרקים הבאים שלגביהן הועלו טענות אלו. לאחר מכן, נוכח מסקנתי כי יש לדחות את טענות הסף של הרש"מ, אמשך ואדון בתביעת הפינוי לגופה.

7.א. סמכות הראל"כ להגיש תביעות בשם חברת פוניבז' ועמותת פוניבז'

409. כאמור, הרש"מ גורס כי הראל"כ אינו רשאי להגיש את תביעת הפינוי, שמבוססת על עילה השייכת לחברת פוניבז'. הרש"מ מפנה בעניין זה לדברי השופט גרוניס בערעור שהגיש הראל"כ על פסק-הדין בתביעת הנאמנות: "בנסיבות המקרה אין להכיר במעמדו של המערער (הראל"כ. ד"ח) לנקוט הליך לפי [חוק הנאמנות]. ייתכן ובנסיבות אחרות, ניתן היה לאפשר למערער להגיש הליך בהיותו "מעוניין בדבר". ברם, על דקע הסכסוך בין המערער לבין המשיב (הרש"מ. ד"ח)

בענייניה של הישיבה אין לאפשר למערער לשים עצמו כלפי המשיב כמי שדואג לענייניה של חברת פוניבז'.⁵⁶ לטענת הרש"מ דברים אלו נכונים ויפים לכלל התביעות שהגיש הראל"כ בשם חברת פוניבז' ועמותת פוניבז', ולא רק לתביעת הנאמנות. עוד טוען הרש"מ, כי הואיל ובינו לבין הראל"כ קיים סכסוך בנוגע לכל ענייני הישיבה, לרבות שאלות הנוגעות לשליטה ולסמכות לפעול בשמן של החברה והעמותה, אין לאפשר לראל"כ "לגייס" אותן לתביעתו, וממילא אין לנקיטת העמדה של החברה והעמותה משמעות (פס' 886-887 לסיכומי הרש"מ). משמעות הדבר, לשיטת הרש"מ, היא כי "החברה והעמותה אינן יכולות 'לתבוע' את הרש"מ, שכן הן מעולם לא קיבלו החלטה עצמאית כזו, ואין דרך בה יוכלו לקבל החלטה כזו" (שם, פס' 890). הרש"מ מדגיש בפרט את העובדה שהבעלות במניות חברת פוניבז' (ומשכך גם השליטה בחברה) עומדת להכרעה בהליך הנוכחי, ולשיטתו גם מטעם זה לא ניתן להכיר במסגרת ההליך בתביעה מטעם החברה (פס' 18-19 לבקשה לסילוק על הסף שהוגשה מטעם הרש"מ; פס' 893 לסיכומי). בסיכומי התשובה הוסיף הרש"מ וטען כי היות שהראל"כ אינו יכול להגיש את התביעה בשם חברת פוניבז', הרי שהדרך שבה היה עליו לפעול כדי לממש את טענותיו הייתה לפנות לבית המשפט בבקשה לאשר לו להגיש בשם החברה "תביעה נגזרת" (פס' 49 לסיכומי התשובה מטעם הרש"מ).

410. הראל"כ טוען שבבקשת הרש"מ לסילוק על הסף של תביעות צד הראל"כ, הרש"מ מנסה למנוע מכל אחד מהתובעים להגיש את התביעה, ולהקנות לעצמם מעמד של בעלי דין שאין אפשרות לתובעם. מצד אחד, הם מנסים לסלק את התביעה שהוגשה על-ידי חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' בטענה שהללו לא באמת הגישו אותה (אלא הראל"כ צירף אותן לתביעתו האישית). מאידך גיסא הם מנסים לסלק את תביעה שהוגשה על-ידי הראל"כ בטענה שעילות התביעה לא נתונות לו. הראל"כ מוסיף וטוען שהרש"מ מושתק מלטעון כי הראל"כ אינו רשאי להגיש את תביעות חברת פוניבז' ועמותת פוניבז', שכן תביעות שהגישו החברה והעמותה בבתי המשפט הופנו על-ידי השופטים לדיון בבוררות, לאחר שהתקבלה טענת הרש"מ לפיה קיימת זהות בין התובעות (החברה והעמותה) לבין הראל"כ.

411. אשר לטענות הרש"מ המבוססות על פסק-הדין בערעור על תביעת הנאמנות, מדגיש הראל"כ כי באותו עניין לא הוצגו העובדות הנוגעות למצב המשפטי של חברת פוניבז', והדבר צוין במפורש על-ידי השופט גרוניס (פס' 2 לפסק-הדין בערעור הנאמנות: "מעמדה המשפטי של הישיבה לא הובהר במידה מספקת"). בכל מקרה, הקביעה בפסק-הדין הייתה שהראל"כ אינו יכול להגיש בעצמו ובשמו האיש, תביעה לפי חוק הנאמנות, באופן עקיף כ"אדם המעוניין בדבר" (מכוח סעי' 39 חוק הנאמנות). אין בפסק-הדין רמז למניעה כלשהי של חברת פוניבז' עצמה מלהגיש תביעות נגד הרש"מ.

412. הראל"כ מוסיף כי במסגרת תביעת הפינוי שהוגשה בבית משפט השלום צורף ייפוי כוח מטעם עמותת פוניבז' וחברת פוניבז' לניהול התביעה. השופט קורן שדן בתביעה דחה את טענת הרש"מ לפיה אין תוקף להחלטה של החברה להגיש את התביעה, וקבע כי אם הרש"מ מעוניין לתקוף החלטות של החברה עליו לעשות זאת באופן ישיר, ולא באופן עקיף

(פס' 20 להחלטה בתביעת הפינוי). עוד טוען הראל"כ, כי בכל הנוגע לעמותת פוניבז', שלטענתו גם היא בעלת עילת תביעה, ממילא אין יסוד לבקשת הסילוק על הסף, שכן אין כל טענה שההחלטה של העמותה על הגשת התביעה התקבלה בה שלא כדין.

413. לאחר ששקלתי את טענות הצדדים, באתי לכלל מסקנה כי דין טענת הרש"מ להידחות. כפי שקבעתי בפרק 2, תביעת המניות מטעם הרש"מ נדחתה, ונקבע כי הראל"כ מחזיק ברובן המוחלט של המניות בחברת **פוניבז'**. כמו כן נדחתה תביעת הרש"מ לקבוע כי מינוי נושאי המשרה בחברה בוצע שלא כדין. לגבי השליטה **בעמותת פוניבז'** לא הוגשה מטעם הרש"מ תביעה כלל. בנסיבות אלו, סבורני כי התביעות שהוגשו על יסוד עילות השייכות לחברה ולעמותה הוגשו כדין.

414. אכן, כפי שטוען הרש"מ, מי שקבע בפועל את החלטות חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' הוא הראל"כ. אולם בעובדה זו אין כשלעצמה כדי למנוע מהחברה להגיש את התביעות. נוכח דחיית תביעת המניות שהוגשה מטעם הרש"מ, לא מצאתי כי בידי הרש"מ נימוק משכנע מדוע יש לקבוע שתביעות צד הראל"כ הוגשו שלא כדין או בחוסר סמכות. טענת הרש"מ לפיה המסלול המתאים לתביעה זו הוא של תביעה נגזרת אינה משכנעת. כפי שהרש"מ עצמו מציין מדובר במסלול שמתאים עבור: "בעל מניות הסבור כי לחברה עומדת עילת תביעה טובה, ולמרות דרישתו החברה אינה פועלת למימוש תביעתה" (פס' 49 לסיכומי התשובה מטעם הרש"מ, ההדגשה הוספה). לעומת זאת בענייננו, חברת פוניבז' אכן פעלה למימוש תביעתה, והרי על כך מלין הרש"מ.

415. אשר לניסיון של הרש"מ להסיק מהדברים שנאמרו בפסק-הדין בערעור הנאמנות מסקנה לפיה החברה לא רשאית לתבוע את הרש"מ, לא מצאתי בו ממש. כפי שציין הראל"כ, הדברים נאמרו ביחס לתביעה שהראל"כ ניסה להגיש באופן **אישי**, כ"בעל עניין בדבר", לקבלת סעד עבור בעל זכות אחר. הראל"כ ביסס את התביעה על יסוד עילת תביעה השייכת לחברת פוניבז' שהיתה במעמד של "נהנית" מכספים השייכים לה ושלטענת הראל"כ הוחזקו על-ידי הרש"מ בנאמנות (וכן עבור הרבנית כהנמן, שגם היא היתה במעמד של "נהנית", כיורשת של הרב אברהם). בענייננו, נוכח האמור לעיל לגבי תביעת המניות, לא מצאתי כי יש מניעה שהראל"כ יעשה שימוש בכוחו בחברה על מנת שזו תגיש את התביעה.

7.ב. טענת ההשתק

416. כאמור בפתח פרק זה, טענת סף נוספת שטוען הרש"מ היא כי הראל"כ מושתק מלטעון שהרש"מ איבד את זכויותיו לפי פסק 2000, וזאת נוכח ההליך שהתקיים בשנת 2015 לפני השופטת שבח. לטענת הרש"מ, באותו הליך ביקש הראל"כ **לאשר** את פסק 2000. לעומת זאת בהליך הנוכחי, על-פי טענת הרש"מ, מבקש הראל"כ לקבוע כי "הפסק בטל ומבוטל והרש"מ איבד את זכויותיו" (פס' 870 לסיכומי הרש"מ). הרש"מ טוען כי טענות אלו סותרות אחת את השנייה, ועל כן הראל"כ מושתק מלטעון את הטענה שטען בהליך זה.

417. אין בידי לקבל טענה זו. הרש"מ לא הפנה למקום ספציפי בטענות הראל"כ בו נטען שפסק 2000 בטל או מבוטל. עיינתי בכתבי בית הדין שהוגשו מטעם הראל"כ ולא מצאתי טענה כזו. דומה כי הרש"מ מבקש לטעון שזו המשמעות של טענת הראל"כ לפיה הרש"מ "פרש" מהישיבה ואיבד את זכויותיו שקיבל בפסק 2000. אולם אין זהות בין הטענות. הראל"כ מבקש לטעון שבפעולות שבהן הוא רואה פרישה למעשה חרג הרש"מ בהרבה מהסמכויות והתפקיד שהוקנו לו בפסק 2000, באופן שהפקיע את המינוי שקיבל לפי הפסק ואת הזכויות הנלוות לו (ראו בהרחבה בפרק 5). טענה זו אינה שקולה לטענה שהרש"מ מייחס לראל"כ ש"הפסק בטל ומבוטל". לפיכך לא מצאתי שיש יסוד לטענת ההשתק.

ג.7. תביעת הפינוי – לגופם של דברים

418. משנדחו טענות הסף של הרש"מ, אפנה להכריע בתביעת הפינוי גופא. בסעיף 16 לחוק המקרקעין, התשכ"ט-1969 נקבע: "בעל מקרקעין ומי שזכאי להחזיק בהם זכאי לדרוש מסירת המקרקעין ממי שמחזיק בהם שלא כדין". בפסיקה הובהר כי: "הוראה זו נותנת עדיפות לבעל הזכות להחזיק על פני מסיג הגבול ומקנה לו זכות תביעה בערכאות לסילוק ידו של הפולש. בתביעה זו על התובע להוכיח הן את זכותו שלו להחזיק בקרקע והן את העדר זכותו של הנתבע להחזיק בהם. בהוכחת תנאים מצטברים אלה תלויה הצלחת התביעה".⁵⁷

419. בענייננו, אין מחלוקת על כך שהרש"מ ועמותת מסורת התורה מחזיקים ומשתמשים במבנים רבים הנמצאים בגבעת הישיבה (ראו למשל בפרק ט(5) לסיכומי הרש"מ, בו מפורט הסטטוס-קוו הקיים לטענתו במקרקעין). כמו כן, אין מחלוקת כי הבעלים הרשום של המבנים והמקרקעין הללו היא חברת פוניבז'. כאמור בפרק 5 במסגרת ההליך שלפני טען הרש"מ כי "ישיבת פוניבז'" היא אישיות הלכתית-משפטית, וכי החברה אינה אלא כלי שבו עושה הישיבה שימוש לצרכיה, בין היתר לצורך פעולות כגון רישום "נכסי הישיבה" והחזקה בהם. טענה זו נדחתה, ונקבע שה"ישיבה" אינה ישות משפטית היכולה להחזיק בזכויות ובחובות. משכך ברור שנדחתה הטענה המשתמעת מדבריו של הרש"מ לפיה מדובר בנכסים השייכים לאותה ישות (הישיבה), או שחברת פוניבז' מחויבת בחיוב כלשהו כלפי אותה ישות.

420. הנקודה היחידה שנותרה במחלוקת היא, האם הרש"מ ועמותת מסורת התורה מחזיקים בזכות שימוש במקרקעין, כך שלא ניתן לדרוש מהם לפנותם. טענת הרש"מ היא כי מעצם היותה של מסגרת ישיבת פוניבז' ה"לגיטימית", הרי שהוא ותלמידיו זכאים לעשות שימוש "בכל אחד מנכסי ישיבת פוניבז'" (פס' 901 לסיכומי הרש"מ). כפי שקבעתי בפרק 5, טיעון זה אינו תקף. היות שישיבת פוניבז' אינה אישיות משפטית, הרי שהטענה כי מסגרת זו או אחרת היא "ישיבת פוניבז'" מבחינה מופשטת כלשהי, היא חסרת משמעות משפטית ואין בה כדי להקנות לרש"מ או לתלמידיו זכות שימוש במקרקעין שאין לה מקור משפטי אחר. בלאו הכי, הנימוק העיקרי של הרש"מ מדוע המסגרת שלו היא ישיבת פוניבז' ה"לגיטימית", בניגוד למסגרת הראל"כ, מבוסס על הזכויות שקיבל הרש"מ בפסק 2000.

⁵⁷ רע"א 5518/98 יוסף נ' עוקשי, פס' 8(א) לחוות הדעת של השופטת פרוקצ'יה (11.3.2001).

אולם כפי שקבעתי, מינוי הרש"מ כראש ישיבה בפסק 2000, על הזכויות הנלוות אליו, פקע בעקבות התנהלותו. פסק 2000 כבר לא יכול אפוא לשמש יסוד לזכות שימוש במקרקעין עבור הרש"מ או מסגרתו.

421. על כן, מסקנתי היא כי הרש"מ מחזיק כיום במקרקעין ללא זכות שבדין. משכך, דין התביעה לסילוק יד להתקבל. הוראות אופרטיביות בדבר פינוי המקרקעין יינתנו בסוף פסק-הדין. כפי שציינתי לעיל, הראל"כ ביקש בנוסף צו שיימנע פלישה חוזרת. לא ברור מה תוכן הצו המבוקש, אולם מטבע הדברים משמעות קבלת התביעה היא, כי בכפוף להוראות האופרטיביות לגבי הפינוי שיפורטו בהמשך, לרש"מ, לעמותת מסורת התורה, ולמי מטעמם אסור לעשות כל שימוש במקרקעין.

422. בשולי הדברים אעיר כי בין הצדדים התגלעה מחלוקת בשאלה האם בתביעת הפינוי קיימת עילת תביעה לעמותת פוניבז'. הראל"כ טען כי חברת פוניבז' העניקה לעמותה זכות שימוש במקרקעין כך שהעמותה היא מחזיקה כדין של המקרקעין וזכאית לתבוע את סילוק היד. הרש"מ טען כי הענקה זו ותנאיה לא הוכחו. בנוסף, טען הרש"מ כי לחברת פוניבז' לא היתה סמכות להעניק לעמותה "חזקה ושימוש לנצח נצחים" כמתנה חינם אין כסף, ובכך לרוקן עצמה מנכסיה (פס' 527 לסיכומי התשובה). הואיל וקיבלתי את התביעה על יסוד עילת התביעה של החברה, איני רואה צורך להכריע במחלוקת זו.

423. סוף דבר, צד הרש"מ מחזיקים במקרקעין של חברת ישיבת פוניבז' שלא כדין, ועליהם ועל כל מי שמטעמם לפנותם. זהו הדין. להלן בפרק 12, אתייחס לפרטים מעשיים בדבר אופן יישום סילוק היד, בהתחשב במציאות הנוכחית ובכך שמדובר בישיבה ובאמצע שנת לימודים, ובהתחשב בשיקולים של פשרה ולפנים משורת הדין.

פרק 8. התביעות הכספיות ההדדיות

424. בפרק זה אבחן את התביעות הכספיות ההדדיות שהגישו הצדדים. בתחילת הפרק אדון בתביעות הכספיות של צד הראל"כ: התביעה לתשלום עבור השימוש שעשו אנשי מסגרת הרש"מ במקרקעין של חברת פוניבז'; התביעה לתשלום בגין הוצאות כספיות שהוציאה עמותת פוניבז' עבור מסגרת הרש"מ; והתביעה לפיצוי בגין נזקי רכוש שגרמו תלמידי מסגרת הרש"מ לרכוש של חברת פוניבז' ושל עמותת פוניבז'. לאחר מכן אדון בתביעות הכספיות של צד הרש"מ: התביעה לתשלום שנתי קבוע למימון מסגרת הרש"מ והתביעה לתשלום חובות עבר שצבר.

8.א. התביעות הכספיות של צד הראל"כ

(1) סעדים כספיים עבור שימוש מסגרת הרש"מ במקרקעין

425. בפרק הקודם קבעתי כי יש לקבל את טענת הראל"כ לפיה הרש"מ ומסורת התורה מחזיקים שלא כדין במקרקעין השייכים לחברת פוניבז'. לצד סעד סילוק היד שנדון, תובעת החברה סעדים כספיים בגין השימוש שעשה צד הרש"מ במקרקעין. ראשית, תובעת החברה סעד של "דמי שימוש ראויים", בסך של 42,800,000 ₪, בתוספת מע"מ, הצמדה וריבית. לצד זאת, נתבע סעד "החזר הוצאות" עבור מבנים חלופיים שנאלצה עמותת פוניבז' לשכור כתוצאה מהשימוש שנשלל ממנה במבנים שבהם השתמש הרש"מ, בסך כולל של 10,444,464 ₪. שני הסעדים מתייחסים לשנים 2015 – 2022.

426. סעד דמי השימוש הראויים הוא סעד מתחום עשיית עושר ולא במשפט, שיסודו בענייננו בהתעשרות שבה זכו צד הרש"מ מהשימוש שלא כדין במקרקעי חברת פוניבז'. לעומת זאת, הפיצוי עבור שכירת המבנים החלופיים הוא פיצוי עבור נזק שנגרם לעמותת פוניבז' כתוצאה מכך שנשלל ממנה השימוש במקרקעי החברה. ככלל, אין מניעה לצרף סעדים מענפי המשפט השונים, כל עוד הם אינם סותרים אחד את השני. אולם בענייננו, לא ניתן להיעתר הן לסעד הפיצוי והן לסעד השבת ההתעשרות, שכן יש ביניהם חפיפה וקבלת שניהם תביא להתעשרות שלא כדין של צד הראל"כ על חשבון הרש"מ ועמותת מסורת התורה (והדבר אף צוין בכתב התביעה המתכלל מטעם הראל"כ – פס' 124).

427. הואיל והסעד של תשלום דמי השימוש הראויים הועמד על סכום גבוה בהרבה מסכום הפיצוי עבור שכירת מבנים חלופיים, אתחיל מדיון בסעד זה. כפי שיובהר להלן, נוכח התוצאה אליה הגעתי הדיון בפיצוי עבור שכירת המבנים החלופיים מתייתר.

תשלום דמי שימוש ראויים

428. בסעי' 1(א) לחוק עשיית עושר ולא במשפט, התשל"ט-1979 נקבע: "מי שקיבל שלא על פי זכות שבדין נכס, שירות או טובת הנאה אחרת (להלן – הזוכה) שבאו לו מאדם אחר (להלן – המזכה), חייב להשיב למזכה את הזכיה, ואם השבה בעין בלתי אפשרית או בלתי סבירה – לשלם לו את שוויה". על-פי לשון הסעיף, שלושה יסודות מקימים את עילת ההשבה: (1) התעשרות (קבלת טובת הנאה); (2) שלא על-פי זכות שבדין; (3) שמקורה במזכה.⁵⁸

429. כאמור, בפרק הקודם קבעתי כי הרש"מ ועמותת מסורת התורה החזיקו ועשו שימוש במקרקעין ללא זכות. אין ספק כי יש בכך משום התעשרות, שלא על-פי זכות שבדין, שמקורה בחברת פוניבז'. משכך, אפנה לקבוע את שיעור ההתעשרות.

430. על מנת לאמוד את שיעור ההתעשרות הגיש צד הראל"כ חוות דעת מטעם שמאי המקרקעין מר יואל היילבורן. על-פי האמור בחוות הדעת, הערכת השמאי מתייחסת לשווי השימוש המלא בבניינים ברזיל, פרלמן, שוגרמן וציטרון, וכן לשימוש בחלקים בבניין נווה שלום, בבתי פיק ובבניין הישיבה המרכזי. שווי דמי השימוש הועמד על סך כולל של 42,800,000 ש"ח. השמאי נחקר בחקירה נגדית על-ידי ב"כ צד הרש"מ ביום 07.02.23.

431. על אף החקירה הנגדית, הרש"מ לא התייחס לחוות הדעת של השמאי בסיכומיו או בסיכומי התשובה שלו. סיבותיו עמו, אולם בהיעדר התייחסות עניינית מטעם הרש"מ לחוות הדעת, איני רואה סיבה שלא לקבל את מסקנת חוות הדעת, שאינה מופרכת על פניה. אדגיש כי המצב העובדתי שהוצג ביסוד חוות הדעת לגבי השימוש שנעשה בנכסים בפועל, תואם ככלל את מצב העניינים שאותו הציג הרש"מ בסיכומים מטעמו (ראו בפרק ט(5) לסיכומי הרש"מ, מפס' 805 ואילך). כך, הרש"מ עצמו טוען כי פנימיות ברזיל, שוגרמן וציטרון נמצאות בשליטתו המלאה (פס' 827 - 829 לסיכומי הרש"מ). אשר לבניין פרלמן, שבחוות הדעת מיוחס לרש"מ שימוש מלא בו, בפס' 822 לסיכומיו ציין הרש"מ כי "בימות החול - משמש ללימודים ותפילות לתלמידי הרש"מ. בשבתות ובחגים - משמש לתפילות לאברכי כולל פוניבז'". לא ברור מניסוח זה האם ב"אברכי כולל פוניבז'" מתכוון הרש"מ לתלמידיו בלבד או לכל האברכים בגבעת הישיבה. הראל"כ טען בסיכומיו כי הבניין כולו נמצא בשליטת צד הרש"מ (פס' 752 לסיכומי הראל"כ). נוכח העמימות בניסוח הרש"מ והיות שהייתה לו הזדמנות להכחיש את הטענה המפורשת של הראל"כ לגבי השימוש המלא בבניין (שהופיעה הן בחוות הדעת של השמאי, הן בסיכומים), אני מקבל את טענת הראל"כ כי צד הרש"מ עשה בשנים הרלוונטיות שימוש בכל בניין פרלמן, כפי שהונח לצורך עריכת חוות הדעת.

432. אשר לבניינים שנמצאים בשימוש משותף של הצדדים, חוות הדעת לקחה בחשבון שימוש של 38% מבתי פיק, ושימוש של הקומה העליונה (קומה ב') והקומה התחתונה (קומת הקרקע) בבניין 'נווה שלום'. נתונים אלו תואמים את הנתונים שהוצגו בסיכומי הרש"מ

⁵⁸ ראו למשל: רע"א 5768/94 א.ש.י.ר. יבוא יצור והפצה נ' פורום אביזרים ומוצרי צריכה בע"מ, פ"ד נב(4) 289, 359-358 (1998).

(לגבי בתי פיק, ראו פס' 832, לפיה צד הרש"מ מחזיק בשמונה חדרים מתוך 21; לגבי חלוקת פנימיית נווה שלום, ראו פס' 831).

433. לגבי הבניין הראשי, ההתייחסות בחוות הדעת הייתה כדלקמן: השימוש בהיכל הישיבה חולק לשלוש תקופות. מתחילת שנת 2015 עד מאי 2020 הנחת חוות הדעת היא שהשימוש נעשה ב-32.5% משטחו. ממאי 2020 עד מאי 2021 ההנחה ביסוד החישוב היתה שהשימוש נעשה ב-90% מההיכל, הנחה שצוין בחוות הדעת שהיא "על הצד השמדני". מחודש מאי 2021 ועד היום הונח בחוות הדעת שימוש של 50%. בחקירת המומחה תהה ב"כ הרש"מ מנין נמסר הנתון של 32.5% שימוש בתקופה הראשונה, והמומחה השיב כי המידע נמסר על-ידי הרב האריה כהנמן (עמ' 1943 לפרוטוקול). כאמור, הרש"מ לא טען להיקף שימוש שונה בסיכומיו ואני מקבל את הנתון של 32.5% אחוז ביחס לתקופה זו.

434. יתר ההנחות העובדתיות לגבי השימוש בבניין הראשי מפורטות בסעיף 4.1 בעמ' 10 לחוות הדעת, וכוללות בין היתר שימוש מלא בחדרי הפנימייה בקומה השנייה (אגף צפון ואגף דרום) וכן בפנימייה בקומה השלישית ובחדר האוכל בקומת הקרקע. הנתונים האלה דומים לנתונים שהציג הרש"מ בסיכומיו (פס' 810-820), אם כי נראה שאינם זהים לחלוטין (לדוגמה, בקומה העליונה הונח בחוות הדעת שימוש של 100%, אולם לפי סיכומי הרש"מ הדבר נכון רק לאגף הצפוני, בעוד באגף הדרומי בחזקתו רק 3 חדרים מתוך 7 (פס' 819 לסיכומי הרש"מ)). בהיעדר נתונים ברורים ובהיעדר התייחסות של צד הרש"מ לנתונים שעליהם התבסס השמאי בחוות הדעת, אני מקבל את הנתונים שביסוד חוות הדעת.

435. במהלך החקירה הנגדית של השמאי, השתמעה משאלות ב"כ הרש"מ ביקורת על שיטת החישוב שנקטה בחוות הדעת. בפרט, התייחס ב"כ הרש"מ לכך ששווי השימוש הוערך באמצעות הערכת שווי השימוש בנכס השלם, ולאחר מכן חלוקתו לפי שיעור השימוש שעשה הרש"מ בנכס. לדבריו של ב"כ הרש"מ, שווי השימוש במחצית הנכס, למשל, אינה שווה למחצית שווי השימוש בנכס השלם אלא לפחות מכך, ולכן שווי השימוש של החלק שבו השתמש הרש"מ הוערך בהערכת יתר. לאחר מספר שאלות מצד ב"כ הרש"מ שלא הובנו על-ידי המומחה, הפנה המומחה לכך שהדבר נלקח בחשבון ונקטה הפחתה של 10%, הקרויה בחוות הדעת: "התאמה בגין שימוש משותף" (עמ' 31 לחוות הדעת). הרש"מ לא התייחס בסיכומיו לעניין זה, ובהיעדר התייחסות אני מקבל כי ההפחתה משקפת כראוי את הערך הנמוך יותר של השימוש החלקי.

436. נקודה נוספת שעלתה בחקירה הנגדית, היא טעות של המומחה בחישוב השווי לגבי השימוש בהיכל הישיבה בתקופה שתחילתה במאי 2020 וסופה במאי 2021. בתמצית – לגבי תקופה זו דומה כי השמאי חישב תוספת של 20% שנועדה לשקף את השימוש הבלעדי שעשה צד הרש"מ בהיכל בשבתות בתקופות שבהן במהלך השבוע היה השימוש בהיכל משותף. דא עקא, שבתקופה זו היה ההיכל בשימוש כמעט מלא של הרש"מ ממילא (כאמור לעיל – לצורך חוות הדעת הונח שימוש של 90%). בנסיבות אלו, לא היה מקום לשקלל תוספת על שימוש בלעדי בשבתות, שכן ממילא היה שימוש בלעדי (כמעט) בכל השבוע,

ושקלול התוספת למעשה מוביל להתחשבות כפולה בשבתות. המומחה עומת עם עובדה זו בחקירתו, והודה שיש בחישוב משום טעות. עם זאת לטענתו של המומחה, הוא ערך תחשיב מחודש, שתוצאתו למעשה הייתה שערך השימוש גבוה יותר מאשר התוצאה בחוות הדעת (ראו את חילופי הדברים, בעמ' 1935 לפרוטוקול, החל משורה 22). אציין כי לא התרתי את הגשת התחשיב החדש, שנחשף לראשונה על דוכן העדים, בתגובה לשאלת ב"כ הרש"מ, ולא הומצא לצד הרש"מ לפני הדיון (ראו שם, בעמ' 1939).

437. התלבטתי האם יש להפחית מדמי השימוש בהתחשב בטעות הזו, שבה כאמור הודה המומחה. עם זאת, נוכח טענת המומחה כי היא אינה משנה את התוצאה הסופית (הגם שהטענה לא הוסברה), ובעיקר נוכח ההתעלמות מהנושא בסיכומי הרש"מ, לא מצאתי לנכון לעשות בעצמי התאמה מתמטית של הסכום בהיעדר טענות מהצדדים. לפיכך, אני מקבל את הסכום האמור בחוות הדעת (על אף שכאמור, ככל הנראה יש טעות מסוימת ביחס לחישוב שווי השימוש בחודשים מאי 2020 – מאי 2021). יודגש, כי על כל פנים הטעות מתייחסת לתקופה של שנה אחת בלבד מתוך למעלה משבע השנים שלגביהן נתבעים דמי השימוש.

438. סיכומי של דבר, בשימוש שביצעו הרש"מ ועמותת מסורת התורה במקרקעי החברה יש משום עשיית עושר ולא במשפט. בהתאם לסעי' 1 לחוק עשיית עושר ולא במשפט, והיות ששיעור ההתעשרות לא נסתר על-ידי הרש"מ, חברת פוניבז' זכאית לתשלום דמי שימוש ראויים בסך כולל של ₪ 42,800,000 בתוספת מע"מ. כפי שצינתי לעיל, היות שסכום זה גבוה בהרבה מהסכום שנתבע עבור שכירת המבנים החלופיים, וכיוון שלא ניתן לזכות בשני הסעדים יחד, אני נדרש לטענות הצדדים לגבי שכירת המבנים החלופיים. כמו כן, הואיל ולא נשמעו טענות מטעם צד הרש"מ בעניין אבחנה בין הרש"מ לבין מסורת התורה או חלוקה של החבות, אני קובע כי הם יחויבו במלוא הסכום ביחד ולחוד.

439. תשלום דמי השימוש הראויים כפוף למנגנון ההפחתה המעוגן בסעי' 2 לחוק עשיית עושר ולא במשפט. בנוסף, בהתאם לנוסח שטר הבוררות הריני מוסמך לפסוק פשרה הקרובה לדין. היות שממילא השיקולים שיש להביא בחשבון במסגרת בחינת אפשרות הפשרה הקרובה לדין, דומים במהותם לשיקולי הצדק שעומדים ביסודו של סעי' 2 לחוק עשיית עושר ולא במשפט, אדון בהם בחלקו האחרון של פסק בוררות זה, לאחר שיתברר היקף החיובים הכולל בין הצדדים.

(2) החזר הוצאות כספיות שהוציאה עמותת פוניבז' עבור תלמידי הרש"מ

440. לטענת צד הראל"כ, עמותת פוניבז' נאלצה להוציא סכומי כסף ניכרים עבור תלמידי הרש"מ, ויש להשיב לה כספים אלו. בתביעתו, מחלק הראל"כ סכומים אלו לשניים. הסכום הראשון הוא סכום שהוציאה עמותת פוניבז' עבור הזנת תלמידי הרש"מ בשנים 2005-2011. הסכום השני הוא סכום שהוציאה העמותה משנת 2015 ועד להגשת התצהירים בהליך זה עבור תחזוקת מבנים שנמצאים בשימוש משותף של הצדדים. נדון בכל אחד מהסכומים בנפרד.

הוצאות ההזנה

441. כפי שפורט בפרק 4, בשנת 2010 הגישה עמותת פוניבז' את התביעה שכונתה על-ידי הצדדים "תביעת ההזנה"⁵⁹. הסעד שנתבע היה תשלום כספי בגין הוצאות שהוציאה העמותה עבור הזנת תלמידי מסגרת הרש"מ. תוך כדי התנהלות ההליכים בתביעה, החלה עמותת מסורת התורה לשאת בעצמה בעלויות ההזנה של תלמידי מסגרת הרש"מ. בהמשך לכך, תוקן כתב התביעה, וסכום התביעה הסופי הועמד על סך כולל של 10,837,124 ₪ (נספח 40 לתצהיר הרב אריה כהנמן). על-פי הנטען בכתב התביעה המתוקן, סכום זה כולל ריבית והצמדה עד ליום הגשתו. הסכום הכולל נועד לשקף את הוצאות העמותה עבור הזנת תלמידי הרש"מ משנת 2005 ועד יום 1.2.2011, היום בו החלה עמותת מסורת התורה לממן את הוצאות ההזנה. בתביעה הודגש כי הסכום נתבע עבור תלמידים הרשומים במסגרת הרש"מ בלבד – תלמידים שמסגרת הראל"כ אינה מקבלת תמיכה מהמדינה עבורם ואינה גובה שכר לימוד מהוריהם. כזכור, ההליכים בתביעת ההזנה עוכבו בהחלטת השופט גייפמן, לצורך בירור התביעה בבוררות (ראו לעיל בפס' 259).

442. כעת צד הראל"כ שב ותובע במסגרת הבוררות את הסעד הכספי שתבע בתביעת ההזנה, בסך של 10,837,124 ₪. בנוסף, גורס הראל"כ שיש להוסיף לסכום הפרשי הצמדה וריבית מיום הגשת כתב התביעה המתוקן בתביעת ההזנה ועד יום הגשת כתב התביעה המתכלל בהליך זה, כך שסכום התביעה הכולל עומד על סך של 12,884,953 ₪.

443. להוכחת הסכומים שהוציאה העמותה עבור תלמידי הרש"מ, מפנה הראל"כ בסיכומיו לתצהירו של הרב אריה כהנמן, בנו של הראל"כ (פס' 810.3 לסיכומי הראל"כ). בתצהיר מפנה אריה כהנמן לתחשיב שהגישה עמותת פוניבז' בכתב התביעה המתוקן בתביעת ההזנה (שהוגש ביום 31.8.2011). פירוט לגבי אותו תחשיב הוגש בתצהיר שצורף מטעם מר יוסף כהנמן (אחיו של אריה כהנמן), בהתאם להחלטה של השופט גייפמן באותו הליך. בתצהירו, פירט יוסף כהנמן את שיטת החישוב והפנה לדוחות שערכו עבורו האחראים בעמותה על הנהלת החשבונות ועל ניהול המטבח.

444. בנוסף מפנה הראל"כ למכתב ששלח הרב בוסקילה לתלמידי מסגרת הרש"מ במרץ 2011 שבו נכתב כדלקמן: "ועתה [...] נוסף לאחריותנו תפעול מערך המטבח וחדר האוכל כולו בשבתות וימות החול, על כל המשתמע מכך [...] וכפי הידוע למע"כ שליט"א הוצאות תפעול חדר האוכל הינן רבות ועצומות עד למאוד וזאת בנוסף להוצאות חשמל, ניקיון ואחזקה במבני הישיבה ובצירוף ההוצאות לאחזקה הרוחנית כתשלומי משכורות וכולל האברכים הגדול בישיבה הק'. על כן חובה קדושה על ההורים לשאת בעול ולהיות שותפים ולעמוד לימין הישיבה בשעה גדולה זו ע"י נתינת הוראות קבע בסך \$135 לפחות. סכום זה שנקבע בהתחשב ביוקר המחיה ובנהוג ביתר הישיבות הקדושות - מיועד כולו להוצאות תפעול המטבח וחדר האוכל בלבד!". לטענת הראל"כ, יש בכך משום הודאה מצד מסורת התורה בסכום הוצאות ההזנה. עוד לטענתו, הכפלת הסכום שנקב במכתב במספר התלמידים מובילה לסכום דומה לסכום הנתבע (פירוט החישוב נמצא גם הוא בתצהיר יוסף כהנמן בתביעת ההזנה).

⁵⁹ ת"א (מחוזי ת"א) 36364-04-10 ישיבת פוניבז' (ע"ר) נ' מסורת התורה בני ברק (ע"ר).

445. הרש"מ טוען בסיכומיו כי מעבר לעובדה שעל הראל"כ מוטלת חובה לזון את התלמידים במסגרת הרש"מ בהיותם "תלמידי פוניבז' הלגיטימיים" (פס' 924 לסיכומי הרש"מ), יש לדחות את התביעה ולו משום שסכום הוצאות ההזנה לא הוכח. זאת, שכן לטענת הרש"מ לא ניתן להסתמך בהליך זה על תצהיר של מי שכלל אינו עד בהליך הבוררות המתנהל כאן, אשר הוגש במסגרת הליך אחר שהתקיים בשנת 2011 בפני בית משפט. הרש"מ מדגיש כי אותו הליך בבית המשפט לא הגיע לשלב ההוכחות, ולכן יוסף כהנמן מעולם לא נחקר על התצהיר שהגיש בו ושהראל"כ מבקש כעת להסתמך עליו. יתר על כן, הרש"מ מצביע על כך שהתצהיר אינו מגובה באסמכתאות אותנטיות, אלא כולל בעיקר תחשיבים פנימיים וטבלאות אקסל.

446. טענת הרש"מ לפיה קיימות חובות משפטיות של חברת פוניבז' או עמותת פוניבז' כלפי תלמידיו נדחתה בפרקים הקודמים ולא אחזור על הדברים. עם זאת, יש ממש בטענתו לפיה לא ניתן להסתמך על תצהיר שהוגש בשנת 2011, במסגרת הליך משפטי אחר, כיסוד להוכחת סכום התביעה. **משכך, ועל יסוד זה בלבד, מצאתי כי דין התביעה להידחות.**

447. על מנת להוכיח את סכום התביעה לצורך זכייה בסעד, היה על הראל"כ להוכיח שני נתונים. **הראשון**, הוא מספר התלמידים שהיו רשומים במסגרת הרש"מ שסעדו "על חשבון" ישיבת פוניבז' ללא זכות. **השני**, הוא עלות ההזנה של כל תלמיד. כפי שתואר לעיל, תצהירו של יוסף כהנמן שהוגש במסגרת תביעת ההזנה הוא הראיה היחידה שהביא הראל"כ להוכחת סכום הוצאות ההזנה. תצהיר זה כולל נתונים הן לגבי מספר התלמידים שהיו רשומים במסגרת הרש"מ וסעדו על חשבון העמותה, הן לגבי עלות הזנת כל תלמיד. אולם כאמור, משבחר הראל"כ לא להגיש תצהיר מטעם יוסף כהנמן בהליך זה, ולא להעמידו לחקירה נגדית, לא ניתן להתייחס לנתונים בתצהירו מההליך בתביעת ההזנה כמוכחים.

448. אמנם, הראל"כ הציע מקור חלופי לאומדן עלות ההזנה של כל תלמיד – מכתב הרב בוסקילה מחודש מרץ 2011. כאמור לעיל, במכתב זה, שנשלח לאחר שהחלה עמותת מסורת התורה לשאת בעלויות הזנת תלמידי מסגרת הרש"מ, ביקש הרב בוסקילה מהוריו של כל תלמיד לשלם לעמותה סכום של לפחות \$135 בכל חודש, על מנת לכסות הוצאות אלו. אולם גם אילו ניתן היה לקבל סכום זה כאומדן עלות ההזנה לכל תלמיד, אין בכך פתרון לחסר הראיתי ביחס לנתון השני – מספר התלמידים שסעדו על חשבון העמותה.

449. לא אכחד, יש קושי מסוים בתוצאה של דחייה גורפת של התביעה. אין חולק כי היו תלמידים שהיו רשומים במסגרת הרש"מ וסעדו על חשבון עמותת פוניבז', ללא זכות שבדין. לא זו אף זו, עמותת מסורת התורה גבתה שכר לימוד מהוריהם של תלמידים אלו וקיבלה תמיכות מהמדינה עבור תלמידים אלו. כספים אלו נועדו, בין היתר, לממן את עלות הזנת אותם תלמידים. עם זאת, הנטל להוכיח את סכום התביעה מוטל על התובע. משלא הובאו ראיות ביחס להוצאות ההזנה ובעיקר לכמות התלמידים שסעדו על חשבון עמותת פוניבז', דין התביעה כולה להידחות.

הוצאות תחזוקת מבנים בשימוש משותף

450. כפי שצוין לעיל, חלק מהמבנים בגבעת הישיבה נמצאים בשימוש משותף של שני הצדדים. לטענת צד הראל"כ, עמותת פוניבז' נשאה בעלות אחזקתם של מבנים אלו באופן מלא, ויש להשיב לה את החלק היחסי של ההוצאות שניתן לייחס לשימוש הרש"מ. תביעת הראל"כ בעניין זה מתמקדת בהוצאות חשמל וניקיון בשנים 2015-2022. עבור הוצאות החשמל תובע הראל"כ סך של 2,932,402 ₪ ועבור הוצאות "ניקיון ותחזוקה" תובע הראל"כ סך של 375,000 ₪ (שני הסכומים נתבעים בתוספת מע"מ).

451. חישוב הוצאות החשמל פורט בתצהירו של הרב אריה כהנמן (סעי' 125-132). כמפורט בתצהיר, בתביעה מיוחסות למסגרת הרש"מ שליש מהוצאות החשמל בבתי פיק ושני שליש מהוצאות החשמל בבניין נווה שלום, בהתאם לחלוקת התפוסה באותם מבנים. בניין הישיבה ובניין אוהל קדושים משתמשים בשעון חשמל מאוחד. היות שלמסגרת הרש"מ מיוחס שימוש של 50% מהחשמל בבניין המרכזי ושהשימוש בבניין אוהל קדושים הוא של מסגרת הראל"כ בלבד, הראל"כ מייחס לרש"מ שימוש של 25% מהחשבון המאוחד. עוד מצוין בתצהיר, כי משיקולים הלכתיים במהלך השבת עושה הישיבה שימוש בחשמל המופק מגנרטורים פרטיים. לטענת צד הראל"כ, בעבר היה גנרטור אחד שהופעל עבור הבניין המרכזי בלבד. אולם בעקבות הסגת הגבול של הרש"מ, נטען כי צד הראל"כ נאלץ להפעיל את בניין אוהל קדושים בשבתות ובחגים ולשכור לשם כך גנרטור נוסף. בנוסף, ביקש צד הראל"כ להטיל על צד הרש"מ מחצית מכלל עלויות הדלק והאחזקה שהוצאו להפעלת שני הגנרטורים.⁶⁰ לבסוף, ביחס להוצאות ניקיון ותחזוקה תובע צד הראל"כ 375,000 ₪, בהתאם לתחשיב שצורף לתצהיר (נספח 43 לתצהיר הרב אריה כהנמן).

452. צד הרש"מ טוען כי הראיות היחידות שהוצגו להוכחת הסכומים הם "דוחות פנימיים שאין בהם מאומה" (פס' 925 לסיכומי הרש"מ). כמו כן נטען כי דרך החישוב שהוצגה לא הייתה ברורה. כך למשל, לא פורט מדוע עבור בניין הישיבה המרכזי ובניין אוהל קדושים יוחסו לתלמידי הרש"מ 25% ולא יחס אחר. לבסוף נטען כי הראל"כ הוא זה שבחר לעבור עם תלמידיו לבניין אוהל קדושים בשבתות ובחגים, ולכן אין לקבל את תביעתו בגין ההוצאות שנלוו למעבר זה.

453. לאחר ששקלתי את טענות הצדדים, אני מקבל את תביעת הראל"כ בסכום שנקב. אני דוחה את טענת הרש"מ לפיה בסיס החישוב בתצהיר הרב אריה כהנמן אינו ברור. כמפורט בתצהיר, החישוב נעשה בהתאם לשימוש היחסי בכל בניין. לדוגמה, מסגרת הרש"מ משתמשת בשני שליש מפנימיית נווה שלום, ולכן יוחסו לה שני שליש מסכום החשמל שנצרך בפנימייה. יודגש, כי אילו סבור היה הרש"מ שדרך החישוב אינה ברורה או אינה מדויקת, היה בידיו לחקור בעניין את הרב אריה כהנמן במסגרת החקירה הנגדית שנערכה ביום 08.02.23. אשר לראיות עצמן, לתצהיר הרב אריה כהנמן צורפו מסמכים מתוך

⁶⁰ יוער כי בתצהיר מבוקש להטיל את **מלוא** עלות שכירת הגנרטור הנוסף, ובנוסף לכך מחצית עלות הדלק והאחזקה בגין שני הגנרטורים. אך למעשה, בסכום הכולל שנתבע, לא נלקח בחשבון מלוא עלות שכירת הגנרטור. הסכום שנתבע הינו מחצית סכום ההוצאות הכולל, דהיינו רק **מחצית** עלות שכירת הגנרטור הנוסף. ראו פס' 128-132 לתצהיר אריה כהנמן.

מערכת הנהלת החשבונות של העמותה. היות שהוא לא נחקר בעניין וכיוון שהדוחות אינם מופרכים על פניהם, לא מצאתי הצדקה לקבל את טענת הרש"מ כי אין בכך ראייה מספקת לסכומים ששולמו. כמו כן, כפי שפירטתי בפרק 5, אינני מקבל את הטענה שיש לזקוף לחובת הראל"כ את ההחלטה לעבור לקיים את תפילות החג והשבת באולם אוהל קדושים.

454. סיכומי של דבר, אני מקבל את התביעה בעניין הוצאות התחזוקה של הבניינים בשימוש משותף – וקובע כי על-פי הדין, צד הרש"מ חייב בתשלום סך של **3,307,402 ₪**, בתוספת מע"מ, בהתאם למבוקש בסיכומי הראל"כ.

(3) פיצוי בגין נזקי רכוש

455. סעד כספי נוסף שתובע צד הראל"כ, הוא פיצוי בגין נזקים שגרמו תלמידי הרש"מ לרכוש הישיבה. הנזקים הנתבעים פורטו בתצהיר הרב אריה כהנמן (סעי' 135-141). בין היתר מתוארים בתצהיר נזקים שגרמו תלמידי הרש"מ לפנימיית "אשר יצר", לספריית פוניבז' ולפנימיית נווה שלום. עוד נטען בתצהיר כי "נזקים נוספים שגרמו מסורת התורה לישיבת פוניבז' לאורך השנים, הם באמצעות שיתוף פעולה עם צדדים שלישיים בהליכים משפטיים שהללו ניהלו נגד ישיבת פוניבז'" (סעי' 140 לתצהיר הרב אריה כהנמן). ההערכה בתצהיר היא כי הנזקים נאמדים, בהערכה שמרנית, ב-5,000,000 ₪.

456. הרש"מ טוען מנגד, כי אין ראיות לתמיכה בתביעה, ובפרט אין פירוט של הנזקים שנגרמו ושוויים. כמו כן נטען כי אין הוכחה שמי שגרמו לנזק המתואר הם תלמידי הרש"מ, ואף לא טענה לבסיס משפטי שעל-פיו ניתן לייחס את הנזק לרש"מ עצמו או לעמותת מסורת התורה.

457. בדקתי ולא מצאתי בסיכומי התשובה של הראל"כ, טענות תשובה לטענות ההגנה של הרש"מ בעניין זה.

458. **דין תביעת סעד כספי זה להידחות.**

459. הנזקים המתועדים בתצהיר הרב אריה כהנמן ובנספחים לו מעוררים חלחלה ושאת נפש. עם זאת, דין טענת הרש"מ להתקבל. מדובר באוסף של תמונות וסרטונים המתעדים נזק, ללא כל ראייה נוספת. בפרט, אין כל ראייה בעניין שיעור הנזק שנגרם כגון סכומים שהוצאו לצורך תיקונים וכיו"ב. בנסיבות אלו אין מנוס מפני דחיית התביעה בגין נזקי הרכוש.

8.ב. התביעות הכספיות של צד הרש"מ

460. בפרק ט(4) לסיכומי הרש"מ (פס' 771 והלאה) מפורטים הסעדים הכספיים שנתבעים על-ידו במסגרת הליך זה. הסעד הכספי הראשון שנתבע הוא "תשלום הסכומים הנדרשים לשם החזקת תלמידי ישיבת פוניבז' הלגיטימיים". סעד זה הוא צופה פני עתיד, ותביעתו מבוססת על ההנחה לפיה המסגרת של הרש"מ היא ישיבת פוניבז' הלגיטימית, ועל-כן על חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' מוטלת החובה לכסות את הוצאות הפעלתה. על-פי טענת הרש"מ, הוצאות אלו מסתכמות בסכום שנתי של כ-6.4 מליון ₪.

461. הסעד הכספי השני שתובע הרש"מ הוא תשלום חובות שצברה מסגרתו לאורך השנים כחלק מהפעלתה. בכלל זה מונה הרש"מ, בין היתר, חובות לספק קייטרינג, לחברה שסיפקה שירותי ניקיון, לקבלן שיפוצים ולאברכים הזכאים למלגה. לפי טענת הרש"מ, מדובר בחובות בסך כולל של כ-11 מיליון ₪. על-פי הנטען, מדובר בהוצאות שהיה על צד הראל"כ לשאת בהן, שכן הוא מחויב לזון ולכלכל את תלמידי הרש"מ שהתקבלו כדין לישיבה.

462. בנוסף, מבקש הרש"מ להורות על מינוי נאמן, כונס נכסים, או בעל תפקיד אחר, שתפקידו יהיה לבצע את הפעולות הנדרשות על מנת שהכספים שנתבעו לכלכלת מסגרת הרש"מ ישולמו כנדרש. כמו כן, ידאג בעל התפקיד לניהול נכון של נכסי הישיבה ומיצוי יכולת ההכנסה שלה, ויוסמך לקבוע מדי שנה מה הסכום הסופי שיש להעביר לעמותת מסורת התורה תוך שמירת עיקרון השוויון בין מסגרת הראל"כ ומסגרת הרש"מ. יוער כי בכתב התביעה התבקש מינוי בעל התפקיד שייקבע את חלוקת הכספים כסעד ראשון, ואילו קביעת סכום קצוב שנתי התבקשה כסעד חלופי (פס' 151 – 157 לכתב התביעה). לעומת זאת בסיכומים נתבעו שני הסעדים בנפרד (פס' 761 – 792 לסיכומי הרש"מ).

463. **דין תביעות אלו להידחות.** הן התביעה ביחס לחובות שנצברו בגין הוצאות מן העבר והן התביעה צופה פני העתיד, מתבססות על ההנחה שקיימת חובה משפטית של חברת פוניבז', עמותת פוניבז' או הראל"כ לזון ולכלכל תלמידים שהתקבלו למסגרת הרש"מ. בפרק 5 דחיתי את טענות הרש"מ כי קיימת חובה כזו וקבעתי כי אין בסיס משפטי לזיקה בין התלמידים במסגרת הלימודית של הרש"מ לבין חברת פוניבז' או עמותת פוניבז'. ודאי שאין זיקה כזו בין התלמידים במסגרת הרש"מ לבין הראל"כ עצמו. משכך, אין יסוד משפטי לתביעות הכספיות של הרש"מ והן נדחות בזאת. מטבע הדברים, משנדחו התביעות הכספיות של הרש"מ, נדחית גם התביעה למינוי בעל תפקיד לשם מימוש החיובים והקצאת משאבי חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' באופן שוויוני בין המסגרות.

פרק 9. תביעת צד הראל"כ: הקניין הרוחני

9.א. זו תורה וזו סחורה: על המושג "סימן מסחר" בתביעה

464. בפרק זה אדון בתביעה מטעם הראל"כ בעניין הקניין הרוחני של ישיבת פוניבז'. בטרם אכנס לתוככי הדיון, אבקש להתייחס להיבט הסמנטי (משמעות המילים) של עילת התביעה.

465. העילה המרכזית בתביעת הקניין הרוחני, היא הפרה של סימן מסחר. ויש לתהות האם פעילות לימודית בכלל, ולימוד תורה במיוחד, ראוי להם להיחשב "מסחר"?

466. אמנם, ניתן למצוא בספרות התורנית שימוש ב"מסחר" בהקשר של תורה וחכמה, במשמעות מושאלת, ובהדגשה שתורה שונה וטובה יותר ממסחר. בתנ"ך לדוגמה: "אֲשֶׁר־אָדָם מָצָא חֲכָמָה וְאָדָם יָפִיק תְּבוּנָה. כִּי טוֹב סִתְּרָהּ מִסֶּחֶר כֶּסֶף" (ספר משלי ג, יד). בהמשך הפרק, הפסוקים המתייחסים ל"חכמה" היו לפסוקים קלאסיים לתיאור התורה: "דַּרְכֶּיהָ דִּרְכֵי נֵעִם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שְׁלוֹם". גם באגדה, ישנן השוואות בין תורה לבין סחורה.⁶¹

467. דומה כי גם במינוח המשפטי, ניתן לחוש חוסר נוחות. על-פי ההגדרה שבסעי' 1 לפקודת סימני מסחר: "סימן מסחר" - סימן המשמש, או מיועד לשמש, לאדם לענין הטובין שהוא מייצר או סוחר בהם. האם המעשה החינוכי של הוראת תורה, או ניהול מקום לימוד תורה ואספקת התנאים הפיזיים והרוחניים הנדרשים לשם לימוד תורה, הם "טובין", שמשמעו נכס או מטלטלין ?!

468. הרי הצעתי לתשובה. בפקודת סימני מסחר, ישנו סוג נוסף של קניין רוחני, שכמדומה מתאים יותר לענייננו. בסעי' 1 פקודה, ישנה הגדרה למושג אחר: "סימן שירות" - סימן המשמש, או מיועד לשמש, לאדם לענין השירות שהוא נותן. דומה כי לתיאור הוראת תורה, המונח "שירות" עדיף ומתאים על פני "מסחר".

469. מבלי להמעיט בחשיבות סמנטיקה, אדגיש ואבהיר כי בהיבט של הדין וזכויות הקניין הרוחני, אין הבדל בין "סימן מסחר" לבין "סימן שירות". וכך קובע סעי' 2 לפקודה:

2. תחולת הוראות על סימני שירות

הוראות פקודה זו החלות על סימני מסחר יחולו על סימני שירות, בשינויים המחוייבים לפי הענין, וכל מקום בפקודה זו שנאמר בו "סימן מסחר" - אף סימן שירות במשמע, ו"טובין" - אף שירות במשמע, והוא כשאין הוראה אחרת לענין זה.

470. למעשה, למרות ששני הצדדים בבוררות דנו ב"סימני מסחר", בכתבי הסיכומים, הם השתמשו אגב לישנא גם במונח "שירות" (לדוגמה: סעי' 942 ו-960 לסיכומי הרש"מ; סעי' 486 לסיכומי התשובה מטעם הראל"כ).

⁶¹ במדרשי אגדה ידועים, ערכו חז"ל השוואה בין תורה לבין סחורה ו"פרקמטיה" (מדרש תנחומא, תרומה ב; ילקוט שמעוני, תרומה, ג'). ומסקנתם "פְּרָקְמִטִּיא שְׁלִי נַה"סחורה" שלי, דהיינו התורה] גְּדוּלָּה מְשַׁלְּכָם [סחורה]". ומכאן שורשו של הפתגם השגור "טובה תורה מכל סחורה".

471. אם כן, לשם כבוד התורה, בהירות השפה ונקיות הדעת, נבהיר כי למרות השימוש של הצדדים, ובעקבותיהם גם השימוש בדיון כאן, במונח המקצועי "סימן מסחר", אנו עוסקים למעשה ב"סימן שירות" (שגם הוא מונח טכני פורמלי, לתיאור פעילות רוחנית תורנית).

9.ב. רקע ותמצית טענות הצדדים

472. התביעה של צד הראל"כ בעניין קניין רוחני, עוסקת בשימוש שעשו ועושים הרש"מ ועמותת מסורת התורה בשם "פוניבז'" ובלוגו של הישיבה, שימוש שלטענת צד הראל"כ יש בו משום הפרה של זכויות קניין רוחני השייכות לחברת פוניבז' ולעמותת פוניבז'. בכתב התביעה (פס' 165 ואילך) הפנה הראל"כ לדוגמאות שונות לשימוש שעושה צד הרש"מ בשם ובלוגו. בכלל זה מציין הראל"כ כי נייר המכתבים שבו משתמשת מסגרת הרש"מ נושא את לוגו ישיבת פוניבז' ושמה; כי הרש"מ משתמש בשם "ישיבת פוניבז'" על מנת לגייס תרומות למסגרתו מתורמים שונים, תוך הטעייתם לחשוב כי מסגרתו היא "ישיבת פוניבז'"; וכי הרש"מ משתמש בשם פוניבז' באופן שמטעה צדדים שלישיים אחרים לחשוב כי חברת ישיבת פוניבז' בע"מ היא בעלת הדין שאליה עליהם להגיש תביעות שיש להם ואשר אמורות להיות מופנות כלפי עמותת מסורת התורה. בפרט, מוחה הראל"כ על כך שהרש"מ מציג את עצמו כ"ראש ישיבת פוניבז'".

473. הראל"כ מבסס את תביעתו בראש ובראשונה על עילה לפי פקודת סימני מסחר, התשל"ב-1972. לטענת הראל"כ, השם "פוניבז'", בין אם בצירוף לוגו הישיבה ובין אם בלעדיו, הוא "סימן מסחר מוכר היטב" על-פי פקודת סימני המסחר. לעמדתו, בשימוש שעושה הרש"מ בשם פוניבז' ובסמל הישיבה יש משום הפרה של סימן המסחר כהגדרתה בפקודה.

474. בנוסף טוען הראל"כ שבשימוש בשם פוניבז' ובלוגו הישיבה ביצעו הרש"מ ועמותת מסורת התורה עוולות שונות לפי חוק עוולות מסחריות (גניבת עין, התערבות בלתי הוגנת ותיאור כוזב) וכן עוולה של הטעיית צרכנים לפי חוק הגנת הצרכן; הפרו זכויות יוצרים שיש לחברה ולעמותת בלוגו; התעשרו באופן שמחייב השבה לפי חוק עשיית עושר ולא במשפט; וביצעו עוולות נוספות לפי פקודת הנזיקין (גזל מוניטין, רשלנות והפרת חובה חקוקה).

475. נוכח האמור תובע הראל"כ צו מניעה אשר יאסור על הרש"מ ועמותת מסורת התורה לעשות שימוש בסימן המסחר פוניבז' (בפרט בקשר עם המסגרת הישיבתית של הרש"מ), ויאסור על הרש"מ להציג את עצמו כראש ישיבת פוניבז'. בנוסף תובע צד הראל"כ להורות לרש"מ ולמסורת התורה להגיש דין וחשבון ביחס לרווחים הכספיים שעשו ממעשי ההפרה. עוד תובע צד הראל"כ פיצוי כספי בגין הנזקים שנגרמו לחברת פוניבז' ולעמותת פוניבז' כתוצאה ממעשי ההפרה וכן השבה של התעשרות צד הרש"מ כתוצאה מהם (שסכומה ייקבע על סמך דו"ח רואה החשבון שיוגש). כמו כן תובע הראל"כ, בנוסף או לחלופין, פיצוי ללא הוכחת נזק בסך כולל שלא יפחת מ-30 מיליון ₪ (לפי חוק עוולות מסחריות או לפי חוק זכויות יוצרים).

476. הרש"מ טוען מנגד כי יש לדחות את התביעה על הסף בשל שיהוי בהגשתה. בנוסף, הרש"מ טוען שהוא ראוי להשתמש בתואר "ראש ישיבת פוניבז'". לגופם של דברים טוען הרש"מ כי השם "פוניבז'" אינו יכול לשמש כסימן מסחר היות שמדובר בציון שם שמשקף תנועה דתית, ובמקרים אלו אין למנוע מציבור מאמינים לעשות שימוש בשם. בנוסף טוען הרש"מ כי מדובר בציון שם גיאוגרפי, וגם מסיבה זו אין להכיר בשם פוניבז' כסימן מסחר. לחלופין טוען הרש"מ כי גם אילו מדובר היה בסימן מסחר, הרי שהזכויות בו שייכות ל"ישיבה" כישות נפרדת מחברת פוניבז' ועמותת פוניבז'. עוד סבור הרש"מ כי נוכח הזכויות שקיבל בפסק 2000 כראש ישיבת פוניבז', ובפרט נוכח זכויותיו בעניין קבלת תלמידים, הרי שהמסגרת שבראשותו אשר כוללת את התלמידים שקיבל, היא הזכאית לעשות שימוש בשם "פוניבז'". לבסוף טוען הרש"מ כי גם אם יידחו טענותיו שלעיל, עומדות לו הגנות "שימוש אמת" ו"היעדר הטעייה" לפי פקודת סימני המסחר. בנוסף, טוען הרש"מ כי בהתאם לסעי' 59 לפקודת סימני מסחר לא ניתן לקבל סעד כספי עבור הפרה של "סימן מסחר מוכר היטב" (שאינו רשום).

477. אשר ליתר העילות שבהן תובע הראל"כ ונמנו לעיל, הרש"מ טוען כי הן הוצגו "כרשימת מכולת" (פס' 939 לסיכומי הרש"מ), מבלי שהונחה תשתית מספקת להוכחתן.

478. אדון תחילה בקצרה בשתי טענות הסף: טענת השיהוי וטענת מעשה בית דין. לאחר מכן אבחן את עילת התביעה המרכזית בתביעת הקניין הרוחני – העילה לפי פקודת סימני מסחר. כפי שיובהר להלן, מסקנתי היא כי יש לקבל את התביעה בעילה זו, אך צד הראל"כ זכאי מכוחה לסעד של צו מניעה בלבד. נוכח האמור, בסוף הפרק אבחן את טענות הראל"כ לפיהן הוא זכאי לסעד כספי מכוח עילות תביעה אחרות.

9.ג. טענת השיהוי

479. הרש"מ טוען שיש לדחות את תביעת הקניין הרוחני מחמת שיהוי כבד בהגשתה. הרש"מ מציין, שגם על-פי הדוגמאות שהציג צד הראל"כ, הרש"מ השתמש בשם "פוניבז'" ובסמל הישיבה כבר בשנים 2009 ו-2011. לטענתו, הראל"כ היה מודע לשימוש שעושה הרש"מ בשם הישיבה ובסמלה, ומעולם לא פנה אליו בדרישה להפסיק זאת, ולא הגיש תביעה בעניין. הרש"מ גורס כי השתהות זו יוצרת אצלו הסתמכות והבנה שהדבר איננו במחלוקת כלל, והיא אף מלמדת שאין ממש בטענות הראל"כ מבחינה מהותית. בנוסף, הרש"מ מדגיש בטענותיו כי הוא ראש ישיבת פוניבז' מאז שניתן פסק 2000, לפני למעלה מ-20 שנים. לטענתו, השם "פוניבז'"...מזוהה עם הרש"מ לא פחות מכפי שהוא מזוהה עם הראל"כ" (פס' 978 לסיכומי הרש"מ. ההדגשה במקור). לפיכך סבור הרש"מ כי גם אילו הייתה בעבר הצדקה לאסור עליו את השימוש בשם "פוניבז'", הרי שבנסיבות אלו אין עוד מקום לאסור זאת ויש לדחות את התביעה על הסף מחמת שיהוי.

480. מנגד, טוען הראל"כ כי אין יסוד לטענת השיהוי. הוא מפנה בהקשר זה לדברים שנאמרו בפסק-דין אלוניאל, שבו נדחתה טענת שיהוי: "אין בעצם עבור הזמן, ובשתיקת בעל סימן המסחר

לבדם, כדי למנוע אדם מלתבוע בגין הפרת סימן מסחר. מניעה כזו עשויה לקום רק אם יוכח כי בעל סימן המסחר עודד בהתנהגותו, את המפר, להתמיד בהפרה, תוך שינוי מצבו לרעה".⁶² לשיטת צד הראל"כ, לא זו בלבד שלא עודדו את השימוש, אלא שהם התנגדו לו וניהלו מאבק נגדו. כמו כן סבור הראל"כ כי יש לדחות את טענת השיהוי אף מן הטעם שלא ייצא חוטא נשכר, נוכח החומרה במעשי ההפרה של צד הרש"מ.

481. לאחר שעיינתי בטענות הצדדים, אני סבור כי יש לדחות את טענת השיהוי. כפי שטוען הראל"כ, על מנת שתתקבל טענת שיהוי ביחס לשימוש מפר בסימן מסחר יש להוכיח כי בעל הסימן עודד בהתנהגותו את המפר וגרם לו לשנות את מצבו לרעה. גם אם לא אראה בהתנגדות הכללית של הראל"כ לעצם קיום המסגרת של הרש"מ בגבעת הישיבה משום התנגדות לעצם השימוש בשם וסמל הישיבה, ברי כי לא ניתן לראות בהתנהלותו משום עידוד של השימוש בהם. כפי שהובהר בעניין **אלוניאל**, שתיקת בעל סימן המסחר לבדה אינה עידוד.

482. אציין כי ייתכן והיה מקום להידרש לטענת השיהוי ביחס לעילות תביעה אחרות של צד הראל"כ, שישודן אינו בפקודת סימני המסחר. אולם כפי שיובהר בהמשך, היות שלא הגעתי למסקנה כי יש לקבל את התביעה על-פי אותן עילות, הדיון בעניין התייתר.

ד.ד. טענת מעשה בית דין

483. טענת ההגנה נוספת של הרש"מ הינה טענה ממוקדת לעניין השימוש בתואר "ראש ישיבת פוניבז'", והיא מוצגת באופן לקוני ומרומז. בכתב ההגנה נכתב באופן **לקוני** כי "ישנו מעשה בי"ד שהרש"מ הנו ראש ישיבת פוניבז' " (סעי' 257). בסיכומים הטענה מועלית באופן **מרומז** (ללא אזכור מפורש של "מעשה בית דין"), באמירה שמעמדו של הרש"מ נקבע בפסק 2000 (פס' 963 ; 978 לסיכומי הרש"מ), ו"בפסק דין חלוט" (פס' 990 שם).⁶³

484. אינני מקבל טענה זו של הרש"מ. אכן, פס"ד שבח הינו פסק-דין חלוט. בפסק-הדין, קבעה השופטת **שבח** כי "יש לייחס איפוא לפסק 2000, אף בהעדר אישור פורמאלי, מעמד כשל פסק בוררות שאושר בפסק-דין חלוט" (פס' 12). אולם, איננו עוסקים עתה במעמד שניתן לרש"מ בפסק 2000. הרש"מ אכן קיבל מעמד של "ראש ישיבה" בישיבת פוניבז'. אבל, כפי שקבעתי בפרק 5, הרש"מ איבד את זכותו למעמד זה, ומינויו פקע לנוכח פעולותיו והתנהגותו. ודוק. הרש"מ זכאי כמובן לשאת את התואר "ראש ישיבה" בכל ישיבה אחרת שהוא יהא בראשותה. אבל, הוא אינו זכאי להשתמש בתואר "ראש ישיבת פוניבז'" ואף לא "ראש ישיבה" בישיבת פוניבז'. פקיעת מעמדו כראש ישיבה בפוניבז' היתה לכל המאוחר בשנת 2007. לפיכך, ממועד זה, הרש"מ לא היה זכאי להשתמש בתואר זה. מעשה בית הדין **לא** העניק לרש"מ זכות בלתי מותנית ובלתי מוגבלת לשימוש בתואר זה, כך שיהא אשר יהא ויעשה אשר יעשה, יהיה זכאי להשתמש בתואר זה לעולם.

⁶² ע"א 8483/02 **אלוניאל נ' מקדונלד**, פס' 28 (30.03.2004).

⁶³ הרש"מ לא הבהיר האם כוונת הדברים "פסק דין חלוט" היא **לפסק 2000** (שבפס"ד שבח הוכר כפסק בוררות חלוט) בו נקבע שהרש"מ יהא ראש ישיבה, או שהכוונה היא **לפס"ד שבח** עצמו.

9.ה. התביעה לפי פקודת סימני המסחר

485. כאמור, עילת התביעה הראשונה והעיקרית שמציין הראל"כ בתביעת הקניין הרוחני, היא הפרת סימן מסחר. לשיטתו השם "פוניבז'" וסמל הישיבה הם "סימן מסחר מוכר היטב" כהגדרת מונח זה בסעי' 1 לפקודת סימני המסחר: "סימן המוכר היטב בישראל כסימן שבבעלות אדם שהוא אזרח מדינה חברה, תושב קבוע בה או שיש לו בה מפעל עסקי תעשייתי פעיל, ואפילו הסימן אינו סימן מסחר רשום בישראל או אין משתמשים בו בישראל; לענין קביעתו של סימן מסחר כסימן מוכר היטב בישראל יילקחו בחשבון, בין השאר, המידה שבה הסימן מוכר בחוגי הציבור הנוגע לענין, והמידה שבה הוא מוכר כתוצאה ממאמצי השיווק".

486. אכן, שמה וסמלה של ישיבת פוניבז' מזוהים במשך שנים ארוכות עם המסגרת הלימודית שמנוהלת על-ידי חברת פוניבז' ועמותת פוניבז', וזאת בפרט בקרב הציבור הנוגע בדבר. הדבר היה נכון עוד שנים רבות לפני שהתגלע הסכסוך בין הצדדים. טענתו של הרש"מ בהקשר זה היא שלא חברת פוניבז' ולא עמותת פוניבז' הן הבעלים של סימן המסחר, כי אם "הישיבה" כישות מופשטת ונפרדת מהן. טענה זוהי נדונה לעומק ונדחתה זה מכבר בהקשרים אחרים. כפי שקבעתי, ה"ישיבה" אינה קיימת כאישיות משפטית נפרדת היכולה לשאת בזכויות. בהקשר זה אין ייחודיות בכך שמדובר בזכויות קניין רוחני.

487. בהמשך לכך, יש לדחות גם טענת הגנה נוספת של צד הרש"מ לפיה השימוש בשם פוניבז' צריך להיות שמור לו ולמסגרת הלימודית שלו, וזאת מכוח זכויותיו לפי פסק 2000. לטענתו, הוא ראש ישיבת פוניבז', והמסגרת שלו היא ממשיכת דרכה של ישיבת פוניבז' והראויה להיקרא בשם פוניבז'. כפי שקבעתי בפרק 5 זכויותיו של הרש"מ לפי פסק 2000 פקעו ובראשן זכותו לשמש בתפקיד "ראש ישיבת פוניבז'". כתוצאה מכך פקעה זכותו לקבל תלמידים ולמנות אנשי צוות, ועל כן האנשים השייכים למסגרת של הרש"מ אינם יכולים להיחשב שייכים לישיבת פוניבז'. יתר על כן. זכות השימוש בסימן המסחר ובלוגו של הישיבה שמורים למי שמורשה מטעם חברת פוניבז' להשתמש בהם. כאשר הרש"מ חדל להיות ראש ישיבה, בוודאי הוא אינו מורשה עוד מטעם חברת פוניבז' להשתמש בסימני המסחר. ומכל מקום, תלמידים אינם זכאים כשלעצמם להשתמש בסימני המסחר ללא רשות, כך לכאורה גם אם מדובר בתלמידי ישיבת פוניבז' ובוודאי שכך אם הם אינם תלמידי ישיבת פוניבז'. בנוסף אציין כי באופן בסיסי אני סבור כי פסק 2000 לא העביר או שינה זכויות קניין רוחני שחברת פוניבז' או עמותת פוניבז' רכשו שנים רבות לפני שנחתם.

488. טענת הגנה נוספת של צד הרש"מ היא שהשם "פוניבז'" וסמל הישיבה אינם יכולים לשמש כסימן מסחר, וזאת כיוון שמדובר בציון שם גאוגרפי וכן בשם שמשקף תנועה דתית. אני דוחה טענות אלו.

489. לגבי טענת הגנה מצד הרש"מ כי מדובר ב"ציון שם גאוגרפי" (פס' 942 לסיכומי הרש"מ), אציין כי טענה זו לא הובהרה דיה. המונח "ציון גאוגרפי" מוגדר בפקודה כ-"ציון המזהה בישראל טובין כטובין שמקורם באזור גאוגרפי מסוים [...] אם ניתן לייחס תכונה מסוימת, מאפיין מסוים או מוניטין של הטובין, בעיקר לכך שמקורם באותו אזור גאוגרפי". מובן כי השם פוניבז' אינו

בא בגדר הגדרה זו, ולפיכך ההגבלות לגבי רישום ציון גאוגרפי (המנויות בס"ק 11(א6)–(א6)) אינן רלוונטיות לענייננו. דומה כי כוונת צד הרש"מ היא שהשם "פוניבז'" אינו כשר לשימוש כסימן מסחר נוכח הוראת ס"ק 11(11), לפיה לא ניתן לרשום "סימן שמשמעותו הרגילה גיאוגרפית או שם משפחה, אם אינו מוצג בדרך מיוחדת, זולת אם הוא בעל אופי מבחין כמשמעותו בסעיפים 8(ב) או 9".

490. אני סבור שבנסיבות העניין לא מתקיימים התנאים הקבועים בס"ק 11(11) לסימן שאינו כשר לרישום כסימן מסחר, וזאת לאחר שמצאתי כמשכנעים את הנימוקים שהעלה צד הראל"כ. **ראשית, לא מתקיים התנאי החיובי שברישא** – "סימן שמשמעותו הרגילה גיאוגרפית", שכן בקרב הציבור היהודי והחרדי בארץ ובעולם, המשמעות הרגילה של השם "פוניבז'" היא ישיבת פוניבז', ולא העיירה פוניבז' שבליטא (אף כי היא המקום הגיאוגרפי ההיסטורי הפך למזהה המאבחן של הישיבה). השם "פוניבז'" מזוהה יותר עם הישיבה שמונהלת בבני ברק מזה כמעט מאה שנים מאשר עם העיר פוניבז' בליטא. בנוסף סימן המסחר של ישיבת "פוניבז'" לא נשען על המוניטין של המקום הגיאוגרפי של העיירה בליטא, אלא על המוניטין של הישיבה. **שנית, מתקיים התנאי השלילי שבסיפא** – "זולת אם הוא בעל אופי מבחין". בענייננו, השימוש בשם "פוניבז'" רכש אופי מבחין מובהק בכל הנוגע להקשר של עולם הישיבות, וכפי שצוין צד הראל"כ, גם צד הרש"מ הודה – כמשיח לפי תומו בהקשר דיון בפלוגתא אחרת – של ישיבת פוניבז' "יש אופי מיוחד, אופי מבחין" (פס' 524 לסיכומי הרש"מ). בנסיבות אלו אני סבור כי לא קיימת הגבלה להכיר בשם פוניבז' ובסמל הישיבה כסימן מסחר מוכר היטב.

491. כאמור, גם את הטענה לפיה מדובר בשם המשקף תנועה דתית יש לדחות. בס"ק 11(7) לפקודת סימני המסחר נקבע כי לא ניתן לרשום "סימן הזהה עם סמל בעל משמעות דתית בלבד, או הדומה לו". אולם כפי שטוען הראל"כ, אכן השם פוניבז' אינו מתייחס לתנועה דתית (ובוודאי שאינו בעל משמעות דתית בלבד), אלא למוסד חינוכי, ולפיכך אינו בא בגדר סעיף זה.

492. הרש"מ מעלה שתי טענות הגנה נוספות, לחלופין אם פוניבז' יחשב כסימן מסחר מוכר היטב. **האחת** – השימוש שצד הרש"מ עשה בסימן המסחר חוסה תחת הגנת "שימוש אמת" לפי סעיף 47 לפקודת סימני המסחר. לשיטתו, המסגרת שלו היא ממשית דרכה ההיסטורית של ישיבת פוניבז' ולפיכך הוא רשאי לעשות שימוש בשם זה שהוא "ההגדרה האמיתית של מהותם או איכותם של טובין שלו", כאמור בסעיף. **השניה** – גם אם השם פוניבז' וסמל הישיבה הם סימן מסחר בבעלות חברת פוניבז' או עמותת פוניבז', הרי שבשימוש שהוא ועמותת מסורת התורה עשו בסימן אין משום הפרה, וזאת כיוון שהשימוש אינו מוביל להטעייה של הצרכנים. הרש"מ מפנה לפסיקת בית המשפט העליון (אנג'ל⁶⁴). **טומי הילפיגר⁶⁵. אספרסו קלאב⁶⁶**, לפיה, לדבריו, ניכרת מגמה לקבוע שגם כאשר מדובר בשימוש בסימן מסחר זהה, יש לבחון האם ישנה הטעייה של הצרכנים. הרש"מ סבור, כי

64 ע"א 5066/10 שלמה א. אנג'ל בע"מ נ' י. את א. ברמן בע"מ (30.05.2013).

65 ע"א 7629/12 סוויסה נ' TOMMY HILFIGER LICENSING LLC (16.11.2014).

66 ע"א 3425/17 Societe des Produits Nestle נ' אספרסו קלאב בע"מ (07.08.2019).

בענייננו ה"צרכנים" הם למעשה תלמידי הישיבה, וכי נוכח פרסומו הרב של הסכסוך והפיצול בישיבה אין חשש כי מי מהם עלול להתבלבל בין המסגרת הלימודית של הראל"כ והמסגרת הלימודית של הרש"מ.

493. גם דינן של שתי טענות אלה להידחות. אתייחס אליהן כסדר ראשון ראשון, ואחרון אחרון.

494. כאמור, הרש"מ טוען שהוא זכאי להגנת "שימוש אמת" לפי סעי' 47 לפקודת סימני המסחר. הרי תוכנו של הסעיף:

"47. שמירה על שימוש אמת

רישום לפי פקודה זו לא ימנע אדם מהשתמש שימוש אמת בשמו או בשם עסקו, או בשמו הגאוגרפי של מקום עסקו, שלו או של קודמיו בעסק, או מהשתמש בהגדר אמיתי של מהותם או איכותם של טובין שלו".

נראה כי משמעות טענתו של הרש"מ היא שלמעשה לא התקיימה הפרה. שכן הגדרת הפרה היא "שימוש בידי מי שאינו זכאי לכך" (סעי' 1 לפק' סימני המסחר). אם כן, אם מתקיימים תנאי סעי' 47 המתירים שימוש אמת בסימן מסחר (אפילו אם מדובר בסימן מסחר רשום), הרי שהשימוש בסימן נעשה על-ידי מי שזכאי לכך, וממילא אין הפרה.

495. לגופה של טענה, אין בה ממש. עמותת מסורת התורה אינה משתמשת בשם שלה, והרש"מ אינו משתמש בשם שלו. בהקשר זה יודגש, כי גם אם לאחר פסק 2000 זכאי היה הרש"מ לתאר עצמו כ"ראש ישיבת פוניבז'", הרי שכפי שקבעתי זכות זו פקעה לכל המאוחר בשנת 2007. ממילא, גם השם "ישיבת פוניבז'" אינו "ההגדר האמיתי של מהותם או איכותם" של ה"טובין" או השירות שמציע הרש"מ.

496. הטענה השניה של הרש"מ היא שלא התקיימה הפרה, כיוון שאין בשימוש משום הטעיה. נענין בהגדרת "הפרה" בסעי' 1 לפקודת סימני המסחר:

1. הגדרות

"הפרה" – שימוש בידי מי שאינו זכאי לכך –

[...]

(3) בסימן מסחר מוכר היטב אף אם אינו סימן מסחר רשום, או בסימן הדומה לו עד כדי להטעות לענין טובין שלגביהם מוכר הסימן או לענין טובין מאותו הגדר;

אם כן, ס"ק (3) של הגדרת "הפרה", כולל שתי חלופות. הראשונה – שימוש בסימן מסחר מוכר היטב. דהיינו, הינו עצם השימוש בסימן מסחר זהה. השניה – שימוש בסימן מסחר "הדומה לו עד כדי להטעות...". השימוש של הרש"מ ושל מסורת התורה, הוא בסימן המסחר עצמו ולא בסימן דומה. על כן, אין מבחן סינון מגביל של אפשרות הטעיה, ובשימוש שעשה הרש"מ בסימן המסחר יש משום הפרה לפי ההגדרה שבפקודה.

497. הרש"מ טוען כי ישנה מגמה בפסיקה לפיה גם בשימוש בסימן מסחר זהה, יש לבחון האם ישנה הטעיה של הצרכנים. כאמור, לטענתו אין הטעיה, כיוון שדבר המחלוקת בין המחנות ידוע ומפורסם בציבור. ואין אף לא אחד שעלול להתבלבל בין המסגרת הלימודית של הראל"כ והמסגרת הלימודית של הרש"מ. מנגד, הראל"כ הראה כי הדעה בפסיקה שהציג

הרש"מ היא דעת מיעוט, וכי במקרים בהם הובעה התייחסות אחרת הדבר נבע מנסיבות ייחודיות של פרסומת השוואתית או יבוא מקביל, שאינן מתקיימות בענייננו. בנוסף, הראל"כ טוען "למעלה מן הצורך" כי אף שאין חובה בדין להוכיח קיומו של חשש הטעיה, לדבריו לא זו בלבד שיש **חשש** להטעיה אלא ישנה הטעיה **בפועל** של הציבור והיא הטעיה מכוונת.

498. בעניין זה, נראים דברי הראל"כ בנוגע לעמדת הפסיקה. בפסקי הדין שאליהם הפנה הרש"מ הובעה תמיכה מסוימת, במסגרת **אמרות אגב**, בדעה שהובעה בפסיקה לפיה יש לבחון חשש להטעייה גם במקרים של שימוש בסימן המסחר עצמו (להבדיל מסימן מסחר דומה). אולם על אף התמיכה בהערות אגב אלו, מדובר עדיין **בדעת מיעוט**, שהובעה ביחס לנסיבות שונות בתכלית מנסיבות ענייננו (כגון שימוש של בית עסק בסימן המסחר של מתחרה שלו, במסגרת פרסומת, כאשר ברור שהפרסומת היא מטעם בית העסק ולא מטעם המתחרה). ומכל מקום, לעניין ההטעיה (אם היא בכלל נדרשת במקרה של שימוש בסימן מסחר זה), אומר כי לדעתי במקרה בו אנו עוסקים, הוכחה הטעיה. למעשה, שאלת ההטעיה איננה (כפי שהציג זאת צד הרש"מ) האם מאן-דהוא יטעה לחשוב שהמסגרת של הרש"מ היא המסגרת של הראל"כ. בעניין זה אני מוכן להניח (מבלי לקבוע מסמרות בעניין) שיתכן שרוב אם לא כל התלמידים, התורמים והעובדים, יודעים על כך שישנן שתי מסגרות נפרדות ויריבות. השאלה היא האם מאן-דהוא יטעה לחשוב שהמסגרת של הרש"מ רשאית להשתמש בשם ישיבת פוניבז'. מסקנתנו לעיל היתה כי מאז 2007 לכל המאוחר, המסגרת של הרש"מ אינה זכאית לשאת את התואר ישיבת פוניבז'. בפועל, צד הרש"מ המשיך להשתמש בתואר "ישיבת פוניבז'", שכאמור הוא סימן מסחר, תוך יצירת מצג שהוא בעל הזכות להשתמש בסימן המסחר. בנסיבות אלו ברור מאליו כי יש בכך הטעייה.

499. הנה כי כן, אף על-פי שהשם "ישיבת פוניבז'" וסמל הישיבה אינם רשומים כסימן מסחר, הוכח כי הם "סימן מסחר מוכר היטב" כהגדרת מונח זה בחוק, וכי בשימוש שעשה הרש"מ בסימן זה יש משום הפרה.

500. כזכור, בגין השימוש המפר תבע הראל"כ שני סעדים: צו מניעה שיאסור על הרש"מ להמשיך להשתמש בסימן, ופיצוי כספי בגין ההפרה. לאור האמור לעיל, **אני מקבל את הבקשה למתן צו המניעה**. אשר לסעד הכספי, בסעי' 59 לפקודת סימני המסחר נקבע: "לענין הפרה לגבי סימן מסחר מוכר היטב שאינו סימן מסחר רשום יהא התובע זכאי לסעד בדרך של צו מניעה בלבד". כפי שטוען הרש"מ בסיכומיו, משמעות הדבר היא כי לא ניתן לקבל סעד כספי בגין הפרת סימן מסחר מוכר היטב שאינו רשום. בסיכומי התשובה הראל"כ לא הכחיש פרשנות זו, אלא רק ביקש לטעון כי היא אינה שוללת מתן פיצוי כספי לפי עילות אחרות (פס' 521 לסיכומי התשובה מטעם הראל"כ). משכך, **התביעה הכספית המבוססת על עילה של הפרת סימן המסחר נדחית**.

9.ו. תביעה כספית מכוח עילות תביעה חלופיות

501. הראל"כ ציין בכתב התביעה ובסיכומיו רשימה ארוכה של עילות תביעה נגד צד הרש"מ: "הפרת סימן מסחר מוכר היטב על פי פקודת סימני המסחר; גניבת עין, תיאור כוזב, והתערבות בלתי הוגנת על פי חוק עוולות מסחריות; הפרת זכויות יוצרים על פי חוק זכות יוצרים; עשיית עושר ולא במשפט על פי חוק עשיית עושר ולא במשפט; גזל מוניתין, רשלנות והפרת חובה חקוקה על פי פקודת הנזיקין; והטעיית צרכנים על פי חוק הגנת הצרכן" (פס' 835 לסיכומי הראל"כ; ראו גם פס' 174 לכתב התביעה).
502. כאמור לעיל, קיבלתי את טענת הראל"כ, לפיה בשימוש שעשה הרש"מ בשם "פוניבז'" ובסמל הישיבה הוא הפר סימן מסחר מוכר היטב השייך לצד הראל"כ. אולם טענה זו אינה מקנה עילה לסעד הכספי שמבקש הראל"כ, אלא רק למתן צו מניעה שיאסור על הרש"מ להמשיך לעשות שימוש מפר בסימן. לפיכך יש לבחון האם הראל"כ זכאי לסעד כספי מכוח עילה אחרת.
503. לאחר שבחנתי את טענות הצדדים, מזה ומזה, ובהתחשב גם בסמכותי לפי שטר הבוררות לפסוק פשרה הקרובה לדין, הגעתי לכלל מסקנה כי יש לדחות את התביעה לסעד כספי וזאת מכמה סיבות שיפורטו להלן.
504. ראשית, עיקר העילות שהוזכרו ברשימה שצוטטה לעיל נטענו כלאחר יד, באופן לקוני, מבלי שהובהרה התשתית המשפטית הנדרשת לצורך זכייה בסעד לפי כל אחת מהן. שנית, מצאתי כי לא הוכח שנגרם נזק לצד הראל"כ מהשימוש שעשה צד הרש"מ בשם פוניבז'. נטען כי הרש"מ עושה שימוש בשם "פוניבז'" כלפי תורמים, ונדמה שאין חולק על כך, אולם לא הוכח כי אמנם הוטעו תורמים בפועל לתרום כספים למסגרת של הרש"מ במקום למסגרת הראל"כ. כך גם לגבי תלמידים, נוכח פרסומו הרחב של הסכסוך, ספק רב בעיני אם אמנם קיים חשש שנרשמו למסגרת הרש"מ תלמידים שהתכוונו להירשם למסגרת הראל"כ.
505. אמנם, הראל"כ תבע גם פיצויים ללא הוכחת נזק (לפי סעי' 13 לחוק עוולות מסחריות וסעי' 56 לחוק זכויות יוצרים). אולם בנסיבות העניין לא מצאתי להיעתר גם לתביעה זו. מעבר לדלות הטיעון המשפטי שצויינה לעיל ביחס לעילות לפי שני חוקים אלו, אני סבור כי מן הצדק להתחשב גם בתרומתו המשמעותית של הרש"מ לאורך השנים מאז מינויו על-ידי הרב אברהם, לשימור וחיזוק המוניטין של ישיבת פוניבז' כמוסד חינוכי-תורני מוביל. מובן כי אין משמעות הדבר שלרש"מ זכות קניינית באותו מוניטין, אולם סבורני כי מדובר בתרומה של ממש, ומצאתי כאמור כי מן הצדק להתחשב בכך בבחינת תביעת הקניין הרוחני.

סיכום של דבר

506. תביעת הקניין הרוחני מתקבלת בחלקה.
507. ניתן בזאת **צו מניעה** האוסר על צד הרש"מ להמשיך לעשות שימוש בסימן המסחר פוניבז', ובכלל זה לאסור שימוש בשם "ישיבת פוניבז'" לתיאור מסגרת הרש"מ, כן לאסור להשתמש בלוגו של הישיבה, ולבסוף לאסור על הרש"מ להמשיך להציג את הרש"מ בתואר "ראש ישיבת פוניבז'".
508. **התביעה לסעד כספית נדחית** מהסיבות שפורטו לעיל. מטבע הדברים נדחית גם בקשת הראל"כ ליתן צו המורה לצד הרש"מ להגיש דין וחשבון הנוגעים לרווחים מהשימוש בשם פוניבז'.

פרק 10. תביעת צד הראל"כ: תביעת הנאמנות

10.א. מבוא

509. תביעת הנאמנות מתייחסת לכספים שהתקבלו בעקבות עסקת מכר מקרקעין שהתבצעה בשנת 1994. חברה ששמה "חברת מפעלי הישיבה בע"מ" החזיקה בנאמנות נכסי מקרקעין שהיו בבעלות משותפת של חברת פוניבז' (53%) ושל הרב אברהם כהנמן (47%). ביום 15.4.1994 נמכרו הנכסים לחברת שבירו תמורת סך של \$4,500,000. כספי התמורה הופקדו בנאמנות אצל עו"ד מירון.

510. מתוך סכום זה העביר משרד עו"ד מירון לידי הרש"מ, סכום של 6,411,231 ₪, בארבע הפקדות לחשבון בנק הרשום על שמו של הרש"מ (18.4.94 ; 19.4.94 ; 19.4.94 ; 5.7.94).

511. עד כאן עובדות שאינן שנויות במחלוקת.

512. צד הראל"כ טוען שהכספים ניתנו לרש"מ בנאמנות ושייכים לחברת פוניבז'. חברת פוניבז' תובעת את הרש"מ כנתבע בתביעה אישית, ומבקשת שני סעדים. הסעד הראשון – "לחייב את הרב מרקוביץ' להשיב לידי ישיבת פוניבז' את חלקה בכספי הנאמנות בצירוף הפרשי הצמדה וריבית כחוק מיום קבלתם לחשבון הנאמן ועד למועד הגשת תביעה זו, בסך 16,571,083 ₪, ובתוספת הצמדה וריבית כחוק מיום הגשת תביעה זו ועד למועד התשלום בפועל; או את כספי הנאמנות בתוספת הפירות שהצטברו עליהם – לפי הגבוה מהשניים" (פס' 185 לכתב התביעה המתכלל). חברת פוניבז' מוסיפה, כי אם נעשה בכספים שימוש לצרכי הישיבה, הסעד המבוקש הוא לחייב את הרש"מ להשיב לחברת פוניבז' את חלקה היחסי **ביתרה** שנתרה בכספי הנאמנות (שם, פס' 186). הסעד **השני** – להורות לרש"מ להגיש דו"ח מפורט ומאומת בנוגע לניהול אותם כספי הנאמנות (שם).

513. הרש"מ טוען להגנתו, שהוא לא היה נאמן, וכן שלא נותרו בהחזקתו כספים. בנוסף, הרש"מ הגיש בקשה למחיקת התביעה על הסף, בשל התיישנות ובשל שיהוי. לעניין ההתיישנות העלתה חברת פוניבז' מספר טענות תשובה.

10.ב. דיון והכרעה

514. אקדים ואומר, שאני דוחה את תביעת הנאמנות, וזאת מחמת שני נימוקים. **האחד** – חברת פוניבז' לא הוכיחה שהרש"מ היה נאמן והחזיק בכספים בנאמנות. **השני** – חלה התיישנות על עילת התביעה (בין אם העילה היא נאמנות כשיטת התובעת, ובין אם לאו).

515. בטרם ארחיב בשני נימוקים אלה, אדון בשתי שאלות שהתעוררו במהלך הדיון בתיק, ואשר הכרעה בהן תמקד את הדיון.

516. שאלה ראשונה - מיהו התובע בתביעת הנאמנות? שאלה זו מתעוררת כיוון שהראל"כ העלה טענה לפי התביעה כוללת גם כספים שהוא תובע באופן אישי.

517. שאלה שניה - האם בכספים שנטען כי הוחזקו בידי הרש"מ בנאמנות, יש גם כספים של חברת פוניבז', או שהם אך ורק כספים של הרב אברהם. שאלה זו מתעוררת כיוון שהרש"מ העלה טענה לפיה הכספים לא כוללים כספים של חברת פוניבז'.

518. לאחר מכן, אדון בשאלה האם הרש"מ היה נאמן בכספים. אגב כך, אדון בשאלה האם ממסמכים שהרש"מ עצמו הגיש, הוכח שנותרו בידיו נותרו סכומי כסף משמעותיים מתוך חלקה של חברת פוניבז'? לבסוף, אדון בסוגיית ההתיישנות.

(1) מיהו התובע בתביעת הנאמנות?

519. כתב התביעה המתכלל הוגש על-ידי 3 תובעים: חברת פוניבז'; עמותת פוניבז'; הראל"כ.

520. עד כה, על מנת לפשט את הדברים, התייחסנו בדרך-כלל לשלושת התובעים כמקשה אחת, ותיארנו אותם תחת השם הכולל – "צד הראל"כ". אולם לעיתים יש חשיבות להבחין בין התובעים השונים. כך הדבר בנוגע לתביעת הנאמנות. מיהו התובע בתביעת הנאמנות?

521. כאשר ישנן מספר תביעות המוגשות יחדיו על-ידי מספר תובעים, כיצד ניתן לזהות מיהו התובע בכל אחת מהתביעות? ככלל, התובע הוא מי שיש לו עילת תביעה בשל זכות שלו שנפגעה, ושהסעד המבוקש הינו לטובתו ולזכותו.

522. עיון בתביעות ובסעדים שנתבעו בכתב התביעה המתכלל מטעם צד הראל"כ, מעלה שרובן אם לא כולן, אינן תביעות אישיות של הראל"כ. הסעדים הנתבעים (סילוק יד, השבה, ופיצויים) הם סעדים לזכותה של חברת פוניבז' או עמותת פוניבז'. תביעת הנאמנות עוסקת כולה בטענות בנוגע לכספי נאמנות השייכים לחברת פוניבז', כמו גם בקשה להשיב לידי חברת פוניבז' את אותם כספים.

523. אמנם, במהלך חקירתו (פרוטוקול, עמ' 1788) טען הראל"כ שהתביעה היא גם תביעה אישית שלו כיורש של אביו, בנוגע ל"דברים פרטיים" של אבא שלו. הכוונה לכספים פרטיים שנטען שהוחזקו בידי הרש"מ בנאמנות עבור הרב אברהם כהנמן. אבל, ב"כ הרש"מ הפנה את תשומת הלב לכך שכספים אלה לא נכללו בכתב התביעה, שכאמור התמקד בכספים שנטען שהוחזקו בנאמנות עבור חברת פוניבז'.

524. אם כן, כיוון שעילת התביעה נוגעת לכספים שעל-פי הנטען שייכים לחברת פוניבז', והסעדים הם לזכות חברת פוניבז', ממילא התובעת בתביעה לסעד זה היא חברת פוניבז'. כפי שנראה להלן, למסקנה זו יש משמעות גם לסוגיית ההתיישנות שתידון להלן.

(2) האם כספי חברת פוניבז' הוחזקו בידי הרש"מ?

525. האם בכספים שהוחזקו בידי הרש"מ, יש גם כספים של חברת פוניבז'?
526. עמדת הראל"כ בעניין זה ברורה. התביעה היא להשבת כספים לחברת פוניבז', ממילא ברור שהתביעה מתייחסת לכספים שעל-פי הנטען הוחזקו בידי הרש"מ בנאמנות עבור חברת פוניבז'. הראל"כ טוען ש"חברת מפעלי הישיבה בע"מ" החזיקה במקרקעין בנאמנות עבור חברת פוניבז' (שהחזיקה ב- 53% מהזכויות במקרקעין) ועבור הרב אברהם כהנמן (שהחזיק ב- 47%). בעקבות עסקת מכר מקרקעין, קיבלה חברת מפעלי הישיבה תמורה בסך של 4.5 מליון דולר. הסכום התקבל אצל משרד עו"ד מירון. מתוך סכום זה, העביר משרד עו"ד מירון לרש"מ, סך של כ- 6.4 מלש"ח. לטענת הראל"כ, סכום זה הוחזק בידי הרש"מ בנאמנות עבור שני הנהנים (חברת פוניבז' והרב אברהם), כל אחד לפי חלקו היחסי באחזקות ב"חברת מפעלי הישיבה בע"מ". סכום של כ- 3.4 מליון ש"ח (53% מהסכום הכולל), שייך לחברת פוניבז'. חברת פוניבז' תובעת לקבל לפחות חלק מסכום זה בחזרה, ודורשת שהרש"מ יגיש דו"ח מפורט על הניהול של אותם כספים והשימוש בהם.
527. לעומת זאת, עמדת הרש"מ בעניין זה, אינה עקבית.
528. במסגרת ההליך, לעיתים הרש"מ טען שהכספים שהוחזקו על ידו לא היו כלל כספים של חברת פוניבז'. תחילה, בכתב ההגנה טען הרש"מ ש"דוב סכום הכסף הועבר עבור נכסי משפחת כהנמן" (סע' 261 לכתב ההגנה). לדבריו, הכספים שהועברו מאת משרד עו"ד מירון לידי הרש"מ, לא הועברו לפי החלוקה היחסית שבין חברת פוניבז' לבין הרב אברהם כהנמן. הרש"מ טען שאם הכספים האמורים מגיעים לישיבת פוניבז', "יתכבדו נא בני משפחתו וימכרו את הדירות שבבעלותם אשר מומנו בכספים הללו וישיבו את הכסף לישיבת פוניבז'". בכתב ההגנה לא ניתן הסבר ופירוט לטענה זו. כפי שנראה בסמוך, בתצהיר שהגיש הרש"מ, הטענה כלל לא נזכרה.
529. הסבר לטענה לפיה הכספים שהרש"מ קיבל אינם כספי חברת פוניבז', ניתן לראשונה ע"י ב"כ הרש"מ רק בשלב ההוכחות, כפי שנרשם בפרוטוקול החקירה הנגדית של הראל"כ (עמ' 1788 ואילך). לדברי ב"כ הרש"מ, הסכום של 6.4 מליון ש"ח שקיבל הרש"מ, הינו כולו כספי נאמנות של הרב אברהם בלבד. על-פי חשבונו, הסכום של 6.4 מליון שקלים חדשים, הינו החלק היחסי של הרב אברהם (47%) מתוך סכום העסקה הכולל של 4.5 מליון דולר (בהמרה לערכם בשקלים חדשים). על-פי הסבר זה, בשנת 1994 הרש"מ לא קיבל כלל כסף ששייך לחברת פוניבז'. כספי הנאמנות השייכים לחברת פוניבז', נותרו בחשבון הנאמנות של משרד עו"ד מירון. משמע, אין כל יסוד לתביעה של חברת פוניבז' להשבת כספים מאת הרש"מ. שכן, הכספים שהיו בידיו, לא שייכים לה.

530. לטענת הגנה מעין זו השלכות דרמטיות. אילו צד הרש"מ היה עומד על טענתו שאין בידיו כספים השייכים לחברת פוניבז', והטענה היתה משכנעת ומתקבלת, כי אז תביעת הנאמנות היתה נדחית. דחיית התביעה היתה מתבססת על יסודות עובדתיים ובנימוק שלחברת פוניבז' אין זכות תביעה לקבלת כספי נאמנות פרטיים של הרב אברהם. לצורך דחיית התביעה, לא היה צורך לדון ולהכריע בסוגיית ההתיישנות, ולא בשאלה האם הרש"מ היה נאמן בכספי חברת פוניבז' ואם כן – מהן החובות החלים עליו מתוקף היותו נאמן.

531. אבל, כאמור, **בתצהירו** (סעי' 312-325) הרש"מ לא חזר על טענתו שרוב הכסף בו החזיק הוא כספי נאמנות של הרב אברהם. אדרבה, בתצהיר מופיעות טענות מסוימות, מהן משתמע שהכספים שנמסרו לרש"מ כוללים גם כספים של חברת פוניבז'. במענה לתביעת הנאמנות, הרש"מ לא טוען שהכספים לא שייכים לחברה, אלא מציע נימוקים אחרים מדוע יש לדחות את התביעה. הרש"מ מציין "שהכספים הוחזקו על ידי בסמכות וברשות של הרב אברהם כהנמן זצ"ל וכחלק מתפקידי וסמכויותי באותן שנים...כמי שניהל את ענייניה של הישיבה (ולעיתים גם את ענייני משפחת כהנמן). הראל"כ גם יודע היטב שכל הכספים שימשו לענייניה של הישיבה" (סעי' 313). הרש"מ מוסיף וטוען "לא נותרה אצלי ולו אגורה שחוקה השייכת לישיבת פוניבז' או למשפחת כהנמן. החזקתי את הכספים כמנהל הישיבה והכספים הועברו ליעדם" (סעי' 323) ההדגשה במקור. ד"ח). גם אם לא נדקדק במילותיו לפיהן **כל** הכספים שימשו לענייניה של הישיבה", ברור מדברי הרש"מ שהוא מודה שלפחות **חלק** מהכספים שהוחזקו בידיו, היו של חברת פוניבז'. הרש"מ גם מדגיש שהכספים הוחזקו על-ידו בתפקידו כמנהל הישיבה.

532. גם **בסיכומים**, צד הרש"מ לא חוזר על הטענה שהכספים שבהם החזיק היו חלקו של הרב אברהם בלבד, מתוך סכום תמורת עסקת המקרקעין. לעומת זאת, הרש"מ מציג שני נימוקים לדחיית התביעה. **נימוק ראשון** – "מה שברור שבזמן אמת, הרש"מ לא היה נאמן, אלא החזיק בכספים כמנהל הישיבה וכגבאי שמסדיר את ענייני הכספים בלבד" (סיכומי הרש"מ, עמ' 135, סעי' 7). בהמשך אתיחס לגופה של טענה זו, בנוגע למעמדו של הרש"מ ביחס לכספים. אולם כבר כעת אציין כי אילו היה הרש"מ עקבי בטענה שהעלה בכתב ההגנה, לפיה הכספים שהועברו אליו הם כספים פרטיים של הרב אברהם, יש לתמוה מדוע הרש"מ בכלל נדרש לטעון טענת תשובה המתייחסת לכספים שלדבריו הוא החזיק כמנהל הישיבה (שהם בוודאי כספים של חברת פוניבז'). נימוק **שני** – הרש"מ מוסיף וטוען בסיכומיו, שכבר בשנת 2010 הוא הציג דוחות כספיים בנוגע ל- 90% מהכסף. גם כאן אציין כי מעצם העובדה שהרש"מ מציג נימוק תשובה זה לתביעת הנאמנות – שכאמור, הינה תביעת סעד כספי של **חברת פוניבז'** ולזכותה – משתמע שהסכומים שהרש"מ הציג בדוחות מתייחסים לכל הפחות גם לכספים השייכים לישיבה, ולא כספים פרטיים של הרב אברהם.

533. אם כן, בהיבט **הדיוני**, לא זו בלבד שהרש"מ לכאורה זנח טענה זו, אף זו – טיעוני התשובה של הרש"מ, מצביעים על כך שהוא כן מתייחס לכספים ששייכים לחברת פוניבז'. בנוסף, גם בהיבט **העובדתי** יש קושי בטענה זו של הרש"מ. שכן בדוח הכנסות והוצאות משנת 2010 שהרש"מ הגיש (נספח 67 לתצהירו), יש פילוח בין סכומים שנרשמו כהכנסות של הישיבה לבין סכומים שנרשמו כהכנסות של הרב אברהם. בנוגע לכל אחד מארבעת התשלומים של

ההכנסות מעיסוק המכר, היחס בין הכנסות הישיבה לבין הכנסות הרב אברהם, תואם את יחס החלוקה של 47%:53% באחזקות הנכס שנמכר. משמע, על-פי מסמכי הרש"מ עצמו, הסכום של כ- 6.4 מליון ₪ שהוא קיבל, כולל כספים השייכים לחברת פוניבז'. נוסף על כך, בהוצאות נרשמו גם כ- 200 אלפי ₪ שהוצאו לטובת הישיבה.

534. בשורה התחתונה, אין בידי לקבל את הטענה שהרש"מ העלה לסירוגין, והשמיט בסיכומים, לפיה מדובר אך ורק בנכסים פרטיים של הרב אברהם ומשפחתו. ממכלול הטענות והראיות, עולה שהרש"מ החזיק בידיו גם כספים שהיו שייכים לחברת פוניבז'.

535. ניגש עתה לסוגיות המהותיות: האם הרש"מ היה נאמן, והאם חלפה תקופת ההתיישנות.

(3) האם הרש"מ היה נאמן?

536. בכתב התביעה טוענת חברת פוניבז' כי הרש"מ מחזיק בכספים **בנאמנות** עבורה. חברת פוניבז' תובעת השבה של הכספים, ודוחות בנוגע לניהול והחזקה של כספי הנאמנות.

537. בכתב ההגנה, הרש"מ לא הכחיש שהוא קיבל את הסכומים שצוינו. אבל, הרש"מ מכחיש כי הכספים הועברו לו בנאמנות, וטוען כי הוא "אינו מחזיק כספי נאמנות אצלו והוא מעולם לא היה נאמן" (סעי' 260). גם בסיכומים טוען הרש"מ: "מה שברור שבזמן אמת, הרש"מ לא היה נאמן, אלא החזיק בכספים כמנהל הישיבה וכגבאי שמסדיר את ענייני הכספים בלבד" (עמ' 135, סעי' 7). לדברי הרש"מ, עד שנת 1991 צברו חברת פוניבז' והרב אברהם חובות כבדים במס רכוש ובעריות שונות בקשר למגרשים שהיו בבעלותם, וחוב נוסף בשל צורך להשיב מקדמה לעסקת מכר מקרקעין שבוטלה. **לדברי הרש"מ, הוא נטל בעצמו, על אחריותו ועל שמו, הלוואה מבנק מזרחי בריבית גבוהה, לשם פרעון החובות.** בשנת 1994 בוצעה עסקת המקרקעין שתמורתה נמצאת במוקד פרק זה, והמגרשים נמכרו לקבלן בשם "שבירו". מתוך התשלומים שהתקבלו תמורת המקרקעין, חלק מהכסף בסך 6,411,231 ₪ הועבר לחשבון של הרש"מ. לטענת הרש"מ, הכספים שהועברו לחשבונו נועדו למימון הוצאות ששולמו כל השנים עבור הקרקעות השונות ולכיסוי ההלוואות שנטל הרש"מ על עצמו. **הכסף לא צבר ריבית, לא ניתנו הוצאות נאמנות לרש"מ, ובכל מקרה סכומי הכספים יצאו לכיסוי ההוצאות מייד לאחר שהועברו לרש"מ.**

538. אני דוחה את טענת התובעת, לפיה הרש"מ שימש כנאמן, והכספים הוחזקו בידיו בנאמנות.

539. בהינתן הכחשה של הנאמנות, הרי שעל-פי הכלל "המוציא מחברו עליו הראיה", על התובעת רובץ נטל ההוכחה שהחזקה של הרש"מ בכספים היתה בנאמנות. בכתב התביעה הביטויים "כספי נאמנות" ו"חשבון הנאמן" חוזרים עשרות פעמים. אך לא מצאתי בכתבי בית הדין מטעם צד הראל"כ – לא בכתבי הטענות, לא בתצהירים ולא בסיכומים – טענות משפטיות או ראיות המוכיחות שהרש"מ היה בעל מעמד של נאמן בכספים הנטענים. אם כן, חברת פוניבז' לא הוכיחה שהחזקה היתה בנאמנות, כפי שהיא מוגדרת בסעי' 1 לחוק

הנאמנות, התשל"ט-1979, וכפי שסעי' 2 לחוק מגדיר את אופן יצירתה: "נאמנות נוצרת על פי חוק, על פי חוזה עם נאמן או על פי כתב הקדש".

540. חברת פוניבז' מפנה לפסק-הדין בתביעה שהגיש הראל"כ לבית המשפט בשנת 2007 בעניין הנאמנות הנטענת.⁶⁷ בפסק-הדין מתייחסת השופטת פלפל לרש"מ כאל נאמן. פסק-הדין מתחיל במילים "המשיב [הרש"מ. ד"ח] היה נאמן בעסקאות מקרקעין" (פס' 1). השופטת מתארת את הכספים כ"כספי נאמנות", ואת חברת פוניבז' ואת הרב אברהם כ"נהנים". בפס' 4 נאמר:

"תיאמר האמת שתמוה בעיני מדוע מתחפר, ואין לי תיאור טוב יותר, המשיב [הרש"מ. ד"ח] בעמדתו שלא ליתן דין וחשבון על כספים שמוחזקים אצלו בנאמנות..."

541. בעניין זה אומר, כי למרות ציטוטים אלה, אין לראות באמור בהם השתק פלוגתא וקביעת עובדה לפיה הרש"מ שימש כנאמן, וכי הכספים הם כספי נאמנות. בתיאור הפלוגתאות שבמחלוקת, כותבת השופטת: "גורס המבקש [הראל"כ. ד"ח] כי יש לו עילת תביעה מכח חוק הנאמנות; גורס ב"כ המשיב [הרש"מ. ד"ח], כי לא רק שעילת תביעה זו אינה קיימת בנסיבות...". אולם למעט אזכור לקוני זה, השופטת לא מפרטת את טענות הצדדים ונימוקיהם. למעשה, השופטת דוחה את התביעה, בנימוק שעל הצדדים להפנות את בירור הסכסוך שביניהם אל הליך הבוררות, בהתאם לשטר הבוררין עליו הם חתמו. לפיכך, תיאור הרש"מ כנאמן, ותיאור הכספים ככספי נאמנות, הינו אִמְרַת-אֶגֶב (אוביטר), הנובעת כנראה מנוסח כתב התביעה, ואין בתיאור זה הכרעה בפלוגתא שנוגעת למעמדו של הרש"מ ביחס לכספים.

542. חברת פוניבז' מציינת גם פסק-דין נוסף,⁶⁸ שניתן בערעור שהגיש הראל"כ על פסק-הדין של השופטת פלפל. השופט גרוניס מתאר את הכספים ככספי נאמנות, ואת הרש"מ כנאמן. אבל, גם בפסק-דין זה, אין דיון והכרעה במחלוקת שבין הצדדים האם הכספים שהוחזקו על-ידי הרש"מ, הוחזקו בנאמנות. השופט גרוניס דוחה את הערעור, בנימוק שונה מהנימוק שכתבה השופטת פלפל. לדעת השופט גרוניס, הראל"כ לא יכול היה להגיש תביעה כ"אדם אחר שמעוניין בדבר" (לפי סעי' 39 לחוק הנאמנות) בנוגע לכספים שלטענתו הוחזקו על-ידי הרש"מ בנאמנות. אולם, כל הדיון של השופט גרוניס מתבסס על טענות הערעור, מבלי שהשופט דן ומכריע בשאלה האמנם יש כאן נאמנות.

543. כאסמכתא נוספת לטענתה שהרש"מ היה נאמן, מביאה חברת פוניבז' את פנייתו של הראל"כ לעו"ד זמיר (4.1.2007) ובה כתב הראל"כ (ההדגשות נוספו. ד"ח):

למיטב ידיעתנו חלק מן התמורה מוחזק בידי משרדכם בנאמנות עד היום וחלק הועבר על ידכם לנאמנות בידי הרב שמואל מרקוביץ. כידוע לכם בעבר משך הרב מרקוביץ כספים מן הנאמנות שבידיו.

⁶⁷ ה"פ (מחוזי תל אביב -יפו) 1166/07 הרב כהנמן נ' הרב מרקוביץ (12.10.2008).

⁶⁸ ע"א 10010/08 הרב כהנמן נ' הרב מרקוביץ (02.12.2009).

544. אולם, דברים אלה של הראל"כ, אינם **ראיה**, כי אם **טענה** מצידו. בעקבות פנייתו של הראל"כ, שלח עו"ד זמיר למחרת (5.1.2007) מכתב אל הרש"מ, והנה אין בו אזכור כלשהו לעובדה שהכספים שבידי הרש"מ הם כספים בנאמנות. אזכור המילה "נאמנות" במכתבו של עו"ד זמיר, מתייחסת לחשבון נאמנות של משרד עו"ד מירון, ולא לחשבון של הרש"מ. כך גם במכתב ששלח עו"ד זמיר לראל"כ (27.2.2007) בו הוא מפרט את הסכומים שנכנסו כתמורה מעסקת מכר המקרקעין וכמה מתוכם הועברו לרש"מ ומתי, המילה "נאמנות" מתייחסת לחשבון הנאמנות של משרד עו"ד מירון, ולא לחשבון הבנק של הרש"מ.

545. אם כן, נדחית בזה הטענה לפיה הרש"מ החזיק כנאמן בכספים השייכים לחברת פוניבז'. ממילא, נדחות גם עילות התביעה המתבססות על חוק הנאמנות, בהן חברת פוניבז' ביקשה להטיל על הרש"מ סעדים המתבססים על חובות החלות על נאמן. כפועל יוצא, נדחית הבקשה לחייב את הרש"מ, על יסוד ס"ק 7(ב) לחוק הנאמנות, להגיש דוחות שנתיים בענייני הנאמנות, ולהגיש דו"ח בעת גמר כהונתו כנאמן. בנוסף, לא חלה על הרש"מ חובה על יסוד סעי' 6 ו-10 לחוק הנאמנות, לשמור על כספי הנאמנות ולהשקיע אותם, משכך נדחית גם התביעה לשלם ריבית עבור אותם כספים.

546. חברת פוניבז' לא הציגה עילות חלופיות לתביעת הכספים שלטענתה נותרו בידי הרש"מ. אך גם לו היו עילות כאלה, או לחלופין גם אילולי נדחתה טענת חברת פוניבז' לפיה הרש"מ החזיק כספים בנאמנות, הרי כפי שאראה בסמוך, תביעת הנאמנות התיישנה, ודי בכך על מנת לדחות את התביעה.

547. בטרם סיום הדיון בשאלת החזקת כספים על-ידי הרש"מ, אתייחס לטענת התובעת חברת פוניבז', לפיה בראיות שהציג הרש"מ עצמו, הוכח שנותרו בידו סכומי כסף משמעותיים ולכל הפחות סכום של 1,184,307 ₪ בערך כספי של שנת 1994.

548. הרש"מ טוען כי בשל חלוף הזמן הרב, לא היה בידו להציג אסמכתאות לכל הסכומים. ולדבריו, די בכך שהציג אסמכתאות להעברה של 90% מהכספים, על מנת להעיד שכל הכסף הועבר.

549. אני סבור שאין לקבל טענה זו של התובעת, בדבר הודאת בעל-דין בחובו. כאמור, טענתו של הרש"מ היא שהוא השתמש בכל הכספים לטובת הישיבה ולטובת משפחת כהנמן, ולא נותרו בידו כספים. את העובדה שהוא מציג אסמכתאות רק ל- 90% מהכספים, הוא תולה בחלוף הזמן הרב. אם כן, לא ניתן להסתמך על דבריו כהודאה שנותרו בידו כספים. חלוף שנים רבות ממועד קבלת הכספים והשימוש בהם (1994), אינו רק יסוד עובדתי לקביעה שתביעת הנאמנות התיישנה (כאמור להלן), אלא גם תמיכה לטענת הרש"מ בדבר הקושי לאתר אסמכתאות.

(4) האם חלה התיישנות על תביעת הנאמנות?

טענות הצדדים

550. הרש"מ מבקש לדחות על הסף את תביעת הנאמנות גם בשל התיישנות.
551. הרש"מ מציין שהכספים הנדונים הועברו לידי בשנת 1994. תביעת הנאמנות הוגשה לאחר כ-20 שנה, בתאריך 21.5.2014. מרוץ זמן ההתיישנות מתחיל כאשר התגבש בידי התובע "כוח תביעה". לטענת הרש"מ, בעניינינו מרוץ זמן ההתיישנות החל כאשר הראל"כ טען שהרש"מ מעל בתפקידו כנאמן, בכך שהוא (הרש"מ) מחזיק בכספים שלא כדין ועליו להשיבם לישיבה.
552. הרש"מ מציין, כי במהלך הבוררות ובדיוני ההוכחות, נתגלו שלל ראיות המעידות על כך שהראל"כ טען במשך שנים נגד החזקת כספים ע"י הרש"מ. הרש"מ מפרט אירועים שהתרחשו בארבעה תאריכים חלופיים, מהם עולה שהראל"כ ידע על קיומה של עילת תביעה כלפי הרש"מ. ואלה התאריכים מהמוקדם אל המאוחר. (א) מהחקירה הנגדית של הראל"כ בהליך זה עולה, שכבר בתקופה בה ניתן פסק 2000 הוא דיבר עם עו"ד מירון על כך שהרש"מ מחזיק בכספים שעליו להעביר לישיבה. (ב) בתקופה שבין **שנת 2000 לשנת 2003** הראל"כ מנע תשלום משכורת לרש"מ. מתשובת הראל"כ בחקירתו הנגדית בהליך זה עולה, שהנימוק למניעת תשלום המשכורת היה שלרש"מ יש חוב כספי לישיבה בין היתר בגלל כספי נאמנות. (ג) ממכתב ששלח עו"ד זמיר אל הרש"מ **בחודש יוני 2003** עולה שכבר אז טען הראל"כ נגד החזקת כספים בידי הרש"מ. (ד) לכל המאוחר, **בחודש ינואר 2007**, במכתב ששלח הראל"כ למשרד עו"ד מירון (4.1.2007), הוא טען שעל הרש"מ להעביר לידי הישיבה כספי נאמנות המוחזקים בידי. אם כן, לשיטת הרש"מ, מרוץ ההתיישנות החל לכל המאוחר **בחודש ינואר 2007**. אולם תביעת הנאמנות הוגשה כאמור רק ביום 21.5.2014, לאחר חלוף תקופת ההתיישנות שאורכה על-פי דין הוא 7 שנים. לפיכך יש לסלק את התביעה על הסף.
553. מנגד, חברת פוניבז' דוחה את הטענה בדבר ההתיישנות של תביעת הנאמנות. טענת התשובה של צד הראל"כ לעניין ההתיישנות, מופיעה כטיעון אחד רציף (סעי' 857-866 לסיכומי הראל"כ). ניתוח הטיעון מעלה שהוא מורכב מחמש טענות תשובה שונות.
554. טענת תשובה **ראשונה** – לפי ס"ק 7(ב) לחוק הנאמנות, הרש"מ ממילא חייב למסור דו"ח על הכספים שהוחזקו בנאמנות בגמר כהונתו כנאמן. כיוון שלטענת הראל"כ הרש"מ עדיין מחזיק כספי נאמנות (ולטענת הראל"כ הרש"מ אף מודה בכך), ממילא טרם הגיע מועד גמר כהונתו כנאמן, והרש"מ אמור לשמור את כל המידע (גם לולי התבקש בתביעה למסור את המידע).
555. טענת תשובה **שניה** – בתביעת נאמנות, אין כלל אפשרות לטענת התיישנות.

556. טענת תשובה **שלישית** – עילת התביעה נולדת כאשר הנאמן כפר בנאמנות והודיע על כך לנהנה; גם כאן, חברת פוניבז' לא מפרשת את פשר טענתה או את הרלוונטיות שלה למקרה הנדון. נראה שכוונתה לומר שכיוון שהרש"מ לא מסר הודעה בה הוא כופר בנאמנות, הרי שטרם נולדה העילה. ואם העילה לא נולדה, בוודאי שהיא לא התיישנה.

557. טענת תשובה **רביעית** – עילת התביעה נולדה לכל המוקדם בשנת 2007, כאשר הרש"מ נמנע מלהשיב לפנייתו של עו"ד מירון.

558. טענת תשובה **חמישית** – הראל"כ לא יכול היה להגיש תביעה בשם חברת פוניבז' עד לאחר פטירתו של הרב אברהם בשנת 2009.

טענת ההתיישנות: המסגרת הנורמטיבית

559. על מנת להבין את סוגיית טענת ההתיישנות בהקשר של תביעות נאמנות, נעמיק מעט בדיני ההתיישנות, ואגב כך נדייק במושגים של רכיבי ההתיישנות.

560. המלומד פרופ' ישראל גלעד בספרו,⁶⁹ מתאר את ארבעת רכיבי "זמן ההתיישנות בפועל": (1) מועד הולדת עילת התביעה; (2) תקופת ההתיישנות; (3) תוספות זמן (כללי השעיה, אתחול והארכה); (4) "תקרת ההתיישנות".

561. בנוגע לרכיב הראשון – מועד הולדת עילת התביעה – סעי' 6 לחוק ההתיישנות קובע כי "תקופת ההתיישנות מתחילה ביום שבו נולדת עילת התובענה". גלעד מדגיש כי למרות המשתמע מלשון הסעיף, לא תמיד ישנה זהות בין מועד הולדת עילת התביעה לבין תחילת מרוץ ההתיישנות. שכן ייתכנו מצבים של השעיית מרוץ ההתיישנות (רכיב 3). לפיכך, גלעד מדייק וקובע שמועד הולדת עילת התביעה הוא מועד תחילת המרוץ **בכוח** של תקופת ההתיישנות, הגם שלא תמיד **בפועל** (בשל קיום עילת השעיה).

562. עילת תביעה נולדת לצורך התיישנות כאשר קם לתובע כוח תביעה מהותי.⁷⁰ בנוגע לטענת ההתיישנות בתביעות נאמנות, גלעד כותב:

"באשר לחובות נאמנות, במובן של החזקה בנכס ופעולה בו לטובתו של הזכאי, הדעת נותנת כי עילת התביעה נולדת כאשר הנאמן פועל בנכס נגד טובת הנהנה, או כאשר הוא מתכחש לכך שהנכס מוחזק בנאמנות. עילת התביעה נולדת עם פעולה או הצהרה של הנאמן המשנה את אופי החזקתו/פעולתו של הנאמן בנכס מכאלה הנעשים לטובת הנהנה לכאלה הנעשים לטובת הנאמן או צד שלישי". (עמ' 317).

563. וכן נקבע בפסק-דין **גמזו**⁷¹ כי עילת התביעה בשל הפרת חובת הנאמנות בנכס, נולדת לצורך התיישנות רק בתום יחסי הנאמנות, דהיינו "כאשר הנאמן כופר בהחזקתו את הנכס כנאמנו של

⁶⁹ ישראל גלעד, **התיישנות בדין האזרחי**, עמ' 72 ואילך (2022).

⁷⁰ שם, פרק 4.2. ובעניין התיישנות במקרים של הפרת חובת אמון עמ' 216-317.

⁷¹ ע"א 3322/95 **גמזו נ' גושן**, פ"ד נ(4) 520, 524 – 525 (1997).

הנהנה או מפר את חובתו כנאמן. במקרים כאלה נולדת עילת התביעה מרגע הכפירה או הפרת החובה.⁷²

564. כאמור, הרכיב השלישי של זמן ההתיישנות בפועל הוא תוספות זמן לתקופת ההתיישנות. אחד מכללי השעיית מרוץ זמן ההתיישנות, הינו סעי' 8 לחוק ההתיישנות. וזה לשון הסעיף:

8. התיישנות שלא מדעת

נעלמו מן התובע העובדות המהוות את עילת התובענה, מסיבות שלא היו תלויות בו ושאינן בזהירות סבירה לא יכול היה למנוע אותן, תתחיל תקופת ההתיישנות ביום שבו נודעו לתובע עובדות אלה.

565. גלעד מכנה את הוראת סעיף זה כ"כלל השעיה בשל גילוי מאוחר". הוא עורך דיון נרחב בשאלת כלל ההשעיה בשל גילוי מאוחר בנוגע לתביעות במצבי פגיעה ביחסי אמון בכלל, ובתביעות נאמנות בפרט, ומנתח ביסודיות כמה פסקי-דין שעסקו בסוגיה.⁷³ גלעד מנתח את פסק-הדין **צימבלר**⁷⁴ ממנו עולה שתחילת מרוץ ההתיישנות מותנית בהודעה אקטיבית מטעם הנאמן על דבר הכפירה או ההפרה של הנאמנות. גלעד מציין שהדרישה להודעה אקטיבית של הנאמן נדחתה בפסיקה.⁷⁵ על-פי הוראות סעי' 8 לחוק ההתיישנות, די באפשרות **האובייקטיבית** של הנהנה לגלות את דבר הכפירה בנאמנות או הפרת הנאמנות, על מנת שמרוץ ההתיישנות לא יושעה.

דיון והכרעה

566. כפי שפירטתי לעיל בתיאור טענות הצדדים, חברת פוניבז' מעלה חמש טענות תשובה לטענת הרש"מ לסילוק על הסף של תביעת הנאמנות בשל התיישנות. חמש הטענות מיוסדות על טענת חברת פוניבז' לפיה הרש"מ החזיק בכספים כנאמן, וכי הוא עודנו מחזיק כנאמן ביתרת כספים מסוימת.

567. טענת התשובה **הראשונה** של הראל"כ לטענת ההתיישנות, היא שהרש"מ עודנו מחזיק בכספים כנאמן, ועל כן חייב למסור דוחות תקופתיים, ודו"ח סופי. וממילא חלה עליו חובת שמירת המסמכים. ובמשתמע, גם טרם נולדה העילה, או שהיא מתחדשת ונמשכת, ובכל מקרה לא התיישנה. לאור מסקנתי שהראל"כ לא הוכיח שהרש"מ הינו נאמן על-פי חוק הנאמנות, ממילא לא ניתן להחיל עליו את החובות הנגזרות מחוק הנאמנות. די בכך לדחות טענת תשובה זו.

⁷² וראו הפניות לפסקי-דין רבים נוספים המאמצים קביעה זו, בספרו של גלעד, עמ' 321, ה"ש 406.

⁷³ ישראל גלעד, **התיישנות בדין האזרחי**, עמ' 314 - 330 (2022).

⁷⁴ ע"א 1559/99 **צימבלר נ' תורג'מן**, פ"ד נז(5) 49 (2003).

⁷⁵ ישראל גלעד, **התיישנות בדין האזרחי**, עמ' 320 - 327 (2022).

568. שתי טענות התשובה הבאות של חברת פוניבז' לטענת ההתיישנות, משתמעות מציטוט שמביא צד הראל"כ מספרו של המלומד שלמה כרם⁷⁶ (ההדגשות נוספו ע"י הראל"כ):

"החזקה בנכס על ידי נאמן לעולם היא החזקה עבור הנהנים, והנאמן לא יישמע בטענת התיישנות; שכן טענת התיישנות היא טענה לבעלות. אולם אם כפר הנאמן בכך שהוא מחזיק בנכס כנאמן, והודיע על כך לנהנה, הרי מאותה שעה שכפר נולדה עילת תובענה נגד הנאמן ומאותו מועד יש למנות את תקופת ההתיישנות של עילת התובענה נגדו."⁷⁷

569. טענת התשובה השניה משתמעת מהמילים שבהדגשה שהוסיף הראל"כ – "והנאמן לא יישמע בטענת התיישנות". דומה כי טענת צד הראל"כ היא שדעת המלומד כרם היא, שלנאמן לעולם אין זכות לטעון טענת התיישנות. אציין כי בבדיקת המקורות אליהן מפנה המלומד כרם בהקשר של משפט זה, לא נמצא בהן ניסוח כוללני וחד-משמעי דומה, ומכל מקום הם עוסקים בחזקה בנכס מקרקעין. אבל, גם אם נתמקד בציטוט הנ"ל, ברור שהמשפט המודגש ברישא, אינו קובע כלל מוחלט לפיו לעולם בתביעות נאמנות אין טענת התיישנות. שהרי מיד במשפט העוקב בחציו השני של הציטוט, מציין המלומד כרם מקרים בהם ישנה תקופת התיישנות לעילת תביעה כלפי נאמן.

570. טענת התשובה השלישית, משתמעת מהמילים בהדגשה הבאה שהוסיף צד הראל"כ בציטוט מדברי כרם: "כפר הנאמן... והודיע על כך לנהנה". האם כוונת הראל"כ לטעון שבנסיבות העניין, גם אם הרש"מ כפר בנאמנותו ובחובות הנגזרות ממנה, אך לא מסר הודעה על כך לנהנה, אלא פשוט נמנע מלתת תשובה לדרישה שנהנה הפנה אליו, לא תחל תקופת ההתיישנות או לא יחל מרוץ ההתיישנות? כאמור לעיל, לעמדה זו יש ביטוי מסוים בפסיקה (פס"ד **צימבלר**), אך כפי שהסברתי לעיל, גלעד מנתח בבהירות ובעומק את הדברים, ומראה שעמדה זו נדחתה על-ידי הפסיקה, כעולה מפסק-דין **גמזו**:⁷⁸ "בהיותה לנהנה העובדות המהוות את עילת הביעה, מן הראוי להחיל על תביעה זו את דיני ההתיישנות הכלליים, ולא לאפשר לנהנה לעכב את הגשת התביעה עד אין קץ". אם כן, די בידיעה של הנהנה על דבר כפירה או הפרת חובה של הנאמן. למעשה, המלומד כרם עצמו, בהמשך דבריו בספרו מיד לאחר הדברים שצוטטו לעיל, מתייחס למקרה בו חלה תקופת התיישנות: "שתק הנהנה ולא הגיב על הפרת חובה של הנאמן, תידחה תביעתו נגד הנאמן, אם חלפה תקופת ההתיישנות מאז ידע על ההפרה".⁷⁹ יתר על כן, כפי שכתבנו לעיל, גלעד מדגיש כי לפי הוראות סעי' 8 לחוק ההתיישנות, אין אף הכרח בידיעה בפועל של הנהנה את דבר הכפירה או הפרת החובה, אלא די בכך שהיתה לנהנה אפשרות ידיעה "בזהירות סבירה", על מנת שלא יחול כלל ההשעיה של תקופת ההתיישנות, ויחל מרוץ הזמן של תקופת ההתיישנות.⁸⁰

571. גם חברת פוניבז' עצמה, בטענת התשובה הרביעית (שתידון להלן) המובאת מיד לאחר ציטוט הדברים מאת המלומד כרם, מציינת ש"בענייננו נוצרה העילה בשנת 2007, לאחר שהרב

⁷⁶ שלמה כרם, **חוק הנאמנות, התשל"ט-1979**, עמ' 201-202 (מהדורה רביעית, חדשה ומורחבת. 2014).

⁷⁷ שם, עמ' 201.

⁷⁸ ע"א 3322/95 **גמזו נ' גושן**, פ"ד נ(4) 520, 527 (1997).

⁷⁹ שם.

⁸⁰ ישראל גלעד, **התיישנות בדין האזרחי**, עמ' 314-330 (2022).

מרקוביץ נמנע ממתן מידע" (סעי' 860 לסיכומים). מניסוח טענה זו, אנו למדים שגם לשיטת חברת פוניבז', מרוץ ההתיישנות החל כאשר הרש"מ **נמנע מלמסור מידע**, וזאת למרות שהרש"מ לא מסר הודעה מפורשת בדבר כפירה בנאמנות.

572. בענייננו, כפי שנראה להלן, הראל"כ ידע בפועל על כך שהרש"מ הפר את חובת הנאמנות (שחלה על הרש"מ לגישתו של הראל"כ), הן בהחזקת הכסף של חברת פוניבז' והן באי דיווח עליו. כפי שנסביר בהמשך הדברים, ידיעתו של הראל"כ מהווה גם ידיעתה של חברת פוניבז'. ואפילו אם הראל"כ לא היה יודע עובדות אלה בוודאות, הרי שבזהירות סבירה הוא יכול היה לדעת זאת. אם כן, לא התקיימו היסודות של השעיית מרוץ ההתיישנות.

573. בטענת התשובה הרביעית לטענת ההתיישנות, טוענת חברת פוניבז': "בענייננו נוצרה העילה בשנת 2007, לאחר שהרב מרקוביץ נמנע ממתן מידע" (סעי' 860 לסיכומי הראל"כ). החברה מוסיפה ומפרטת שלראל"כ היה "ברור שהרב מרקוביץ מסרב למסור ל מידע, כחלק מהסכסוך האישי ביניהם... ואולם עד להתעלמותו של הרב מרקוביץ ממכתבי עו"ד מירון אף אחד לא העלה בדעתו שהרש"מ יסרב להעביר דוחות על הכספים לידי עורך הדין של הרב אברהם ושל חברת ישיבת פוניבז', הנהנים בכספים, והתעלמותו מהבקשה הפתיעה את כל המעורבים" (שם. ההדגשה במקור).

574. אם כן, חברת פוניבז' טוענת שעילת התביעה היא הפרת חובת הנאמנות, שבאה לידי ביטוי בסירוב של הנאמן למסור לנהנה מידע בנוגע לכספי הנאמנות. אולם, לטענת חברת פוניבז', בנדון דנן, הסירוב של הרש"מ לתת מידע לראל"כ באופן אישי, עדיין לא נחשב הפרת חובת נאמנות של הנאמן כלפי הנהנה, כיוון שהראל"כ באופן אישי לא היה במעמד של "נהנה". רק הסירוב של הרש"מ למסור מידע לב"כ הנהנים – הלא הם חברת פוניבז' והרב אברהם כהנמן – הינה הפרת חובת נאמנות כלפי הנהנים. כיוון שהימנעות הרש"מ להשיב לבקשת המידע היתה בהתייחס למכתב של ב"כ הנהנים שנשלח אליו בשנת 2007, המסקנה של הראל"כ היא, שעילת התביעה של חברת פוניבז' בתביעת הנאמנות נולדה רק בשנת 2007.

575. ראשית לכל, ראוי להדגיש כאן, שהראל"כ מציין תאריך כללי – "בשנת 2007" – ולא תאריך מדויק. המכתב הראשון של עו"ד זמיר לרש"מ, נשלח בתאריך 5.1.2007. ואילו תביעת הנאמנות הוגשה להרכב הבוררים הקודם בתאריך 21.5.2014, לאחר 7 שנים וחמישה וחצי חודשים. אם כן, לכאורה תביעת הנאמנות ממילא הוגשה לאחר חלוף תקופת ההתיישנות. לשם כך טוענת חברת פוניבז' את טענת התשובה החמישית, שתידון להלן. אולם לפני שאתייחס לטענה זו, אבהיר כי ממילא אינני מקבל את טענת חברת פוניבז', לפיה עילת התביעה נולדה בשנת 2007.

576. כאמור לעיל, עילת התביעה בנושא נאמנות עשויה להיוולד בין אם בכפירה של הנאמן בנאמנות, ובין אם בהפרה של הנאמן את חובת הנאמנות החלה עליו.

577. בטענת התשובה הרביעית, חברת פוניבז' טוענת שרק בעת הסירוב הפאסיבי של הרש"מ להשיב לדרישה בשנת 2007 של ב"כ חברת פוניבז' למסור מידע לנהנים, נולדה עילת התביעה של הפרת חובת נאמנות. איני מקבל טענה זו. משתי סיבות מצטברות.

578. **האחת** – בניגוד לדברי חברת פוניבז', הפרת חובת הנאמנות איננה רק באי מתן מידע בנוגע לכספי נאמנות. הפרת חובת הנאמנות קיימת בוודאי ובמשנה תוקף כאשר הנאמן משתמש בכספי הנאמנות בניגוד למטרת הנאמנות. חברת פוניבז' טוענת שהרש"מ השתמש בכספים השייכים לה שלא למטרת הישיבה. אם כן, עילת התביעה העיקרית בתביעת הנאמנות, היתה הפרת חובת הנאמנות בשימוש בכספי הנאמנות (או בהחזקתם וסירוב להחזירם לידי הישיבה).

579. **השניה** – ההפרות הנטענות של חובת הנאמנות, שחברת פוניבז' מייחסת לרש"מ – בין אם באי מסירת מידע ובין אם בסירוב להעביר את הכסף לחברת פוניבז' – נעשו זמן רב לפני שנת 2007.

580. על מנת לקבוע את מועד ההתחלה בפועל של מרוץ זמן ההתיישנות, עלינו להכריע בשתי שאלות מצטברות: (1) מתי נולדה עילת התביעה – דהיינו, מתי התרחשה ההפרה הנטענת של חובת הנאמנות? (2) מתי חברת פוניבז' ידעה על הפרת חובת הנאמנות, או היתה צריכה לדעת עליה?

581. **הולדת עילת התביעה**: עילת התביעה היא הפרת חובת נאמנות. כאמור, הפרת חובת הנאמנות הנטענת, לא היתה רק באי מסירת מידע (שחברת פוניבז' טוענת שכבר בשנת 2000 סירב הרש"מ למסור מידע), אלא לטענת חברת פוניבז' היתה גם הפרה בכך שהרש"מ החזיק כספי נאמנות ששייכים לה ללא הצדקה ומבלי להשיבם. כזכור, מדובר על כספים שהתקבלו לחשבון הרש"מ בשנת 1994. מועד הולדת עילת התביעה של הפרה הנטענת של חובת הנאמנות, היה במועד כלשהו לאחר שהכספים הגיעו לידי הרש"מ בשנת 1994.

582. לא ניתן לדעת בבירור מהו התאריך המוקדם ביותר שבו לפי הראל"כ, הרש"מ הפר את חובת הנאמנות. אבל, כאשר ישנו תאריך מסוים לאחר 1994, שלגביו הראל"כ טוען שהוא כבר ידע על עילת התביעה, בוודאי בתאריך זה עילת התביעה כבר נולדה.

583. **מועד הידיעה של הראל"כ (באופן אישי)**: בענייננו, נראים דבריו של הרש"מ, לפיהם ממכלול הראיות עולה שלראל"כ היתה ידיעה על שתי העובדות הבאות שהתקיימו לדעתו: (1) הרש"מ נמנע מלהעביר לחברת פוניבז' כספים שהראל"כ טוען כי הם מוחזקים על-ידי הרש"מ בנאמנות עבור הישיבה; (2) הרש"מ נמנע מלמסור מידע על כספים אלה. כל אחת משתי עובדות אלה, היא עילת תביעה בתביעת נאמנות. אם כן, כאשר הראל"כ יודע על עובדות אלה, הרי שלשיטתו עילת התביעה בוודאי כבר נולדה.

584. בנוגע למועד בו הראל"כ ידע על עובדות אלה. הרש"מ הוכיח שראיה אחת מצביעה על ידיעה כבר בשנת 2000. אני מקבל את טענת הרש"מ, כי מחקירתו של הראל"כ (פרוטוקול מיום 6.1.2023, עמ' 1800), עולה שהראל"כ עצמו מעיד שכבר בשנת 2000 "לפני הפסק דין, גם אחרי הפסק דין" (הכוונה לפסק 2000. ד"ח), הוא שוחח עם עו"ד מירון, וטען בפניו שהחזקת

הכספים בידי הרש"מ אינה מתקבלת על הדעת ואינה מקובלת, ויש להעביר לידי הישיבה את הכספים המגיעים לה והמעוכבים ללא הצדקה.

585. הרש"מ הציג ראיה **נוספת** המצביעה על כך שהראל"כ ידע על הפרת חובת הנאמנות בתקופה של **השנים 2000-2003**. הכוונה לעדותו של הראל"כ, לפיה הוא עיכב משכורת של הרש"מ בשל חוב שהוא ייחס לו בין היתר בשל כספי הנאמנות שלטענתו נותרו בידי הרש"מ.

586. הרש"מ העלה טענה **נוספת**, המתבססת על טענתו של הראל"כ (פס' 180 לכתב התביעה המתכלל. סעי' 399-400 לתצהיר הראל"כ. פס' 538 לסיכומי התשובה) על כך שלאחר מתן פסק 2000, הרש"מ נמנע מלמסור את הכספים לחברת פוניבז', ונמנע מלמסור מידע. הרש"מ טוען שבכך הראל"כ עצמו מודה שהוא ראה במעשי הרש"מ הפרה של חובת הנאמנות. בתשובה לכך, טוען הראל"כ שאף שהיתה זו "הפרה מוחלטת" של פסק 2000 (שקבעה שכל הניהול הגשמי יהיה בידי הראל"כ, ובשל כך הרש"מ היה חייב להעביר אליו את הכספים), היתה זו הפרה כלפי **הראל"כ**, אך לא היתה זו הפרה של חובת הנאמנות כלפי **הנהלים**.

587. איני מקבל הבחנה זו. **ראשית**, גם אם פסק 2000 קבע הסדרים בנוגע ליחסים שבין הראל"כ לבין הרש"מ, להסדרים אלה יש השלכות גם בנוגע לכספים של חברת פוניבז' המוחזקים בידי הרש"מ. שכן, היה על הרש"מ להשיב את הכספים לחברת פוניבז'. **שנית**, בכתב התביעה המתכלל מטעם צד הרש"מ נכתב "יצוין כי עוד לפני כן [לפני פסק 2000 ד"ח] היו לרב כהנמן ולישיבת פוניבז' טענות על עצם החזקת הכספים אצל הרב מרקוביץ מלכתחילה" (סעי' 180. ההדגשה הוספה. ד"ח). משפט זה אומנם הושמט מתצהירו של הראל"כ (סעי' 399). אבל, מיד בסמוך לאחר מכן, הראל"כ בתצהירו מתאר כיצד לאחר פסק 2000 "הרב מרקוביץ לא העביר את הכספים לי, לאבי או לחברת ישיבת פוניבז', וגם סירב למסור עליהם מידע" (סעי' 400. ההדגשה הוספה. ד"ח).

588. המסקנה עד כאן היא, שהוכח שכבר בשנת 2000 הראל"כ ידע על פעולות של הרש"מ (או נכון יותר לומר הימנעות של הרש"מ מפעולות) שלשיטת הראל"כ מהוות הפרת חובת נאמנות. וכאשר הראל"כ יודע על פעולות אלה, הרי שלשיטתו הפרות הנאמנות כבר ארעו, ומכאן שעילת התביעה כבר נולדה והחלה תקופת ההתיישנות. אם כן, עילת התביעה כלפי הרש"מ נולדה כבר בשנת 2000.

589. **מועד הידיעה של חברת פוניבז' :** כאמור, לראל"כ היתה ידיעה אישית על דבר הפרת חובת הנאמנות הנטענות על ידו. אולם כפי שראינו, **עילת התביעה בתביעת הנאמנות היא של חברת פוניבז'.** אם כן, עלינו לשאול **מתי חברת פוניבז' ידעה על עילת התביעה העומדת ליכותה.**

590. כפי שראינו, בתיק זה תביעת הנאמנות היא תביעה של **חברת פוניבז'** שהכספים שהוחזקו (לטענתה) בנאמנות עברה כנהנית יוחזרו לקופתה (סעי' 185 לכתב התביעה). **לא** מדובר בתביעה אישית של **הראל"כ** (שהרי אין מחלוקת שהראל"כ לא היה במעמד של "נהנה").

591. המלומד גלעד דן בגילוי העובדות המקימות את עילות התביעה, במקרה של תאגיד.⁸¹ בשל היעדר קיום פיזי לתאגיד, הכלל הוא שרואים בידיעת האורגנים של התאגיד, לרוב נושאי המשרה הבכירים, כידיעה של התאגיד. כך מתבקש גם לעניין גילוי העובדות המולידות עבור התאגיד עילת תביעה: גילוי בפועל של העובדות המהוות את עילת התביעה על-ידי אורגנים של התאגיד, ייחשבו כגילוי עובדות על-ידי התאגיד לצורך שלילת כלל ההשעיה של מרוץ ההתיישנות בשל גילוי מאוחר, כקבוע בסעי' 8 לחוק ההתיישנות. יתר על כן, על-פי הוראות סעי' 8, גם בהעדר ידיעה בפועל, די בכך שלאורגנים של התאגיד היתה יכולת "בזהירות סבירה" לגלות את העובדות, בכדי לשלול את השעיית מרוץ זמן ההתיישנות. מבין האורגנים של התאגיד יש להתמקד בעיקר בידיעתם של מי ששולטים בכוח התביעה של התאגיד במישרין או בעקיפין.

592. בענייננו, הראל"כ עצמו שימש כנושא משרה בתאגיד. בשנת 2000 (וכן לפני ואחרי שנה זו), לראל"כ היה תפקיד משמעותי, של ממלא מקום יו"ר הדירקטוריון. למעשה, הוא היה "בעל הבית", ושלט וניהל בפועל את הישיבה, ובכלל זה את חברת פוניבז'.

593. כפי שראינו, לראל"כ היתה ידיעה בפועל של העובדות המהוות (לשיטתו) עילת תביעה. עובדות אלו הן: הרש"מ לא מעביר כספים המוחזקים ע"י הרש"מ בנאמנות (לטענת הראל"כ) עבור חברת פוניבז'; וכן הרש"מ לא מספק מידע על אותם כספים. **ידיעתו של הראל"כ, היא גם ידיעה של חברת פוניבז'.**

594. לפיכך, לחברת פוניבז' לא היתה רק יכולת ידיעה (שהיא כשלעצמה שוללת את השעיית מרוץ ההתיישנות) אלא היתה לה ידיעה בפועל, עוד לפני שנת 2007.

595. אחזור ואסכם את הדברים. אפילו אם הייתי דן בתביעה זו בהתאם לעמדתה של חברת פוניבז' דהיינו שהחזקה של רש"מ בכספים היתה בנאמנות (עמדה שכאמור לעיל דחיתי בשל כך שחברת פוניבז' לא הוכיחה זאת), עילת התביעה היתה **הפרת חובת נאמנות**. הפרת חובת הנאמנות, לא היתה רק באי מסירת מידע (שאף הוא היה בשנת 2000), אלא (לטענת הראל"כ) גם בהחזקת כספי נאמנות של הישיבה ללא הצדקה ומבלי להשיבם לישיבה. מועד הולדת עילת התביעה של ההפרה הנטענת של חובת הנאמנות, היה במועד כלשהו לאחר שהכספים הגיעו לידי הרש"מ בשנת 1994. לא ניתן לדעת בבירור מהו התאריך המוקדם ביותר, אשר בו לפי הראל"כ הפר הרש"מ את חובת הנאמנות. אבל, הוכח שהראל"כ טוען שהוא ידע על ההפרות הנטענות בשנת 2000 בסמוך לפני ולאחר מתן פסק 2000. מכאן, שבמועד זה עילות התביעה כבר בוודאי נולדו. הראל"כ הוא נושא משרה בכירה של ממלא מקום יו"ר הדירקטוריון בחברת פוניבז', והוא "בעל הבית" בישיבה (מעמד שהוכר גם

⁸¹ ישראל גלעד, **התיישנות בדין האזרחי**, עמ' 279 (2022).

בפסק (2000) ומנהל בפועל כל היבט גשמי שקשור לישיבה לרבות חברת פוניבז'. לפיכך, הידיעה של הראל"כ היא ידיעה של חברת פוניבז'.

596. אם כן, התקיימו שני הרכיבים הנחוצים למרוץ זמן תקופת ההתיישנות: הולדת עילת תביעה, וידיעה של התובעת חברת פוניבז' בשנת 2000 את העובדות המקימות לשיטתה עילת תביעה.

597. להשלמת התמונה, אעבור לדון בטענת התשובה **החמישית** והאחרונה של חברת פוניבז'.

598. לעיל ראינו, כי גם אם היינו מקבלים את טענת התשובה הרביעית, מועד הולדת עילת התביעה היה בעת סירובו של הרש"מ להשיב למכתב שנשלח אליו ע"י עו"ד זמיר בתאריך 5.1.2007. ואילו התביעה הוגשה בתאריך 21.5.2014. אם כן, לכאורה התביעה הוגשה לאחר חלוף תקופת ההתיישנות גם לשיטתו של הראל"כ.

599. על מנת להתמודד עם עובדה זו, ולמנוע את דחיית התביעה בשל התיישנות, חברת פוניבז' הוסיפה והעלתה את טענה התשובה החמישית, לפיה באותה עת לא ניתן היה להגיש תביעה בשם הישיבה. לפיכך, הראל"כ הגיש תביעת נאמנות אך ורק כ"אדם המעוניין בדבר" הבא להגן על ענייני הישיבה והרב אברהם. האפשרות לתביעה של חברת פוניבז', נוצרה רק לאחר פטירתו של הרב אברהם בשנת 2009. ממילא, מהמועד שאפשרות זו נוצרה (2009) ועד מועד הגשת התביעה (21.5.2014) לא תמה תקופת ההתיישנות.

600. אבקש להעיר כאן, כי חברת פוניבז' מציינת טענה זו כמתייחסת ומצטרפת לטענת התשובה הרביעית לפיה עילת התביעה נולדה בשנת 2007. אבל, אם טענת התשובה החמישית נכונה ותקפה, היא יכולה להיות רלוונטית גם כלפי המסקנה שקבענו לעיל, לפיה עילת התביעה נולדה כבר בשנת 2000, והחלה תקופת ההתיישנות **בכוח**. שכן לטענת חברת פוניבז', יהיה מועד הולדת העילה אשר יהיה, יש להשעות את מרוץ זמן ההתיישנות עד לפטירתו של הרב אברהם בשנת 2009, שכן עד למועד זה לא ניתן היה להגיש תביעה בשם חברת פוניבז'.

601. הראל"כ לא מפרט את הבסיס המשפטי לטענתו, ואף לא אסמכתאות. ייתכן וכוונתו היא שחברת פוניבז' נעדרה "כוח תביעה מהותי", ועל כן יש לדחות את תחילת מרוץ ההתיישנות. מכל מקום, **אינני מקבל טענה זו**.

602. שכן, המורם מכל האמור לעיל הוא, **שלחברת פוניבז' היתה עילת תביעה וידיעה על עילת התביעה גם בשנים שלפני 2007 או 2009**. העובדה שרב אברהם לא היה כשיר מבחינה פיזית, לא פוטרת את חברת פוניבז' מלהגיש תביעה לזכות שהיא סבורה שקיימת לה.

603. הראל"כ מנסה לעקוף בעיה זו, בכך שהוא טוען שלפני פטירת הרב אברהם, לא היתה לו (לראל"כ) שליטה בחברת פוניבז'. אבל, בפועל, הראל"כ שלט וניהל. הראל"כ מונה לשמש כממלא מקום יו"ר הדירקטוריון. ולמעשה הוא מילא את מקומו של אביו בעת חוליו, כ"בעל הבית" בחברת פוניבז'. אחרי פסק 2000 אף ניתנה לראל"כ בלעדיות בניהול הגשמי

כנשיא הישיבה. לכן, הראל"כ יכול היה לפעול שתוגש תביעה בשם חברת פוניבז'. בפועל, חברת פוניבז' לא הגישה תביעה. לפיכך, חלה על התביעה שלה התיישנות.

604. הראל"כ מתאר מניעה שנובעת מהיבטים רגשיים או ציבוריים, הנוגעים למעמדו הציבורי הנכבד של אביו ולמצבו הפיזי הירוד אותה עת. ניתן וצריך כמובן לכבד ולהעריך את רצונו של הראל"כ לשמור על כבודו של אביו כאשר אביו אינו מתפקד. אולם, חברת פוניבז' המשיכה להתנהל, והראל"כ עצמו חזר והדגיש שוב ושוב במהלך הבוררות שהוא שימש כממלא מקום של אביו. אם כן, הוא לא היה רשאי לתלות במצבו של אביו, מניעה מהגשת תביעה בשם חברת פוניבז'. כאמור, התביעה היא בשם חברת פוניבז'. הראל"כ היה בעל תפקיד משמעותי בחברה. הראל"כ עצמו (בטיעונו בתביעת המניות), מציין שהוא היה ממלא מקום יו"ר הדירקטוריון. למעשה, ברור שהוא מילא את מקומו של אביו. לפיכך, לא היתה מניעה משפטית שהראל"כ יורה לחברת פוניבז' להגיש תביעה על הסכומים שהוא טוען שמחזיקים בידי הרש"מ. לחברת פוניבז' היה כוח תביעה מהותי, וזאת החל מתחילת מועד תקופת ההתיישנות.

605. לא נעלמו ממני דברי השופט גרוניס, בפסק-הדין⁸² שהוזכר לעיל, בערעור על פסק-הדין שדחה את תביעת הנאמנות שהגיש הראל"כ לבית המשפט המחוזי:

"התמונה העולה מן החומר היא שקיים סכסוך נמשך בין המשיב למנות. הסכסוך נוגע למעמדם של השניים בישיבה. כנראה שבשל אותו סכסוך, אין ביכולתה של המשיבה 4 [חברת הישיבה. ד"ח] לנקוט עמדה בכל הנוגע לנאמנות ולכספים. אולם, דווקא בשל הסכסוך בין המערער לבין המשיב, אין לאפשר למשיב להציג עצמו כ"מעוניין בדבר". במילים אחרות, הסכסוך שבין המשיב לבין המערער צריך להיפתר באופן ישיר. אין לאפשר למערער לשים עצמו בנעליה של המשיבה 4 וכמגן ענייניה, שעה שקיים בינו לבין המערער סכסוך בנוגע למשיבה 4 ולישיבה. מה גם, וכפי שנראה בהמשך, לכאורה אין מניעה שהאם תפנה לבית המשפט בעניין הנאמנות. כלומר, שעה שקיים אדם שהוא הנהנה (או הנאמן או יוצר הנאמנות) ולכאורה יש באפשרותו החוקית והמעשית לנקוט הליך, אין לאפשר לאחר, שמעמדו אינו ברור, להניע מהלך שיפוטי אלא בנסיבות מיוחדות."

606. ברם, יש לזכור כי התביעה שנדונה בפני השופט גרוניס, היא תביעה שהראל"כ הגיש באופן אישי ביום 1.11.2007, בנסיון לפעול עבור הנהנים – חברת הישיבה והרב אברהם – מכוח היותו "מעוניין בדבר". השופט גרוניס דחה את האפשרות הזו.

607. אמנם, השופט גרוניס כתב בפסק-הדין, כי "אין ביכולתה של המשיבה 4 [חברת ישיבת פוניבז' ד"ח] לנקוט עמדה". אבל, אמירה זו היא בגדר אמרת אגב. חברת פוניבז' לא היתה צד לאותו הליך. תביעת הראל"כ נדחתה בנימוק שהראל"כ לא יכול להיחשב "מעוניין בדבר" ועל כן אינו יכול לתבוע באופן אישי. אבל, אין בפסק-הדין קביעה (ובוודאי לא מעשה בית דין) לפיה חברת פוניבז' לא היתה יכולה להגיש תביעה בשמה היא.

608. לקראת סיום, ולשלמות הדיון, אתייחס לטענת תשובה מרומזת נוספת של חברת פוניבז', בנסיגה לדחות את טענת ההתיישנות. הראל"כ מציין שביום 1.11.2007 הוא הגיש כתב תביעה בעניין הנאמנות. נראה שבטענה זו, הראל"כ מתכוון לומר, שהגשת תביעה זו השעתה את מרוץ ההתיישנות, למרות שהראל"כ הגיש את התביעה באופן אישי בנסיון לקבל הכרה בו כ"מעוניין בדבר" בנוגע לנאמנות.

609. אינני יכול לקבל טענה זו. ראשית, מבחינה פורמלית פרוצדורלית, תביעה אישית זו, אינה יכולה לבוא במקום תביעה של חברת פוניבז' כתובעת. שנית, לאור דברי לעיל, גם אילו הייתי סבור שניתן להכיר בתביעתו האישית כ"מעוניין בדבר", כתביעה בשם חברת פוניבז' (וכאמור, איני סבור כך), תביעתו הוגשה בחודש נובמבר 2007, במועד שחרג מתקופת ההתיישנות בת שבע שנים, שהחלה לכל המאוחר במועד מתן פסק 2000 בחודש מרץ 2000.

610. סוף דבר, תביעת הנאמנות נדחת. בין משום שהתובעת לא הוכיחה קיומם של יחסי נאמנות, ובשל כך נשללו העילות המתבססות על חובות נאמנות, ובין מחמת התיישנות עילות התביעה.

הלוואה לרכישת דירה

611. אחר הדברים האלה, אבקש לציין הבהרה בנוגע לרכיב כספי מסוים שנכלל בתביעת הנאמנות. חברת פוניבז' הזכירה בין היתר סכום של כ- 711,998 ₪ שניתן בשנת 1997 מתוך הכספים שהוחזקו בידי הרש"מ, כהלוואה עבור הבת שלו לרכישת דירה. הסכום הוזכר במסמכים שהרש"מ עצמו הגיש. חברת פוניבז' רואה בכך הודאת בעל דין על סכום החיוב.

612. הרש"מ לא הכחיש סכום זה. הרש"מ בחקירתו הנגדית בהליך בוררות זה (פרוטוקול עמ' 473-478), אף ציין שמדובר בהלוואה שיש להחזירה, וכי הבת שלו רוצה להחזיר סכום זה. אך הוא הוסיף כי הכסף יוחזר כשתימכר הדירה. כמו כן הוא ציין שאנשים מצד הראל"כ מסרבים לאפשר את המכירה.

613. כיוון שהרש"מ מודה בכך שיש להשיב את הסכום, אבקש להבהיר שרכיב זה לא נדחה מפני התיישנות. יש לקוות שצדדים ישכילו להגיע להסכמה בדבר ההיבטים והפרטים הנוגעים לפרעון ההלוואה (ובכלל זה: מכירת הדירה, גובה הסכום, ופרטי העברת התשלום). באם הצדדים לא יצליחו להגיע להסכמה, כל אחד מהצדדים יהא רשאי להגיש תביעה נפרדת בנושא זה, וטענות הצדדים שמורות להם.

פרק 11. תביעת הרבנית

614. בפרק זה אדון בתביעה האחרונה שנותרה על הפרק – תביעתה של הרבנית ציפורה מרקוביץ' (אשתו של הרש"מ ואחותו של הראל"כ) להשבת סמכויותיה בישיבה שלטענתה נלקחו ממנה שלא כדין, או לחלופין לפיצוי בגין הפקעתן של סמכויות אלו.

11.א. רקע עובדתי

615. הרבנית ציפורה מרקוביץ', בתו של הרב אברהם, נישאה לרש"מ בשנת תשל"ג (1973). לאחר נישואיה, החלה הרבנית להיות מעורבת בתפעול ענייני הישיבה. על-פי האמור בתצהירה, היא התחילה מסיוע במשרד, ובמשך השנים התרחבו תחומי אחריותה. לדבריה, לאחר שנפטרה הרבנית הינדא כהנמן, אשתו של מייסד הישיבה הרב יוסף כהנמן, ביקש ממנה אביה להיכנס בנעליה של הרבנית הינדא ובכלל זה לנהל את חדר האוכל. כפי שיובהר בהמשך, הצדדים חלוקים בעניין היקף התפקידים והסמכויות שהיו בידה של הרבנית מרקוביץ'. במשך השנים קיבלה הרבנית משכורת ממשרד הישיבה בארה"ב, בסך של \$1,292 כל חודש. משכורת זו זהה לטענתה למשכורת שקיבל אחיה הראל"כ.

616. עוד לפני שניתן פסק 2000 התגלע סכסוך בין הצדדים בנוגע לתפקידה של הרבנית מרקוביץ', ולטענתה החל אחיה הראל"כ להתנכל לה ולנסות לנשלה מתפקידה. בפתח הישיבה השנייה של הליך הבוררות שבסופו ניתן פסק 2000 ציין ב"כ הרש"מ כי "הרבנית מרקוביץ' יש לה טענות בפני עצמה, יש לי הרשאה מהרבנית מרקוביץ' לחתום על שטר בוררות", אך הרכב הבוררים ציין כי אין צורך בכך בינתיים (פרוטוקול הישיבה מיום י"ח אלול תשנ"ט, נספח 4 לתצהיר הרש"מ). עניינה של הרבנית אינו נזכר בפסק 2000, למעט בהערה בסוף דעת המיעוט של הרב הייזלר, שבה ציין כי ביה"ד לא דן בזכויותיה מחמת דוחק הזמן.

617. על-פי האמור בתצהיר הרבנית, מייד לאחר שניתן פסק 2000 התגברו מאמצי הראל"כ לסלקה. בין היתר, פיטר הראל"כ את מי שהיו לטענתה מקורביה במטבח ומינה במקומם מנהל מטבח מטעמו. בנוסף, שלח הראל"כ לספקי הישיבה מכתב כי מנהל המטבח החדש הוא היחיד שמוסמך לבצע הזמנות סחורה בשם הישיבה. לבסוף, בחודש אייר תש"ס סולקה הרבנית מהמטבח, לטענתה תוך שימוש באלימות רבה מצד הראל"כ. למרות זאת, משכורתה של הרבנית המשיכה להיות משולמת עד לשנת 2005.

618. ביום 2.5.2000, נחתם על-ידי ראש ההרכב, הרב צימבליסט, מסמך הנושא את הכותרת "הבהרה" ובו נכתב כי בבוררות לא התקיים דיון על זכויותיה של הרבנית וכי פסק הבוררות לא שינה את המצב בעניין זה ויש לקיים דיון נפרד בנוגע אליו. בישיבת הבוררים שהתקיימה שלא בנוכחות הצדדים ביום 19.6.2000 ביקש הרב הייזלר שעניין הרבנית יידון בדיון הבא. הרב שרייבר ציין כי משמעות הדברים שנאמרו על-ידי בית הדין בישיבה שקדמה למתן פסק 2000 היא שאין שטר בוררות בעניין. אב בית הדין הרב צימבליסט, קבע כי בישיבה שתיקבע במעמד הצדדים יידון גם עניין זכויות הרבנית, על אף הסתייגותו של הרב שרייבר. לאחר ישיבה זו הוצאה כזכור הבהרה במספר נושאים, שלאחר פרסומה

התפטר הרב שרייבר מתפקידו (ראו לעיל פס' 217). בהבהרה זו צוין: "נותרו כמה ענינים שהחלטנו לדון במעמד שני הצדדים, פירוט העניינים על מה נדון מבואר בפרוטוקול".

619. במסמך שנושא את הכותרת "הבהרות נוספות לפסק דינו מיום כ"ג אדר א' תש"ס", שנחתם על-ידי הבוררים הרבנים צימבליסט והייזלר בלבד (לאחר התפטרותו של הרב שרייבר), צוין כי עניין זכויותיה של הרבנית יועבר להכרעתו של הרב שטיינמן, מבלי שתופקע סמכות בית הדין לדון בו. הצדדים חלוקים האם אכן התקיים בפועל הליך בפני הרב שטיינמן. הראל"כ טוען כי התקיים הליך בעל-פה, בהתאם למנהגו של הרב שטיינמן, ותביעת הרבנית נדחתה. הרש"מ מכחיש זאת.

620. תביעת הרבנית הוגשה לבוררים בכתב בשנת 2014, עם חידוש הליך הבוררות. בהמשך לכך, פנה הראל"כ לבית המשפט המחוזי בבקשה למתן פסק-דין הצהרתי לפיו הבוררים אינם מוסמכים לדון בתביעה, היות שהרבנית אינה צד לשטר הבוררות. עניין זה נדון בפס"ד שבח משנת 2015. בפסק-הדין נקבע כי תביעתה של הרבנית "קשורה קשר בל יינתק לנושא ניהול הישיבה", ולפיכך מקומה להתברר בבוררות אף על-פי שהרבנית אינה צד פורמלי לשטר הבוררות (פס"ד שבח, פס' 8). התביעה הוגשה מחדש במסגרת כתב התביעה המתכלל שהגיש צד הרש"מ בהליך שלפניי.

11.ב. טענות הצדדים

621. בכתב התביעה המתכלל ביקשה הרבנית מרקוביץ כי יוחזרו לה הסמכויות והזכויות שהיו לה בישיבה, ולחלופין כי יינתן לה כל סעד אחר לשפותה על גזילת סמכויותיה. בכתב התביעה צוין כי תפקידיה וסמכויותיה לא היו "כשל פקיד, אלא מעין 'חזקת שררה' הנובעת מייחוסה, ממש כמו מקור הזכות של הראל"כ" (פס' 205). עוד צוין בכתב התביעה כי בהמשך ההליך תוגש חוות דעת הלכתית באשר למקור הזכות של הרבנית לתפקידיה (שם, פס' 206). אולם חוות דעת כזו לא הוגשה.

622. בסיכומי צד הרש"מ מפורטים בהרחבה התפקידים שמילאה הרבנית בישיבה לפני נישולה הנטען על-ידי הראל"כ. בפרט נטען, כי "במסגרת תפקידיה הייתה לרבנית מרקוביץ יד חפשית לפעול כהבנתה, והיא לא הייתה כפופה לדרג אחר בישיבה" (עמ' 159, פס' 7). הודגש כי הרבנית לא הייתה שכירה בישיבה לשיטתה, כי אם בעלת זכויות בה, וכך נמסר לה גם מאביה הרב אברהם. בסיכומים התבקש שוב סעד של השבת סמכויותיה וזכויותיה של הרבנית. הסעד החלופי שהוזכר לעיל לא נתבע בסיכומים, אולם במקומו נתבע סעד כספי של תשלום משכורת עבור כל השנים שבהן לא שולמה (היינו, מאז שנת 2005), בשיעור השווה למשכורתו של הראל"כ, וכן נתבע כי משכורת זו תמשיך להשתלם לה מדי חודש.

623. הראל"כ טוען כי הרבנית נגררה לסכסוך על-ידי בעלה, ותביעתה אינה אלא ניסיון של הרש"מ לנצל על מנת לקחת באמצעותה סמכויות בישיבה. הוא טוען כי בחקירתה הנגדית הוכח שהיא לא הייתה מודעת לפרטי התביעה שהוגשה בשמה ולא הייתה מעורבת בהליכים. בפרט מציין הראל"כ כי כשנשאלה הרבנית האם קראה את כתב התביעה חשבה שמדובר בתצהירה ולאחר שהוסבר לה ההבדל בין התצהיר לכתב התביעה לא ידעה להשיב.

624. עוד טוען הראל"כ כי בפסק 2000 הובאו בחשבון הזכויות של הרבנית, ככל שהיו לה כאלו. הראל"כ מפנה לכך שטענותיה נטענו לפני הבוררים, ובסופו של דבר נקבע ללא סייג כי הראל"כ יהיה אחראי על העניינים הגשמיים, שכוללים מטבע הדברים את ניהול המטבח. לטענת הראל"כ, התפקידים שקיבל הרש"מ בפסק 2000 ניתנו לו בין היתר על בסיס השידוך לרבנית ויש לראות בהם תחליף לכל סמכות או זכות שהחזיקה בה. אשר למסמך ההבהרה בחתימת הרב צימבליסט לפיו יש עוד לדון בזכויות הרבנית, הראל"כ טוען כי אין לו תוקף שכן הוא ניתן ללא הליך תקין ומבלי שניתנה לראל"כ הזדמנות להגיב או לטעון בעניין.

625. טענה נוספת של הראל"כ, היא כי התביעה של הרבנית מרקוביץ נדונה בשנית לאחר פסק 2000 במסגרת בוררות אצל הרב שטיינמן ונדחתה ברובה, תוך שנקבע שלרבנית ישולם תשלום חודשי מסוים (כפי שאכן שולם). לתמיכה בטענה זו מפנה הראל"כ לשטר בוררות שנחתם על-ידי הרבנית ועל-ידי הרש"מ המסמך את הרב שטיינמן לדון בסכסוך (השטר אינו חתום על-ידי הראל"כ). הראל"כ מוסיף כי הרבנית הודתה בעדותה שחתמה על שטר הבוררות ושהרב לוינשטיין, שהיה שליחו של הרב שטיינמן היה בביתם בקשר לבוררות ודיבר איתם על הבוררות (יצוין כי הרבנית אכן אמרה זאת, אך לאחר מכן תיקנה את תשובתה וציינה כי הרב לוינשטיין הגיע לדבר איתם "בעניין כל המריבה, לא בוררות". ראו בעמ' 1014 – 1015 לפרוטוקול). הראל"כ מדגיש כי בניגוד לעמדה שהציג צד הרש"מ בהליך זה, לאורך השנים הם הכחישו את עצם החתימה על שטר הבוררות המסמך את הרב שטיינמן לדון בסכסוך בעניין הרבנית (ובסכסוכים נוספים). בנוסף, כהוכחה לכך שתביעת הרבנית נדחתה על-ידי הרב שטיינמן מפנה הראל"כ לרצף מכתבים ששלח הטוען הרבני מטעם הרש"מ לרב שטיינמן. במכתב מוקדם מיום י"ד אלול תש"ס נטען כי תביעותיה של הרבנית מרקוביץ שנדחקה מתפקידה על-ידי הראל"כ עדיין תלויה ועומדת (נספח 6 לכתב ההגנה של הרש"מ). טענה זו אינה מופיעה במכתבים מאוחרים יותר, ומכך מבקש הראל"כ להוכיח שהתביעה נדחתה על-ידי הרב שטיינמן.

626. עוד טוען הראל"כ כי יש לדחות את התביעה על הסף בשל התיישנותה. עילת התביעה הנטענת נולדה עם לקיחת הסמכויות מהרבנית – לכל המאוחר (על-פי הנטען בכתב התביעה) מיד לאחר פסק 2000. אולם לטענת הראל"כ מאז שניתן פסק 2000 ועד שנת 2014 לא הוגשה תביעת הרבנית – לא לבוררים ולא לבית משפט מוסמך. בפרק זמן זה חלפה תקופת ההתיישנות.

627. לבסוף טוען הראל"כ כי יש לדחות את התביעה גם לגופה. ראשית, טוען הראל"כ כי לרבנית מרקוביץ מעולם לא היו סמכויות במטבח וכי עובדי המטבח והרכש לא היו כפופים לה. בנוסף מדגיש הראל"כ כי על-פי פסק 2000 כל סמכויות הניהול הגשמי מצויות בידיו, ואין יסוד לתביעת הרבנית להשבת סמכויותיה. ממילא הרבנית עצמה הודתה, כשנשאלה האם היא מבקשת להיות מנהלת המטבח במסגרת של הראל"כ לצד תפקידה במסגרת של הרש"מ, כי "זה לא כל כך ריאלי" (עמ' 980 לפרוטוקול).

11.ג. דיון והכרעה

628. הצדדים האריכו בטיעוניהם לגבי היסטוריית הסכסוך בעניין הרבנית וגלגוליו הקודמים, היקף תפקידה של הרבנית, וטענות סף נוספות. איני רואה צורך לדון בעניינים אלו וזאת מהסיבה הפשוטה שלא הוצג יסוד נורמטיבי למקור הזכות של הרבנית להמשיך להחזיק בתפקידים ולא הוכחה כל עילה לזכאותה לסעדים שנתבעו. די בכך על מנת לדחות את התביעה לגופה.

629. לצורך הדיון אניח שהרבנית הייתה בעלת תפקיד במטבח והחזיקה בסמכויות מסוימות, וזאת מבלי להכריע במחלוקת בין הצדדים בעניין זה, וכן כי סמכויות אלו נשללו ממנה על-ידי הראל"כ לאחר פסק 2000. עיינתי בכתב התביעה ובסיכומי הרש"מ, אולם לא מצאתי בהם עילה מדוע מדובר בסמכויות מוגנות שאינן ניתנות לשלילה, וזאת בפרט בהינתן קביעת פסק 2000 לפיה הראל"כ לבדו אחראי על העניינים הגשמיים. כזכור, בכתב התביעה טען אמנם צד הרש"מ כי מדובר במעין "חזקת שררה" וציין כי תוגש חוות דעת הלכתית התומכת בטענה זו. אולם חוות דעת לא הוגשה בשום שלב, ודומה כי טענה זו נזנחה בסיכומים. בנסיבות אלו ברור כי לא ניתן להיתלות בעילה זו על מנת להקנות לרבנית זכות להמשיך להחזיק בתפקידה.

630. טענה אחרת שנשזרה במסגרת טענות צד הרש"מ היא שהרבנית היא "בעלת זכויות" בישיבה, בדומה לאחיה הראל"כ, ואף שמקור זכויותיהם דומה (ראו למשל: פס' 205 לכתב התביעה; חלק ה', פס' 8 לסיכומי הרש"מ). גם יסודה של טענה זו לא ברור. בתצהיר הרבנית נטען כי אביה, הרב אברהם, אמר לה שהיא בעלת זכויות בישיבה. אולם אין כל עדות או תמיכה אחרת לאמירה זו. הטענה אף לא נזכרה בכתב התביעה המתכלל (וגם לא בכתב התביעה שהוגש בבוררות 2014). יתר על כן, נדמה שהטענה אף נסתרת במפורש בפסק 2000, שבו נקבע שאת זכויות הרב אברהם ירש הראל"כ בלבד ("בעל הבית" היה רא"כ. ואת זה הוא מוריש לבנו [...]) וא"כ בנדוננו שרא"כ כעת אינו מתפקד, יש למנות במקומו את בנו רא"כ. וכמובן שבזה הבן יורש ולא הבת, ככל דין ירושה בשררה". לכל הפחות, למקרא דברים אלו ברי כי יש לדחות את הטענה שמקור זכותה של הרבנית זהה למקור זכותו של הראל"כ – שהרי מקור זכותו של הראל"כ הוא בירושה, והרבנית לא ירשה זכויות בישיבה.

631. אם כן, דומה כי לכל היותר ניתן היה לטעון שהרבנית פוטרה ללא עילה. דא עקא גם אילו הייתי מקבל טענה זו, איני סבור שלרבנית מגיע סעד נוסף על המשכורת שהמשיכה לקבל זמן רב לאחר סיום תפקידה. כאמור לעיל, אין מחלוקת בין הצדדים שהדחת הרבנית ממטבח הישיבה נעשתה סמוך לאחר פסק 2000. אולם כפי שמסכימים הצדדים, משכורתה של הרבנית המשיכה להיות משולמת כחמש שנים מאוחר יותר – עד שנת 2005.

632. ויובהר, גם אם יש לראות בהדחתה של הרבנית כפיטורים, סבורני כי נוכח האחריות הבלעדית של הראל"כ על התחום הגשמי, כפי שנקבעה בפסק 2000, לא יכול להיות חולק על כך שההחלטה על פיטורים אלו היא בגדר סמכותו. יתר על כן, יש ממש בטענת הראל"כ שלא ייתכן שהרבנית תמשיך למלא תפקידים הן במסגרת שמנוהלת על-ידו והן במסגרת

המנוהלת על-ידי הרש"מ. בנסיבות אלו, גם אילו הייתי רואה בהדחת הרבנית מהמטבח מעין פיטורים שלא כדין, סבורני כי די בפיצוי שקיבלה – המשך תשלום שכר במשך כחמש שנים לאחר סיום תפקידה.

633. סוף דבר, תביעת הרבנית נדחית משלא הוכחה עילה לקבלת הסעדים שהתבקשו בה. משנדחתה התביעה לגופה, איני נדרש לטענות הנוספות שבהן הרחיבו הצדדים בנושא התיישנות התביעה או הכרעתה במסגרת בוררות 2000 או בוררות אצל הרב שטיינמן.

פרק 12. פשרה הקרובה לדין

634. עד כה עסקנו בבירור התוצאה על-פי דין. בתמצית, קבעתי כי בהתנהלותו הפר הרש"מ הפרה בוטה את תנאי מינויו כראש ישיבה בישיבת פוניבז', מינוי שניתן לו בפסק 2000, וכי תוצאתה של הפרה זו היא שהמינוי פקע (פרק 5). בהמשך לקביעות אלו, וכפי שפורט בפרק 8, מצאתי כי יש לקבל את תביעת צד הראל"כ לסילוק ידם של הרש"מ ושל עמותת מסורת התורה ממקרקעי הישיבה. בנוסף, קיבלתי שתי תביעות כספיות של צד הראל"כ: תביעה לתשלום דמי שימוש ראויים במקרקעין בסך כולל של **42.8 מיליון ₪** ותביעה לתשלום **3,307,402 ₪** בגין הוצאות שהוציאה עמותת פוניבז' לצורך אחזקת מבנים שנמצאים בשימוש משותף של הצדדים (פרק 8; לסכומים יש לצרף מע"מ וכן ריבית והצמדה כפי שאפרט בפרק זה). כמו כן, קיבלתי את תביעת הקניין הרוחני של צד הראל"כ בחלקה, ומצאתי ליתן צו מניעה שיאסור על הרש"מ להשתמש בשם "ישיבת פוניבז'" לתיאור מסגרת הלימודים שבראשותו, להשתמש בלוגו הישיבה ולהציג את עצמו בתור "ראש ישיבת פוניבז'". יתר התביעות של שני הצדדים נדחו. זהו אם כן הדין.

635. שטר הבוררות שנחתם על-ידי הראל"כ והרש"מ בשלהי שנות ה-90 של המאה הקודמת הסמיך את הבוררים לפסוק "לפי ראות עיניהם, הן הנראה להם מצד הדין והן הנראה להם מצד הפשרה". יסודו של הליך בוררות זה באותו שטר בוררות, ומכאן שהסמכות לפסוק "מצד הפשרה" עודנה קיימת. למען הסר ספק, יובהר כי הצדדים אינם חולקים על תוקפו של שטר הבוררות כיום (ראו למשל: סיכומי צד הרש"מ, פס' 105, סיכומי צד הראל"כ, פס' 258).

636. כבר בפסק 2000 עשו הבוררים שימוש בסמכותם לפסוק על דרך הפשרה. בחלקו הראשון של הפסק קבעו הבוררים כי "תחילה יש לברר להיכן הדין נוטה", אולם בחלקו השני של הפסק קבעו הסדר שונה מעט, שיסודו "בתורת פשרה הקרובה לדין". גם אני מצאתי לאמץ דרך זו, בשני היבטים: דחיית מועד פינוי צד הרש"מ מגבעת הישיבה, והפחתת החיוב הכספי שבו חויב. אתייחס לכל אחד מהם בנפרד ואפרט את נימוקיי.

12.א. מועד פינוי צד הרש"מ מגבעת הישיבה

637. כפי שנקבע בפרק 7, הרש"מ ומסורת התורה מחזיקים ועושים שימוש במבנים ובחדרים רבים בגבעת הישיבה ללא זכות שבדין. לא מן המותר להזכיר כי מדובר בהסגת גבול שחלקה נעשה בהשתלטות אלימה וכוחנית על שטחים בגבעת הישיבה, ואחיזה בהם בכוח הזרוע. בנסיבות אלו, הסעד המתבקש היה פינוי מיידי של הרש"מ ושל עמותת מסורת התורה מהמקרקעין.

638. עם זאת, איני יכול להתעלם מכך שפסק בוררות זה ניתן שעה ששנת הלימודים תשפ"ו נמצאת בעיצומה. המסגרת הלימודית שבהובלת הרש"מ מונה מאות תלמידים ואברכים. מציאת סידור הולם למספר כה רב של תלמידים אינה עניין של מה בכך, ובאמצע שנת לימודים לא כל שכן. מצדו השני של המטבע, המסגרת בהובלת הראל"כ מתפקדת כעת באופן התואם את מספר התלמידים שנרשמו לקראת שנת הלימודים הנוכחית, וסביר

להניח שהשבת השטחים עליהם השתלט צד הרש"מ אינה הכרחית לתפקודה הנוכחי של המסגרת (אם כי מובן שיוכלו לשמש לה בעתיד להגדלת מספר התלמידים או לכל מטרה אחרת).

639. על מנת שלא לפגוע בתלמידי מסגרת הרש"מ ולמנוע ביטול תורה, ומבלי להפחית כהוא זה מאחריות הרש"מ להסגת הגבול האלימה, מצאתי לנכון להורות כי מועד הפינוי יהיה לאחר סוף שנת הלימודים הנוכחית, **ביום ט"ז באב תשפ"ו** (30.7.2026). מועד זה, כשבוע לאחר תום זמן קיץ, וכשבועיים לפני תחילת זמן אלול, יאפשר לשני הצדדים לסיים באופן הולם את שנת הלימודים הנוכחית ולהיערך כראוי לשנת הלימודים תשפ"ז. עד ערבו של יום זה על צד הרש"מ לפנות לחלוטין את כל המקרקעין בהן הוא מחזיק בגבעת הישיבה ולהשיבם לצד הראל"כ כאשר הם במצב תקין.

640. בינתיים, עד סוף שנת הלימודים ימשיכו הצדדים להתנהל על-פי הסטטוס-קוו הקיים, לרבות בכל הנוגע לצו הזמני לגבי השימוש המשותף בהיכל הישיבה.

12.ב. החיוב הכספי של צד הרש"מ

641. כאמור, לטובת הראל"כ נפסק סעד כספי המורכב בעיקרו מדמי שימוש ראויים עבור השימוש שעשה צד הרש"מ במקרקעין, ובחלקו הקטן מתשלום בגין הוצאות אחזקת מבנים שנמצאים בשימוש משותף של הצדדים. בחלק זה אבחן האם ועד כמה יש להפחית סעד כספי זה. בתוך כך אפרט ואדון במגוון שיקולים אשר סבורני כי יש בהם להשפיע על ההחלטה: ההתנהלות של הראל"כ, לרבות הפרות פסק 2000 מצדו; אופי הנזק שנגרם לצד הראל"כ מהשימוש שעשה צד הרש"מ במקרקעין; המשך השימוש של הרש"מ במקרקעין מאז שחושבו הסכומים שנתבעו; ושיקולים נוספים. בנוסף אתייחס לעניין הצמדה וריבית על סכומי החיובים.

(1) התנהלות הראל"כ

642. עד כה במוקד פסק הבוררות עמדה בעיקר התנהלות הרש"מ וההפרות שהפר את פסק 2000 ואת תנאי מינויו כראש ישיבה בישיבת פוניבז'. לעומת זאת, טרם נדונו לעומק רוב טענות הרש"מ על הפרות שהפר הראל"כ את פסק 2000, שכן לא היה בקבלת אותן טענות להביא לסעדים שהרש"מ תבע בתביעותיו שנדונו לעיל (ראו לעיל, פרקים 5 ו-6). עם זאת, כפי שצינתי כמה וכמה פעמים לאורך פסק הבוררות, אין בכך כדי להקל ראש בהתנהלותו של הראל"כ, שללא ספק הפר את פסק 2000 בעצמו, גם אם באופן חמור פחות מהרש"מ. אתייחס על כן להפרות אלו כעת. היות שמינויו של הרש"מ פקע בשנת 2007 לכל המאוחר, אתייחס להפרות מצד הראל"כ בתקופה שקדמה לכך.

643. בסיכומיו התייחס הרש"מ לשורה ארוכה של הפרות שהפר הראל"כ את פסק 2000 בשנים אלו. שתי הפרות ספציפיות שהדגיש הרש"מ היו מינוי הרב ברמן בניגוד להוראת הפסק בעניין מינויים לצוות הרוחני של הישיבה, והפרה של מנגנון קבלת התלמידים שנקבע

בפסק. בפרק 5 דנתי בטענות הרש"מ בעניינים אלו, וקבעתי כי פסק 2000 אכן הופר על-ידי הראל"כ בשני המקרים (וזאת כמובן, מבלי להצדיק את התנהלות הרש"מ לגבי אותם עניינים בדיוק. ראו לעיל פרק 5, פס' 362-370 לגבי מינוי הרב ברמן, ופס' 343-351 לגבי הפרות הדדיות של מנגנון קבלת התלמידים).

644. שורה ארוכה אחרת של הפרות נטענות מתייחסת להתנכלויות אישיות של הראל"כ כלפי הרש"מ והמזוהים עמו (סיכומי הרש"מ, פס' 190-239). חלק מאותם אירועים שנויים במחלוקת עובדתית בין הצדדים ואין בכוונתי להכריע בהם. זאת, שכן חלק אחר מן האירועים שאזכיר להלן לא זכו לתשובה מספקת מצד הראל"כ, ומצאתי כי הם הוכחו. די באירועים אלו, בצירוף המסקנות שהזכרתי לעיל בעניין מינוי הרב ברמן וקבלת התלמידים, לצורך המסקנה כי הראל"כ הפר גם הוא את פסק 2000 פעמים רבות.

645. הפרה ראשונה בעניין זה, היא שלילת משכורתו של הרש"מ. הרש"מ טען כי הראל"כ הפר את החיוב להשוות את שכרו לשכרם של ראשי הישיבה הוותיקים, וכי בשנת 2003 אף הפסיק לחלוטין לשלם לרש"מ את משכורתו. הדברים גובו בהפנייה לתלונות מזמן אמת מצד הרש"מ שהופנו אל הרב שטיינמן (נספחים 8 – 9 לתצהיר הרש"מ). בתשובה, טען הראל"כ בתצהירו שהרב שטיינמן קבע כי הרש"מ "אינו זכאי למשכורת מישיבת פוניבז' כל עוד ישנן תביעות ממוניות הדדיות בין הצדדים" (פס' 114 לתצהיר), ובעדותו טען כי הרש"מ "לא רצה לקבל כסף" נוכח היותו חבר ועד בעמותה (עמ' 1674 לפרוטוקול). שתי הגרסאות (הסותרות) הללו לא נתמכו בראיות למעט עדות הראל"כ, ובכל מקרה הראל"כ זנח את ההתייחסות לנושא בסיכומים. אני מקבל אפוא את טענת הרש"מ בעניין זה.

646. הפרות נוספות שאליהן התייחס הרש"מ בסיכומיו נוגעות לפעולות שנקט הראל"כ על מנת לגמד את מעמדו כראש ישיבה לאחר מתן פסק 2000. בתוך כך טען הרש"מ שהראל"כ מנע ממנו למסור שיעור ג' בחדר המיועד לכך, שבו נהוג היה שראשי הישיבה מוסרים את השיעור. בנוסף לטענתו, בשנים תשס"ג ותשס"ד מסרו ראשי הישיבה הוותיקים, ביוזמת הראל"כ, שיעור "חליפי" בביתם במקביל לשיעורו של הרש"מ, על מנת להסיט תלמידים משיעורו ולמנוע ממנו ללמד את כל בני שיעור ג'. גם לגבי עניינים אלו לא מצאתי התייחסות בסיכומי הראל"כ. בתצהירו קיימת טענה כללית כי הרב שטיינמן פסק (בעל-פה, ללא אסמכתא) כי חדר שיעור ג' יישמר רק לראשי הישיבה הוותיקים, והראל"כ חזר על כך בעדותו (עמ' 1719 לפרוטוקול). בהעדר ראיה לפסיקה הנטענת של הרב שטיינמן ובהעדר טענות בסיכומים, אני קובע כי גם בעניין זה הוכחו טענות הרש"מ. יובהר, כי גם אם חלוקת השיעורים לחדרים הייתה עניין שבמסגרת סמכותו של הראל"כ, אין בכך היתר לעשות שימוש בסמכות זאת לשם התנכלות לרש"מ.

647. לכך מצטרפות טענות נוספות של הרש"מ לגבי אלימות ובריונות מצד הראל"כ. לדוגמה מציין הרש"מ אלימות כלפי אשתו הרבנית ציפורה מרקוביץ' בעת ההשתלטות על המטבח. אמנם דחיתי את התביעה בעניין סמכויות הרבנית, אולם לא ניתן להתעלם מהזלזול המופגן שבו תיאר הראל"כ לגבי הרבנית מרקוביץ' (אחותו), כי: "יכול להיות שהיא קיבלה

קצת מכות כשהיא השתוללה [...]” (עמ' 1687 לפרוטוקול). טענות אחרות נוגעות להתנהלות צד הראל"כ במהלך התפילות, לדוגמה בכך שמנעו בכוח מהרש"מ לגשת לפני העמוד ביום השנה לפטירת אביו (פס' 235 לסיכומי הרש"מ) או שבמהלך אחת מתפילות ערבית חטף בנו של הראל"כ את ספר התורה וקרא ל"נידוי" הרש"מ (פס' 156 לסיכומים). טענות אלו לא זכו למענה בסיכומי הראל"כ.

648. לא הבאתי דברים אלו אלא כדי להראות כי פסק 2000 הופר גם על-ידי הראל"כ, וכי האלימות אינה נחלת ידו הבלעדית של צד הרש"מ. למעשה, הדברים כבר קיבלו ביטוי מסוים לאורך פסק הבוררות (אם כי צריכה האמת להיאמר – התנהלותו של הרש"מ ושל המזוהים עמו הייתה אלימה וכוחנית בהרבה מזו של הראל"כ). בהקשר זה לא למותר לציין שוב כי פסק 2000 נחתם בקביעה לפיה "מכאן ואילך יש לבטל את ה"מחנאות" בישיבה, ועל כל צד לעשות הכל שלא יהיו "מחנות" נפרדים, דבר שהרס ועלול להרוס ח"ו את הישיבה". בשלב זה לא נותר עוד ספק כי שני הצדדים התייחסו להוראה זו – **קביעה מחייבת בפסק בוררות** – כאל קליפת השום.

649. כאמור, חלק מההפרות של הרש"מ נדונו בהרחבה במסגרת פסק בוררות זה. המסקנה המשפטית מאותן הפרות – פקיעת המינוי של הרש"מ כראש ישיבת פוניבז' – היא מסקנה קשה אך מתחייבת. לצד זאת, לא יהיה זה צודק להשאיר ללא ביטוי את העובדה שהראל"כ הפר מצדו את הפסק, גם אם הפרות אלו אינן מצמיחות את הסעדים אותם תבע הרש"מ בתביעותיו.

650. אני חוזר על קביעתי לעיל (פס' 323), שצריכה להיות ברורה מאליה: **פסק בוררות אינו חוזה**. הפרת חיוב מסוים בפסק מצד אחד אינה מקנה לצד השני ברירת ביטול לגבי פסק הבוררות, ואינה מצדיקה הפרת חיובים אחרים על-ידי הצד השני (למעט במצבים בהם משתמעת בבירור או מתבקשת מסקנה אחרת הנגזרת מאופי החיובים ומהותם). קל וחומר, שהפרות הראל"כ אינן מצדיקות את דרך ההתנהלות של צד הרש"מ ואת האלימות שבה נקט. עם זאת, מן הצדק להתחשב בהפרות אלו, במסגרת קביעת החיוב הכספי הסופי.

(2) אופי הנזק שנגרם לצד הראל"כ משימוש צד הרש"מ במקרקעי חברת פוניבז'

651. שיקול נוסף שאני סבור שיש להביא בחשבון, נוגע לתביעה לתשלום דמי שימוש ראויים עבור השימוש שעשה צד הרש"מ במקרקעי חברת פוניבז'. יסודה הרעיוני של תביעה זו הוא בעשיית עושר ולא במשפט. משכך, כפי שצינתי בפרק 8, כפופה התביעה גם למנגנון ההפחתה המעוגן בסעי' 2 לחוק עשיית עושר ולא במשפט, שבו נקבע: "בית המשפט רשאי לפטור את הזוכה מחובת ההשבה לפי סעיף 1, כולה או מקצתה, אם ראה שהזכיה לא היתה כרוכה בחסרון המזכה או שראה נסיבות אחרות העושות את ההשבה בלתי צודקת".

652. בענייננו, לא ניתן כמובן לקבוע כי זכיית צד הרש"מ לא הייתה כרוכה בחיסרון צד הראל"כ. ראשית, הראל"כ טען כי הוא נאלץ לשכור מבנים חלופיים ולהכשירם לשימוש בעקבות השתלטות צד הרש"מ על המקרקעין, ובשל כך נשא בעלויות בסך 10,444,464 ₪ (יוער כי הן

הסכום והן הקשר הסיבתי בין ההוצאה הכספית הנטענת לבין השתלטות הרש"מ על המקרקעין מוכחים על-ידי צד הרש"מ). בנוסף, לכל הפחות נגרם לחברת פוניבז' נזק רעיוני מסוג מניעת רווח בכך שנמנע ממנה שימוש חלופי במקרקעין. הרי לכאורה יכלה החברה חלף שימוש של הרש"מ להשכיר את המקרקעין עבור תשלום. עם זאת, מעצם הטיעון לגבי שכירת המבנים החלופיים, ברור כי השימוש שהיה עושה צד הראל"כ במקרקעין היה לצורך הפעלת הישיבה לטובת התלמידים במסגרתו (וייתכן כמובן שאפשרות השימוש במקרקעין הייתה מובילה לקבלת תלמידים נוספים). היינו, קשה לקבוע כי יש לראות את כל שווי השימוש במקרקעין (42.8 מיליון ₪) כנזק ישיר שנגרם לחברה.

653. נוכח האמור, מצאתי להפחית את החיוב הכספי עבור השימוש שעשה צד הרש"מ במקרקעין, כך שהוא יוגבל להוצאות שהוציא צד הראל"כ בפועל עבור שכירת מבנים חלופיים והכשרתם. למען הסר ספק – יסוד התביעה הוא כמובן בהתעשרות צד הרש"מ ולא בנזק שנגרם בפועל לצד הראל"כ. עם זאת, סבורני כי נוכח המסקנות שקבעתי לעיל לגבי התנהלות הראל"כ, יהיה זה מן הצדק להגביל את הסעד הכספי להוצאות שהוצאו בפועל בלבד. אשר לסכום שנפסק עבור הוצאות אחזקת המבנים המשותפים, אני מותיר אותו על כנו.

654. אציין, כי לא נעלמה מעיני טענת הרש"מ, לפיה צד הראל"כ לא הוכיח את הסכום שנטען כי הוציא עבור המבנים החלופיים, ואף לא את הקשר הסיבתי בין הוצאת סכום זה לבין השימוש שעשה צד הרש"מ במקרקעין. עם זאת, איני נדרש לטענות עובדתיות אלו. מדובר בהחלטה שבאה באופן חריג ומשמעותי מאוד לטובת הרש"מ. צד הראל"כ הוכיח כי הוא זכאי להשבת התעשרות הרש"מ בסכום שגבוה באופן ניכר מסכום החיוב הכספי שאני קובע כאן. בנסיבות אלו, לא יהיה זה צודק לדקדק בהוכחת ההוצאות שהוצאו בפועל ברף ראייתי הנדרש בהליך משפטי ולהסתכן בהפחתת הסכום מעבר לסכום שהוצא. משכך, אני סבור כי הסכום שבו נקב הראל"כ בסיכומים צריך לשמש כגבול תחתון להפחתה.

(3) תקופת השימוש שעשה הרש"מ במקרקעין מאז שהוגשו הסיכומים

655. עד כה פירטתי שיקולים שסברתי כי ההתחשבות בהם מוליכה להפחתת החיוב הכספי שבו חויב הרש"מ. עם זאת, יש להתחשב בהיבט נוסף המצדיק דווקא את הגדלת הסכום שנפסק לטובת צד הראל"כ, והוא המשך השימוש של הרש"מ במקרקעין.

656. שני סעדים כספיים נפסקו לצד הראל"כ: דמי שימוש ראויים עבור השימוש שעשה הרש"מ במקרקעין (בהפחתה בהתאם לסכום שהוציא צד הראל"כ בפועל עבור מבנים חלופיים), והשבת ההוצאות שהוציא הראל"כ עבור אחזקת מבנים שנמצאים בשימוש משותף של שני הצדדים (בהתאם לחלק היחסי של ההוצאות שיש לייחס לשימוש הרש"מ). יסודם של שני הסעדים הללו בשימוש המתמשך שעושה הרש"מ במקרקעין חברת פוניבז'. שימוש זה לא נפסק, וכפי שפורט לעיל גם לא ייפסק עד תום שנת הלימודים הנוכחית. לפיכך, סבורני שבחישוב החיוב הכספי הסופי יש להתחשב גם בסכומים שהמשיך צד הראל"כ להוציא

מהמועד שבו חושבו הסכומים שנפסקו ועד פסק בוררות זה, וכן בסכומים שימשיך להוציא עד שיעזוב הרש"מ את גבעת הישיבה.

657. כפי שפורט לעיל, אלו היו הסכומים שנפסקו: 10,444,464 ₪ עבור השימוש שעשה הרש"מ במקרקעין (בהתאם לסכום שהוציא צד הראל"כ עבור שכירת מבנים חלופיים והכשרתם) ו- 3,307,402 ₪ עבור הוצאות אחזקת המבנים. שני סכומים אלו חושבו ביחס לשנים 2015-2022 (עד למועד הגשת התצהירים בהליך זה בסוף חודש אוגוסט 2022). בחישוב גס, מדובר בהוצאה שנתית של כ-1.3 מיליון ₪ עבור השימוש במקרקעין וכ-415,000 ₪ עבור אחזקת המבנים שבשימוש משותף.⁸³

658. כאמור לעיל, הרש"מ עשה שימוש במקרקעין גם בשנים 2023-2025 ונוכח הוראתי לעיל ימשיך להשתמש בהם כמעט עד סוף שנת 2026. לפיכך מצאתי לנכון להוסיף לסכומים שנפסקו לטובת צד הראל"כ את ערך השימוש הנ"ל עבור ארבע שנים אלו: 5.2 מיליון ₪ עבור השימוש במקרקעין ו-1.66 מיליון ₪ עבור הוצאות אחזקת המבנים.

(4) שיקולים נוספים

659. כפי שכתבתי בתחילת הפסק, הסכסוך החל כסכסוך אישי בין שני רבנים גיסים, עם השנים התרחב לסכסוך מחנאי, והתפתח לסכסוך מוסדי בין חברת פוניבז' ועמותת פוניבז' לבין עמותת מסורת התורה.

660. לאורך כל ההליך בכלל, ובעת כתיבת פסק הבוררות בפרט, שיוויתי לנגד עיניי את הצורך להגן על קיומן והמשכיותן של שתי המסגרות של לימוד התורה, מתוך כבוד והערכה לרבנים, לתלמידים (אברכים ובחורים), לעובדים ועוד. דאגתי בכל מאודי, להשתדל למנוע את הפגיעה, ההרס וסכנת החורבן לישיבת פוניבז'. אך בה במידה, **אינני רוצה חלילה בהרס ואובדן של הישיבה של מסורת התורה בראשותו של הרש"מ**. למסורת התורה בכלל, על תלמידיה, רבניה ועובדיה, ולרש"מ בפרט, יש כמובן זכות להמשיך "לְהַשְׁכִּיל, לְשַׁמֵּר, לְלַמֵּד וּלְעֲשׂוֹת וּלְקַיֵּם אֶת כָּל דְּבָרֵי תִלְמוּד תּוֹרַתְךָ בְּאַהֲבָה" בכל מקום אליו יעברו. אני מאחל להם התפתחות ושגשוג ויזכו "להגדיל תורה ולהאדירה".

661. כמה שיקולים נוספים, הונחו על כפות מאזני המשפט והפשרה.

662. נתתי ליבי לעובדה שהמסגרת של הרש"מ, הינה ישיבה שאנשיה עוסקים בתורה יומם ולילה. הפעילות של מסגרת הרש"מ איננה עסק פרטי, אינה פעילות לשם רווחים, היא לא עניין אישי. גם אין מדובר במוסד ללא כוונות רווח הפועל למען מגוון של מטרות ציבוריות וחברתיות חשובות שאינן לימוד תורה. מדובר בישיבה שמקיימת את המטרה המוצהרת שלמענה הוקמה ישיבת פוניבז', לימוד תורה.

⁸³ מובן כי לא מדובר בחישוב מתמטי מדויק, וכי ההוצאות לא בהכרח זהות מדי שנה, אולם בנסיבות העניין מצאתי להסתפק בחישוב זה.

663. יתר על כן, למרות הבדלים מסוימים שהראל"כ תיאר בענייני השקפה, יש גם טעם בדברי הרש"מ על כך שהאתוס של המסגרת שלו, הינו אתוס של ישיבת פוניבז'. גם בסגנון הלימוד וסגנון החיים, יש דמיון רב בין שתי המסגרות. רוצה לומר, אין מדובר במוסד תורני או רוחני, מסוג שונה בתכלית.

664. אם כן, הרכוש של חברת פוניבז', המבנים, הוצאות החשמל והתחזוקה, שימשו למטרה הרוחנית והערכית להם נועדו.

665. לא למותר לציין גם, כי החיובים הכספיים בפסק בוררות זה שהוטלו על צד הרש"מ לזכות חברת פוניבז' ועמותת פוניבז', מיועדים לגופים שהם לתועלת הציבור ולטובת הציבור, ושלא למטרת רווחים אישיים, והם מיועדים לשמש לאותן מטרות של הפעילות של מסגרת הרש"מ.

666. בנוסף, אני מודע לצער ולכאב הצפויים לרש"מ ולמסורת התורה ואנשיה, בשל ההכרעה שעליהם לעזוב את ישיבת פוניבז', הן מבחינה פיזית, והן מבחינת ההשתייכות לישיבה ונשיאת שמה. כמו כן, ברור שהעברת הישיבה של הרש"מ ומסורת התורה, תצריך משאבים רבים שיידרשו על מנת להעתיק את מקום התורה למקום אחר.

667. לאור כל האמור, מכוח סמכותי לפסוק גם לפי פשרה, החלטתי להפחית את סכום הסעדים שנקבע, מסכום של כ- 20 מליון ₪ בתוספת מע"מ לסך של 10 מליון ₪ בתוספת מע"מ.

(5) ריבית והצמדה

668. הראל"כ תבע את הסכומים שפורטו לעיל בצירוף ריבית והצמדה כדלקמן: עבור ההוצאות לשכירת מבנים חלופיים והכשרתם נתבעו ריבית והצמדה ממועד כל תשלום (פס' 129 לכתב התביעה המתכלל של צד הראל"כ); עבור אחזקת המבנים שבשימוש משותף נתבעו ריבית והצמדה מיום הגשת תצהיר הרב אריה כהנמן (22.8.22; פס' 811 לסיכומי צד הראל"כ).

669. בנוסף, בסיכומיו ביקש הראל"כ: "בהתייחס לתביעות הכספיות הסכומים המפורטים להלן אינם כוללים הפרשי הצמדה וריבית, וכב' הבורר מתבקש להורות כי לאחר מתן פסק הבורר תוגש פסיקתה לחתימה שבה יחושבו הפרשי ההצמדה והריבית עד למועד הגשתה".

670. על יסוד כל השיקולים והנסיבות שפורטו בפרק זה, ומשיקולי יעילות ופשטות החישוב, מצאתי לקבוע כי הסכומים שנפסקו לטובת צד הראל"כ לא יישאו הצמדה וריבית ממועד בו חושבו ועד למועד התשלום לפי קביעתי.

סיכום

671. שתי תביעות כספיות התקבלו כנגד צד הרש"מ: תביעה לתשלום דמי שימוש ראויים במקרקעין על סך 42,800,000 ₪ ותביעה להשבת הוצאות שהוציאה עמותת פוניבז' עבור אחזקת מבנים בשימוש משותף של הצדדים, על סך 3,307,402 ₪.

672. כאמור, סכומים אלה מתייחסים לתקופה שהסתיימה בשנת 2022. כפי שצינתי, בנוסף לסכומים אלה, יש הצדקה בדין, להטיל חיובים נוספים בגין דמי שימוש ובגין הוצאות, על תקופת השימוש של המסגרת של הרש"מ משנת 2022 ועד היום, ומהיום ועד מועד הפינוי שקבעתי לסוף שנה"ל תשפ"ו.

673. לאחר שהבאתי בחשבון את מכלול השיקולים שפורטו בפרק זה, ונוכח סמכותי לפסוק בתורת פשרה הקרובה לדין, אני פוסק כי תחת חיובים אלו, ייקבע כדלקמן:

- (א) צד הרש"מ ישלם לחברת פוניבז' סך כולל של 7,500,000 ₪, בתוספת מע"מ.
- (ב) צד הרש"מ ישלם לעמותת פוניבז' סך כולל של 2,500,000 ₪, בתוספת מע"מ.
- (ג) כל אחד משני הסכומים הנ"ל ישולם תוך 60 יום ממועד מתן פסק בוררות זה.
- (ד) סכומים אלה יישאו הפרשי הצמדה וריבית מיום מועד התשלום שנקבע בס"ק (ג).
- (ה) כמפורט בפרק 8, הרש"מ ועמותת מסורת התורה יחויבו בחיובים אלו ביחד ולחוד.

פרק 13. שכר טרחה והוצאות משפט

674. משהכרענו בכל תביעות הצדדים, נותר לדון בעניין אחד נוסף – פסיקת שכר טרחה והוצאות משפט. כל אחד מהצדדים בהליך עתר לחייב את הצד השני בהוצאותיו. הצדדים לא נקבו בסכום, אולם נוכח מורכבות ההליך והימשכותו ברי כי הוצאותיהם עולות לכדי סכומים בלתי מבוטלים.

675. כידוע, ברירת המחדל בדיון הישראלי היא כי על הצד המפסיד בהליך לשאת בהוצאות הצד הזוכה. בענייננו, תביעותיו של צד הרש"מ נדחו. לעומת זאת, תביעות הראל"כ בעניין סילוק היד, תשלום דמי השימוש הראויים ותשלום הוצאות אחזקת המבנים המשותפים התקבלו, ותביעת הקניין הרוחני התקבלה בחלקה. יחד עם זאת, תביעות אחרות של הראל"כ נדחו. נוכח האמור, ברירת המחדל היא כי על צד הרש"מ לשאת בחלק ניכר מהוצאות צד הראל"כ. עם זאת, בנסיבות העניין באתי לכלל מסקנה כי יש לסטות מברירת המחדל, ואני קובע כי **כל אחד מהצדדים יישא בהוצאותיו**.

676. ההליך שהתקיים בפניי הוא גלגול מאוחר של הליך בוררות שהחל בשלהי המאה הקודמת. במסגרת גלגוליו השונים התקיימו דיונים רבים, ניתן פסק בוררות (פסק 2000) וניתנו פסקי ביניים שונים (לרבות פסק 2014 שבוטל). באותם הליכים לא נפסקו הוצאות. שיקול מרכזי בפסיקת הוצאות משפט הוא התנהלותם הדיונית של הצדדים. אף שלא נפל דופי בהתנהלות הצדדים ובאי כוחם המלומדים בהליך הנוכחי, אני סבור כי יש לתת ביטוי גם להיסטוריה הדיונית של ההליך ולסיבות שבגינן הוא נמשך למעלה מ-25 שנים..לדידי, לצד הראל"כ יש אחריות רבה ו"אשם תורם" משמעותי להימשכות הדיון.

677. בהתאם לשטר הבוררות התנהלה הבוררות במתכונת זבל"א, החל משנת 1999 ועד למינוי בשנת 2021. במשך התקופה הזו התפטרו הבוררים שמונו על-ידי הראל"כ פעמיים, כאשר אחד מהם (עו"ד שיוביץ) כיהן בתפקיד חודשים ספורים בלבד והתפטר מיד לאחר שהתקבלה החלטה שלא על דעתו. לאחר מכן מינה הראל"כ את הרב פרקוביץ' כבורר שלישי מטעמו. לא אכנס לעומק המחלוקת בין הצדדים לגבי המניעים מאחורי מינויו של הרב פרקוביץ' והתנהלותו. אולם די בכך שאציין כי על הרב פרקוביץ' נמתחה ביקורת נוקבת על-ידי השופטת שבח לאחר שהקליט בסתר ישיבת עבודה של חבריו למותב ופרסם את הדברים: "מעשה הקלטה בסתר של בורר או שופט את חבריו להרכב חותר תחת ביצוע התפקיד השיפוטי בחופשיות, ללא מורא או ללא חשש, ומקומו לא יכירו במערכת שיפוטית מכל סוג שהוא [...] קשה להעלות על הדעת הליך שיפוטי תקין בו שופט להרכב, אינו נותן אמון בחבריו להרכב, מקליט אותם בסתר ומפרסם את הנאמר בישיבות פנימיות. מעשה הקלטה זה אסור מטיל ספק ביכולת להמשיך ולנהל את הבוררות בחופשיות, ללא מורא וללא חשש" (פס"ד שבח, פס' 23).

678. ההליכים בבקשת רשות הערעור על פס"ד שבח הסתיימו בשנת 2017. בשלב זה נעשה ניסיון לחדש את הליך הבוררות, אולם נדמה שהראל"כ עשה כל שלא ידו על מנת שלא לדון בפני מותב הבוררות. אין חולק כי לכל בעל דין עומדת הזכות להגיש בקשות לפסילת בורר. ואמנם, הראל"כ ניסה לפעול במישור זה. אולם משנדחו בקשותיו, פעם אחר פעם, על-ידי

מותב הבוררות ועל-ידי בתי המשפט, הראל"כ אינו רשאי לסרב להתדיין ולסור למרות אב בית הדין.

679. יש להדגיש, בתי המשפט שדנו בעניין, מתחו ביקורת נוקבת על כל הצדדים המעורבים, לרבות הבוררים, ולא על צד הראל"כ בלבד. כך למשל, בהליך שהתקיים בשנת 2018 בבית המשפט העליון נכתב: "קריאת הפרוטוקולים של ישיבות הבוררות מעלה תמונה קשה, שלפיה נאמרו דברים על ידי הבורר אשר אינם ראויים להיאמר ויש להצר על כך. ואולם, בורר הוא אדם, ואין בורר מלאך. כאשר משתלחים בו ומקיימים את דמו לא מופרך הדבר שמא מפיו תיפלט זעקה. [...] תמונה בעיניי כיצד אזור [צד הראל"כ] עוז ובאריכות דברים פירטו על אודות "חומרת" הביטויים שנשמעו מפי הרב צימבליסט, ואף מנו אותן כרוכל, כאשר הם עצמם תרמו ליצירת האווירה בה הן נאמרו [...] אציין כי גם בא-כוח [צד הרש"מ] לא טמן את ידו בצלחת והתבטאויותיו שלו היו חמורות, אם לא לומר חמורות בהרבה מהתבטאויותיו של בא-כוח המבקשים. לכן, תמה אני כיצד בתגובתו ייחס למבקשים עזות פנים".⁸⁴

680. בשנת 2021 ביקש האב"ד הרב צימבליסט להתפטר מהבוררות. זה המכתב שהגיש לבית המשפט ביום 30.6.2021 בנדון: "הנני להודיע כי לא אוכל להמשיך לדון בבוררות שלפנינו זה בעיקר עקב התנהלותו של ב"כ הרב כהנמן שכל עיקר הדיון בבוררות בראשותי היה לצנינים בעיניו ועשה כל טעדי לזכות את הדיונים או לחילופין לדון בענינים שוליים ושלא יגיע לעולם לדון בגוף הדברים. כבר בראשית הדברים אחר שבית המשפט העביר את תביעת הרב כהנמן אלינו, קבלתי מכתב מב"כ הרב כהנמן ובו כעין אזהרה "שלא אעז" להכנס לעניין. לאחר מכן לכל אורך הדיונים האכילני ב"כ הרב כהנמן מרורים בתעלולים שונים. צריך היה "סבלנות של ברזל" לשמור על קור רוח ולהמשיך לדון. אך באחרונה גדלה חוצפתם עד שבישיבה האחרונה השתיקו אותי ב"כ הרב כהנמן והבורר שהועמד מטעמם, ולא נתנו לי להמשיך לדבר ולנהל את הדיון, כתוצאה מכך קמה מהומה והישיבה התפזרה בלא כלום. לאור הדברים האמורים ולאור מצבי הבראותי לא אוכל להמשיך לדון בבוררות הזאת" (נספח 47 לתצהיר הרב בוסקילה; יובהר כי מאז התחלף ב"כ הראל"כ ולא מדובר בב"כ הראל"כ בהליך שבפניי).

681. סבורני כי גם אם היה יסוד לביקורת על התנהלות מותב הבוררות הקודם, אין הצדקה להתנהלות הדיונית של הראל"כ. כאמור, אף על-פי שביקורת על הבוררים קיבלה ביטוי בהחלטות בית המשפט, התוצאה המשפטית העקבית הייתה כי אין יסוד לפסילת המותב. אך הראל"כ מיאן לקבל זאת.

682. בהתחשב בכך, ובעובדה שכאמור הראל"כ זכה בחלק מתביעותיו בלבד (הגם שבחלק ניכר), אני קובע כאמור כי כל צד יישא בהוצאותיו בהליך זה.

סוף דבר

683. סילוק יד:

הרש"מ, עמותת מסורת התורה ומי מטעמם יפנו את המקרקעין בגבעת הישיבה (גוש 6188, חלקות: 13, 75, 76, 84, 101, 167, 196, 197, ו-251 - 255) עד סוף יום ט"ז באב תשפ"ו (30.7.2026).

684. סעדים כספיים:

- (א) צד הרש"מ ישלם לחברת פוניבז' סך כולל של 7,500,000 ₪, בתוספת מע"מ.
- (ב) צד הרש"מ ישלם לעמותת פוניבז' סך כולל של 2,500,000 ₪, בתוספת מע"מ.
- (ג) כל אחד משני הסכומים הנ"ל ישולם תוך 60 יום ממועד מתן פסק בוררות זה.
- (ד) סכומים אלה יישאו הפרשי הצמדה וריבית מיום מועד התשלום שנקבע בס"ק (ג).
- (ה) כמפורט בפרק 8, הרש"מ ועמותת מסורת התורה יחויבו בחיובים אלו ביחד ולחוד.

685. קניין רוחני:

ניתן צו מניעה האוסר על צד הרש"מ להמשיך לעשות שימוש בסימן המסחר פוניבז', ובכלל זה להשתמש בשם "ישיבת פוניבז'" לתיאור מסגרת הרש"מ, להשתמש בלוגו הישיבה, ולהמשיך להציג את הרש"מ בתואר "ראש ישיבת פוניבז'".

תפילת שים שלום

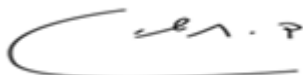
686. בתורף פסק הבוררות, על סף חתימה, אבקש להביע את תקוותי שתהליך היפרדות הצדדים יעבור בשלום, בכבוד וללא אלימות ופגיעה בלימוד התורה. בפסק 2000 קיוו הבוררים להביא לסיום הפילוג וה"מחנאות", כך שהצדדים יתלכדו כמחנה אחד כדי לעלות בתורה ויראת שמיים. כולי צער על כך שתקוותם נגוזו. הסכסוך נמשך, החריף והתעצם, במשך למעלה ממחצית יובל שנים עד עתה. לאחר הליך שנמשך כארבע שנים לפניי, אומר אני בצער רב, כי באתי לכלל מסקנה נחרצת כי ההפרדה בין הצדדים, לרבות בהיבט הפיזי והתאגידי, תהיה לטובת כולם. הפיוס, למרבה הצער, אינו אפשרי בעת הזאת. המצב הנוכחי של חיים יחד בגבעת הישיבה – זה לצד זה, אך למעשה זה נגד זה – אינו יכול להימשך. הסכסוך עלול להמיט על הישיבה הרס וחורבן ח"ו, כפי שחששו גם הבוררים בפסק 2000. בטרם נעילת שער אציין כי אף עתה, בצל פסק בוררות זה על חיוביו, לא מאוחרת השעה להסכמה שתסדיר באופן סופי ומלא את היפרדות הצדדים. מעבר ליישום בשטח של החיובים בפסק, יכול הסדר בין הצדדים גם להביא לידי ביטוי את התועלת בהפרדה תאגידית מלאה (נוכח העובדה שהרש"מ עודו מחזיק ב-21 מניות בחברת פוניבז', כאמור בפרק 2). כולי תקווה שהצדדים ישכילו לראות זאת, ויבחרו מעתה בדרך השלום.

687. וברוח דברי חז"ל "גדול שלום שכל הבכורות וטובות ונחמות שהקדוש ברוך הוא מביא על ישראל, חותמין בשלום" (ויקרא רבא, ט, ט) אחתום אף אני בדברי שלום. יהי רצון ויתקיימו בשני המחנות – לרבות הרבנים, בני משפחותיהם, תלמידיהם ותומכיהם – הברכה והתקווה שנכתבו בסוף מסכת ברכות.

אמר רבי אלקעזר אמר רבי חנינא: תלמידי תחמידי תחמים מרבים שלום בעולם, שנאמר: "וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך". אל תקרי "בניך" אלא "בניך".

"שלום רב לאהבי תורתך ואין למו מכשול". "יהי שלום בחילך שלום בראייתך". "למען אחי ורעי אדברה נא שלום בך". למען בית ה' אלהינו אבקשה טוב לך". "ה' עז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום".

ניתן היום, כ"ז חשוון התשפ"ו (18.11.25)

דוד חשין, בורר